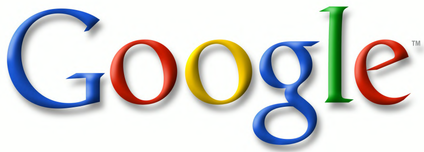
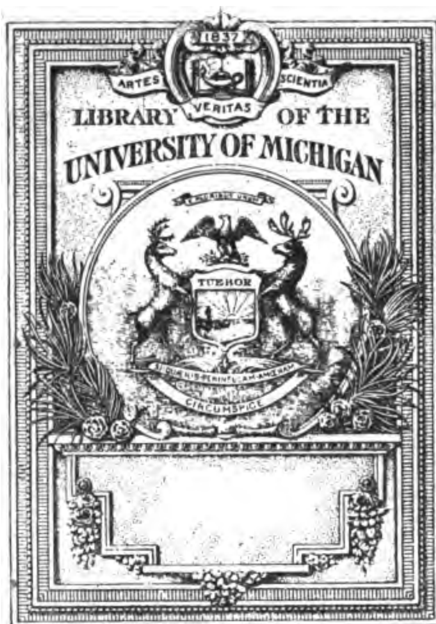

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

AMSTERDAM,
IN ZYNE
OPKOMST, AANWAS,
GESCHIEDENISSEN,
VOORREGTEN, KOOPHANDEL,
GEBOUWEN,
KERKENSTAAT, SCHOOLEN,
SCHUTTERYE, GILDEN
EN
REGEERINGE,
BESCHREEVEN,

DOOR
JAN WAGENAAR,
HISTORIESCHRYVER DER STAD.

TIENDE STUK.

TE AMSTERDAM,
By *TINTEMA en TIEBOEL.*
MDCCLXVII.
Met *Privilegie* van de Edele Groot-Mogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.

VYFDE DEEL.

VOORREGTEN, GEWOONTEN, KEUREN *en* BEZITTINGEN *VAN* AMSTERDAM.

EERSTE BOEK.

PRIVILEGIEN of VOORREGTEN, *COUSTUMEN of* GEWOONTEN *en* VOORNAAME *en* ALGEMEENE KEUREN.

In 't voorgaande *vierde Deel* deezes Werks, den handel der ingezetenen in 't gemeen beschreeven hebbende; gaan wy, in dit VYFDE DEEL, over, tot de beschryving van de Privilegien of Voorregten der Stad en der ingezetenen, waar door derzelver handel en bezittingen beveiligd; en van de voornaamste en algemeenste Gewoonten en Keuren, naar welken, zy geregeerd worden: waarby wy de beschryving voegen zullen van de Ambagtsheerlykheden en andere bezittingen der Stad in 't gemeen, die een gedeelte haarer Voorregten konnen geagt worden uittemaaken.

Inhoud van het *vyfde* Deel deezer Beschryvinge.

De Stad Amsterdam heeft, zo dra zy, door haare Heeren, tot eene Stad verhee-

Optelling en verklaaring

PRIVILEGIEN. ven werdt, even als de andere Steden deezes Lands, zekere

van de voornaamste algemeene PRIVILEGIEN van Amsterdam.

PRIVILEGIEN

of

VOORREGTEN

verkreegen, die, allengskens, vermeerderd zyn, en tegen welken, volgens eene Handvest van den jaare 1562, aan Amsterdam en de andere groote Steden verleend, de hooge Geregtshoven geene *Mandementen poenaal*, noch anderen, met de *Clausule* van *inhibitie*, of verbod, mogen vaststellen, of uitgeeven, zonder dat de Requesten, ten dien einde ingeleverd, vooraf, worden gesteld in handen van hun, dien de zaak aangaat; ten ware zy merkelyke redenen ten tegendeele hebben mogten; in welke gevallen, de Requesten, niet door Commissarissen, noch op de Rolle, maar in 't Collegie van den Raade, moeten worden afgevaardigd (*a*). Van de voornaamsten deezer Privilegien, zo ver zy de Stad in 't algemeen betreffen, moeten wy hier, beknoptelyk, handelen.

Onder de oudste en merkwaardigste Voorregten der Stad, tel ik de uitgestrektheid haarer

I.

JURISDICTIE,

JURISDICTIE of VRYHEID.

of *Vryheid*, over welke, met naame, voor zo ver zy te water uitgestrekt is, meer dan eens, geschil is geweest; waarom wy te noodi-

(*a*) Handv. *bl.* 97. *Zie ook* GROTIUS Verantw. XV. *Cap.* *bl.* 152. XIX. *Cap.* *bl.* 241.

diger agten, het regt der Stad, in dit opzigt, van deszelfs oorsprong af, te onderzoeken, en op de beste gronden te vestigen. Wy zullen, klaarheidshalve, *eerst* van de Stads *Jurisdictie* of *Vryheid te Lande*, waarover het minste geschil valt, en *daarna*, van dezelfde *Jurisdictie* of *Vryheid te Water* handelen. PRIVILEGIEN.

De oudste Graaflyke Handvest, by welke der Stede Vryheid te Lande omschreeven wordt, is den negenden December des jaars 1342 gedagtekend, en bepaalt dezelve binnen de *Graft*, die toen was de Oude- en Nieuwe-zyds-Voorburgwal, gelyk wy, in den aanvang van dit werk (*b*), reeds, uitvoerig genoeg, getoond hebben. Doch in 't jaar 1386 [1387], werdt de Vryheid der Stad, van de voorige Vryheid, dat is, van de Stads graft, af, tot op eenen afstand van *honderd Gaarden* toe, uitgebreid. En deeze honderd gaarden moesten, *ter goeder scepe*, of, gelyk wy 't, elders (*c*), verklaard hebben, *in eene bekwaame strekking*, rondsom de Stede gaan. Men schynt deeze bekwaame strekking, oudtyds, zo te hebben begreepen, dat de scheidpaalen elkanderen, in den winkelhaak, bestryken moesten. Immers, uit zekere Acte van den agtsten Juny des jaars 1589, *geregistreerd* in 't *Schepenen-Register*, en aangehaald in 't *eerste Privilegie-Boek* f. 9. *op den kant*, blykt dat Schepenen, de plaats der scheidpaalen hebbende opgenomen, bevonden hadden, *dat die pilairen*, te Lande.

de-

(*b*) *Zie* I. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 32 *enz.*
(*c*) *Zie* I. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 42. *Aant.* (14.)

PRIVILEGIEN. *designerende de limiten deser Stede, en gestelt buyten de reguliers poort en de haarlemmerpoort, op malcanderen respondeerden, in de winkelbaeck.* In 't jaar 1561, stondt de Paal van honderd Gaarden buiten de S. Antonis-poort, op of aan den S. Antonis-dyk, pas voorby 't Leproozenhuis (*d*). En eene halve eeuwe vroeger, of nog eerder, schynen, daar en elders buiten de hoofdpoorten, in de plaats van paalen, draaiboomen gesteld geweest te zyn; gelyk af te neemen is, uit eene beeedigde verklaaring van den tweeden May des jaars 1554, die, in 't *Vertrek der Thesaurie*, (*Oude Laade* E.) bewaard wordt, en hier agter, onder de *Bylaagen* (*e*), geplaatst is.

Betekenis van de uitdrukking *honderd Gaarden.* Wy hebben het woord *Gaarden*, reeds elders (*f*), door het woord *roeden*, verklaard, en uit een Privilegie van Maximiliaan en Filips beweezen, dat het, met het woord *roeden*, verwisseld wordt. En in deeze betekenis, is het woord *gerden* of *jeerden*, al van ouds, in Friesland, in gebruik geweest is (*g*). Sommigen, 't is waar, zyn van gedagten, dat *honderd gaarden twee honderd roeden* zyn, zig grondende, *voor eerst*, daarop, dat de tegenwoordige scheidpaalen van der Stede Vryheid veel verder van de Stads graft of vest staan, dan honderd roeden, en *ten anderen* daarop, dat de Vryheids-paal buiten de Haarlemmer Poort, aan den laagen weg, juist by de twee honderd roeden van 't begin der Haar-

(*d*) Handv. *bl.* 12.
(*e*) *Lr.* A.
(*f*) I. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 42.
(*g*) *Zie* G. F. BARON THO SWARTZENBERG Register op 't Groot-Charterb. van Friesland, *bl.* 64, 65, 70, 81.

Haarlemmer Trekvaarte, gesteld is. Wy erkennen 't een en 't ander. Doch daaruit volgt geenszins, dat *honderd gaarden twee honderd roeden* betekenen zouden. Buiten de Muider-Poorte, staat de Vryheids-Paal veel verder dan twee honderd roeden van de vesten; waaruit volgt, dat, uit de plaats dier Paalen, niets, aangaande de betekenis van het woord *gaarden*, te besluiten is. En wat de plaats der scheidpaal buiten de Haarlemmer Poort betreft; zo de uitgestrektheid van der Stads Vryheid aan deeze zyde, langs de vaart gemeeten moest worden, en *honderd gaarden twee honderd roeden* betekenden, zou men de scheidpaal, hier, juist op den afstand van tweehonderd roeden, gesteld hebben; maar nu staat die paal eenige roeden binnen deezen afstand, waaruit klaarlyk volgt, dat de uitgestrektheid van der Stede Vryheid niet langs de vaart gemeeten is, en derhalve, dat de standplaats der scheidpaal hier niets, omtrent de betekenis van 't woord *gaarden*, beslist. Men verstondt 'er, niet alleen in de vyftiende eeuwe, *roeden* door; gelyk, uit de aangehaalde Handvest van Maximiliaan en Filips, en uit eenen veel ouder' brief van Hertoge Albrecht, ten behoeve van die van Leiden verleend (*b*), blyken kan; maar men leest ook, in zekere Commissie van het Hof van den twee en twintigsten April des jaars 1522, *dat de Vryheit der Stede strect hondert roeden verde buyten de Vuyterste poir-*

Privilegien.

(*b*) *Zie* Mieris Charterb. III. *Deel*, *bl.* 783.

PRIVILEGIEN.

poirten (*i*): en, toen de Vroedſchap, in 't jaar 1554, bevondt, dat de Privilegien, haars oordeels, niet zeer klaar ſpraken *van der Stede Limiten*, beſloot zy, dezelven te ſtellen *op 't vorderlykſt*, *hondert roeden buten de poorten*, *toernen ende muuren* (*k*), ten blyke, dat zy, door *gaarden*, ook niets anders dan enkele *roeden* verſtondt. Men heeft, al voor't jaar 1554, verſtaan, dat de *honderd gaarden* moesten gerekend worden van de *uiterſte graften* der Stad (*l*). Die graften waren de oudſte *veſten* of veſtingwerken, en in 't jaar 1342, was de eenige graft, die men toen hadt, ook, naar alle waarſchynlykheid, het eenigſte veſtingwerk der Stede, ten zy 'er, misſchien, ook eene of twee poorten geweeſt zyn. Hieruit nu is ontſtaan, dat 's Lands Staaten, in 't jaar 1609, hebben vergund, dat de Vryheid der Stad zig zou ſtrekken, buiten *de nieuwe graften* der Vergrootinge, die toen begonnen werdt, op gelyke wyze, als zy zig, te vooren, buiten *de oude graften*, hadt uitgeſtrekt (*m*). Men rekende, ten dien tyde, dat de Vryheid der Stad aanving *van de buytenſte cant van der Stede graften ofte ſingel ſlooten* (*n*): of, zo als de *Stads Regiſters*, wat laater, ſpraken, van de *Fortificatien* der Stede af (*o*). Maar tot de Vergrootinge, van welke wy ſpreeken, hadt de Stad Octroi verkreegen

op

(*i*) *In 't* Vertrek der Theſaurie Ordinaris. *Oude Laade* E. *Lt.* J.

(*k*) Reſol. Vroedſch. *N.* I. 9 *Jan.* 7 *April* 1554.

(*l*) *Zie* Handv. *bl.* 14.

(*m*) Handv. *bl.* 6.

(*n*) Keurb. I. *f.* 38.

(*o*) Keurb. M. *f.* 95.

op eene Kaart, waarby de Vryheid der Stad, verder dan honderd gaarden of roeden buiten de ontworpen' Vesten, werdt uitgestrekt. De paalen werden, sedert, naar deeze Kaart gezet (*p*); doch behielden, desonaangezien, den naam van *honderd gaarden*, gelyk dezelven, ook nog, meest allen, met de Letters C. G. getekend zyn: even als de uitdrukking *binnen de twaalf nagten*, zynde den gewoonen tyd van de verkooping van vaste goederen by *Executie*, hier ter Stede, niet meer betekent den tyd van Kersttyd tot Drie-Koningen-dag, gelyk van ouds, maar eenen geheelen tyd van drie maanden, van den eersten November tot den tweeden February. Met één woord, de uitdrukking van *honderd gaarden* betekent, in de omschryving van de Vryheid deezer Stad, geenen bepaalden afstand; maar alleenlyk de plaats, daar de scheidpaalen staan; gelyk zulks, uitdrukkelyk, verklaard is, in eene Keure van den zeven en twintigsten Juny des jaars 1663, waarin de Stads Vryheid gesteld wordt op *hondert gaerden buyten deser Stede uyterste Fortificatien, het welck is*, staat 'er, *soo verre, als ten dien eynde alomme gestelt syn seeckere Palen, getekent met het wapen van Amsterdam, hebbende tot Opschrift* C. GAERDEN (*q*).

PRIVILEGIEN.

Wegen, Paden enz. in de Vryheid.

De Vryheid der Stad te Lande is bepaald binnen de *Muider-* of *Diemer-* en *Haarlemmerdyken*, het buitendyks Land, binnen de paalen van honderd gaarden, daar onder begree-

(*p*) Resol. Vroedsch. *N*. 20. 8 *Aug*. 1651. *f*. 168.
(*q*) Keurb. O. *f*. 38. Handv. *bl*. 1453.

PRIVILEGIEN. greepen. En 't zal niet ondienstig zyn, hier, kortelyk, aan te wyzen, welke Wegen, Paden, Wateren, Tuinen, Wooningen, Molens enz. in dezelve gevonden worden. In den *Haarlemmer-* of *Spaarnedammer-dyk*, legt de groote duiker, door welken, 't Stads vuil water geloosd, en voorts, door middel van twee molens, in 't Y, uitgemaalen wordt. Wyders, staan hier, binnens dyks, een groote Zaagmolen en Houtkoopery, en verder ontmoet men eenige Moestuinen en andere wooningen. Buitensdyks, legt, tot aan de eerste ton, waar der Stede Vryheid eindigt, een ruime plek hooiland.

Haarlemmer- of Spaarnedammer-dyk.

Pas buiten de Haarlemmer-Poort, tegen den dyk, loopt de *Haarlemmer Trekvaart* en *ryweg*. Vooraan, tegen deezen weg, eindigt de *Kostverlooren-Vaart* of *nieuwe Wetering*, die by den Overtoom aanvangt. Aan den weg, staat een Moutmolen, binnen de Vryheid. De paal van honderd gaarden staat, gelyk wy boven (r) aanmerkten, op eenen afstand van nog geene twee honderd roeden van 't begin der vaarte.

Haarlemmer Trekvaart en Ryweg.

Kostverlooren-Vaart, of nieuwe Wetering.

Tusschen de Haarlemmer- en Zaagmolens-Poorten, loopen, van den Buiten-Singel, drie Paden. Het eerste en kortste eindigt aan de Kostverlooren-Vaart. De twee anderen loopen in elkanderen; doch eindigen aan dezelfde vaart. Vier diergelyke Paden, van welken verscheiden' dwarspaden afloopen, door welken, de hoofdpaden gemeenschap met elkanderen hebben, beginnen aan den Buiten-Singel, tusschen de

Zaagmolenaars-Paden.

(r) Bladz. 5.

de Zaagmolens- en Raampoorten. De meesten deezer Paden en de Stads Singel zyn bezet met Zaagmolens, uit welken het gezaagde hout, langs de Polderflooten, naar de Stad gevoerd wordt, terwyl het ongezaagde, in die flooten, en in de Koftverlooren-Vaart leggen blyft. Enkele Paden zyn ook met kleine Tuinen bezet. Tusfchen de Raam- en Leidfche-Poorten, ftaan, pas buiten de eerfte, aan het *Raampad*, welk langs den Singel loopt, verfcheiden' wooningen en eenige Lakenraamen. De gebruikers der Raamen langs dit Pad hebben zig, by overeenkomft van den vyftienden Maart des jaars 1675, verpligt, het zelve te onderhouden (*s*). Aan 't begin van dit Pad, loopt, dwars van het zelve af, het *Steenen pad* of de *Verkens-gang*, die niet doorloopt; en aan 't einde, het *Lange-bleekers-pad*, bezet met kleine Kleêren-bleekeryen, en eindigende aan de Koftverlooren-Vaart. Na het lange, volgt het *Korte-bleekers-pad*, beginnende, aan het *Slyppad*, een dwarspad, agter den Singel; en eindigende, aan een ander dwarspad, welk toegang verleent naar het *Jan-Hansen-Pad*, aan welks begin de Paal van honderd gaarden ftaat, en der Stede Vryheid eindigt. De fchoeijing langs de bleekers-floot moet, door de huurders, ter wederzyde, onderhouden worden (*t*). Op het Korte-bleekers-Pad, is, omtrent in 't midden, de *Pekelharings-*

Privilegien.

Raampad.

Steenen Pad of Verkens-gang.

Lange-bleekers-Pad.

Korte bleekers-Pad.

Slyp-Pad.

Jan-Hanfen-Pad.

Pekelharings-gang.

(*s*) 't Accoord beruft *in 't* Vertrek der Thefaurie *Nieuwe Laade* L. L^r AA.

(*t*) Accoord van 2 *Nov.* 1674. en 4 *Dec.* 1682. *in 't* Vertrek der Thefaurie, *Nieuwe Laade* L. L^r. U. en BB.

PRIVILEGIEN. *rings-gang*, die niet doorloopt, en met geringe wooningen bezet is. Verder naar de Leidſche Poort, loopen, van den Buiten-Singel, twee Paden, toegang verleenende naar het *Quakers-Eiland*, rondsom welk, Zaagmolens ſtaan, van welken, het ongezaagde hout, in eene breede ſloot, in 't midden gelegen, bewaard wordt. Voorts, ontmoet men, meer zuidwaards, aan den Buiten-Singel, nog een Pad, met Tuinen bezet, welk niet doorloopt: waarna men komt aan de *Heilige-wegs-* of *Overtoomſche Vaart*: aan welker noordelyke zyde, eenige Koorenmolens, en, nog binnen de Vryheid, het *Peſthuis* ſtaat. De weg langs de zelfde zyde der vaarte; de Stads Buiten Singel, tusſchen deeze vaart en den Haarlemmer Trekweg, en de kaade langs de ooſtzyde der Koſtverlooren-Vaarte zyn de Polder-dykaadjen van de STADS-POLDER, die, voor ver het grootſte gedeelte, binnen de Vryheid gelegen is. Tuſſchen de Raam- en Leidſche-Poorten, ontmoet men verſcheidenerlei molens, raamen en andere Fabriquen. De zuidelyke zyde der Overtoomſche Vaarte, of de eigenlyke *Overtoomſche weg*, is digt bezet met wooningen. Ook ſtaat hier, binnen de Vryheid, het oude Peſthuis. De paal van honderd gaarden is geſteld, over den derden koorenmoolen voorby de brug, die naar het tegenwoordige Peſthuis leidt, in 't gemeen de *Peſtbrug* genaamd, op eenen afſtand van een honderd zes en tagtig roeden en negen voeten, Rynlandſche maat, gemeeten uit het gordyn buiten de Leidſche Poort. Tusſchen

Quakers-Eiland.

Overtoomſche Vaart en Weg.

ſchen de Leidſche- en Weterings-Poorten, waar de Buitenvelder-Polder aanvangt, en waar, langs den Singel, verſcheiden' Tuinen, Herbergen en andere wooningen aangelegd zyn, loopen, van den Singel af, ook eenige Tuinpaden; een, regt over de Leidſche Poort, en wat verder, het *Schelppad*, het *Zandpad*, en het *Schaapenborger Pad.* Regt tegen over de Weterings-Poort, loopt een Pad met Zaagmolens bezet, welks breede ſloot gemeenſchap heeft met het water van den Stads-buiten-boezem, dat, door den beer onder de Weterings poorts-brug, van het Amſtelwater afgeſchut is. Op het Land ten einde deezer ſloote, ſtaat de paal van honderd gaarden. De gemeenſchap tuſſchen de ſloot en de *Oude Wetering* wordt belet, door den dam, die hier in de Wetering gelegd is, en, op welken, een Overhaal is gemaakt, ten dienſte der groen- en andere ſchuiten. Tuſſchen de Weterings- en Utrechtſche-Poorten, ontmoet men, langs den Singel, een goed getal van Tuinen, eenigen van welken zig tot aan de Wetering ſtrekken. Voorts, het *Otters-pad*, ook met nette Tuinen bezet; en, tegen over de Utrechtſche Poort, het *Zaagmolens-Pad*, welk ook eenen ingang op de weſtzyde des Amſtels heeft; tot aan de Wetering doorloopt, en met Zaagmolens, Tuinen en wooningen bezet is. Ten einde van dit Pad, ſtaat de vermaarde Herberg van *Stadlander*, by welke, een hooge houten brug over de Wetering legt, die toegang verleend naar de *Schager Laan*, nog, voor een klein gedeelte, binnen de Vryheid gele-

Privilegien.

Schelp-pad.

Zandpad.

Schaapenborger Pad.

Oude Wetering.

Otters-Pad.

Zaagmolens-Pad.

Schager-laan.

Privilegien.

legen. Het Zaagmolens-Pad is het eerste welk men, aan de westzyde des Amstels ontmoet. Het verdeelt zig, op zekeren afstand, in twee Paden, die, digt by Stadlander, wederom in een loopen. Voorts, komt men, langs den Amstel voortgaande, aan het *Hoedenmaakers-Pad*, aan het *Kuipers-Pad*, en aan het *Rustenburger-* of *Rust- en Werks-Pad*: doch de twee laatsten leggen maar gedeeltelyk in de Vryheid. Op het Kuipers-Pad, is, nog binnen de Vryheid, eene Roomsche Kerk (*u*). De Officiers der Buitenwyk No. 1. doen, sedert eenigen tyd, eenen jaarlykschen schouw, in't voorjaar, langs het Hoedenmaakers-, Kuipers- en Otters-Pad. Over de sloot van het Rustenburger- of Rust- en Werks-Pad, legt een bruggetje, welk, nevens de schutdeuren onder het zelve, door de eigenaars of deelgenooten in het gemelde Pad, en in het Kuipers-Pad, moet onderhouden worden, naar eenen omslag der kosten, die, door drie Gecommitteerden uit dezelven, gemaakt wordt (*v*). De Paal van honderd gaarden staat tusschen het Rustenburger- en *Verwers-Pad*, op eenen afstand van een honderd zes en negentig roeden vier en een halve voeten, Rynlandsche maat, gemeeten uit het gordyn buiten de Utrechtsche Poort. Aan de oostzyde des Amstels, loopen, door een gedeelte der *Outewaaler-* of *Over-Amstel-Polder*, drie Paden, die geheellyk binnen de Vryheid leggen: het Oli-

Hoedenmaakers-Pad.

Kuipers-Pad.

Rustenburger-Pad.

(*u*) *Zie* III. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 112.
(*v*) Keurb. U. *f.* 1 *verso*.

Olifants- of *Outewaaler-Pad*, het *Oetgens-Pad*, welk, door eene ſloot in 't midden, in twee Paden verdeeld is, en het *Agter-Oetgens-Pad*, even voorby welk, de Paal van honderd gaarden ſtaat. Langs den Buiten-Singel, tuſſchen den Amſtel en Weesper-Poort of Outewaaler Weg, leggen eene reeks van Raamen en Moes- en andere Tuinen. De eigenaars der Tuinen op het Outewaaler- en Oetgens-Pad zyn, in den jaare 1726, met de eigenaars van zekere drie Kampen Lands, voor eene ſomme van drie duizend vyf honderd guldens, overeengekomen, dat deeze kampen, nooit anders, dan tot wei- of hooiland, zullen worden gebruikt (*w*). De *Outewaaler Weg* zelf is, binnen de Vryheid, met Tuinen, Herbergen en andere wooningen, bezet. Deeze weg eindigt aan de Ringſloot van de Diemer-meer. De paal van honderd gaarden ſtaat, aan den weg, op omtrent twee derde van deszelfs afſtand van den Buiten-Singel. Tuſſchen de Weesper- en Muider-Poorten, en verder, tot digt aan den *Muider-* of *Diemerdyk*, leggen genoegzaam niet dan Landeryen, zonder eenige bygevoegde wooningen, eene enkele herberg uitgenomen. Op den dyk, ſtaat, vooraan, een grenspaal van 't Heemraadſchap van den Zeeburg, en wat verder, benedensdyks, een Luſtplaatsje en eenige byeengevoegde wooningen, met een gedeelte van het agter gelegen Land, uit het gewezen braakje *Waterryk*, aangehoogd. De paal van honderd gaar-

Priviliegien.

Olifants- of Outewaaler-Pad.

Oetgens-Pad.

Agter-Oetgens-Pad.

Outewaaler Weg.

Muider- of Diemerdyk.

(*w*) Groot-Memor. *N.* X. *f.* 52.

Privilegien. gaarden ſtaat, op den dyk, twee honderd en zeſtig roeden en agt voeten, Rynlandſch maat, van de punt van 't uiterſte Bolwerk buiten de Muider-Poort, op de hoogte van de Stads Zaagmolens, die, in 't buitendyks Voorland, geplaatſt zyn. Door dit voorland, loopt het *Ziekenwater*, welk, met een kaadje, waarin een kleine duiker lag, van 't Y plagt afgeſcheiden te zyn. Doch 't kaadje en de duiker worden, ſedert eenigen tyd, niet meer onderhouden. Ten einde van het Ziekenwater, aan den *Paardenhoek*, plagt ook een paal van honderd gaarden te ſtaan, gelyk klaarlyk te zien is, in de gemeeten Kaart van 't Y van *Nicolaas van der Heyde* van den jaare 1674. Doch deeze paal ſchynt, met het afſlyten van den Paardenhoek, weggeraakt te zyn. Het Stads-Water, welk, in den grooten buiten-boezem, tusſchen de Weterings-poorts-beer en Haarlemmerdyksduiker, geloosd wordt, wordt, gelyk wy boven aanmerkten, door den gemelden beer, geſcheiden van het Amſtelwater; en, van het water der Buitenvelder-Polder, door de ſluis in de Wetering, buiten de Weterings-poort; door een' dam, in de Singelſloot tegen over de Utrechtſche Poort; door een' anderen dam, in dezelfde ſloot, even beweſten de Weterings poort, en, eindelyk, door den dam in de Wetering, op welken de Overhaal legt. Doch het Stads-buitenboezem-water heeft, met het water der Stads Polder, en met de Koſtverlooren-Wetering en Overtoomſche Vaart, gemeenſchap, onder door een goed getal van bruggen, die in den Buiten-Singel leggen,

Ziekenwater.

Paardenhoek.

gen, en, voor welken, immers gedeeltelyk, eertyds schutdeuren plagten te zyn, waarvan men nog, hier en daar, overblyfsels ziet. Van deeze bruggen zyn 'er twee, tusschen de Haarlemmer- en Zaagmolens-Poorten; twee tusschen de Zaagmolens- en Raam-Poorten; en vyf, tusschen de Raam- en Leidsche Poorten. Ter wederzyde van de Weterings-Poort, legt ook wel eene brug in den Buiten-Singel; doch de westelykste verstrekt hier, alleenlyk, tot eene doorvaart naar eene molensloot, die geene gemeenschap heeft met het water der Buitenvelder-Polder, en de oostelykste legt buiten den Weterings-Poorts-beer, die 't Amstelwater van 't Stads-buitenboezem-Water scheidt. PRIVILEGIEN.

De Bannen, die onmiddelyk grenzen aan de Vryheid der Stad te Lande, zyn die van Amsterveen of Nieuwer-Amstel en Slooten. Van deeze Bannen waren, met de jongste Vergrootinge, eenige erven, geheellyk, anderen, gedeeltelyk, geraakt onder de Vryheid der Stad: en alzo twyfelagtig was, voor welk Geregt, de laatsten, in geval van verkoop, moesten opgedraagen, of, anderszins, vervreemd of bezwaard worden, werdt, desaangaande, in 't jaar 1669, eene schikking gemaakt, die, den negen en twintigsten November, by Octroi van 's Lands Staaten, bekragtigd werdt (x). Men maakte nette, gemeten en afgezette Kaarten der Landeryen, aan en onder de rooijinge van de honderd Gaarden gelegen, zo die met Nieuwer-Amstel,

(x) Handv. bl. 555.

Privilegien.

ſtel, als die met Slooten gemeen lagen; u welke Kaarten bleek, welke Landeryen ſchoon onder Nieuwer-Amſtel of Slooten of buiten de Paalen van honderd Gaarden leggende, voor 't Geregt van Amſterdam; en welken, ſchoon binnen de Paalen van honderd Gaarden gelegen, voor de Geregten van Nieuwer-Amſtel of Slooten, moesten opgedraagen of bezwaard worden.

Uitbreiding van 't Ban- en Vangregt.

Binnen de Vryheid der Stad te Lande, welker uitgeſtrektheid en gelegenheid wy nu, kortelyk, beſchouwd hebben, mogt zy Excynzen heffen, waarvan wy, beneden, byzonderer handelen zullen. 't Spreekt ook van zelf, dat zy misdaadigen, binnen deeze haare Vryheid, vangen, en buiten dezelve, bannen mogt. Doch dit laatſtgemelde Voorregt werdt, by verſcheiden Handveſten, nog verder uitgebreid, eerſt, in 't jaar 1488 [1489], tot op duizend roeden, buiten de honderd, tot welken de Vryheid zig uitſtrekte (*y*); welk voorregt, in 't jaar 1505, beveſtigd werdt (*z*): en daarna, in 't jaar 1544, tot op eene myl in 't ronde, te beginnen van de uiterſte veſten der Stad (*a*); binnen welke myl, volgens eene Handveſt van Keizer Karel den V. van den jaare 1536, ook geene Kalkovens geſteld mogten worden (*b*). Buiten de Hoofdpoorten deezer Stad, ſtaan, op den afſtand van eene myle, op of aan de gemeene Wegen, Ban- of Myl-

(*y*) Handv. *bl.* 14.
(*z*) Handv. *bl.* 14.
(*a*) Handv. *bl.* 15.
(*b*) Handv. *bl.* 16.

Mylpaalen van hardsteen, op welken het wapen van Amsterdam uitgehouwen is, en de woorden Uiterste Paalen der Ballingen, in 't Latyn en in 't Nederduitsch, te leezen zyn. Men vindtze, onder anderen, aan de westzyde van den Amstel; op den Amsterveenschen weg, by de Lustplaats Elsryk; aan den Haarlemmerdyk; aan den Slooter weg, by Slooten, en op den Diemer- of Muiderdyk. De misdaadigen worden, in gevolge der verkreegen' voorregten, somtyds, uit de Stad en derzelver Vryheid, en somtyds ook, uit de Stad, derzelver Vryheid, en eene myle in 't ronde, gebannen. De uitbreiding van het Ban- en Vangregt der Stede heeft veele geschillen, die, met de naaste Baljuwschappen van Kennemerland, Amstelland en Waterland, konden ontstaan, voorkomen of afgesneeden: gelyk ook de geschillen over de *Civile Jurisdictie*, met de Ambagtsheerlykheden van Amsterveen en Slooten, die de Stad en derzelver Vryheid, aan de Landzyde, omringen, sedert het aankoopen der genoemde Ambagtsheerlykheden, in den jaare 1529 (*c*), grootendeels, zyn opgehouden. PRIVILEGIEN.

Wy agten hiermede genoeg gezeid te hebben, tot opheldering van de uitgestrektheid van deezer Stede Vryheid te Lande. Wy gaan nu, tot de uitgestrektheid dier zelfde Vryheid te Water, over. Aloude uitgestrektheid van der Stede Vryheid te Water.

(*c*) *Zie* II. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 507.

Privilegien. Eerst, ten halven stroom.

Amsterdam hadt zig maar pas beginne uit te leggen op de Scheepvaart, of me bespeurde, in 's Lands Graaven, eenen blyk baaren toeleg, om der Stede Vryheid te Water verder uit te strekken, dan haare Vryheid te Lande uitgestrekt was. By de Handvest van den jaare 1342, die de Vryheid te Lande bepaalde binnen de Stads graft, werdt de Vryheid te water niet slegts vyftig roeden oostwaards, langs den Zeedyk in 't Y; maar zelfs, in de haven, *ten halven stroom toe*, uitgebreid (*d*). 't Welk aan de Vryheid te Water merkelyk meer uitgestrektheid gaf, dan aan de Vryheid te Lande gegeven was. De Stad strekte zig, toen reeds, in de lengte, uit, tot aan de hoogte der oude, of, veelligt, tot aan de hoogte der nieuwe brugge, schoon zy, vermoedelyk, ten oosten van het Damrak, nog niet tot aan de nieuwe brugge, betimmerd was (*e*). In de breedte, was zy bepaald, binnen de twee Voorburgwallen. De haven der Stad in 't Y kan, derhalve, niet smaller begreepen worden, dan tusschen de hoogte dier twee Burgwallen. En in deeze haven, heeft zig der Stede Vryheid, *ten halven stroom toe*, dat is, tot op de helft van den stroom, tusschen de Stad en den overzydschen oever, uitgestrekt.

Om nu te weeten, waar de helft van den Stroom gezogt moet worden, zou men moeten weeten, of de Volewyk, een stuk Voorland van den Waterlandschen dyk, regt over de

(*d*) *Zie* I. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 32.
(*e*) *Zie* III. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 230.

de Stad gelegen, en breeder dan de Stad toen was; in den jaare 1342, reeds in wezen geweest ware, en omtrent dezelfde gedaante als tegenwoordig gehad hadt. Indien dit zo niet mogt geweest zyn; indien 'er de Volewyk, in 't jaar 1342, of niet geweest zy, of eene ondiepte in 't Y ware, die, dikwils, onder water lag, en daarom onder den stroom begreepen werdt; dan zal de helft van den stroom gezogt moeten worden, op den halven afstand tusschen de Stad en den Waterlandschen dyk; en de Vryheid der Stad zig, volgens deeze Handvest, tot op een goed stuk wegs in de Volewyk hebben uitgestrekt. Doch alzo van de Volewyk, reeds in eene Handvest van den jaare 1393, gewaagd wordt, en zy toen al zo hoog boven 't water lag, dat men dienstig oordeelde, haar, met eene zomerkade, te omringen (*f*); zullen wy onderstellen, dat dit buitendyks Land, in 't jaar 1342, niet slegts in wezen geweest is; maar omtrent dezelfde gedaante als tegenwoordig gehad heeft; en gevolgelyk, dat de Vryheid der Stad te water zig, ten dien tyde, niet verder dan tot op den halven afstand tusschen de Stad en de Volewyk, heeft uitgestrekt. De afstand nu tusschen de oude en nieuwe bruggen is omtrent vyf en zeventig roeden, en de afstand tusschen de nieuwe brug en de uiterste ry paalen omtrent zestig roeden. Van de uiterste ry paalen tot aan de Volewyk, zyn omtrent honderd vyf en veertig roeden ge-

PRIVILEGIEN.

(*f*) *Zie Handv. bl.* 337.

PRIVILEGIEN.

gemeeten (1). Zo nu de oude brug, in 't jaar 1342, de uiterste bepaaling der Stad aan deeze zyde geweest zy; dan moet de halve stroom gesteld worden op honderd en veertig roeden buiten dezelve, dat is, tot op de helft van den afstand tusschen de twee ryen paalen. Doch zo de Stad zig, toen reeds, tot op de hoogte der nieuwe brugge heeft uitgestrekt, gelyk zeer wel zyn kan, dan moet de Vryheid der Stad te water nog vyf en zeventig roeden verder Y-waards gesteld worden. Doch 't leedt slegts tot in den jaare 1386 [1387], toen deezer Stede Vryheid te water, van nieuws, werdt uitgebreid. Hertog Albrecht vergunde toen der Stad, dat zy haare Vryheid *meerren ende uytsetten* mogt, *van haer oude Vryheyde*, die zy toen hadt, af, *tot honderd gaerden* of roeden toe, *gaende alomme die Stede, te Water ende te Lande* (g). Om nu te verstaan, hoe ver de Vryheid der Stad te water, by deeze Handvest, vermeerderd geworden zy, moet men zig herinneren, dat zy, in 't jaar 1342, reeds tot op de helft

Daarna, tot *op honderd gaarden* of *roeden* verder.

(g) *Zie* Handv. *bl.* 11. [6]

(1) Eigenlyk, heeft men, van de uiterste ry paalen voor de Rommelhaven, tot aan de galg, gemeeten een honderd zes en veertig Meetkundige Rynlandsche roeden: van by de Nieuwenbrugs-boom tot aan het Tolhuis, een honderd vier en veertig roeden en drie voet, en van by de Waals-boom tot aan het Schelvisch-hoofd, ook een honderd zes en veertig roeden. De meeting is, op den dertienden July des jaars 1750, gedaan door den Stads Landmeeter, *Jan Spruytenburg*, die aangetekend heeft, dat ieder lyn wel vyf roeden korter zou gevallen zyn, zo de meeting, by beslooten water, geschied ware.

helft van den ſtroom, dat is, ten allerminſte tot tuſſchen de twee ryen paalen in 't Y uitgeſtrekt geweeſt is. *Van* deezè *oude Vryheyde* af, werdt zy nog honderd roeden uitgezet, *alomme*, of rondsom *die Stede*, en zo wel *te Water* als *te Lande*. Hieruit nu volgt, dat de Vryheid der Stad te Water zig, volgens deeze Handveſt, ten minſte tot op omtrent honderd roeden buiten de paalen, en tot op veertig roeden na aan de Volewyk, uitgeſtrekt heeft. Maar zo de Stad zig, ten deezen tyde, reeds tot aan de nieuwe brug heeft uitgeſtrekt, gelyk ten hoogſte waarſchynlyk is (*b*), en de halve ſtroom, gevolgelyk, vyf en zeventig roeden verder moet geplaatſt worden, dan brengt de vermeerdering, door Hertoge Albrecht verleend, der Stede Vryheid reeds tot een ſtuk wegs op de Volewyk. En dat het, in der daad, zo met de zaak gelegen geweeſt zy, zullen wy, uit eene Handveſt van den jaare 1409, nader toonen. Privilegien.

Om te doen zien, dat der Stede Vryheid te water zig, na 't jaar 1387, tot aan of over de Volewyk, uitgeſtrekt heeft, behoeven wy ons niet te beroepen, op eene Handveſt van den jaare 1393, waarby de Stad regt krygt, om een' Schout en drie van de vyf Heemraaden over de Volewyk aan te ſtellen, die, nevens twee Heemraaden uit Waterland, de dykaadjen van de Volewyk zouden ſchouwen, en keuren op dezelven leggen (*i*). Ook zou men, daarop, met reden,

En eindelyk, ten minſte, tot op *nog zeſtig roeden over de Volewyk.*

(*b*) *Zie* III. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 233.
(*i*) Handv. *bl.* 237.

PRIVILEGIEN. den, konnen zeggen, dat de Stad deeze soort van Jurisdictie, alleenlyk als Hoofdingelande van de Volewyk, verkreegen hadt; in welke hoedanigheid, zy haar regtsgebied over dit Land, zelfs tot digt aan den Waterlandschen dyk toe, in den jaare 1626, tegen den Baljuw en Dykgraaf van Waterland, gehandhaafd heeft(*k*). Wy vestigen ons, voornaamlyk, op de woorden der Handveste van Graave Willem den VI. van den vyftienden July des jaars 1409, die wel eene byzondere overweeging waardig zyn, en aldus luiden: *Item, dat haer vryhede meere sal wesen, boven haer oude vryhede, die sy nu hebben in 't Ye, tot aender Voelwyck toe over in 't Ye* (2), *alsoo langh streckende, als haer oude vryheyde nu strecket te Lande, na der beschreven mate* (*l*). In de *eerste* plaats, merk ik, over deeze woorden, aan, dat de Graaf, met dezelven, beoogt, de Vryheid aan den Waterkant nog verder uit te breiden. De *Vryhede* der Stede *sal*, zegt hy, *meere wesen, boven haer oude vryhede, die sy nu hebben in 't Ye*. Ten *anderen*, moet men zig te binnen brengen, 't gene wy, hier voor, getoond hebben, dat der

(*k*) Regist. *der* Schouwen van de Volewyk, *berustende ter Thesaurie, f.* 23. *Verg. f.* 63 *verso.*

(*l*) Handv. *bl.* 2. [15.]

(2) In de meeste Uitgaaven der *Handvesten van Amsterdam*, leest men, *tot aen der Voelwyck toe in 't Ye*. De laatste alleen heeft, *tot aender Voelwyck toe over in 't Ye*. En zo heb ik, met eigen oogen, gezien, dat 'er staat, in de oorspronkelyke Handvest, die, in de *Oude Kerke*, *Laade* XVI., bewaard wordt. De verschillende leezing maakt, nogtans, geen groot verschil in den zin.

der Stede Vryheid te water, in 't jaar 1342, bepaald geweest zynde ten halven stroom, tusschen de Stad en de Volewyk, dat is, toen, ten minste, tot tusschen de twee ryen paalen, in 't jaar 1387, honderd roeden verder werdt uitgebreid, en, derhalve, naar de uitgebreidheid, die de Stad toen verkreegen hadt, tot op ruim dertig roeden over de Volewyk reikte. En dit komt juist overeen met de beschryving van *de oude Vrybede*, in de woorden der Handveste, welke wy onderzoeken. Die oude Vryheid, leest men daar, strekte zig, toen reeds, *tot aender Voelwyck toe over in 't Ye*: waardoor bevestigd wordt, 't gene wy, terstond, aanmerkten, dat de Stad zig, ten minsten in 't jaar 1387, zo niet eerder, reeds tot aan de nieuwe brugge, heeft uitgestrekt. In de *derde* plaatse, komt in overweeging, hoe ver de Vryheid te water, in 't jaar 1409, vermeerderd werdt. En dit zou zyn *alsoo langh streckende als haer oude vryheyde nu strecket te Lande, na der beschreven mate.* De oude Vryheid te Lande strekte zig uit, tot honderd gaarden of roeden buiten de graft. Geene andere *beschreeven maat* dan deeze vindt men, in de oude Handvesten. En zo ver moest de Vryheid te water zig, boven de tegenwoordige, die, ten nadeeligste gerekend, tot op veertig roeden na, aan de Volewyk; doch, naar alle waarschynlykheid, tot op ruim dertig roeden over dezelve, reikte, ook uitstrekken: zy reikte, derhalve, ten minste, zestig roeden over de Volewyk. De woorden der Handveste

Privilegien.

PRIVILEGIEN. konnen, zo 't ons voorkomt, geenen anderen bekwaamen zin lyden. De Vryheid wordt daarby, klaarlyk, honderd roeden uitgebreid. Deeze was de eenige *beschreeven maat* van de *oude Vryheyde te Lande*. De vraag is alleenlyk, van waar men, aan den Waterkant, die honderd roeden moet beginnen te tellen? Zegt men, van de paalen in 't Y; ik zeg 'er tegen, dat dan de Vryheid te water niet vermeerderd, maar verminderd geworden zou zyn, tegen de uitdrukkelyke woorden der Handveste. In 't jaar 1342, was de Vryheid te water reeds ten halven stroom, dat is, tot aan de paalen toe, gebragt, en in 't jaar 1387, nog honderd roeden verder. 't Zou dan eene schoone *vermeerdering* deezer Vryheid geweest zyn, zo zy, in 't jaar 1409, wederom op honderd roeden buiten de paalen gebragt geweest ware. 't Zou ook stryden met de uitdrukkelyke woorden der Handveste, luidende, dat *de oude Vryhede*, voor de vermeerdering des jaars 1409, zig reeds strekte *tot aender Voelwyck toe over in 't Ye*. 't Welk alles klaarlyk toont, hoe gantsch ten onregte, sommigen, nog in 't jaar 1750, beweerd hebben, dat de Jurisdictie der Stad zig, zelfs nu, niet tot op een steenworps lengte aan deeze zyde van de Volewyk; maar alleenlyk ten halven stroom toe, uitstrekt (*m*).

De Regeering van Amsterdam schynt ook

zo

(*m*) Stads Missiven N. XXXI. *bl.* 3. Groot-Memor. N. XI. *f.* 140. - Vervolg *der* Handv. *bl.* 1.

zo wel overtuigd geweest te zyn, dat haare Jurisdictie zig over een goed gedeelte van de Volewyk uitstrekte, dat men geene andere reden dan deeze overtuiging zal konnen vinden, waarom zy, al vroeg, goedgevonden heeft, de misdaadigen, die, voor 't Stadhuis deezer Stede, met de dood gestraft zyn, derwaards te voeren, en aan eene galg, aldaar opgeregt, op te hangen, of op staaken en raden te zetten: 't welk ik niet geloof, dat ooit, in eens anders Jurisdictie, geschiedt. Ook heeft de Stad het *Galgeland*, gelyk het, van ouds, genoemd werdt, al vroeg, in eigendom bezeten (*n*). De tyd van de eerste opregting der galge is my, nogtans, nergens, voorgekomen. Doch uit de Schildery van Cornelis Anthoniszoon, die in 't jaar 1536 gemaakt is, blykt, dat zy 'er toen reeds gestaan heeft. Ondertusschen, hebben de Baljuw en Geregten van Waterland, somtyds, beweerd, Jurisdictie te hebben over de gantsche Volewyk. In 't jaar 1617, hadden Burgemeesteren van Amsterdam vier paaltjes met Stads wapen doen slaan in de Volewyk, aan de oost- en westzyde buiten den kadyk, daar de Volewyk op zyn smalst, en maar agt en twintig roeden, zes en een halve voeten breed was. Dykgraaf en Heemraaden van Waterland maakten hier over veel beweeging, en hielden staande, dat men, daarmede, hunne Jurisdictie gekrenkt hadt. De Stad bragt hiertegen in, dat

Privilegien.

(*n*) Regist. der Schouwen van de Volewyk, *berustende ter Thesaurie*, *f.* 12, 14 *verso*, 25 *verso*.

Privilegien. dat zy Privilegien hadt, waarby haare Jurisdictie tot aan en in de Volewyk uitgebreid werdt. Doch zy vondt niet geraaden, haar regt, ten dien tyde, ten uiterste te dryven. En die van Waterland hielden zig te vrede, met eene verklaaring, dat de paaltjes alleenlyk gesteld waren, om te onderzoeken, of en hoeverre de Volewyk aan die zyde afneemen mogt; geenszins, om daarmede eene nieuwe uitbreiding van Jurisdictie te verkrygen (o). En sedert weet ik niet, dat 'er eenig merkelyk geschil, wegens de Jurisdictie over de Volewyk, geweest is. De Schout, dien de Stad over dezelve aanstelt, en die te gelyk Dykgraaf is, heeft 'er, 't zy met zyne Heemraaden, of alleen, nu en dan, eenige Keuren doen afkondigen. Doch dit schynt, van wege de Stad, als hoofd- of liever eenige ingelande van de Volewyk, geschied te zyn. De Verpondingen der Landeryen worden 'er, nogtans, aan 't Hoofd-Comptoir van Waterland betaald; gelyk van ouds. Ook staat 'er, tegenwoordig, op de Volewyk, geene Grenspaal, die het einde van deezer Stede Jurisdictie aanwyst. Doch hieruit volgt niet, dat zy 'er, in vroeger' tyd, niet gestaan hebbe. Immers, ik vind deeze woorden, in eene naschouw op de Volewyk van den elfden May des jaars 1623: *Alle de dycken, van Geert Simons Land af, oostwaerts, tot vier ofte vyff roeden verby de* Stads paet, *te laghe ghemaeckt wesende, syn in den ban gedaen*

(o) Groot-Memor. N. II. *f.* 265, *N.* XI. *f.* 135 *verso.*

daen (p). En dat de Stad, reeds in de vyftiende eeuwe, Jurisdictie tot aan de Volewyk geoefend heeft, is, veelligt, ook hieruit af te neemen, dat men, by harde vorst, in zorgelyke tyden, het Y, tot aan de Volewyk toe, heeft doen opbyten. Men leest, naamlyk, op den rand eener Keure van den zestienden January des jaars 1475: *Men sal byten an beyden syden van die palingen, tot an t land* (q). Privilegien.

De Handvest van den jaare 1409 is de laatste geweest, waarby de Vryheid der Stad te water is uitgebreid geworden. Amsterdam hadt wel, in 't jaar 1574, van de Spaansche Regeering deezer Landen, eene vermeerdering haarer voorige Vryheid van vierhonderd roeden van dertien voeten ieder, zo wel te Water als te Lande, verworven (r). Doch dit Voorregt werdt, tot op de uitspraak der algemeene Staaten, opgeschort, by het XI. Lid der *Satisfactie* van den jaare 1578 (s): en de Stad stondt 'er volstrektelyk van af, by het XVII. Articul van den Afstand van de Satisfactie van den jaare 1581 (t). Zy is, in laater' tyd, wel eens bedagt geweest, om, by 's Lands Staaten, eene nieuwe uitbreiding haarer Jurisdictie van twee honderd of drie honderd gaarden te verzoeken (u). Doch 't is, tot hier-

(p) Regist. der Schouwen van de Volewyk, *berustende ter Thesaurie*, *f.* 15 *verso*.

(q) Keurb. A. *f.* 85 *verso*.

(r) *Zie* II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 351.

(s) *Zie* II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 452.

(t) *Zie* II. *Deel*, X. *Boek*, *bl.* 30.

(u) Resol. Vroedsch. *Lt.* C. 19 *July* 1661. *f.* 145 *verso*. *Lt.* K. 17. *Dec.* 1674. *f.* 153.

Privilegien. hiertoe, zo ver my gebleeken is, nog ni in 't werk gesteld.

Onderzoek, hoe ver der Stede Vryheid te water zig, ten oosten en ten westen van de Volewyk, uitstrekke.

Wy hebben, in 't verhandelen van d Stede Vryheid te water, alleenlyk aange weezen, hoe ver dezelve zig over de Vole wyk, die vlak voor de oude Stad legt, hee uitgebreid. Doch naardemaal de Stad, i de voorgaande eeuwe, beide westwaards e oostwaards, ver voorby de hoogte van de Volewyk uitgelegd is; zo valt de vraag, hoe ver men begrypen moet, dat de Vryheid voor de Stad in 't Y zig, tegenwoordig, ter wederzyde van de Volewyk, uitstrekke? De oude Privilegien omtrent de Vryheid te water, die allen gegeven zyn, toen de Stad, aan den Y-kant, smaller was, dan de Volewyk voor dezelve, konden niet spreeken, en spreeken ook niet, van de uitgestrektheid haarer Vryheid te water, wanneer zy, t'eenigen tyde, westwaards en oostwaards, voorby de Volewyk, mogt worden uitgelegd; gelyk, sedert, gebeurd is. Men kan dus, alleenlyk by redekaveling, uit de Privilegien van laater' tyd, die de Vryheid te Lande bepaalen, afleiden, hoe verre haare Vryheid, daar zy niet tegen over de Volewyk legt, zig thans in 't Y uitstrekke. En naardemaal deeze Privilegien de Vryheid te Lande, altoos, ten minste zo ver buiten de nieuwe graften en vesten, bepaald hebben, als dezelve, voormaals, buiten de oude graften, bepaald geweest was; zo volgt, onzes oordeels, klaarlyk, dat de Vryheid te water zig strekt, ten westen naar Buiksloot, en ten oosten naar Nieuwendam toe, ten hal-

ven

ven ſtroom tuſſchen de Stad en den Water- landſchen dyk, en ten minſte nog honderd roeden verder. De Handveſt van 't jaar 1342 breidt de Vryheid te water uit, ten halven ſtroom in 't Y. De Handveſt van 't jaar 1387 voegt 'er nog honderd roeden by. Geene van beide ſpreekt van de Volewyk. De Handveſt van 't jaar 1409, die bepaaldelyk van de uitgeſtrektheid van der Stede Vryheid over de Volewyk ſpreekt, ſchynt hier niet te paſſe te konnen komen: doch zou, zo ze 'er te paſſe gebragt werdt, der Stede Vryheid te water, ter wederzyde van de Volewyk, nog vry wat verder uitbreiden. Maar gelyk wy niet voorhebben, het gegrond regt der Stede, in eenig opzigt, te kort te doen; zo hebben wy even weinig voor, der Stad eenig regt toe te ſchryven, dat wy niet verſtaan, haar waarlyk te behooren. Ten beſluite van deeze verhandeling over de uitgeſtrektheid der Vryheid deezer Stad te water, voegen wy hier alleenlyk by, dat den Schout van Amſterdam, by eene Handveſt van Keizer Karel den V. van den een en twintigſten February des jaars 1544, regt gegeven is, om zulken, die Schepen, zwaarder dan ter diepte van vyf en een vierde Hollandſche ellen belaaden, van hier zeewaards voerden, of ballaſt op het Pampus en andere ondiepten daar omtrent over boord wierpen, te mogen vangen, en ter eerſter aanleg te regt ſtellen voor Burgemeeſteren en Schepenen deezer Stad (v): 't welk men, als

Privilegien.

(v) Handv. bl. 352.

PRIVILE-GIEN.

als eene zekere uitbreiding van deezer Sta Jurisdictie over het Pampus, eene ondiep wel zes mylen van deeze Stad, in den mo der Zuiderzee, gelegen, kan aanmerke Ook heeft het Geregt deezer Stad het we pen van ballast op het Pampus, ten blyk der verworvene Jurisdictie, by eene Keur verbooden (w).

II. VEREENIGING met HOLLAND.

De altoosduurende

VEREENIGING *met* HOLLAND

is ook, van ouds, met reden, aangemerkt als een Voorregt voor Amsterdam, welk, eertyds, onder 't Bisdom van Utrecht behoord hadt, en door Leenmannen van dat Bisdom bezeten geweest was; doch, in 't jaar 1282, voor 't eerst, aan den Graave van Holland werdt afgestaan (x). In 't jaar 1300, werdt de Stad, nevens gantsch Amstelland, aan Guy van Henegouwen opgedraagen, die 'er, in 't jaar 1311, wederom van afstondt, ten behoeve van Jan den II., Graave van Holland (y). De Stad bleef, sedert, vereenigd met Holland; doch de Regeering, voor nieuwe vervreemding bedugt, verwierf, op den zeven en twintigsten May des jaars 1346, eene belofte van Vrouwe Margareet, die, kort te vooren, als Graavinne, ingehuldigd was, dat de Stad, *tot eeuwelycken jaren*, niet van de Graaflykheid van Holland gescheiden zou worden (z). Hertog Willem, haar Zoon, be-

(w) Handv. *bl.* 353.
(x) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 25.
(y) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 48, 79.
(z) Handv. *bl.* 1. [4].

bevestigde zulks, in 't jaar 1355, belooven- de, dat hy zyne *liever Stede van Amstelredam, noch al, noch deel*, zou vervreemden; maar *altoos geheelyck* vereenigd laaten, met zyn Graafschap van Holland (*a*). Wy hebben, reeds elders (*b*), gemeld, wat voordeel, in deeze vereeniging, voor Amsterdam, gelegen ware, en behoeven 't dus, hier, niet te herhaalen.

Privilegien.

Een ander oud Voorregt van de Stad, waarin haar, zo ver my bekend is, geene andere Nederlandsche Stad (3) evenaart, is de Vryheid, om de Roomsch-Koningklyke Kroon, die de zelfde is als de Keizerlyke, te mogen voeren boven haar

III. Regt om de Roomsch Koningklyke Kroon, boven haar Wapen, te voeren.

W a p e n.

Wy hebben, in den loop der Geschiedenissen der Stad, op het jaar 1489, verhaald, by welke gelegenheid, zy dit Voorregt van den Roomsch-Koning Maximiliaan, en Filips, zynen Zoon, Graaven van Holland, verworven heeft (*c*). Doch 't zal hier te pas komen, wat uitvoeriger, stil te staan, op het Wapen der Stede zelf, waaraan dit Vorstelyk sieraad is mede-gedeeld, en welk, van sommigen ten minsten, ook voor een Graaf-lyk

(*a*) Handv. *bl.* 135. [4].
(*b*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 130.
(*c*) *Zie* II. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 378.

(3) Kasimir de IV., Koning van Poolen, heeft de Stad Dantzig, in 't jaar 1457, met zyne Koningklyke Kroon, boven haar wapen, beschonken. Zie J. L. Schuer *Beknopte Beschryving van Dantzig*, bl. 75.

PRIVILE-GIEN. lyk geschenk gehouden is; en op nog e ander, welk, van ouds, op de meeste Z gels, is gebruikt.

Oorsprong der Stedelyke Wapens. Na 't uitvinden en invoeren der Staa wapenen, vermoedelyk, ter gelegenhei van de eerste togten naar 't Heilige Lan in de elfde eeuwe (*d*), bleeven de wapen en zegels van Steden, Dorpen, Genoot schappen, en zelfs van veele byzondere per soonen, beide van Adelyken en Burgerly ken stamme, nog zeer ongemeen (*e*). De Staaten van Zeeland zelven hadden, in 't jaar 1578, nog geen gemeen zegel, en moesten, om eene zegeling voor de Stad Amsterdam te doen, waarschynlyk, de bezegeling der *Satisfactie*, het zegel van den Gouverneur en Raaden gebruiken (4). Het Zegel der Staaten van Holland is, naar 't schynt, niet veele jaaren ouder geweest (*f*).

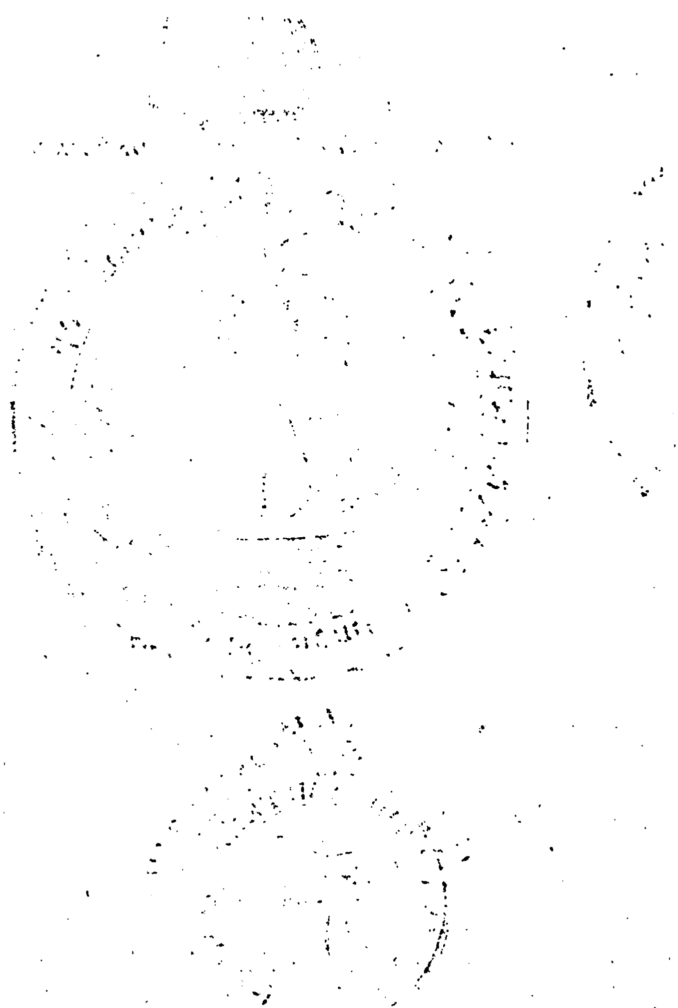
Sche-

(*d*) *Voiez* VELLY Hist. de France *Tom.* II. *p.* 465 *& suiv.*

(*e*) *Zie* DE RIEMER Beschryving van 's Gravenhage II. *Deel*, *bl.* 225. E. BENINGHA Hist. van Oostvriesl. *bl.* 158. S. EIKELENBERG Alkmaar *Byl. bl.* 116.

(*f*) *Zie* II. *Deel*, VIII. *Boek*, *bl.* 328.

(4) *Alsoo*, staat 'er, in 't *Register ten Raede der Stad Middelburg*, op den 13 Maart 1578. f. 322. *de Staten van Zeelant, tot nog toe, geen zegel hebben, is geresolveert, alsoo de Staten van Zeelant een zegeling moeten doen voor die van Amsterdam, dat men daer toe gebruycken zal het zegel, dat by den Gouverneur en raden gebruyckt wert, met adscriptie op de ploye van den brief, dat de Staten nog geen zegel hebben, soo hebben sy desen gebruyckt by provisie, sonder te trecken in consequentie, en dat oock de Secretarissen van de Steden van Zeelant respective sullen teeckenen by het selve, en dat geen Segeltochten van de Staten van Zeelant sullen wesen van waerde, dan die alsoo getekent syn.*

Schepenen van Amsterdam hebben, nogtans, al voor 't midden der veertiende eeuwe, 't zy met een wapen, of met een lettermerk, gezegeld (*g*). En de Stad zelve heeft, al vroeg, een zegel, en gevolgelyk, een wapen gehad. In de veertiende, en in 't begin der vyftiende eeuwe, vindt men zelfs van meer dan eenerlei zegel der Stad melding gemaakt. In een' Brief van Schout, Schepenen en Raade, van den twee en twintigsten April des jaars 1360, wordt gesproken van *onser ghemeenre Stede groten Zeghel* (*h*). De benaaming van *onser Stede groote Zeghel* komt ook voor, in eenen diergelyken Brief van den jaare 1413 (*i*). Het *Groot Zegel* wordt *het zegel van verbande deser Stede* genoemd, in eene Keure van den tienden September des jaars 1494; waarby beslooten wordt, het zelve niet te gebruiken, dan met toestemming van de meerderheid der Vroedschap (*k*). Dit zegel werdt, in groen wasch gedrukt, aan eene dubbele franchynen staart, aan de verbandbrieven der Stede gehangen. Men vindt het, in eenen brief van den jaare 1388, genoemd *onser poerte zeghel* (*l*); in eenen anderen van den jaare 1393, *onser Stede segele* (*m*): in nog een' van den jaare 1394, *onser Stede Zegele* (*n*), en in nog eenen van den jaare 1413, der *Stede Zegele* van

Privilegien.

Oudste zegels der Stad Amsterdam.

(*g*) *Zie* III. *Deel*, IV. *Boek*, Bylaage *Lr.* D. N. 1. *bl.* 633.
(*h*) Handv. *bl.* 127.
(*i*) Handv. *bl.* 711.
(*k*) Handv. *bl.* 113.
(*l*) Handv. *bl.* 67.
(*m*) Mieris Charterb. III. *Deel*, *bl.* 594.
(*n*) Handv. *bl.* 140.

PRIVILEGIEN. *van Amstelredamme* (*o*). In de *Handvesten van Haarlem* (*p*), is een Brief uitgegeven, nevens de afbeelding der zegelen van zeven Hollandsche Steden, en daaronder ook een Zegel der Stad Amsterdam, welk daar SIGILLUM SECRETUM OPIDI AMSTELREDAMMENSIS, dat is, *Geheim zegel der Stad Amsterdam*, genoemd wordt. En van dit zelfde zegel heb ik een afdrukfel voor my, aan eenen brief van *Scoute*, *Scepenen ende Rade* van den laatsten January des jaars 1423. Men vindt eenig onderscheid in dit zegel, aan vroegere en laatere brieven; doch het is altoos, zo ik my niet bedriege, te kennen aan de twee mannenbeelden, die 'er in voorkomen (*q*). De Stad hadt, behalve dit, nog een zegel, het *Zegel ten zaaken* of *ad Causas* genoemd: welk, van ouds, aan Octroijen, Overeenkomsten en diergelyke Acten, gehegt werdt, en te kennen is, om dat 'er maar één mannenbeeld in voorkomt (*r*); schoon men, op het tegenwoordige Zegel ten zaaken (*s*), ook twee mannenbeelden ziet. In een *Vidimus* van Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raade, van den jaare 1456, heet dit oude zegel *onser Stede zegel van*, of *ten zaaken* (*t*). En ik heb eenen oorspronkelyken brief van *Scout*, *Burgemeysters*, *Scepenen ende raide* van den vier en twintigsten April des

(*o*) Handv. *bl.* 141.
(*p*) *Bladz.* 70.
(*q*) *Zie de* Afbeeldingen der Zegels, *in de* nevensstaande Plaat *N.* 9, 10, 11.
(*r*) *Zie de* Afbeeld. der Zegels. *N.* 8.
(*s*) *Zie de* Zegels. *N.* 12.
(*t*) Handv. *bl.* 364.

des jaars 1480 in handen, waaraan dit Zegel gehegt is, en *der Stede seghele then saicken* genoemd wordt. De zelfde benaaming vindt men ook, in twee brieven van de jaaren 1509 en 1510 (*u*), om van geene laateren te spreeken. Doch de Stad hadt, oudtyds, nog een derde Zegel (*v*), welk, alleenlyk, aan de Tol-brieven gehegt, en in welks omschrift, te kennen gegeven werdt, dat *Floris, Graaf van Holland, de Stedelingen van zynen tol vry verklaard hadt* (*w*). Eindelyk, was 'er een vierde, zynde het oudste van de vier, welk, blootelyk, S. Opidi de Amestelredamme, dat is, *Zegel der Stad Amestelredamme* genoemd wordt (*x*), en, voor dat de drie andere Zegels gemaakt waren, aan Tol-brieven, en aan allerlei andere Acten, schynt gehegt geweest te zyn. Privilegien.

Op deeze Zegels nu, en aan verscheiden' gebouwen en werken der Stad, vondt men, van ouds, en nog heden ten dage, *tweederlei* slag van wapens, *voor eerst*, een vaartuig, bekend onder den naam van een Koggeschip, op verscheidenerhande wyze, gemaakt en versierd, 't welk, in alle de vier gemelde soorten van zegels, gevonden wordt; en *ten anderen*, drie staande paalen, twee rooden ter wederzyde, en een zwarte, in 't midden; welke laatste belaaden is, met drie witte, of liever zilveren S. Andries-kruissen, boven el- Tweederlei Wapens der Stad.

(*u*) Handv. *bl.* 713.
(*v*) *Zie de* Afbeeld. der Zegels. *N.* 5.
(*w*) *Zie* Domselaer III. *Boek*, *bl.* 203. Commelin *bl.* 181.
(*x*) *Zie de* Zegels. *N.* 3 *en* 4.

PRIVILEGIEN. elkanderen, en geene molenwieken, gelyk sommigen (y), ten onregte, gewaand hebben. Doch dit Wapen vindt men alleen, in de twee eerstgemelde soorten van Zegels. Men heeft getwyfeld, welk van deeze twee wapens het oudste zy; doch ik agt, dat men reden heeft, om het eerste voor het oudste te houden; 't welk, niet slegts, met de oude overlevering hier ter Stede, overeenkomt; maar ook hieruit is af te neemen, dat het Koggeschip, zonder de drie kruissen, gevonden wordt, aan de oudste Acten, die thans voorhanden zyn, en van welken ik 'er eene van den jaare 1389, die in 't Begynhof berust, en eene nette aftekening van 't Zegel van eene andere van den jaare 1371, in handen gehad heb (z). By COMMELIN (a), vindt men 't zelfde zegel afgebeeld, zo als het, aan eenen brief van den jaare 1357, gehegt geweest is. Hoe de Stad aan deeze twee wapens gekomen zy, staat ons nu, kortelyk, naar te spooren.

Herkomst van het oudste, waarop een Koggeschip verbeeld wordt. De giften van wapens aan Steden, en zelfs aan byzondere Persoonen, zyn, van ouds, zo zeldzaam geweest, dat men veilig mag vaststellen, dat verre de meesten niet geschonken; maar, door de bezitters zelven, om zig te onderscheiden, aangenomen zyn: 't welk, nogtans, zo men vermoeden mag, doorgaands, by zekere gelegenheid, geschied is. De Steden, die zig met de Scheepvaart geneerden, verkoozen, veeltyds, met een Kog-

(y) DAPPER *voor bl.* 49. en anderen.
(z) *Zie de* Afbeeld. der Zegels. *N.* 3 *en* 4.
(a) *Bladz.* 179.

Koggefchip, te zegelen. Lubek, het hoofd der Hanze-Steden (*b*); Harderwyk, in Gelderland, Staveren in Friesland (*c*), Medenblik in Weftfriesland, en verfcheiden' andere zeevaarende Steden voerden zulk een fchip, in haare zegels. Amfterdam zal dan, in 't eerfte opkomen zyner Scheepvaart, ook met een Koggefchip hebben willen zegelen, en in zyne vlaggen pronken. De tolvryheid door Holland, aan de Amfterdammers, in 't jaar 1275, vergund, bragt de Regeering der Plaatfe, terftond, in de noodzaakelykheid, om tolbrieven uit te geeven, waarop de ingezetenen vry door Holland vaaren, en van anderen onderfcheiden worden konden. En deeze tolbrieven konden, naar 't gebruik dier tyden, geene wettige Acten zyn, zo zy niet bezegeld waren. Amfterdam moeft, derhalven, een wapen en zegel hebben. En welk wapen kon men gereeder kiezen, 't gene, in de eerfte plaats, aan de tolbrieven voegde, dan een Koggefchip, welk de vaart aanduidde; en aan welks maft, het wapen van Holland gehangen werdt, om de vrye vaart door Holland te betekenen? Het eenvoudig maakfel van het Koggefchip, op de oudfte zegels (*d*), toont wel, dat dit wapen het oudfte is van allen: en om dat de Plaats, in 't jaar 1275, een wapen noodig hadt, is het my ten hoogfte waarfchynlyk, dat het, vooral niet laater, gemaakt en ingevoerd is: en zo ver 'er 't wapen van Holland op

Privilegien.

(*b*) *Zie* de bygevoegde Afbeeldingen van Zegels. *N.* 1.
(*c*) *Zie de* Afbeeldingen der Zegels. *N.* 2 *en* Handv. *bl.* 139.
(*d*) *Zie de* Zegels, *N.* 3 *en* 4.

PRIVILEGIEN. op ſtaat, kan het ook niet eerder ingevoerd zyn: alzo Amſterdam, te vooren, niet tot Holland behoorde, noch eenige byzondere betrekking tot Holland hadt. Het is, ſedert, in meer dan één opzigt, veranderd, en met byvoeging van andere wapens vermeerderd; doch, met veranderingen met al, tot heden toe, in dagelykſch gebruik gebleeven. Men ziet het, onder anderen, nog op het Zegel ten Zaaken, welk, op de Zeebrieven en andere Acten, gedrukt wordt (*e*).

Onderzoek naar de herkomſt van het andere, welk drie zilveren kruiſſen draagt.

Wy gaan nu over tot het *tweede* wapen der Stad, de drie zilveren kruiſſen op een zwarte paal, die tuſſchen twee roode paalen ſtaat. Men is 't niet eens, op welk eene wyze, en wanneer, de Stad gekomen zy aan dit Wapen, welk, vooral aan gebouwen en Stads werken, en ook op ſommige zegels, van algemeener gebruik geworden is, dan het voorgaande: ſchoon beide de Wapens, naar alle waarſchynlykheid, van ouds, ook in de vlaggen en wimpels der Amſterdamſche ſchepen, gebruikt zyn (*f*); wanneer men zig niet, gelyk, nu en dan, om byzondere redenen, gebeurde (*g*), van het wapen der Landsheeren bediende.

Ter gelegenheid van de herbouwinge der Nieuwe Kerke, omtrent het midden der voorgaande eeuwe, werdt, in 't noorder Kruispand, een glas geplaatſt, waarin Graaf Willem de IV., de Stad beſchenkende met het driekruiſſig wapenſchild, konſtiglyk, geſchil-

(*e*) *Zie in de* Afbeeldingen der Zegels, *N.* 12.
(*f*) *Zie* II. *Deel*, IX. *Boek*, *bl.* 466.
(*g*) *Zie* II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 274.

schilderd was (*b*): 't zy dat de Schilder, waarlyk, gemeend hebbe, dat de Stad dit Wapen van Willem den IV. ontvangen hadt; 't zy dat hy, alleenlyk, op deeze wyze, hebbe willen vertoonen, dat Amsterdam, in 't jaar 1342, verscheiden' Stedelyke voorreggen van gemelden Graave hadt verkreegen. De Stempelsnyder P. van Abeele vervaardigde, wat laater', een' gedenkpenning, op welks éene zyde, het schenken van het Wapen, eveneens, en als door Willem den IV. geschied, verbeeld werdt. Men las, onder de afbeelding, Com. Wilh. hoc insigne Amstelodamo dono dedit 1342. dat is, *Graaf Willem heeft dit Wapen aan Amsterdam geschonken, in 't jaar* 1342. De Beschryver der *Nederlandsche Historiepenningen*, Gerard van Loon, heeft (*i*), uit deezen penning alleen, want ander bewys vindt men by hem niet, opgemaakt, dat het driekruissig Wapenschild, door Willem den IV., aan Amsterdam vereerd is. Doch wy behoeven niet aan te toonen, hoe zwak deeze grondslag zy. Ook weet niemant te zeggen, om wat reden, de Graaf juist drie kruissen, aan de Stad, tot een wapen, zou vereerd hebben. Want dat hy, daarmede, gelyk zeker Digter (*k*) wil, zou hebben willen aanduiden, dat hy de Amsterdammers van veel *kruis* verlost hadt; of dat men 'er, gelyk

Pon-

Privilegien. Willem de IV. heeft het niet gegeven.

(*b*) Domselaer IV. *Boek*, *bl.* 66. Commelin, *bl.* 451.
(*i*) I. *Deel*, *bl.* 254.
(*k*) P. Dubbels *by* Bizot Medaill. Hist. van Holland *in 't Voorwerk*, *bl.* (35). *en by* Le Long, *bl.* 211.

PRIVILEGIEN.

PONTANUS oordeelt (*l*), de zugt der Amsterdammeren tot heilige zaaken mede zou hebben willen betekenen, heeft te weinig schyns, dan dat men 't, ernstelyk, zou behoeven te wederleggen. Willem de IV. was uit het huis van Henegouwen, welk vier steigerende Leeuwen tot een wapen voerde. Immers, was veel eer te verwagten, dat hy deeze Leeuwen, in het Wapen der Stad, zou geplaatst hebben; gelyk wy, beneden, zullen doen zien, dat zy, inderdaad, tot een bysieraad, in het Koggeschip gevoegd zyn. Wy verwerpen dan de gedagten, dat de drie kruissen van Graave Willem den IV. herkomstig zyn, vrymoediglyk, als ongegrond en onwaarschynlyk.

'T Is ook niet van de Heeren van Amstel herkomstig.

Een weinig aanneemlyker komen de gedagten van anderen voor, dat de kruissen ontleend zyn, uit het Wapen van Amstel, welk bestondt, uit drie zwarte balken, op een' gouden grond, en overdekt met een wit, of rood en wit S. Andries-kruis (*m*). Doch zo 't al waar mogt zyn, dat Amsterdam, onder de Regeering der Heeren van Amstel, een byzonder Wapen gehad heeft, welk uit het hunne ontleend was; zal dit Wapen, na 't verdryven der Heeren van Amstel, en het verbeurdverklaaren hunner goederen, door de nieuwe Heeren, naar alle waarschynlykheid, weggenomen, en te niet gedaan zyn. Wy konnen dan, ook in dit gevoelen, niet berusten.

De

(*l*) *Libr.* I. *Cap.* IX. *p.* 28.
(*m*) *Zie* VAN LEEUWEN Batav. Illust. *bl.* 832. LE LONG, *bl.* 146. *en* in de Afbeeld. der Zegels. *N.* 6.

De geleerde Willem Frederik van der Wilp, Conrector der Latynsche Schoole deezer Stad, en, voor weinige jaaren, in hoogen ouderdom, overleeden, heeft een ander gevoelen, wegens de herkomst van het driekruissig Wapenschild, voorgesteld, welk ons aanneemlyker toegescheenen heeft, en welk wy, hierom, wat nader, bevestigen zullen. Men vindt dit gevoelen, in eene aantekening op den zoetvloeijenden Amstelstroom van den begaafden Amsterdamschen Digter, Nicolaas Simon van Winter, in 't jaar 1755, uitgegeven; en 't komt, kortelyk, hierop uit: „ Dat Jan van Persyn, Heer van Waterland, „ en, voor 't jaar 1282, ook Heer van Amsterdam; die drie gouden en drie blaauwe „ balken, de gouden balken, met vier, drie „ en twee roode kruissen, belaaden, in zyn „ Wapen voerde (*n*); den middelsten balk, „ daar de drie kruissen op lagen, uit dit zyn „ wapen ontleend, en, nevens twee andere „ balken, allen drie als regtopstaande paalen gesteld, en met verandering van kleuren, gelyk meermaalen, in zulk eene gelegenheid geschiedt, aan zyne nieuwe „ Heerlykheid Amsterdam, tot een Wapen, „ geschonken heeft (*o*)." En de volgende *zes* aanmerkingen konnen dienen tot bevestiging van dit gevoelen.

Privilegien.

Waarschynlyk, is het ontleend, uit het Stamwapen van den Huize van Persyn.

1. Vooraf, merk ik aan, dat de kruissen gemeen zyn geweest, in sommige stamwapens

Aanmerkingen, tot be-

(*n*) *Zie de* Afbeeldingen der Zegels. *N.* 7.

(*o*) Aantek. *op den* zesden Zang *van* N. S. van Winters Amstelstroom, *bl.* 202.

PRIVILEGIEN. - vestiging deezer gedagten.

pens van oude Amsterdamsche Regenten. 't Geslagt van Noort zegelde, onder anderen, met drie en twee kruissen, op balken: dat van *Zaal* en *Heyn*, van gelyken: zo als my, uit Schepenen-brieven van de jaaren 1373, 1391, 1405 en 1435, gebleeken is. 't Is, derhalve, te vermoeden, dat de drie kruissen, in 't wapen van Amsterdam, ook uit een stamwapen, ontleend zyn.

2. 't Is, wyders, geheel zeker, dat de Amsterdammers gewoon waren, het wapen van sommigen hunner oude Heeren te voeren in hunne Zegels. Men vindt het Wapen van Henegouwen, in de oude geheime Zegels, en Zegels ten Zaaken van de Stad (*p*); gelyk het, nog tegenwoordig, in het Zegel ten Zaaken (*q*), gevonden wordt. In alle deeze zegels, wordt het wapen van Henegouwen, of door een' Vorstelyk Persoonaadje, of door eenen Heraut, vastgehouden.

3. Maar in alle de gemelde zegels, vindt men het driekruissig Wapenschild, insgelyks. En hieruit volgt klaarlyk, dat het, voor het Wapen van Henegouwen, of gegeven, of aangenomen moet geweest zyn; en, zo 't van een' Heer gegeven, of, uit het Wapen van een' Heer, aangenomen geweest is, kan 't van niemant, dan van Heere Jan van Persyn afkomstig wezen. Want, na dat het Huis van Henegouwen aan de Heerlykheid van Amsterdam geraakt was, kan men geene Heeren van Amsterdam aanwyzen, uit wel-

(*p*) *Zie de* Afbeeld. der Zegels. *N.* 8. 9. 10. 11.
(*q*) *Zie de* Afbeeld. *N.* 12.

welker Wapens, de Stad een driekruissig Wapenschild zou hebben konnen ontleenen. En het te ontleenen, uit het Wapen van eenen voorigen Heere, zo het, te vooren, nog niet aangenomen of ingevoerd geweest ware, zou een blykbaare hoon voor het Huis van Henegouwen, en door het zelve, waarschynlyk, ook niet gedoogd geweest zyn. Het is dan, te vooren, in gebruik geweest: en zo het, even als het Wapen van Henegouwen, van eenen Heere ontleend is; van wien kan het ontleend zyn, dan van Heere Jan van Persyn? Privilegien.

4. Het Wapen van den Huize van Persyn wordt juist zo beschreeven, by van Leeuwen (r), uit Gouthoeven, als wy het, hiervoor, uit de aantekening van den Heere van der Wilp, beschreeven hebben. Het voerde negen roode kruissen, op drie gouden balken, die tusschen drie blaauwe balken lagen. En men vindt het ook zo verbeeld, op een zegel van *Nicolaas van Persyn*, in de *Privilegien van Haarlem* (s), behalve, dat 'er verschil is in de kleuren, die de Plaatsnyder, vermoedelyk, in 't waschen afdruksel, niet heeft konnen onderscheiden, naar behooren. Uit dit Wapen nu, is, naar alle waarschynlykheid, het driekruissig Wapen van Amsterdam ontleend: 't welk geschied moet zyn, voor 't jaar 1282, om dat Jan van Persyn toen van de Heerlykheid van Amsterdam afstondt (t). Men veranderde drie

(r) Batavia illustr. *bl.* 1049.
(s) *Bladz.* 30. *Zie ook* de Afbeeld. der Zegels. N. 7.
(t) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 25.

PRIVILEGIEN. drie der balken in paalen, veelligt, om het Wapen van Amsterdam te doen zweemen naar de Wapens van andere Steden deezes Lands, die zig met de Scheepvaart geneerden, en ook paalen in haar Wapen voerden; gelyk Dordrecht, Delft, Gouda, Briele, Medenblik en anderen. De kleuren werden ook veranderd. De gouden kleur werdt zwart, de drie kruissen, van rood, wit of zilverkleur, en de twee zydpaalen, van blaauw, rood.

5. Maar, zal men mogelyk vraagen, van waar hadden de Persynen de kruissen in hun wapen gekreegen? De *oude Hollandsche Chronyk* (u) zal hier op antwoorden, dat *Wouter van Persyn*, een monik uit deezen huize, die, in 't begin der dertiende eeuwe, bloeide, t'eenigen tyde, zeer inniglyk, en met gevouwen handen, biddende, een gulden kruis tusschen zyne handen ontvangen; en dat het huis van Persyn, van dien tyd af, *negen roode, slimme*, dat is schuine, of scheefstaande *Cruycen*, in deszelfs Wapen, gevoerd hadt. Doch dit 's een monikenverdigtsel, waarvan, zelfs by den Haarlemmer Karmeliet, die anders, zo veel als de *oude Hollandsche Chronyk*, met Broeder Wouter, opheeft (v), geen woord gevonden wordt. Veel eerder zou ik vermoeden, dat een der Persynen, in de elfde of twaalfde eeuwe, eenen togt naar 't Heilige Land gedaan, en, by die gelegenheid, de kruissen in het stamwapen geplaatst heeft. De nakomelingen

(u) *Divis.* XVI. *Cap.* X.
(v) *Libr.* XXI. *Cap.* 13.

gen uit deezen huize, die, te Amsterdam, in aanzien en in Regeering geweest zyn, hebben het zelfde wapen gevoerd; gelyk my, uit de zegels aan verscheiden' Schepenen-brieven, en uit een Wapenboek der Regenten van het Oude-zyds-Huiszitten-Huis, gebleeken is. Privilegien.

6. De waarschynlykheid, dat Amsterdam zyn driekruissig Wapen van Heere Jan van Persyn ontleend heeft, zal toeneemen, als men aanmerkt, op wat wyze, dit Wapen, in de oude zegels, nevens het Wapen van Henegouwen, geplaatst zy. Ik kan niet twyfelen, of het Wapen van Henegouwen is in de Zegels gekomen, by gelegenheid, dat Guy van Henegouwen, in den jaare 1300, Heer van Amstel werdt (*w*). Want zo dit geschied ware, toen de Heerlykheid van Amstel aan eenen Graave van Holland uit den huize van Henegouwen kwam; dan schynt men niet te konnen begrypen, waarom, in laater' tyd, de Wapens der Huizen van Beijeren, Bourgondie en Oostenryk ook niet, in deezer Stede Zegels, geplaatst geworden zyn: 't welk egter niet geschied is. Nooit vindt men eenige Wapens in deezer Stede zegels, dan dat van Holland, of de steigerende Leeuw, in de alleroudsten (*x*), en in zulken, die niet dan aan de Tolbrieven gebruikt werden (*y*); en de drie kruissen en het Wapen van Henegouwen, in de overigen. En wat is hiervan anders de reden geweest, dan dat Jan van Persyn en Guy van Henegouwen, na den onder-

(*w*) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 48.
(*x*) *Zie de* Afbeel. der Zegels. *N.* 3 *en* 4.
(*y*) *Zie de* Afbeeld. *N.* 5.

PRIVILEGIEN. dergang van het oude Huis van Amſtel, de eenigſte byzondere Heeren van Amſterdam en Amſtelland geweeſt zyn? Maar om dat Guy van Henegouwen laater regeerde, en grooter Heer was, dan Jan van Perſyn; ook, door eenen Graaf van Henegouwen en Holland, in zyne Heerlykheid, opgevolgd werdt, bekleedt het Wapen van Henegouwen, of de vier ſteigerende Leeuwen, alomme, aanzienlyker plaats in 't Koggeſchip op de Zegels, dan het driekruiſſig, welk wy voor het Perſynſche houden. In eenigen der oudſten, wordt het Wapen van Henegouwen, door eenen Heraut, met de regterhand, van boven, vaſtgehouden; maar op het Perſynſche, welk merkelyk laager ſtaat, leent hy met den linker arm (z). In de meeſte overige oude Zegels, houdt een aanzienlyk Perſoonaadje, die aan 't hooger einde van 't Koggeſchip ſtaat, het wapen van Henegouwen voor de linker borſt; doch een veel minder aanzienlyk geharnaſt krygsman, beneden den voorgemelden ſtaande, voert het Perſynſche, dat ook, in eenen wimpel van de maſt, en in eene vlag van den agterſteven waait, in een vendel, op de ſchouder (*a*). Al 't welke toont, dat het driekruiſſig Wapen min aanzienlyk is gehouden, dan het Henegouwer, en gevolgelyk van eenen minderen Heere, naamlyk, van Jan van Perſyn, ontleend is. Ook wordt het, nog tegenwoordig, alleenlyk tot een tegenzegel van het Zegel ten Zaaken,

(z) *Zie de* Afbeeld. der Zegels. *N.* 8.
(*a*) *Zie de* Afbeeld. *N.* 9, 10 *en* 11.

ken, of van het groote Zegel, en tot het Stads *Cachet* (*b*), gebruikt. Men zag het egter, van ouds, en men vindt het, nog heden ten dage, meer aan gebouwen en Stads werken, veelligt, om dat de *huizen* en *sterkten* of poorten, die Jan van Persyn, voor 't jaar 1282, in Amsterdam, bezat (*c*), reeds met dit Wapen versierd waren: welk voorbeeld men, in de laatere Stedelyke gebouwen, zal gevolgd hebben, op dat dezelven geene ongelyke merktekenen draagen zouden. 't Schynt ook, dat de Ambagten van Ouder- en Nieuwer-Amstel, schoon, niet klaarlyk, tot de Heerlykheid van Jan van Persyn, behoord hebbende, naderhand, in navolging van Amsterdam, de kruissen in hun Wapen hebben aangenomen, te weeten, Ouderkerk drie en twee, en Amsterveen drie en een. In het Koggeschip, op de zegels en elders, is ook, gemeenlyk, een hond verbeeld, veelligt, om te kennen te geeven, dat, volgens de oude gewoonten op de vrye Scheepvaart, de inlaaders het regt van eigendom op de Laadinge behielden, zo lang 'er nog een hond, in 't schip, in leeven bleeve (*d*). PRIVILEGIEN.

Eer wy van het Wapen van Amsterdam, en byzonderlyk van het driekruissig schild, geheellyk, afscheiden, moeten wy nog een woord zeggen van deszelfs sieraaden. De Kroon, die, in de vyftiende eeuwe, volgens de aantekening van den Historieschryver Verklaaring der Sieraaden van het driekruissig Wapenschild.

(*b*) *Zie de* Afbeeld. der Zegels. *N.* 12 *en* 13.
(*c*) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 25.
(*d*) *Vide* RYMERI Acta publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 82.

PRIVILEGIEN. ver DANIEL (*e*), nog een zeer ongemeen sieraad boven de wapens was, paste niet zo wel boven het Koggeschip, en heeft, derhalve, natuurlyk, meest boven het driekruissig Wapenschild, moeten geplaatst worden; gelyk, sedert het jaar 1489, ook gemeenlyk geschied is. My staat niet voor, dat ik de Keizerlyke Kroon boven het Koggeschip heb afgebeeld gezien, dan in den gevel van 't Stads-Excyns-huis, in de Oudebrugs-steeg. Het driekruissig Wapenschild wordt, tegenwoordig, veeltyds, van twee steigerende Leeuwen vastgehouden. Op het Stads Cachet, ziet men thans maar éénen Leeuw (*f*). Van waar deeze Leeuwen herkomstig zyn, is geheel onzeker. De meening van sommigen, dat iemant uit het oud Amsterdamsch geslagt der Boelens verlof om twee Leeuwen by 't Wapen te voegen, van eenen der Graaven verkreegen, of van Keizer Karel den V. gekogt zou hebben (*g*), heeft weinig schyn van waarheid. Men vindt naauwlyks voorbeelden van Wapens van Amsterdam, die, door een' of twee Leeuwen, worden vastgehouden, voor diep in de zestiende eeuwe. In prentverbeeldingen van den jaare 1518, ziet men 't wapen nog, zonder Leeuwen. In de Houtsneêkaart van CORNELIS ANTHONISZOON, die, in 't jaar 1544, uitgegeven werdt, wordt het, van eenen Neptunus, vastgehouden. En ik twyfel zeer, of men de Leeuwen wel veel vroe-

(*e*) Hist. de France *Tom.* VI. *p.* 179.
(*f*) *Zie de* Afbeeld. der Zegels. N. 13.
(*g*) DOMSELAER III. *Boek*, *bl.* 212. COMMELIN, *bl.* 188.

vroeger zal konnen toonen, dan in den gevel van 't Krankzinnigen-Huis op den Kloveniers-burgwal, waaraan 't jaartal van 1562 gesteld is, en in de gevels der oude Waage op den Dam, die, in 't jaar 1565, gebouwd werdt. Aan de oostzyde van den Oudezyds-Agterburgwal, even bezuiden de Molensteeg, staat egter, nog tegenwoordig (1766), een oud huis, met het jaartal 1561 in den gevel, en het wapen der Stad, door twee Leeuwen vastgehouden. Ik heb maar één huis in de Stad konnen vinden, waaraan ouder jaartal staat, te weeten, het hoekhuis van 't Water en de Texelsche kaai, aan welks zydgevel, het jaartal 1558 gezien wordt. Vraagt men nu, van waar deeze Leeuwen ontleend zyn? myn antwoord is, dat menze, toen, in de zestiende eeuwe, de Wapenkunde, allengskens, tot meerder volkomenheid gesteegen was, en ieder wapen zyne *Tenanten* of vasthouders hebben moest, ontleend heeft, of uit het Wapen van Henegouwen, of uit het Wapen van Holland, in de oude Zegels der Stad. Het eerste is my egter waarschynlykst. Uit het Wapen van Holland, welk maar éénen Leeuw voert, kon men 'er geenen twee ontleenen; wel, uit het Wapen van Henegouwen, welk uit vier steigerende Leeuwen bestaat. Doch 't meest, dat wy, over den oorsprong van de wapenen deezer Stad, hebben konnen voorstellen, bestaat, uit meer of min waarschynlyke gissingen, waarover wy den kundigen Leezer gaarne laaten oordeelen.

Privilegien.

PRIVILEGIEN.

IV. Regt der MAATE.

In 't jaar 1389, schonk Hertog Albrecht van Beijeren het Regt der

MAATE

aan de Stad (*h*), waaronder, gelyk wy, elders (*i*), gegist hebben, ook het Regt der *Waage* vervat is; schoon de Impost op de Waage, door de Graaflykheid, verpagt werdt (*k*). Het Regt der Maate begrypt in zig het regt, om allerlei Maaten beide van natte en drooge Waaren, op haare behoorlyke grootte, te doen houden, en deswege, het vereischte opzigt te doen hebben. In gevolge van dit Regt, stellen Burgemeesteren niet alleen Koorenmeeters, Wynroeijers, Branders van Bier- Wyn- Olie- Zeep- en andere Vaten, en verscheiden' andere Amptenaars aan, die zorg draagen, dat niemant, in zyne maat, verkort worde; maar men heeft, hier ter Stede, ook Commissarissen van de groote, en Ykers van de kleine Yk, voor welken, de meeste Maaten, van tyd tot tyd, gebragt, onderzogt en geykt, of, met het jaartal, waarin het onderzoek geschiedt, gebrand, of op eenige andere wyze, gemerkt moeten worden.

Commissarissen van de groote Yk.

De COMMISSARISSEN *van de* GROOTE YK zyn drie in getal. Zy worden, door Burgemeesteren, voor hun leeven, aangesteld, en zitten, om de drie jaaren, op 't Zeeregt aan den Kampersteiger, om Koorenschepels, die twee en dertig kop houden moe-

(*h*) Handv. *bl.* 2. [9].
(*i*) II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 171.
(*k*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 92.

moeten, heelen en halven, Koorenmeeters-stokken, Zoutmaaten, en koperen Koolen-maaten te yken, zynde 't Loon daarvoor, by de Keuren, bepaald (*l*). De *Ykers van de kleine Yk*, zynde de Overluiden van 't Fruitverkoopers-Gilde (*m*), yken, jaarlyks, de appeltonnen, de appelmanden en alle fruit-, gort-, meel-, erweten- en boonen-maaten, die kleiner zyn, dan een half schepel; waartoe hun plaats aan de Engelsche Kerke op 't Begynhof toegestaan is (*n*). Wyders, is 'er een *Brander van Biervaten*, die zorg draagt, dat 'er geene Biervaten gebruikt worden, dan die, hier ter Stede, gemaakt zyn, en de vereischte grootte hebben, moetende de tonnen een honderd agt en twintig; de half-vaten vier en zestig, en de vierdendeels twee en dertig mingelen houden (*o*). Nog heeft men een *Brander van de Wyn- en Olievaten*, die ook, jaarlyks, met water, hermeeten, en van nieuws gebrand moeten worden, houdende een aam wyns en een quarteel olie, ieder zo veel mingelen, als een ton biers (*p*). Tot het roeijen der Wynen, Brandewynen en Traan, die, in ongeykte fust, zyn gevaat, zyn vyf *Wynroeijers* aangesteld, die zig, in 't roeijen, stiptelyk, naar de Keuren, gedraagen moeten (*q*). Ook is 'er een *Brander van Zeepvaten*, moetende eene Zeepton vier, eene halve ton

Privilegien.

Ykers van de kleine Yk.

Branders vanBier-, Wyn- en Olievaten.

Wynroeijers.

Brander van de Zeepvaten.

(*l*) Handv. *bl.* 928, 929, 930.
(*m*) *Zie* IV. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 106.
(*n*) Handv. *bl.* 928, 933. Keurb. C. *f.* 405. D. *f.* 18.
(*o*) Handv. *bl.* 933, 934.
(*p*) Handv. *bl.* 927, 928, 936, 937, 939.
(*q*) Handv. *bl.* 937, 938, 939, 940.

PRIVILEGIEN. ton twee, en een vierdendeel éénе kan van drie en twintig mingelen en een half pintje, wynmaat, houden (*r*). Van de kleine *Bier- en Melkmaaten* is, insgelyks, een *Yker*, die ook de Bikſteen-, Schelpzand- en Kalkmaaten yken moet (*s*). De Schepen worden, door een' gezwooren *Schipmeeter*, gemeeten, eer zy, in 't openbaar, mogen verkogt worden. Men meetze, met Amſterdamſche voeten van elf duimen, die overeenkomen moeten met de yzeren Voetmaat, welke, in de zestiende eeuwe, op der Stede *Schryfkamer* of Secretarye, en voor de Waage, plagt te hangen (*t*), en nu op de Theſaurie bewaard wordt, alwaar ook de ſtanders der overige Maaten geplaatſt zyn. De Elle, die hier ter Stede gebruikt wordt, zynde de Brabantſche, moet ook, jaarlyks, geykt worden; waartoe, voormaals, de Stads Zyden-Lakenmeeter aangeſteld was (*u*); doch nu eene byzondere *Ellen-Ykſter* aangeſteld is. De Overluiden van het Groot-Kraamers-Gilde zyn bevoegd verklaard, om, van tyd tot tyd, op de behoorlyke geſteldheid der ellen, onderzoek te doen (*v*). Wy ſpreeken niet van andere Ykers en Meeters, die, voormaals, in wezen waren (*w*), of nog in wezen zyn. Van de laatſten, hebben wy, reeds by verſcheiden' andere gelegenheden, gewag gemaakt. Burgemeeſteren hebben, uit kragte van het regt der Waage, welk de Stad bezit, al vroeg, zorg gedraa-

Yker van de Bier- en Melkmaaten.

Schipmeeter.

Ellen-Ykſter.

Onderſcheiden gewigt.

(*r*) Handv. *bl.* 937.
(*s*) Handv. *bl.* 926, 936.
(*t*) Handv. *bl.* 929, 938.
(*u*) Handv. *bl.* 927, 929, 932.
(*v*) Keurb. U. *f.* 63.
(*w*) Handv. *bl.* 926, 929, 937, 939, * 936.

draagen, dat niemant, in zyn gewigt, verkort werdt. Twee- of driederlei gewigt heeft men, reeds in de zestiende eeuwe, of eerder, hier ter Stede, in den handel, gebruikt: *Troisch gewigt*, zynde genoegzaam het zelfde als het *Amsterdamsch Waag-gewigt*, en *Luiksch* of *Brabantsch gewigt*. Het Troisch gewigt, zo genaamd, naar de Stad *Troyes* in Champagne, daar men, van ouds, met zwaar gewigt, en zeer naauwkeurig, plagt te weegen, is veertig of twee en veertig aazen op 't pond ligter dan het Amsterdamsch Waaggewigt, welk verschil hierdoor schynt veroorzaakt te zyn, dat men, al vroeg, om de agting van 't Amsterdamsch Waag-gewigt, 't welk het zelfde als het Troisch gewigt plagt te zyn, te beter te bewaaren, op het zelve, boven het Troisch gewigt, nog eenige toebaat heeft willen geeven. Zelfs, vindt men, dat het Fransch Troisch gewigt, tegenwoordig, zes en twintig en twee derde aazen op 't mark ligter is dan het Troisch gewigt, welk hier ter Stede in gebruik is. Het Luiksch of Brabantsch gewigt is omtrent vyf ten honderd ligter dan het Amsterdamsch, maakende vyf en negentig pond Amsterdamsch omtrent honderd pond Luiksch of Brabantsch gewigt. Doch dit gewigt is, niet altoos, hier ter Stede, in even wettig gebruik geweest. In 't jaar 1487, werdt gekeurd, dat de Kraamers, en alle anderen alleen Troisch, en geen *Coelsche* [Keulsch] gewigt gebruiken zouden (*x*). Doch in 't jaar 1494, werdt, daar-

Privilegien.

(*x*) Keurb. A. *f.* 159, 159 *verso*, 160.

PRIVILEGIEN. daarentegen, bevolen, dat elk zig van *Coelsch* [Keulsch] gewigt bedienen zou, uitgenomen de Zilversmeden, die zig aan het Troisch gewigt schynen te hebben moeten houden (y). Maar 't leedt niet langer, dan tot in 't jaar 1502, toen bevolen werdt, dat niemant *eenige Coepmanschepen* of *goeden*, *die by* verkogt, *t zy was*, *vlas*, *Specerie*, *Crameryé*, *of anders*, *niet vuytgezondert*, zou mogen *uytwegen*, *dan mit zulcke gewichte*, als *men gebruukt in der Stede waghe*, *'t welck es Troysche gewichte* (z). En in 't jaar 1504, werdt op nieuws belast, alleen Troisch gewigt te gebruiken; om welk te yken, byzondere persoonen waren aangesteld (*a*). Nogtans, moet, hier in, door den tyd, wederom eenig verloop gekomen zyn, om dat het gebruiken van Troisch gewigt alleen, aan allen zonder onderscheid, zelfs aan de Apothekers, en in 't weegen van Katoen en gouden passementen, by eene Keure van den twee en twintigsten January des jaars 1600, wederom, aanbevolen werdt (*b*). Doch, in 't jaar 1630, werdt het gebruiken van Amsterdamsch gewigt alleen aan Zydekraamers in 't klein, Winkeliers, Kruideniers, en alle anderen gebooden, met deeze uitzondering nogtans, dat zulken, die Quikzilver, Couchenille en Zyde in 't gros verkogten, Brabantsch; en de Spykerkoopers Luiksch gewigt, zynde even zwaar als het Brabantsch, ge-

(y) Keurb. B. *f.* 2 *verso*.
(z) Keurb. B. *f.* 65 *verso*.
(a) Keurb. B. *f.* 76 *verso*.
(b) Handv. *bl.* 926.

gebruiken mogten (*c*): waarmede, volgens laatere Keuren, ook het getwynd garen en de kammen mogen worden gewoogen (*d*). Doch den grooten en kleinen Koffy- en Thee-winkelieren, den Brood- en Koekenbakkeren en den Vleeschhouweren is, nog by eene Keure van den dertigsten January des jaars 1721., belast, niet dan Amsterdamsch gewigt te gebruiken (*e*).

Privilegien.

Al dit gewigt moet, eens 's jaars, herykt, en, met het jaartal, gemerkt worden (*f*): waartoe, van Stads-wege, twee *Ykers* zyn aangesteld: een *van 't Amsterdamsch koperen, en 't Brabantsch* of Luiksch *yzeren en koperen Gewigt*, en een *van 't Amsterdamsch yzeren Gewigt*, die, te gelyk, de Oliemaaten en gepegelde kannen ykt (*g*). De *algemeene Ykmeester van het Troisch gewigt* over gantsch Holland en Westfriesland, die, te gelyk, algemeene Ykmeester van dit gewigt is, over de Vereenigde Provincien en Generaliteits-Landen, houdt ook zyn verblyf in Amsterdam. Hy wordt, als Ykmeester van Holland, door 's Lands Staaten, aangesteld, op den voorslag of benoeming van Burgemeesteren deezer Stad (*h*). Voormaals, plagt het onderzoek der Ellen, Maaten en Gewigten, door

Ykers van 't koperen en yzeren Amsterdamsch en Brabantsch gewigt.

Ykmeester generaal van het Troisch gewigt.

(*c*) Handv. *bl.* 927.
(*d*) Handv. *bl.* 938, * 935.
(*e*) Handv. *bl.* 931, 932.
(*f*) Handv. *bl.* 927, 931.
(*g*) Handv. *bl.* 926, 927, 929, 931. Keurb. G. *f.* 161 *verso*. L. *f.* 31.
(*h*) Resol. Vroedsch. *Lr.* C. 17 *April* 1660. *f.* 18. *Lr.* F. 31 *Jan.* 1669. *f.* 140 *verso*. Groot-Memor. N. IV. *f.* 168 *verso*. Stads Missiven, N. III. *f.* 255. N. XIX. *f.* 99 *verso*. Groot-Plakaatb. V. *Deel*, *bl.* 967, 984.

PRIVILEGIEN. door 't Geregt, te geschieden (*i*). Doch, sedert veele jaaren, zyn 'er Stads Ykers toe bevoegd verklaard.

V. Regt om Excynzen te mogen heffen.

Het Regt om de ingezetenen der Stad en derzelver Vryheid, met eenen redelyken

EXCYNS,

te mogen bezwaaren, moet ook onder de Voorregten der Stede geteld worden. De Stad bezit dit voorregt, uit kragte van verscheiden' Graaflyke Octroijen, die, in 't eerst, voor eenen bepaalden tyd, en daarna, zonder bepaaling, verleend werden. Hertog Albrecht gaf Schepenen en Raade, in 't jaar 1398, verlof, om *enen redeliken excynse* te *moghen setten op alle goede, daer hun op genoegen sal te setten*, die *binnen* der *Stede of havenen van Amstelredamme syn of comen sullen*, tot dat de Stad voldaan zou zyn van negenduizend Hollandsche schilden, die zy, tot den Frieschen oorlog, verschooten hadt (*k*). Doch in 't jaar 1491, kreegen de Raaden der Stede vryheid, om eenen Excyns van zes Hollandsche grooten te leggen op elk vat biers, en *voort op andere goeden*, *gelyck die Raeden redelycke* zouden *oordeelen* (*l*), zonder dat 'er eenige bepaaling van tyd werdt bygevoegd. Ook is de Bier-Excyns, van dien tyd af, somtyds, wel eens verhoogd, of verlaagd (*m*); doch bestendiglyk, tot op dee-

(*i*) Keurb. B. *f.* 150.
(*k*) Handv. *bl.* 171.
(*l*) Handv. *bl.* 134.
(*m*) Groot-Memor. N. I. *f.* 75, 79. Keurb. A. *f.* 147 *verso*, 177.

deezen tyd, geheeven geworden, en, nevens andere Excynzen, die al vroeg werden ingevoerd, in eene Handvest van Hertoge Jan van Beijeren van den jaare 1420, aangemerkt, als *der Stede toebehorende* (n). Hertog Filips van Bourgondie vergunde de Stad, in 't jaar 1452, dat niemant, geduurende den tyd van tien jaaren, op een vierdendeel myls na aan de Stad, wyn of bier tappen mogt, dan op der Stede Excynzen. De Karthuizers- en Reguliers-Kloosters alleen, die even buiten de Stad lagen, mogten zo veel bier en wyn tappen en drinken, als zy behoefden, zonder eenigen Excyns schuldig te zyn (o). Keizer Karel de V. verboodt het tappen buiten de Stad, binnen zekere paalen, geheellyk, in 't jaar 1539; doch alzo dit verbod, voornaamlyk, zo niet eeniglyk, geschied was, om de byeenkomsten der Lutherschen en andere Hervormden te beletten (p), hieldt het niet langer stand, dan tot na de verandering der Regeeringe, in 't jaar 1578, wanneer het tappen binnen de Vryheid, op der Stede Excynzen, wederom toegelaaten werdt. Tot in 't jaar 1492, schynen 'er geene vaste Excynzen, hier ter Stede, geheeven te zyn, dan op bier, wyn en gemaal; doch in 't gemelde jaar, werden 'er verscheiden' nieuwe Excynzen opgelegd (q), die, sedert, ter oorzaake van de toeneemende lasten der Stede, van tyd tot tyd, hebben

Privilegien.

(n) Handv. *bl.* 126.
(o) Handv. *bl.* 17, 18. *Verg. bl.* 171.
(p) Handv. *bl.* 18, 19.
(q) Keurb. A. *f.* 186.

Privilegien.

ben moeten vermeerderd worden. De Wyn- en Bier-Excyns, als de voornaamſte zynde, is, al vroeg, de *groote Excyns* genaamd (*r*). De Excynzen worden, ſedert lang, hier ter Stede, opgelegd, of by de Vroedſchap, of by Burgemeeſteren, met bewilliging der Vroedſchap (*s*); 't welk overeenkomt met de Handveſt van den jaare 1401, hiervoor aangehaald. Zy worden, of *gecollecteerd*, of verhuurd. Doch by een Graaflyk Privilegie van den jaare 1420, is reeds belaſt, dat die van den Geregte, noch derzelver dienaars, geen deel in 't huuren der Excynzen hebben mogen (*t*). De Steden in 't gemeen hebben, by Plakaat van den negenden Auguſtus des jaars 1658, regt van *legaal hypotheek* en *parate executie* verkreegen tegen de huurders haarer Excynzen, en derzelver medeſtanders (*u*). Men heeft egter, hier ter Stede, verſtaan, dat byzondere Perſoonen, ouder hypotheek hebbende, voor de Stad, ook op de boedels van de huurders van der Stede Excynzen, *gepreferеerd* waren (*v*): en overeenkomſtig hiermede, hebben 's Lands Staaten zelven, in 't jaar 1678, verſtaan, dat het gemeene Land, op den boedel van eenen te kort komenden ſchuldenaar, geen meer regt heeft, dan de overige Schuldeiſchers (*w*).

De

(*r*) Reſol. Vroedſch. *N.* 1. 27 *Jan.* 1557.
(*s*) Reſol. Vroedſch. *N.* 19. 27 *Novemb.* 1645. *f.* 68. *L*. A. 3 *Maart* 1656. *f.* 73 *verſo.* Groot-Memor. N. IV. *f.* 94 *verſo.*
(*t*) Handv. *bl.* 126.
(*u*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 1129.
(*v*) Reſol. Vroedſch. *L* A. 17 *July* 1658. *f.* 36.
(*w*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 591.

De Excynzen, die, nog tegenwoordig, door de Stad geheeven worden, zyn die op de Bieren, Wynen, Brandewynen en inkomende Graanen, welken, onder den naam van *grooten Excyns*, begreepen zyn: voorts, die op de Waage, het Beestiaal, de Turf en Koolen, het Brandhout, de Huiden en de Rytuigen. De Stad heeft ook, in 't jaar 1645, Octroi verkreegen, om een' Excyns van een' tagtigsten Penning te heffen van alle de vaste goederen, die binnen de Stad verkogt worden (*x*); over welk Octroi, wy, by eene andere gelegenheid, eenige aanmerkingen hebben gemaakt (*y*). Van de Koopmanschappen, die, by de stok, of in 't bekken, verkogt worden, wordt een half ten honderd betaald aan de Stad, volgens eene Keure van den zes en twintigsten January des jaars 1649 (*z*). By eene Keure van den vierden February des jaars 1762, is belast, dat de betaalde Excyns van gezouten of gerookt vleesch of spek, welk, van buiten, in deeze Stad werdt ingevoerd, wederom zou worden afgeschreeven, wanneer het hier niet gebruikt, maar naar elders vervoerd werdt (*a*). Wyders, zyn 'er, voor deezen, nog eenige andere Excynzen geheeven, die, door den tyd, te niet geloopen, of afgeschaft zyn. Onder de laatsten, is de *Reep-Excyns*, zynde eene belasting op Wollen- en Linnen-Lakenen, die, by de ellemaat

Privilegien.

(*x*) Handv. *bl.* 210.
(*y*) *Zie* II. *Deel*, XV. *Boek*, *bl.* 56.
(*z*) Handv. *bl.* 203.
(*a*) Keurb. U. *f.* 16.

PRIVILEGIEN. maat, verkogt werden, en, door den Pagter, of Pagtersche van deezen Excyns, met de *Reep*, plagten te worden nagemeeten: welke Excyns al zeer oud was (*b*); doch, in 't jaar 1738, by eene Resolutie van den Oud-Raad van Burgemeesteren, vernietigd is (*c*).

VI. Regt van Exue. De Stad heeft, al van ouds, nog een ander inkomen gehad, uit de vordering van het regt van

E X U E,

Issue of *Uittogtgeld*, welk betaald wordt van alles, wat, uit hoofde van erfenis, of op eenige diergelyke wyze, verkreegen zynde, uit deeze Stad, naar elders, vervoerd wordt. In 't jaar 1682, werdt, by de Vroedschap, voor waarschynlyk gehouden, dat de Stad dit voorregt bezat, uit kragte eener Graaflyke Gifte (*d*). En 't is geheel zeker, dat zy, in het zelve, bevestigd is, by eenen brief van Koning Filips van den negentienden July des jaars 1561 (*e*). Maar in dien zelfden brief, wordt erkend, dat men, hier ter Stede, dit regt, meer dan honderd jaaren te vooren, *emmers soo langhe, dat geen memorie van menschen en is ter contrarie*, hadt bezeten. Doch van zulk eenen vroegen tyd, is my geen spoor altoos van eenige Graaflyke Gifte voorgekomen: wel, dat het Uittogtgeld, omtrent den

(*b*) Handv. *bl.* 207.

(*c*) Resol. *van den* Oud Raad van Burgem. *van* 31 *July* 1738. *f.* 93 *verso*.

(*d*) Resol. Vroedsch. *L*. O. 8 *Sept.* 1682. *f.* 284. Groot-Memor. *N.* V. *f.* 1 *verso*.

(*e*) Handv. *bl.* 219. 't Oorspronkelyke *berust in* 't Vertrek der Thesaurie, *Oude Laade* V. *L*. M. M.

den aanvang der vyftiende eeuwe, reeds gevorderd werdt van Poorters, die geene drie jaaren Poorters bleeven (*f*). 't Zou dan zeer wel zyn konnen, schoon voornaame mannen geenen grond van dit regt schynen te kennen, dan de Privilegien der hooge Overheid (*g*), dat Burgemeesteren, of Schepenen en Raad het Uittogtgeld, van ouds, hadden gevorderd, om dat het redelyk was, dat zulken, die eenige erfenissen van hier wilden vervoeren, of met hun eigen goed vertrekken, vooraf, hun aandeel droegen van de lasten en kosten, in welken de Stad, ter oorzaake van de bewaaringe en beschermingе dier goederen, vervallen was, en om dat een diergelyk regt, ook in veele andere Steden, gevorderd werdt. De Stad Haarlem, welke men niet weet, ooit Octroi tot het heffen van het Regt van Exue gehad te hebben, heeft het, nogtans, in gevolge eener Keure van den jaare 1440, geheeven (*h*). En 't Hof van Holland heeft, meermaalen, de gegrondheid van dit Regt erkend, niet alleen ten opzigte van Steden, die 't, by Octroi, verkreegen hadden; maar ook van zulken, die alleenlyk in eene langduurige bezitting van het zelve geweest waren (*i*). Ook wordt, in een Octroi tot heffinge van een Exue-geld, in den jaare 1541, aan de zes Waterlandsche Dorpen, verleend, erkend, dat

Privilegien.

(*f*) Keurb. A. *f.* 9.

(*g*) *Vid.* Bynkershoek Quæst. Jur. publ. *Libr.* II. *Cap.* XXV. §. VII. *p.* 379.

(*h*) *Zie* de Bruyns Haarl. I. *Deel*, *bl.* 179, 291.

(*i*) *Zie* Sentent. van den Hoogen en Provinc. Raade, *bl.* 87, 93, 96, 114.

PRIVILEGIEN.

dat de vordering van dit Regt, in andere Steden en Plaatſen van Holland, in gemeen gebruik was (*k*). Op den agttienden April des jaars 1495, werdt, *by den heer*, dat is, den Schout, *ende 't gerecht*, *den perſonen van de* XXXVI. *notable ende ryckdom van der Stede* van Amſterdam, toegeſtaan, *tot der Stede behoef*, onder andere laſten, een vyftiende penning *Exuegeld* van de goederen, die, door vertrekkende Poorters, waarvan de *Quohieren* nog voorhanden zyn (*l*), of by wege van erfenis, ter Stad uit gevoerd werden; ten ware dat, in de Plaatſen, werwaards de goederen werden vervoerd, door de Poorters deezer Stede, in gelyk geval, meer moeſt betaald worden (*m*). Doch in de *Reſolutie*, hieromtrent genomen, wordt niet te kennen gegeven, dat dit regt, uit kragte eener Graaflyke Gifte, gevorderd werdt. 't Is ook, ongetwyfeld, al veel vroeger, gevorderd geweeſt, ſchoon het, veelligt, niet vroeger, op een' vyftienden penning geſteld geworden is. Immers, in 't jaar 1476, werdt al, by Burgemeeſteren en Raaden, beſlooten, *Roelof Jacobsz.*, Burger deezer Stede, die met der woon naar Utrecht vertrokken was, aan te ſchryven, dat hy zyn aandeel moeſt komen voldoen, in de ſchulden, die de Stad, onder anderen zynenthalve, gemaakt hadt, of dat men zulks, anderszins, aan zyne goederen verhaalen zou (*n*). Uit welk beſluit,

af

(*k*) Handv. van Waterl. *bl.* XXXVIJ.
(*l*) *In 't* Vertrek der Theſaurie, *Oude Laade* E. *Lo.* F.
(*m*) Groot-Memor. N. I. *f.* 301. *Zie ook* Handv. *bl.* 229.
(*n*) Groot-Memor. N. I. *f.* 75 *verſo.*

af te neemen is, dat het Regt van Exue toen reeds gevorderd werdt. En in 't jaar 1453, werdt het, met Groningen, in 't jaar 1464, met Haarlem (5), en in 't jaar 1470, met Deventer, over en weder, te niet gedaan (o): waaruit klaarlyk blykt, dat het, hier ter Stede, lang voor 't jaar 1476, plagt gevorderd te worden. Nogtans, schynt men, in de zestiende eeuwe, de invordering van het zelve, somtyds, verzuimd, of nagelaaten te hebben. Immers, ik vind, dat men, in 't jaar 1539, besloot, het zelve, *op nieuws*, te vorderen, en ten dien einde, twee Ontvangers van het Exue, *Mr. Cornelis Gerbrandsz.* en *Gerrit Jacobsz. Couckebacker*, aan te stellen (p). In 't jaar 1596, stondt de Stad het Exuegeld, voor den tyd van twee of drie jaaren, af aan het Mannen-Tugthuis (q). Doch, sedert, heeft zy de heffing van dit Regt wederom aan zig gehouden. Zy vordert het, egter, tegenwoordig, byna eeniglyk van uitgaande erfenissen: wordende, sedert veele jaaren, niets gevorderd van Poorters, die, met hunne goederen, ter Stad uit vertrekken. Doch van erfenissen heft de

PRIVILEGIEN.

(o) Handv. *bl.* 244, 244, 237.
(p) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 311 *verso.*
(q) *Zie* III. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 234.

(5) De Heer van Oosten de Bruyn tekent, in zyn *Haarlem* (I. Deel, bl. 294.) aan, dat het Exue, met Amsterdam, in 't jaar 1554, vernietigd is, ziende op de laatste Overeenkomst, deswege gemaakt. Doch men hadt diergelyke overeenkomsten, reeds veel vroeger, en, onder anderen, in 't jaar 1464, getroffen; gelyk, zelfs uit eene aantekening op de *Privilegien van Haarlem*, bl. 258. te zien is.

Privilegien.

de Stad, thans, en sedert lang, niet den vyftienden; maar den tienden Penning, ten ware men toonen kon, dat, in de Plaatsen, werwaards, de goederen van hier vervoerd worden, minder gevorderd werdt.

Het Regt van Exue brengt egter, tegenwoordig, zeer weinig op; niet alleen, om dat het, al van de vyftiende eeuwe af, met verscheiden' Landen, Steden en Plaatsen, over en weder, vernietigd geworden is, maar vooral, om dat Burgemeesteren, op den agttienden April des jaars 1726, verklaard hebben, bereidwillig te zyn, om, des verzogt zynde, dit Regt, in het toekomende, met eene iegelyke Stad, onder behoorlyke wederzydsche *Acte van Mortificatie*, te willen vernietigen (*r*); op welke verklaaring, de vernietiging van het Regt van Exue, met verscheiden' Landen, Steden en Plaatsen, gevolgd is, en nog, geduuriglyk, volgt.

Wy voegen hier eene Lyst by van alle de Landen en Plaatsen, tusschen welken en deeze Stad, dit Regt, tot nu toe, dat is, tot den vyftienden October des jaars 1766, over en weder, 't zy voor een' tyd, of voor altyd, vernietigd is. Zy is, ten deele, uit de gedrukte Handvesten, en, voor 't overig gedeelte, uit de nog ongedrukte Stads Registers, opgemaakt.

Groningen,	in 't jaar	1453.
Haarlem	——	1464.
Deventer	——	1470.

Dor-

(*r*) Groot-Memor. N. X. *f.* 52. Handv. *bl.* 230.

PRIVILEGIEN.

Dordrecht,	in 't jaar	1543.
Alkmaar	———	1553.
Leiden	———	15...
Delft	———	1554.
Haage	———	1555.
Schoonhoven	———	1557.
Enkhuizen	———	1562.
Hoorn	———	1563.
Amersfoort	———	1569.
Met de agt laatstgemelde Steden, is de vernietiging alleenlyk geschied, voor den tyd van twintig jaaren; doch heeft, nogtans, sedert, stand gehouden.		
Briele	———	1579.
Antwerpen	———	1659.
FRIESLAND	———	1681.
Stad Utrecht	———	1682.
Nieuwmegen	———	1682.
Arnhem	———	1684.
Ootmarsum	———	1684.
DRENTE	———	1685.
Kampen	———	1686.
Oudenbosch	———	1687.
STAD en LAND van VIANE		1688.
BRANDENBURG, voor tien jaaren.		1688.
Embden	———	1690.
Medenblik	———	1691.
Fleurus	———	1691.
Namen	———	1691.
Wezel	———	1692.
Bommel	———	1692.
Londen	———	1696 en 1757.

Privilegien.

Norden, - in 't jaar		1706.
't Vlek Bentheim	—	1712.
Graave	—	1712.
Hardenberg	—	1713.
Harderwyk	—	1713.
Lingen	—	1713.
Nordhorn, in 't Graafschap Bentheim	—	1713.
Overyssel	—	1713.
Zwol	—	1713.
Fredrikstad	—	1714.
Middelburg	—	1714.
Gorinchem	—	1715.
Goes	—	1716.
Oostfriesland		1723.
Duuren	—	1728.
Zieriksee	—	1730.
Hildesheim	—	1732.
Nieuw York	-	1732.
S. Gallen	—	1734.
Montfoort	—	1734.
Brunswyk en Lunenburg	—	1734.
Maastricht	—	1736.
Bristol	—	1739.
Beverwyk	—	1740.
Stad en Graafschap Kuilenburg	—	1740.
Rotterdam	—	1740.
Zugtelen	—	1740.
Weesp	—	1741.
Stad Zutfen	—	1742.
Doornik	—	1742.
Hessen	—	1744.
Leipzig	—	1744.

GU-

Privilegien.

Gulik en Berg -	1746.
Geneve ——	1746.
Vlissingen ——	1746.
Varel en Kniphuizen -	1747.
Sluis in Vlaanderen -	1749.
Oldenburg en Delmenhorst	1750.
Keulen ——	1751.
Luik ——	1756.
Woerden ——	1758.
Stad en Graafschap Bronkhorst ——	1759.
Heerlykheid Jever	1759.
Hertogdom Wurtemberg ——	1760.
Stad Wismar ——	1760.
Hertogdom Mekelemburg -	1761.
Gouda ——	1762.
Hertogdom Kleeve ——	1763.
Wyk by Duurstede	1764.
's Hertogenbosch -	1764.
Keur-Paltsische Landen ——	1764.
Groot-Britanje	1764.

Tot de invordering van 't regt van *Exue*, is een der Stads Secretarissen aangesteld, die daarvan, jaarlyks, verantwoording doet aan de Thesaurie Ordinaris deezer Stede. 't Schynt, dat 'er, van ouds, immers in de zestiende eeuwe, twee Exuemeesters waren aangesteld, die dit regt ontvingen; gelyk my, on-

PRIVILEGIEN.

onder anderen, gebleeken is, uit eene oorſprongkelyke *Quitantie* van den agttienden Maart des jaars 1569, die ik, om dat 'er ook uit te zien is, dat dit regt, toen nog, door vertrekkende Poorters, betaald werdt, goedgevonden heb, aan den voet deezer bladzyde, te plaatſen (6).

VII. Aloud Regt tot de heffinge van een PAALGELD.

De Stad heeft, wyders, van ouds, regt gehad tot de heffinge van een

PAALGELD,

welk, voor het ſtellen van baaken en kaapen, en het leggen van zeetonnen, van alle ſchepen, die, uit zee, voor de Stad, of zelfs maar binnen de zeegaten, kwamen, gevorderd werdt. En dit is, reeds in de veertiende eeuwe, geſchied. Immers, Burgemeesteren ſchreeven, op den zesden Auguſtus des jaars 1474, *an de Vrouwe van Eemden*, [Graavinne van Ooſtfriesland], dat de Stad, voor meer dan honderd jaaren, door de Koopluiden en Zeevaarenden, verzogt zynde, zeke-

(6) *Wy Coen Pietersz. en Jan Lambertsz. exu meesters der Steede van Amſtelredamme kennen midts deeſen wel ende duecbdelik betaelt te weeſen van deeſer Steede weegben van Pieter roein* [Roding] *van 't recbt van den exu tuelck pieter roein voorsz. en ſyren buysvrou deeſer Steede ſcbuldicb waten, ende belouen bem ter Cauſe van dien niet meer te manen nocbte te eyſcben in recbte nocb daer buyten In kenniſſe der waerbeyt bebben wy Coen Pietersz. ende Jan Lambertsz. dit van deeſer Steede weegben onder gbeteykent op ten* XVIIJ[en]. *martii Anno* XV[c] LXIX.

(was getekend)

COEN PIETERSZ.
J. LAMBERTSZ.

kere tonnen te leggen en kaapen te stellen, daarvoor 't Paalgeld gevorderd hadt (*s*). Ook werdt, reeds in 't begin der vyftiende eeuwe, of eerder, gekeurd, dat een *ygbelic Sciphere*, van der Zee komende, zyn *bakenghelt* betaalen zou (*t*). In eene Handvest van Hertoge Filips van Bourgondie van den zestienden May des jaars 1452, waarby het Paalgeld, ten behoeve der Stad, op eenen goeden Vlaamschen groot van 't last, gesteld werdt, wordt ook erkend, dat de Stad, al van ouds, tonnen gelegd, en kaapen of vuurtekens gesteld, en daarvoor een Paalgeld ontvangen hadt. Ook blykt 'er uit, dat zy toen omtrent zestig tonnen in de Zuiderzee onderhieldt, en vier kaapen, of vuurtekens, een op Huisduinen, een op Texel, een op Vlieland, en een op ter Schelling (*u*). Op het betaalen van het Paalgeld door de Oosterlingen, die, in de vyftiende eeuwe, sterk voeren op Amsterdam, werdt, in 't jaar 1474, eene overeenkomst getroffen (*v*). Op de nieuwe brugge, stondt een *Paalhuis*, waar 't Paalgeld ontvangen werdt, en welk zynen ouden naam behieldt, schoon het, naderhand, tot een ander gebruik, werdt geschikt (*w*). In 't jaar 1484, kwam 'er eene nieuwe Ordonnantie op het Paalgeld uit. Immers, men vindt 'er eene *geregistreerd*, tusschen de Keuren van het gemelde jaar (*x*).

Privilegien.

De

(*s*) Groot-Memor. N. I. *f.* 4. *vergelyk f.* 49 *verso*.
(*t*) Keurb. A. *f.* 10.
(*u*) Handv. *bl.* 28.
(*v*) Groot-Memor. N. I. *f.* 18 *verso*.
(*w*) Keurb. H. *f.* 19 *verso*, 125 *verso*.
(*x*) Keurb. A. *f.* 150.

PRIVILEGIEN.

De Stad Kampen plagt ook, omtrent dien tyd, eenige zeetonnen te leggen: en vindt men, dat de Stad Amſterdam, ſomtyds, en onder anderen in 't jaar 1482, de onkoſten, daarop gevallen, als voor haare rekening gedaan zynde, aan de Stad Kampen betaald heeft (*y*). Doch de Stad Kampen onderhieldt, ſedert, zelve haare tonnen, en vorderde 'er ook een Paalgeld voor, tot dat de twee Steden, in 't jaar 1527, overeenkwamen, dat Amſterdam de zeetonnen, en 't gereedſchap, daartoe behoorende, van Kampen overneemen, en voortaan alleen 't Paalgeld heffen zou, waarvan egter de goederen, die te Kampen t'huis hoorden, vry zouden zyn (*z*). De Stad hadt, in 't zelfde jaar, op den negenden Maart, *Pouwels van Kaern* aangenomen, om alle der Stede zeetonnen en baakens te leggen en op te regten (*a*), en ſtelde, ſedert, eenen Ontvanger van 't Paalgeld te Kampen; gelyk zy 'er ook eenen hadt te Hoorn, te Medenblik (*b*), en mogelyk in andere Steden aan de Zuiderzee. Men plagt, hier ter Stede, het regt der Paalkiſte, even als andere Excynzen, in 't openbaar, te verhuuren, of te verpagten (*c*): 't welk duurde, tot dat, in 't begin der Spaanſche beroerten, de Hollandſche Steden de Staatſche zyde koozen, terwyl de Stad Amſterdam alleen de Spaanſche zyde bleef aankleeven.

Vee-

(*y*) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 170.
(*z*) Handv. *bl.* 29.
(*a*) Regiſter *beruſtende ter* Theſaurie, *geintitul.* *Anneminghe der Clariſſen* enz. *Kas* XI. *in 't bovenſte Vak.*
(*b*) Reſol. Vroedſch. *N.* I. 18 *Nov.* 1564. Handv. *bl* 30.
(*c*) Reſol. Vroedſch. *N.* I. 28 *Jan.* 1563. Handv. *bl.* 30.

Veele Schepen, die, te vooren, te Amsterdam, plagten te ontlaaden, begaven zig toen naar 't Noorderkwartier van Holland. En Enkhuizen, welk, in dien oord, het eerst de zyde des Prinsen van Oranje gekooren hadt, werdt, door zyne Doorlugtigheid, gestoord op Amsterdam, om dat het zig *tegen de gemeyne Staten* van Holland stelde, en bedugt, dat de tonnen en baaken niet mogten onderhouden worden, op den negenden February des jaars 1573, beschonken, met het regt der Paalkiste, *mids dragende deselve lasten van Tonnen, Capen, Baken, Schepen ende andere dingen te houden, stellen, leggen ende onderhouden, als tot noch toe, by die van Amsterdam, gedaan* was (*d*). Amsterdam, dus ontzet van zyn oud Voorregt, zogt zig in het zelve te doen herstellen, by de *Satisfactie* van den agtsten February des jaars 1578. Doch men kon meer niet verwerven, dan dat de beide Steden gelaaten werden by haar goed regt (*e*). Ondertusschen, hadden de Staaten van Holland, op den zesden February, en dus maar twee dagen voor het tekenen der *Satisfactie*, Enkhuizen bevestigd in 't bezit van 't Paalgeld (*f*). Sedert, heeft Amsterdam Enkhuizen betrokken voor 't Hof van Holland, waar 't geschil over de Paalkiste, veele jaaren, onafgedaan gehangen heeft. Men heeft ook, somtyds, met Enkhuizen, ge-

Privilegien.

(*d*) Handv. van Enkh. *bl.* 89.
(*e*) Handv. *bl.* 45.
(*f*) Handv. van Enkh. *bl.* 96.

PRIVILEGIEN. gehandeld, over een minzaam vergelyk, en somtyds is, by de Vroedschap van Amsterdam, in beraad gelegd, om die van Enkhuizen hun regt tot de Paalkiste af te te koopen. Doch alle handelingen en raadpleegingen zyn vrugteloos afgeloopen. De zaaken zyn gebleeven in den staat, waarin zy, door 't Octroi ten behoeve van Enkhuizen, gebragt waren, en Amsterdam is, om zynen yver voor de Spaansche Regeeringe, van 't genot van zyn aloud voorregt ontzet geworden.

VIII. Regt om geld op RENTEN te mogen ligten.

Amsterdam hadt, reeds in de vyftiende eeuwe, ten behoeve der Graaven, Lyfrenten verkogt op een en twee Lyven (*g*): ook eeuwelyke jaarrenten; waarvan ik geen ouder voorbeeld gevonden heb dan van den jaare 1416, *geregistreerd* in den ouden *Legger van de Karthuizers*, berustende in 't Weeshuis deezer Stad f. 38., uit welken ik het, om zyne merkwaardigheid, hier agter, onder de *Bylaagen* (*h*), geplaatst heb. Doch geduurende de beroerten der volgende eeuwe, en terwyl de Stad de Spaansche zyde hieldt, hadt de Magistraat Octroi verkreegen van de Spaansche Regeeringe om, ten behoeve der Stede, geld op

RENTEN,

't zy *Los-* of *Lyf-renten*, te mogen ligten. En dit Octroi werdt, by het XII. Lid der *Satis-*

(*g*) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 3 *verso.* *Zie ook* II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 267. IV. *Boek*, *bl.* 343.
(*h*) *Lr.* B.

tisfactie van den jaare 1578, verklaard, van kragt en waarde te zullen blyven (*i*): welke verklaaring, by eene byzondere Resolutie der Staaten van Holland van den zesentwintigsten September des jaars 1579 (*k*): en naderhand, ook by het XVII. Lid van den *Afstand van de Satisfactie* van den jaare 1581, bekragtigd werdt (*l*). Ook werdt daartoe, op den elfden May des jaars 1602, by 's Lands Staaten, een uitdrukkelyk Octroi verleend, inhoudende „ dat Burgemeesteren en Regeerders de Stad, met zo veel „ Los- of Lyfrenten, mogten bezwaaren, als „ zy zouden bevinden noodig te hebben, en „ de gelegenheid der Stede vereischen zou; „ daarvoor verbindende het Lighaam en inkomen der Stad, en der Burgeren persoonen en goederen (*m*)." En van dien tyd af, hebben Burgemeesteren en Raaden, in gevolge van de verworvene Octroijen, meermaalen, penningen, op Los- en Lyfrenten, of op *Obligatien* of Schuldbrieven, geligt, de gemaakte schulden afgelost, en de Interessen verminderd, naar dat zy het, ten nutte der Stede, dienstig oordeelden. PRIVILEGIEN.

Behalve de algemeene Voorregten der Stad, van welken wy, in dit Hoofdstuk, gehandeld hebben, heeft zy nog eenige byzondere Voorregten, die of de Poorters, of de Wethouders betreffen. Van de eersten zullen wy, hierna, in de beschryving van het

(*i*) Handv. *bl.* 45.
(*k*) Handv. *bl.* 3.
(*l*) Handv. *bl.* 49.
(*m*) Handv. *bl.* 3.

COUSTUMEN *of* GEWOONTEN.

het Poorterſchap, en van de anderen, in de beſchryving der Regeeringe, afzonderlyk, gewaagen.

Wy gaan nu over tot de

COUSTUMEN *of* GEWOONTEN der Stad.

COUSTUMEN of GEWOONTEN der Stad, zynde zekere aloude en wel gevestigde gebruiken, die, ſchoon zy op geene duidelyke Wet of Keure, noch op verkreegene Privilegien, gegrond zyn, evenwel, als Wetten of Privilegien, worden aangemerkt; waarom zy ook, oudtyds, door de Graaven, by derzelver inhuldiging, zo wel als de Privilegien, bezwooren werden (*n*); gelyk zulks ook, door den laatſten Graaf, Filips den II., geſchied is (*o*). Doch met de Gewoonten, van welken wy ſpreeken, moeten geenszins vermengd worden zekere ingeſloopen misbruiken, die met de Wetten, Keuren en Privilegien ſtryden, en nimmermeer, gelyk de eerſtgemelden, tot een regel verſtrekken, naar welken, in de Regtbanken, geoordeeld wordt. 't Zyn deeze zogenaamde *Couſtumen* alleen, die het Hof van Holland, volgens het *agtſte* Lid van deszelfs *Inſtructie*, voor *Corruptelen* of ondeugdelyk verklaaren mag (*p*). De eerſtgemelden zyn, altoos, met Wetten of Privilegien, gelyk geſteld. Ook ruſten de voornaamſten, hier ter Stede, en in deeze Provincie, niet meer op het geheugen en de overlevering der ingezetenen,

(*n*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 165. III. *Boek*, *bl.* 260.
(*o*) Handv. *bl.* 447.
(*p*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 706.

nen, na dat eenigen, hier, gelyk elders, en met naame in het nabuurig Frankryk (q), volgens eene geregtelyke verklaaring van veelen, *Turbe* genaamd; en de meesten, ter begeerte des Hertogs van Alva, in 't begin des jaars 1570, in geschrifte gesteld, en, by Burgemeesteren en Raaden, goedgekeurd geworden zyn (r). Zelfs zyn sommigen, al van ouds, by Graaflyke Brieven, die nog voorhanden zyn, of by Keuren van den Geregte, bevestigd geworden. Wy zullen dan de voornaamsten en algemeensten, in eene bekwaame orde, optellen, en kortelyk verklaaren.

Coustumen *of* Gewoonten.

I. Te Amsterdam, is, zo wel als door gantsch Holland, gebruikelyk, dat de boedel van man en vrouw, zonder Huwelyksche Voorwaarden in de Egt getreden zynde, gemeen wordt: wordende, by 't scheiden van 't bedde, den gemeenen boedel, tusschen den langstleevende en de erfgenaamen van den vooroverleeden, met schulden en onschulden, gelykelyk gedeeld, zonder aanschouw te neemen, van wiens zyde, de goederen gekomen zyn (s).

1. Gemeenschap van goed tusschen Egtgenooten.

II. De man is, terstond na 't aangaan van 't Huwelyk, voogd van zyne Vrouw, en mag haare zaaken uitvoeren, en over haare goederen beschikken, ten ware hem zulks, by Huwelyksche Voorwaarden, ontzeid ware.

2. Staat van Mannen en Vrouwen.

De

(q) *Voiez* Velly & Villaret Hist. de France *Tom.* XVI. *p.* 114.

(r) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 5, 9 *Jan.* 1570. *f.* 132, 133. Handv. *bl.* 445.

(s) Handv. *bl.* 446.

Coustumen *of* Gewoonten.

De vrouw mag zig, daarentegen, noch in, noch buiten regte, verbinden, noch eenige overeenkomsten sluiten, zonder bewilliging van haaren man. Doch openbaare Koopvrouwen, in zaaken haaren Koophandel aangaande, zyn hiervan uitgezonderd. Ook staat allen vrouwen het maaken van uiterste willen vry (*t*).

3. *Representatie* ingevoerd.

III. Kinderen zyn erfgenaamen van hunne overleedene ouders, Vader en Moeder. Doch kindskinderen, welker Vader en Moeder overleeden zyn, plagten hier niet van hunne Groot-vader en Groot-moeder te erven, zo lang 'er eigen kinderen van dezelven in leeven waren, hebbende het Regt van *Representatie*, hier ter Stede, van ouds, geene plaats gehad, zo zulks niet by Testament of Huwelykshe Voorwaarden, bevolen ware (*u*). Maar by de Politike Ordonnantie van den jaare 1580 (*v*), en by het Plakaat van den agttienden December des jaars 1599, is hierin verandering gemaakt, en de Representatie, tot den vierden graad ingeslooten, alomme in Holland, en ook hier ter Stede, ingevoerd (*w*). Te Rotterdam alleen, heeft, volgens Octroi van den jaare 1604, de Representatie, nog twee graaden verder, plaats (*x*).

4. Als 't bedde gescheurd

IV. Vader en Moeder plagten, hier ter Stede, te erven van hunne kinderen, die zon-

(*t*) *Zie* Roosebboom Recueil, *bl.* 213, 214.
(*u*) Handv. *bl.* 446.
(*v*) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 502.
(*w*) *Zie* Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 343. III. *Deel*, *bl.* 1005.
(*x*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 347.

zonder wettige geboorte overleeden, 't zy die kinderen Broeders of Zusters in leeven nalieten, of niet (y); doch het Plakaat van den jaare 1599 stelt de Ouders alleenlyk tot erfgenaamen van kinderen, die kinderloos overlyden, en Broeders of Zusters nalaaten, zo lang zy beide nog in leeven zyn; maar een van beide gestorven zynde, deelt de langstleevende 's kinds nalaatenschap, met de overgebleeven Broeders en Zusters.

Coustumen *of* Gewoonten. is, deelt de langstleevende eens kinds goed, met deszelfs broeders en zusters.

V. Broeders en Zusters van halven bedde plagten, hier, in de nalaatenschap van eenen halven Broeder of Zuster, gelykelyk te deelen, met Broeders en Zusters van heelen bedde (z). Doch, volgens het Plakaat van den jaare 1599, trekt een volle Broeder drie vierde, en een halve Broeder een vierde van des overleedens nalaatenschap.

5 Hoe Broeders en Zusters van halven bedde erven.

VI. *Enkel verband*, op eenen erfgenaam gelegd, inhoudende, *dat het goed, niet buiten den bloede van den Testateur, versterven noch vervreemden mag*, belet, hier ter Stede, den erfgenaam, of zyne kinderen niet, daarvan, by uitersten wille, of op eenige andere wyze, andere schikking te maaken. Doch *dubbel verband*, inhoudende, *dat het goed niet mag bezwaard, verkogt, of by uitersten wille vermaakt worden*, belet hem zulks geheellyk (*a*).

6. Kragt en onderscheid van enkel en dubbel Verband, in uiterste willen.

VII. Ongehuwde Vrouwen, 't zy Weduwen of Maagden, mogen geene brieven voor Schepenen verlyden, noch aldaar eenige Ding-

7. Hoe ongehuwde Vrouwen in regte

(*y*) Handv. *bl.* 446.
(*z*) Handv. *bl.* 446.
(*a*) Handv. *bl.* 552, 553.

COUSTUMEN of GEWOONTEN. Dingtaalen voeren, dan bygestaan zynde van haare gekooren *Voogden* en *Vierendeelen* (7), zo als men die naast bekomen kan (*b*). Zy moeten, ten minste, drie in getale zyn, en vooraf, de goedkeuring van Burgemeesteren verkreegen hebben. Doch hunne Voogdyschap eindigt, met de geregtelyke daad, welke zy bywoonen.

verschynen.

8. Van de geregtelyke uitspraak, *Zeventuig* genaamd.

VIII. De geregtelyke uitspraak over den eigendom aan eenen betwisten grond, *Zeventuig* genaamd, heeft, hier ter Stede ook, al zeer vroeg, kragt van gewysde gehad, en geschiedde, by de zeven naaste geërfden, die, over 't regt tot den agtsten akker of grond, uitspraak deeden (*c*). In de Handvest van Hertoge Albrecht van den jaare 1387 [1388], aan Amsterdam, met Amstelland en Gooiland in 't gemeen, gegeven, wordt reeds van deeze soort van regtspleeging gewag gemaakt (*d*). Ook melden 'er onze oudste Keuren van, en, onder anderen, eene, die, voor het einde der veertiende eeu-

(*b*) ROOSEBOOM, *Cap.* XLIII. *bl.* 216, 217. *Verg.* Polit. Regeer van den Briel, *bl.* 261.
(*c*) Handv. *bl.* 446.
(*d*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 165.

(7) Van ouds, plagt, hier te Lande, de Voogdy, wanneer daarop niet voorzien ware, te worden toevertrouwd aan de naaste Vrienden van 's Vaders Vaders-, van 's Vaders Moeders-, van 's Moeders Vaders- en van 's Moeders Moeders zyde: en deezen noemde men de *vier Vierendeelen*. Zie GROTIUS *Inleid.* I. Boek, VII. Deel, bl. 31. Van hier, is dit woord overgebragt op zulke Voogden voor eenen tyd, die Vrouwen voor 't Geregt verzellen, al schoon zy haar niet, op de voorgestelde, of eenige andere wyze, bestaan.

eeuwe, schynt gemaakt te zyn (e). In 't jaar 1420, beval Hertog Jan van Beijeren, dat men geenen Poorter van Amsterdam tot Zeventuig zou mogen daagen, dan op kosten van hem, die 't geding verloor (f). Hertog Filips van Bourgondie regelde deeze wyze van regtspleeging, die, ook elders, hier te Lande, in gebruik was, nader, by eene Handvest van den negenden Augustus des jaars 1446, beveelende „ dat de zeven naaste Akkers, ieder ten minste een morgen „ groot, den agtsten beheeren zouden, mids „ dat de eigenaars dezelven, jaar en dag, be„ zeten hadden. De Schout, die aanlegger „ van de Zeventuig was, moest zorg draa„ gen, dat ieder Zeventuig van zyne kosten „ voldaan werdt (g)." Wyders, vind ik, in de *Stads Registers* der vyftiende eeuwe, een merkwaardig gewysde van een *Zeventuig* aangetekend. *Gysbert Janszoon Boemmaker*, oud twee en zeventig jaaren, verklaarde, op den zevenden November des jaars 1493, dat hy, omtrent twee en dertig jaaren geleeden, *de sluse van de binnewyker harelemmer poerte*, nu de oude Haarlemmer Sluis, hadt helpen maaken en vermaaken, *ende dat alle 't gene, t welck nu, aen die zuytzyde van der poirte, besyden Wouter Oemen huys, lant es, water was.* En op den rand van deeze Verklaaring, leest men, dat, over den eigendom aan dit Land, verschil gevallen was tusschen *Watergancks kinderen* en Burgemeesteren, en dat

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

(e) Keurb. A. *f.* 7.
(f) Handv. *bl.* 126.
(g) Handv. *bl.* 136.

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

dat dit geschil afgedaan werdt, door een Zeventuig, welke, met vyf stemmen tegen twee, den grond aan de Stad toewees (*h*). In laater' tyd, heeft men zig zeldzaam van deeze wyze van Regtsoefening, in de Stad of in derzelver Vryheid, bediend, schoon my niet bekend is, dat dezelve immer afgeschaft is geworden: waarom menze, agt ik, te regt, tellen kan onder de goede en wel herbragte *Coustumen* of Gewoonten der Stede.

9. *Arrest* vestigt hier *Jurisdictie*, over vreemde persoonen en goederen.

IX. 't Is, hier ter Stede, ook een overoud gebruik geweest, dat men, binnen dezelve, de *Jurisdictie* van den gewoonlyken Regter vestigt, by wege van *Arrest* of bekommering van vreemde persoonen, en derzelver goederen (*i*). De Regeering heeft zig, in dit gebruik, altoos gehandhaafd, en somtyds, met veel ernst, tegen eenige Steden, met naame tegen Rotterdam en Middelburg (*k*). En Burgemeesteren hebben, op den zesden February des jaars 1697, verklaard „ dat, tot het doen van zulke Arres-„ ten, volgens de Wetten en *Coustumen* dee-„ zer Stad, vreemdelingen, zo wel als in-„ wooners, bevoegd zyn (*l*)." Doch penningen, berustende onder den Concherge, mogen niet *gearresteerd* worden. Ook mag hy, die eenige penningen heeft moeten *namptiseeren*, zelf daarop geen *arrest* doen. Poorters mogen hunne Medepoorters, noch derzelver goederen, ook niet *arresteeren*, dan met

(*h*) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 299.
(*i*) Handv. *bl.* 446, 496, 501.
(*k*) *Zie* II. *Deel*, XIII. *Boek*, *bl.* 307.
(*l*) Handv. *bl.* 502.

met verlof van 't Geregt; ten ware dezelven verdagt waren van, in persoon, of met hunne goederen, in benadeelinge hunner Schuldeischeren, te willen ontvlugten; of, wanneer dezelven, om de eigenaars hunner wooningen te verkorten, hunne goederen van den gehuurden bodem poogden te vervoeren. In zulke gevallen, hebben Huisheeren en Schuldeischers regt, om de persoonen en goederen hunner schuldenaaren, al warenze ook Poorters der Stad, te doen *arresteeren*, door eenen roedraagende Bode, mids dat deeze, vooraf, van de voorgenomen vlugt of vervoering van goederen blyk hebbe. Doch alle *arresten* moeten, behoorlyk, ter Vierschaare, beklaagd worden, en konnen, na dat zy van waarde verklaard zyn, worden afgedaan, onder borgtogt, niet voor de waarde van 't gearresteerde; maar voor de waarde van 't gene den Arrestant zal worden toegeweezen. In geval van arrest op goederen van vreemdelingen, woonende in Plaatsen, waar geene Weetbrieven, by welken de gearresteerde hier gedaagd wordt, worden aangenomen; verleenen Schepenen, op verzoek van den Arrestant, eene *weet by edicte*, of openbaar plakschrift, waarby allen, die op de gearresteerde goederen zouden mogen willen aanspraak maaken, tegen zekeren bepaalden dag, ontbooden worden: waarna, zo zy niet verschynen, of zig niet verdedigen naar behooren, het arrest, of de weet by edicte van waarde verklaard, en op het gearresteerde voortgepleit wordt, tot de verkooping by

Costumen of Gewoonten.

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

Executie toe (*m*). Doch een Poorter, wien eenig goed ontstolen is, behoeft, zo hy 't agterhaalt, op het zelve, geen arrest te doen; maar mag het, vryelyk, naar zig neemen: mids daarvan kennis geevende aan den Hoofd-Officier (*n*).

10. Compagnons zyn ieder voor de geheele schuld der Compagnie verbonden.

X. Twee of meer persoonen, in *Compagnie* of Gemeenschap handel dryvende, zo dat zy allen, op den naam der Compagnie, koopen en ontvangen; zo is, volgens het bestendig gebruik deezer Stede, ieder *Compagnon*, voor de geheele schuld, die op den naam der Compagnie gemaakt is, verbonden (*o*).

11. Huur gaat voor koop. Andere Coustumen op 't huuren en verhuuren.

XI. 't Is eene bestendige gewoonte hier ter Stede, die ook by Keuren bevestigd is, dat *Huur voor Koop* gaat; dat is, dat de verhuurder zorg moet draagen, dat de huur gestand gedaan worde, al verkoopt hy schoon het huis, terwyl de huur nog loopt. By verkooping in Executie, valt hierin alleenlyk eenige verandering, waarvan wy, wat laager, spreeken zullen. De huurder mag zyn huurhuis aan geen ander overdoen, dan met bewilliging van den verhuurder, die egter gehouden is te bewilligen, zo hy het huis niet wederom aan zig neemen wil. De huishuur eindigt op May-Avond, of den dertigsten April (*p*), wanneer de huurders gehouden zyn, voor twaalf uuren op den middag, te verhuizen, en de huuren te betaalen. Doch wan-

(*m*) Handv. *bl.* 495, 496, 498.
(*n*) Handv. *bl.* 557.
(*o*) Handv. *bl.* 507.
(*p*) Handv. *bl.* 527.

wanneer May-Avond, op een' Vrydag, Saturdag of Maandag valt, van welke drie dagen, de eerste en laatste Marktdagen zyn, en de middelste der Jooden Sabbath is; ook wanneer de dertigste April op eenen Zondag komt, wordt de Verhuisdag, gemeenlyk, by eene byzondere Keure, op Donderdag te vooren, of Dingsdag daarna gesteld. Op den Verhuisdag, wordt altoos Vierschaar gehouden; voor welke, gebrekige huurders gedagvaard worden. Zy draagt den naam van *May-Avonds-Vierschaar*, en vangt des morgens ten zes uuren aan. Ten negen uuren, wordt de derde *Citatie* verleend, en vervolgens, vonnis geweezen, 't welk, terstond, ter uitvoeringe gelegd wordt (q). De verhuurders zyn verpligt, de verhuurde wooningen wand- en dakdigt te onderhouden; de heimelyke gemakken te doen ruimen, en verder alles te doen, wat tot noodige *reparatie* behoort. En zo zy zulks weigeren, mag het, na behoorlyke Protestatie, geschieden door den huurder, die 't beloop daarvan van de bedongen huur korten mag. De verhuurder mag, zo de huurder hem de huur niet voldoet, zyn verhaal zoeken aan de goederen, die hy op zynen bodem heeft, zonder dat hy den eigenaar derzelven behoeft aan te spreeken (r). Coustumen of Gewoonten.

XII. De goederen, 't zy Huizen, Erven, Schepen of Koopmanschappen, om gereed geld of *Contant* verkogt, moeten, volgens de 12. Coustumen omtrent Verkoopinge om Contant.

(q) Zie Handv. bl. 587. Rooseboom Cap. LI. bl. 255.
(r) Rooseboom Cap. LI. bl. 257, 259.

COUSTUMEN *of* GEWOONTEN.

de Keuren, de Koopmanschappen en Schepen, terstond na de levering, en de Huizen en Erven, terstond na den verschyndag, betaald worden. En in geval zulks, binnen veertien dagen daarna, niet geschiedt, is de kooper gehouden, den verkooper Interest te betaalen, tegen agt ten honderd in 't jaar. Doch van Koopmanschappen, niet om *contant*, maar op tyd verkogt, mag niet meer dan vier ten honderd Interest gerekend worden (*s*). Volgens gebruik nogtans, welk ook, eenigszins, door laatere Keuren, bevestigd is, wordt iemant, hier ter Stede, gerekend *Contant* te betaalen, die zes weeken na den verkoopdag betaalt. Iemant, eenige goederen om *Contant* geld verkogt hebbende, en daarvan niet betaald geworden zynde, mag dezelven, volgens een bestendig gebruik hier ter Stede, wederom eischen, al warenze schoon in de derde of vierde hand geraakt; en al kon de derde of vierde bezitter bewyzen, dat hyze, ter goeder trouwe, gekogt, en deugdelyk betaald hadt (*t*). Doch by eene Keure van den een en dertigsten January des jaars 1658, is verstaan, dat zulken, die, goederen om contant verkogt hebbende, en daarvan, in zes weeken, niet betaald geworden zynde, de koopers, op den eersten Regtdag daarna, in regte zullen moeten betrekken, of anderszins van het regt om hunne goederen te hereischen verstee-

(*s*) Handv. *bl.* 520.
(*t*) Handv. *bl.* 502, 503, 505. *Zie ook* Vervolg *der* Handv. *bl.* 22.

steeken zyn (*u*). By eene Keure van den tienden February des jaars 1682, is nader verklaard, dat de Verkoopers de Koopers om *Contant*, binnen de zes eerstvolgende dagen na de zes weeken, tegen den eersten daar op volgenden Regtdag, zullen moeten dagvaarden, zo zy hun regt van *reclame* of hereisching niet verliezen willen (*v*). Doch de verkoopers zyn, ten dien einde, volgens dezelfde Keure en eene laatere van den agttienden September des jaars 1697, ook gehouden, de betaaling binnen de zes weeken te doen vraagen; in de plaatse waarvan, ook een *arrest* op de verkogte goederen, of op een gedeelte derzelven, volstaan kan (*w*). Voor 't overige, worden de Verkoopingen met eenige maanden *rabat*, hier ter Stede, aangemerkt, als verkoopingen om *contant* (*x*). Doch goederen, door eenen Commissionaris verkogt, 't zy hy daartoe last gehad hebbe, of niet, mogen, volgens een bestendig gebruik alhier, door den Principaal, niet *gereclameerd* worden (*y*).

Coustumen of Gewoonten.

13. Op de Verkoopinge van vaste goederen.

XIII. Op het openbaar verkoopen van vaste goederen, Schepen, Koopmanschappen en Inboedel, hebben ook verscheiden' gebruiken plaats, welker meesten, by verscheiden' Keuren, bevestigd zyn. Volgens het XXVIII. Articul der Ordonnantie op de Secretarye van den jaare 1655, mogt men niet meer dan

(*u*) Handv. *bl.* 503.
(*v*) Handv. *bl.* 503.
(*w*) Handv. *bl.* 504.
(*x*) Handv. *bl.* 504.
(*y*) Handv. *bl.* 505.

Costumen of Gewoonten.

dan twintig Huizen of Erven, op éénen dag, aanslaan (z): 't welk, met het aanwassen der Stad, nu al tot vyf en twintig geklommen is. In alle openbaare verkoopingen van huizen en erven binnen de Vryheid, moet, behalve den Secretaris en Afslaager, een Onder-Schout met zyne Dienaars tegenwoordig zyn. Vrouwen, minderjaarigen of kinderen mogen, in zulke Veilingen, niet mynen. En ieder kooper is verpligt, borg te stellen, ten genoegen van den verkooper. Zo hy 't niet doen kan, wordt hy, voor de eerste reize, twee, voor de tweede reize, drie maanden in 't Rasphuis gezet; en voor de derde reize, daarenboven, binnens kamers gegeesseld (*a*). Men is gewoon, zulke onvermogende koopers, hier ter Stede, *Schaapen* te noemen. En zy worden, zo dra hun onvermogen blykt, door de aanschouwers, uitgejouwd en nageblaat. Veele gemeene luiden plagten, al van ouds, werk te maaken, om, zo wel op Willige Verkoopingen, als op Verkoopingen by *Executie*, te bieden boven hun vermogen, enkelyk op dat hun de *plok-* of *plukpenningen*, die aan den meestbiedende toegeweezen worden, ten deel mogten vallen; en op hoop, dat hun de huizen, die, gemeenlyk, boven de gebooden somme, nog een of meer duizenden guldens in slag worden gelegd, mogten worden afgemynd. En Brederode heeft 'er al op gezien, als hy, in den *Spaanschen Brabander* (*Act.* III. *Sc.* II.), ee-

Schaapen.

(z) Groot-Memor. *N.* IV. *f.* 42.
(*a*) Handv. *bl.* 508-510.

eenen ouden Amsterdamschen Praater doet zeggen: Coustumen of Gewoonten.

Dat kleyne Mannetje, dat op d'execucy loopt,
En de plockjes haalt op d'Erfgoet dat men verkoopt,
Bleef gisteravont an een groot huys hanghen.

Het *Rantsoen* of de wynkoop van de huizen en erven, die, by openbaare Opveiling, vrywilliglyk of in executie, verkogt worden, wordt, voor 't gelag, genooten by den Kastelein, ten wiens huize, de verkooping geschiedt; en gedraagen, voor de helft door den verkooper, en voor de wederhelft door den kooper. Het is, op den vyftienden January des jaars 1685, bepaald naar de grootte van den kooppryś, zynde het rantsoen van een Perceel van Rantsoen.

600 guldens, en daar onder,	6 halve Ryksd.	
1200	8	
1800	12	
2400	16	
3000	20	
5000	24	
6000	30	
12000	36	
18000	40	
24000	44	
30000	50	
36000 en daar boven,	60	(b).

De Brieven van quytscheldinge van verkogte huizen moeten, voor Schepenen, verleeden

(b) Keurb. Q. f. 77 verso.

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

den worden, op den eersten termyn der voldoeninge (c).

14. Van Schepen.

XIV. De openbaare verkoopingen van Schepen en Scheepsparten geschieden, van den veertienden Maart tot den een en twintigsten September, des avonds ten zes uuren, en op andere tyden van 't jaar, met het ophouden van de boomklok. By zulke verkoopingen, en ook by openbaare verkoopingen van koopmanschappen, moet, behalve den Afslaager of Vendumeester, ook een Secretaris, of gezwooren Klerk in deszelfs plaatse, tegenwoordig zyn. De Transporten of Opdragten van Schepen en Scheepsparten mogen, na 't betaalen van den veertigsten penning ten behoeve van 't Land, welk ter Secretarye geschiedt, voor Notaris en getuigen, gedaan worden (d).

15. Van Koopmanschappen en Inboedels.

XV. De veiling van Koopmanschappen in 't openbaar is, by verscheiden' Keuren, geregeld. Van geweeven' Stoffen, hoe genaamd, mogen geene openbaare verkoopingen worden aangelegd, dan wanneer dezelven komen uit Sterfhuizen; of uit boedels, die aan de Schuldeischers vervallen zyn; of wanneer zy beschadigd of onverkogt te rug zyn gekomen; of wanneer de Maatschappy van handel in dezelven gescheiden wordt; of wanneer de verkooper zelf den handel vaaren laat; of wanneer de waaren beleend zyn; of, eindelyk, wanneer zy hier niet gemaakt worden. Van zyden- en halfzyden-stoffen mogen niet minder dan twee; van wollen-

stof-

(c) Handv. *bl.* 555.
(d) Handv. *bl.* 510-512, 556.

stoffen, niet minder dan drie; doch van Baaijen, Karsaaijen en Flenellen, niet minder dan vier stukken te gelyk geveild worden. Van Linten, Kanten, Kraamery enz. moet ten minste voor vyftig guldens te gelyk worden geveild. De Knegt van 't Groot-Kraamers-Gilde en van de Hoofdmannen der Lakenneeringe is bevoegd verklaard, om hierop agt te geeven, en ten dien einde, de openbaare verkoopingen van deeze soort van waaren, zo wel by avond als by dage, by te woonen (*e*). Oostindische stoffen mogen, insgelyks, niet openlyk geveild worden, dan by bekwaame koopen, naar de waarde der stoffen geschikt, ten ware dezelven kwamen uit sterfhuizen; of uit boedels, die aan de Schuldeischers vervallen waren; of van Persoonen, die uit den handel wilden scheiden (*f*). De grootheid van ieder Kaveling Thee, in openbaare veilingen, is ook, by eene Keure van den een en dertigsten January des jaars 1749, bepaald (*g*). De Verkoopingen van Wynen en Brandewynen, van welken, dikwils, verscheiden op eenen tyd worden aangeslaagen, geschieden by lootinge. 't Getal der Fusten van elke koop is ook geregeld. En deeze verkoopingen beginnen altoos ten zes uuren des avonds, en zyn, sedert het jaar 1700, bestendiglyk, gehouden in de Herberg de Keizers Kroon, in de Kalverstraat (*h*). De openbaare verkoopingen

Costumen of Gewoonten.

(*e*) Handv. *bl.* 514. Keurb. U. *f.* 42.
(*f*) Handv. *bl.* 515.
(*g*) Vervolg der Handv. *bl.* 22.
(*h*) Handv. *bl.* 516.

Coustumen of Gewoonten.

gen der meeste Houtwaaren moeten, volgens de Keuren, van den eersten October tot den eersten Maart, 's nademiddags ten twee, en van den eersten Maart tot den eersten October, ten drie uuren beginnen (*i*). 't Papier moet ook niet, dan by zeker getal van riemen te gelyk, van de gemeene soorten niet minder dan vyftig, in 't openbaar, verkogt worden, uitgezonderd uit Sterfhuizen; by scheiding van den handel, of by Executie (*k*). Doch van nieuwe Spiegels, Spiegelglazen of Spiegelblakers, mogen geene openbaare verkoopingen worden aangelegd, dan uit Sterfhuizen of *insolvente* boedels (*l*). Huisraad mag, zo min als Koopmanschap, aan de meestbiedenden geveild worden, zonder dat 'er een Afslaager en Klerk der Secretarye tegenwoordig is. Ook moet het Huisraad en de Inboedel, vooraf, door eene der Stads Schatsters, gewaardeerd worden. Doch de waardeering van Juweelen geschiedt door den Stads *Visitateur* (*m*). De geschillen over 't mynen, in openbaare Veilingen vallende, worden, door den Secretaris, of door den Klerk, in zyne plaatse, en door den Afslaager, afgedaan (*n*). Burgemeesteren hebben, op den drie en twintigsten December des jaars 1763, verklaard, dat koopen, van welken een Makelaar, die, als verkooper voor zyn' Meester, in 't Biljet staat, zig als Kooper opgeeft, voor verkogt gehouden zullen wor-

(*i*) Handv. *bl.* 517.
(*k*) Handv. *bl.* 517.
(*l*) Handv. *bl.* 518.
(*m*) Handv. *bl.* 518, 519, 520.
(*n*) Roosebboom, *Cap.* XXXVIII. *bl.* 192.

worden, ten ware hy, uiterlyk ten volgenden voormiddage, voor twaalf uuren, op zyn Makelaars-eed, ter Secretarye, kwame verklaaren, dat die Koopen niet door hem gekogt, maar voor den Verkooper opgehouden waren. Ook zyn de Makelaars verpligt, den beloop der verkogte goederen, opregtelyk, aan de Afslaagers of Vendumeesters op te geeven (o). Coustumen of Gewoonten.

XVI. Tot hiertoe, in de *vier* laatste Afdeelingen, alleenlyk gesproken hebbende van Verkoopingen uit de hand, en van openbaare vrywillige Verkoopingen, staat ons nu nog te handelen van de Verkoopingen by Executie, en 't gene daaromtrent gebruikelyk is. Doch alzo, voor de Executie, altoos *Panding* gaat, behalven in gevallen van *parate Executie*, en in eenige anderen, hierna te melden; en deeze Panding, hier ter Stede, zeer plegtiglyk geschiedt, zal 't noodig zyn, eerst, de wyze van Panding, afzonderlyk, te beschryven. 16. Loospanden en Eigenpanden.

Panden is, eenen Schuldeischer, van 's Geregts wege, in staat stellen, om zyn agterwezen te vinden, uit de roerende of onroerende goederen van den Schuldenaar; op welken hy, als op eene soort van *Pand* voor de gemaakte schuld, door den *Concberge* of *Pander*, gelyk hy van ouds genoemd werdt, de hand doet leggen, om dezelven, vervolgens, in 's Heeren Executie, te doen verkoopen. De gewoonte van te panden is, waarschynlyk, al zeer oud hier ter Stede, en

(o) Groot-Memor. N. XII. f. 91.

COSTUMEN of GEWOONTEN.

en heeft, ongetwyfeld, in de veertiende eeuwe, plaats gehad. De Schout krygt, reeds in eene Handveſt van Hertoge Albrecht van den zes en twintigſten Juny des jaars 1401, magt om *pande te gheven* van der Stede Excynzen, ten allen tyde, als hy daartoe van de Raaden vermaand wordt (*p*). Doch by eene Handveſt van Hertog Willem, zynen Zoon, van den vierden November des jaars 1411, ſchynt, voor 't eerſt, bevolen te zyn, dat de Schout, om de veertien dagen, *eerſte pande*, waarvoor men nu *Loospand* zegt, en om de tien weeken, *eyghen pande* zou hebben te geeven van alle ſchulden en andere *verplechten*, waarvan Schepenen-brieven of Schepenen-Kenniſſen waren. Doch van *Zeevaerdighen goeden*, *Erfcuſtinge*, *Huysbuyre*, *ende Landbuyre*, moeſt hy *eerſte ende eyghen pande* geeven, *tot allen vyf Dwersnachten*, dat is, om de vyf etmaalen (8), *den geenen*, *die*

(*p*) Handv. *bl.* 134.

(8) 't Is bekend, en, onder anderen, door S. A. GABBEMA (*Verbaal van Leeuwaarden*, bl. 38.) beweezen, dat men, van ouds, hier te Lande, den tyd, niet by dagen, maar by nagten, plagt te rekenen, zo dat men *twaalf*, *veertien*, *twintig*, *een en twintig*, *dertig nagten* plagten te zeggen, daar men nu zo veele dagen zegt. De beſchryving der Zeeuwſche Steden ter Dagvaart, tegen den volgenden dag, wordt, zelfs nog tegenwoordig, in Zeeland, *eene overnagtſche weete* genaamd. *Dwersnagt* betekende dan *etmaal*, om dat, in een etmaal, de nagt *dwers* tuſſchen twee dagen inſchiet. In zekere Frieſche Overeenkomſt van den jaare 1477 (by GABBEMA *als boven* bl. 81.) leeſt men van iet, *dwers over nagt*, dat is, op den naaſtvolgenden dag, of binnen 't etmaal, *te beregten*. En in de oudſte Keuren van Amſterdam zelven, (*Keurb.* A. f. 5 ver-

die des begeerden: en moest men de goederen, die geëigenpand waren, zig, binnen de eerste agt dagen na de Eigenpanding, toeëigenen, *nae recht ende costume* der Stede. Ook waren Schout en Schepenen, tot deeze Panding, zo zeer verbonden, dat zy, op verbeurte van lyf en goed, geen regt spreeken mogten, voor dat dezelve, op de voorverhaalde wyze, geschied ware (q). En dit 's ook de reden, waarom de Panding, grootendeels met de aloude plegtigheden, tot heden toe, onderhouden wordt, en altoos de opening der Vierschaare voorgaat.

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

Volgens de aloude Keuren, gegrond op de Handveste des jaars 1411, plagt, om 's Heeren renten, om 's Heeren boeten, om Stads Excynzen, ten laste van de Huurders, om *halslossinghe*, *erfcustinghe* (9), *huyshuyre*,

(q) Handv. *bl.* 111.

5 verso. Verg. *Handv.* bl. 583.) worden deeze woorden gevonden: *zo zoudet een dwersnacht overstaen, dat is, des anderen daghes voir middach.* Zie ook *Polit. Regeering van den Briel*, bl. 253. Agter de *Handvesten van Monikendam* (bl. 40.) leest men kwalyk, voor *dwersnacht*, *diversnacht*.

(9) *Erfcustinghe* betekent eene geregtelyke verbindtenis tot voldoening van een gekogt *erf*, voor welke, dit erf verbonden is: nog tegenwoordig, een *Kusting* en *Kustingbrief* genaamd. *Halslossinghe* is het Zoengeld, welk, van ouds, aan de maagen van eenen nedergeslaagen, plagt betaald te worden; door welke betaaling, de *hals* van den doodslaager, die verbeurd was, *gelost* werdt. Men leert dit uit de *Politike Regeering van den Briel* van JAN MATTHYSZEN, bl. 340, in deeze woorden: *Ende dair tenden sal die Rechter mit recht ende vonnes des onwilligen maechs goet vercopen, also lange als 't dair is, ende leveren hem dat voir die maechsoen. Ende gebreêt dair an,*

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

re, lanthuyre ende diergelycke, terstond na den betaaldag, ten allen tyde, geloospand, en vyf *dwersnachten* of etmaalen daarna, geëigenpand te worden. Maar om alle andere zaaken, werdt, om de veertien dagen, viermaalen agtereen, geloospand, en om de tien weeken, geëigenpand (*r*). Doch tegenwoordig, en sedert meer dan eene eeuwe, geeft de Schout maar zestien Loospanden en vier Eigenpanden in 't jaar uit, dat is, vier Loospanden en één Eigenpand in 't vierdendeel jaars, en dat, wegens allerlei zaaken, zonder onderscheid. De tyd deezer Loos- en Eigenpanden wordt, naar de tusschenvallende *Vacantiën*, van ouds *beloken*, of beslooten *tyden* genaamd (*s*), om dat de Regtbanken dan *geslooten* waren, door de Procureurs, of door den Secretaris van Schepenen, met kennis van 't Geregt, geregeld, en gesteld in zekere gedrukte Memorie, die, in Schepens-Kamer, ter Secretarye, en elders, opgehangen, en in de Heeren-Almanachen geplaatst wordt. En deeze Memorie wordt, jaarlyks, eenigen tyd voor de verandering der Regeeringe, vernieuwd.

Men noemt de vier eerste Panden van ieder vierdendeel-jaars *Loospanden*, om dat de Schuldeischer, door dezelven, nog geen eigendom verkrygt aan 't goed van den gepand-

(*r*) Keurb. A. *f.* 6 *verso*. Handv. *bl.* 561.
(*s*) Keurb. A. *f.* 6 *verso*.

un, men sal cracht wysen an sinen live: ende dat en mach niemant keren mit recht, want die scult behoirt betaelt te wesen voir alle ander scult, want 't HALSLOSSINGE *is.*

pandden, die dus, gelyk als *om de loos of leuze*, *gepand* wordt. De vyfde panding van ieder vierdendeel-jaars heet *Eigenpand*, om dat den Schuldeischer, daardoor, de eigendom aan 't goed des gepandden, ten beloope van zynen geregtelyken eisch, toegeweezen wordt: waarna de gepandde, een en andermaal, door een' Geregtsbode, vermaand zynde, om binnen vier en twintig uuren te voldoen, en daarvan in gebreke zynde gebleeven, gedoogen moet, dat de Concherge, na 't opmaaken van den Schatbrief, des gepandden goed in *arreſt* of beflag neemt; waarna het, by *Executie*, verkogt wordt.

Coustumen of Gewoonten.

De verscheiden' Pandingen konnen, bekwaamlyk, worden aangemerkt, als termynen van uitstel van betaalinge, die aan den Schuldenaar worden verleend, terwyl hy, by herhaalinge, door 't Geregt en door een' roedraagende Bode, die hem, telkens, van de Pandinge kennis geeft, gewaarschuwd wordt, om voor 't voldoen zyner Schuld te zorgen. Tot het doen deezer waarschnwinge, plagt het Geregt, in de oudste tyden, de Stad, toen zy, oost- en westwaards, binnen de twee Voorburgwallen, en noord- en zuidwaards, tusschen de Nieuwe en Lange Bruggen, beslooten was, van het een tot het ander einde, heen en weder, door te gaan, ongetwyfeld, om dus de gepandden, gelyk als voor hunne deur, te waarschuwen; zo als, in Waterland, de *weet* aan den gepandden geschieden moest, *in zyn tegbenwoordicheyt*;

beyt;

COUSTUMEN of GEWOONTEN. *heyt, off voor zyn voordoor* (t). De geweldige uitbreiding der Stad, in laatere tyden, heeft het doorwandelen derzelve, in den tyd tot de Panding geschikt, onmogelyk gemaakt. Het Geregt blyft, derhalve, in dit opzigt, nog by de aloude gewoonte, en doorwandelt, by 't panden, het binnenste gedeelte der oude Stad, tusschen de Nieuwe en Lange Bruggen. Zie hier, in welker voege:

Op de drie eerste Loospanden van 't eerste vierdendeel jaars, welker eerste, gemeenlyk, valt op den eersten Maandag na de verandering der Regeeringe, treedt de Schout, van eenigen zyner dienaars voorgegaan en gevolgd, en van twee Schepenen en eenen Secretaris verzeld, op het uur, door den Schout beraamd, doch altoos tusschen negen en twee uuren, ten Stadhuize af, tot op den Dam, voor de Vierschaar, of eigenlyk, tot op het Plein, met kleine steenen belegd. Een roedraagende Bode, voor uit getreden, plaatst zig, op zekeren afstand, met het aangezigt gekeerd naar de Heeren, en roept, met luider stemme: *Myn Heer de Schout geeft zyn eerste*, of *tweede*, of *derde Loospand uit van allerlei zaaken. Ieder wagte zig voor schade.* De Schout, de twee Schepenen en de Secretaris gaan, hierop, naast elkanderen, den Nieuwendyk op, de Ramskooi door, de Texelsche kaai langs, de Nieuwe Brug over, de Warmoesstraat en Nes door: voorts, door de Lange-brugs-steeg, over

(t) Handv. van Monikend. en Waterl. *bl.* 40. *Verg.* Polit. Regeering van den Briel, *bl.* 291.

over de Lange-brug, door de Takſteeg en Kalverſtraat, tot wederom voor 't Stadhuis. En hier vermaant de Schout aan Schepenen het vonnis, van 's Heeren wege, of deeze eerſte, tweede, of derde Loospand niet gegeven zy, naar de oude Couſtumen en Privilegien deezer Stede. Den oudſten der twee Schepenen het vonnis, in gevolge der vermaaninge van den Schout, hebbende uitgeſproken, wordt den Secretaris door den Schout gelaſt, daarvan aantekening te houden: 't welk, in het *Panding-Boek*, ter Secretarye, geſchiedt. De drie eerſte Loospanden der drie volgende vierdendeelen jaars worden, op dezelfde wyze, uitgegeven. Doch de vierde Loospand, ook de *groote Loospand* genaamd, wordt, telkens, na de drie eerſte Loospanden, in vier deelen verdeeld, en uitgegeven op Maandag, Dingsdag, Woensdag en Donderdag. 's Maandags, gaat de Schout, als vooren verzeld, van voor de Vierſchaar, tot voor de plaats, daar de Kaak opgeregt wordt, of ten einde het midden-uitſtek van 't Stadhuis, waar, voormaals, de Vogelſteeg plagt te loopen. 's Dingsdags, gaan dezelfde Heeren eenige treden verder, tot aan 't begin van den Nieuwendyk, waaromtrent, voor deezen, de Wyde-Kerks-ſteeg plagt te zyn. 's Woensdags, treeden zy, den Nieuwendyk op, de Ramskooi door, de Texelſche kaai langs, de Nieuwe Brug over, en door de Warmoesſtraat; ſtilhoudende, tuſſchen de Pyl- en Halſteeg, regt voor den Vygen- of Middeldam, op welks hoek, aan de Warmoesſtraat, een Huis plagt te ſtaan, *Ruitenburg*

Couſtumen *of* Gewoonten.

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

genaamd (1), waarschynlyk, naar het geslagt van Ruitenburg, uit welk, *Willem van Ruitenburg*, hier ter Stede, in 't jaar 1639, tot Raad, en in 't jaar 1641, tot Schepen, verkooren is. 's Donderdags, gaan de Heeren, van voor den Middeldam, door de Nes en Langebrug-steeg, langs de Kalverstraat, tot voor 't Stadhuis of de Vierschaar. By de drie eerste verdeelingen, terwyl de Heeren, voor de Vierschaar; voor de plaats der Kaak; en aan 't begin van den Nieuwendyk, staan, roept de Bode de groote Loospand uit, op de voorgemelde wyze, *Myn Heer de Schout geeft zyn groote Loospand uit van allerlei zaaken. Ieder wagte zig voor schade*; doch houdt dezelve op, op bevel van den Schout, wanneer de Heeren, op den eersten dag, tot voor de plaats der Kaak; op den tweeden, tot voor aan op den Nieuwendyk, en op den derden, tot voor den Middeldam gekomen zyn, tot den volgenden dag, ten agt uuren, schoon de Heeren, gemeenlyk, laater afgaan: roepende, *Myn Heer de Schout houdt zyn groote Loospand op, tot morgen ten agt uuren.* Doch op den vierden dag, vermaant de Schout het vonnis voor de Vierschaar: 't welk, vervolgens, door den oudsten der Schepenen, uitgesproken wordt.

Op

(1) De juiste plaats van dit Huis is my bekend geworden, uit een Register der inkomsten en lasten van 't Paulus-Broeders-Klooster van den jaare 1571, welk, op 't S. Joris-Hof, bewaard wordt, en waarin ik leeze van *Jan michielsz. crudeniers huys* Ruytenborch *genaempt, het boeckhuys aen den middeldam aen de Straet.*

Op de vierde of groote Loospand, volgt de Eigenpand, die nog plegtiger toegaat. Des Zondags, voor den middag, als, den volgenden Maandag, Eigenpand zyn zal, wordt, in de oude en nieuwe Kerken, na de preeke, en terstond op 't uitspreeken van den zegen, door eenen roedraagende Bode, die regt voor 't Choor staat, uitgeroepen, dat myn Heer de Schout, den volgenden Maandag, zyn Eigenpand zal uitgeeven van allerlei zaaken; en elk vermaand, zig voor schade te wagten. Voorts, worden alle de Schepenen, tegen 's Maandags, op zeker uur, voormaals, op den Dam, binnen de ketenen, doch nu, in hunne Kamer, op 't Stadhuis, ontbooden, om, benevens eenen der Burgemeesteren van Stads wege, de Eigenpand uit te geeven. De President-Burgemeester woont, gemeenlyk, de Eigenpanding by. En kort na dat hy, ter bestemder uure, in Burgemeesters-Kamer gekomen is, laat hy Schout en Schepenen, door een' Bode, vraagen, of zy gereed zyn tot het doen der Eigenpange. Schout en Schepenen, van eenen Secretaris verzeld, treeden hier op uit hunne Kamer en ten Stadhuize af, tot voor de Vierschaar. De Burgemeester, van twee Ruiterwagts voorgegaan, volgt hen. Zes roedraagende Boden voegen zig voor de Heeren. Een derzelven roept de Eigenpanding uit: waarna de Heeren, aan paaren, voortgaan: de Schout en de Burgemeester in 't eerste paar, en de Schepenen vervolgens, naar hunnen rang. De Secretaris gaat, ter linker hand van den

Coustumen of Gewoonten.

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

jongsten Schepen. De Eigenpanding wordt, even als de groote Loospanding, in vier deelen gescheiden, en, de drie eerste reizen, op dezelfde plaatsen, opgehouden. Doch terwyl de Heeren voortgaan, wordt den Schout, door éénen zyner Dienaaren, de roede van Justitie boven 't hoofd gegehouden; die, zo dra de Eigenpanding opgeschort is, weggenomen wordt; en, den volgenden dag, ook niet boven 't hoofd van den Schout wordt gehouden, voor dat de Heeren gekomen zyn op de Plaats, daar de Eigenpanding, den voorgaanden dag, opgeschort is. Maar, in de derde verdeeling, voor den Nieuwendyk, leezen de Procureurs de naamen op van zulken, die zy gepand hebben; en deezen mogen dan de *panding*, door eenen Procureur, doen *schutten*, of anders, de *Panding belooven*, gelyk het genoemd wordt; waarvan, terstond, nader. Op de vierde verdeeling, wordt, even als van de groote Loospandinge gezeid is, het vonnis van de Eigenpanding vermaand, en by den President-Schepen uitgesproken. Wanneer de jaarlyksche Bededag in de groote Loospanding, of in de Eigenpanding valt, wordt dezelve, somtyds, éénen dag verschooven, en van deeze verschuiving, in 't uitspreeken van 't vonnis, gewag gemaakt (*u*). De Heeren Schout en Schepenen zyn gehouden, ter bestemder uure, voormaals op den Dam, en nu in Schepens-Kamer, te verschynen, tot het doen der Eigenpandinge, of verbeuren, zo zy, na 't slaan der Stadhuisklok, komen, eene maal-

tyd,

(*u*) Ceremonieb. *f.* 50. *in margine.*

tyd, *de groote Post* genaamd, aan myne Heeren van den Geregte, (*v*). De plegtigheid van Loos- en Eigenpanding, die, doorgaands, moet voorgaan, eer eenige Schepenen-vonnissen; waarby een Burger of Inwooner, tot betaaling van zekere somme, verweezen is, ter uitvoeringe worden gelegd, behoeft egter niet in agt genomen te worden, in gevallen; waarin *parate Executie* plaats heeft: noch, wanneer de schuld niet boven de twaalf guldens beloopt; ook niet, omtrent vreemdelingen; noch zelfs omtrent Poorters, die, by uitspraak van Schepenen, na dat partyen zig aan dezelven onderworpen hebben, tot het uitkeeren van zekere penningen zyn verweezen; of die, tot het *namptiseeren* of *consigneeren* van eenige penningen zyn veroordeeld; of die, goederen om *contant* gekogt hebbende, in gebreke blyven van dezelven te betaalen; of die, ten tyde van het wyzen van het Vonnis ten hunnen laste, *insolvent* waren, of naderhand *insolvent* werden (*w*), of, eindelyk, die, gelyk gemeenlyk in de Schepenen-Kennissen, en ook wel voor den Regter geschiedt, van het voorregt om eerst geloospand en geëigenpand te moeten worden, hebben afgestaan. Alle deezen, al zynze Poorters, mogen, zonder panding, geëxecuteerd worden. De Acten van Pandinge worden, ter Secretarye, te boek gesteld, in het

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

reeds

(*v*) Ceremonieb. *f.* 51.
(*w*) *Zie* Handv. *bl.* 625. ROOSEBOOM Recueil *Cap.* XXXI. *bl.* 152, 153.

GOUSTUMEN of GEWOONTEN.

reeds gemelde Regifter, het *Panding-boek* genaamd. Het oudfte, welk tegenwoordig voorhanden is, begint, in 't jaar 1540.

Zo dikwils iemant gepand wordt, moet hem, daarvan, door een' Bode, kennis gegeven worden. En ftaat hem dan vry, *de pand te fchutten*, dat is, den voortgang der Pandinge te beletten: in welk geval, hy verpligt is, de *Pandfchutting*, of door den Secretaris, of ter Secretarye, te doen aantekenen, en vervolgens, binnen veertien dagen, of, zo de Panding gefchied is, uit hoofde van een vonnis van Schepenen, of van Commiffariffen der Affurantie-Kamer en der Kamer van kleine Zaaken, binnen drie dagen daarna, den genen, die hem gepand heeft, te doen dagvaarden, om reden van de Pandfchuttinge te hooren. De Pander mag den Pandfchutter, nog binnen de veertien dagen, doen roepen, om reden van de Pandfchuttinge te geeven. Doch zo de Pandfchutter, noch voor, noch op 't verloop der veertien dagen, verfchynt, wordt de Panding verklaard, wel gefchied, en kwalyk gefchut te zyn (*x*). Iemant, geëigenpand zynde, mag ook ter Secretarye verfchynen, om *panding* te *belooven*, gelyk het genoemd wordt, dat is, zynen Schuldeifcher voldoening toe te zeggen; en verkrygt dan zes weeken, de week der Pandinge daaronder begreepen, uitftel van Executie. Alleenlyk, wordt, in de laatfte Eigenpanding van 't jaar, die op Koppertjes-Maandag aanvangt,

flegts

(*x*) Handv. *bl.* 563. ROSEBOOM *Cap.* XXXIII. *bl.* 158 *enz.*

ſlegts agt dagen uitſtel van Executie toegeſtaan (y). Doch zo de gepandde, na dat de tyd van 't verkreegen uitſtel verloopen is, nog in gebreke blyft van te voldoen, dan heeft, na gedaane *Sommatie* en *Renovatie*, die ook door een' Bode geſchiedt, de *Executie* voortgang. Op welk eene wyze, dezelve, hier ter Stede, gedaan worde, zullen wy nu, kortelyk, ontvouwen. Coustumen of Gewoonten.

XVII. *Executie* geſchiedt hier, op *vierderlei* wyze, of, by *gevangenis*, of by *gyzeling*, of by *pandhaaling*, of by *verkooping van goederen*. Men neemt iemants perſoon, met hulp van 's Heeren dienaars, in *begtenis*, wanneer hy, of geene, of geene genoegzaame goederen heeft, of wanneer men dezelven niet weet te bekomen. In zulk een geval, brengt men den geëxecuteerde in 's Heeren ſlote, daar hy, op zyne eigene kosten, onderhouden wordt, uitgenomen, dat de gene, die hem heeft doen zetten, den Cipier, tot twaalf ſtuivers 's daags, voor koſt en drank, moet inſtaán: 't welk, van ouds, *te water en te brood zetten* genoemd werdt. *Item*, leeſt men, in eene der oudſte Keuren, *den ghenen, die men eyghent* [eigenpandt] *voor ſcoude* [ſchuld], *dien zalmen gheuen water ende broet, ende ſyn velle niet te quetſene. Ende hy ſal legghen in t sheeren Slote, ende dat water ende broet zal vutgheuen die ghene, die de eygheningbe begheert* (z). 't Regt om onver-

17. *Vierderlei* wyze van *Executie*. by gevangenis.

(y) Rooseboom Recueil *Cap.* XXXII. *bl.* 157. §. 16. *op den kant.*
(z) Keurb. A. *f.* 6 *verſo.* Handv. *bl.* 563.

COUSTUMEN of GEWOONTEN. vermogende ſchuldenaars vaſt te zetten, tot dat zy zekerheid of voldoening konnen geeven, van ouds, *Steenregt* genaamd, is, by een byzonder Octroi van Koning Filips den I. van den agtſten December des jaars 1505, aan de Stad verleend geworden (*a*). De Executie

by gyzelinge. by *gyzelinge* geſchiedt, wanneer iemant veroordeeld is, niet om zekere penningen te betaalen; maar om zekere daad te doen; gelyk is, iet af te breeken, iet te tekenen, eenige papieren over te leveren, en diergelyken. De Concherge belaſt zo iemant, op bevel van 't Geregt, gyzeling te houden, in zekere herberge, alwaar hy, 's middags en 's avonds, de maaltyd houden, en vervolgens, vernagten moet. Doch zo hy geene gyzeling houdt, of in twee of drie weeken geene poogingen aanwendt, om aan het vonnis te voldoen, mag men hem, in de Boeijen deezer Stede, doen overbrengen, en daar doen handelen, even als, te vooren, van zulken, die by *apprehenſie* geëxecuteerd worden, gezeid is.

by pandhaaling. By *pandhaalinge*, executeert men alleen tot eene ſomme van twaalf guldens toe, de waarde van welke ſomme, door 's Heeren dienaars, aan goed, uit het huis van den geëxecuteerde, gehaald, en den *Impetrant* van *Executie* geleverd wordt.

by verkoopinge van goederen De Executie by *verkoopinge van goederen* geſchiedt, uit kragte van Schepenen - brieven of Schepenen- of Commiſſariſſen - vonniſſen, meer dan twaalf guldens beloopende. Vooraf wordt, hiertoe, een *Schatbrief* ter Secretarye opgemaakt, en door den Schout en

twee

(*a*) Handv. *bl.* 14.

twee Schepenen bezegeld: waarna dezelve den Concherge in handen gesteld wordt, die den geëxecuteerde aanwyzing afvordert van genoegzaame goederen, tot voldoening van het vonnis, en van de onkosten van Executie; welke goederen hy, vervolgens, in beslag of *arrest* neemt. Roerende goederen, schepen en huisraad mogen, ten allen tyde van het jaar, by openbaare opveiling, door den Concherge, verkogt worden, ten overstaan van eenen Secretaris, of gezwooren Klerk. Doch onroerende goederen, huizen of erven, niet dan in de twaalf nagten, ten ware daartoe, by Schepenen, verlof verleend ware, of dat de geëxecuteerde zig, vooraf, verbonden hadt, om zeker goed, waarop hy geld geligt heeft, ten allen tyde van het jaar, te laaten verkoopen; in welk geval, 'er, nogtans ook, vooraf, by *Schepenen-appointement*, verlof gegeven moet worden, tot de verkooping op zekeren bepaalden dag; welk verlof, tot verkoopingen geduurende de twaalf nagten, niet vereischt wordt. De twaalf nagten of avonden, die, 's daags na Kersttyd, aanvingen, en met den zesden January, van ouds *Dertiendag* genaamd, eindigden, plagten, toen de Stad kleiner was, meer dan genoegzaam te zyn, om, binnen dezelven, de willige verkoopingen van vaste goederen te houden; waarom ook de verkoopingen van vaste goederen by Executie, binnen deezen tyd, werden bepaald. Doch na de vergrootingen der Stad, in de zestiende en zeventiende eeuwe, is de gewoonlyke tyd tot de verkoopingen by

COUSTUMEN *of* GEWOONTEN.

roerende

en onroerende.

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

Executie gesteld van den eersten November tot den tweeden February ingeslooten (*b*), zynde volle drie maanden; die egter nog den naam van de *twaalf nagten* behouden.

Die eenige Huizen, Erven, Schepen, of Obligatien in *Executie* wil doen verkoopen, begeeft zig, met zyne Schatbrieven of *Executorien*, en met de bescheiden, op welken hy dezelven verworven heeft, ter Secretarye, daar aantekening gehouden wordt van de Perceelen, die verkogt staan te worden; van de persoonen, ten welker laste, dezelven zullen worden verkogt, en van den tyd der verkoopinge. Uit deeze aantekening, wordt een Biljet opgemaakt, welk, eene week voor de verkooping, die, van huizen, erven en obligatien, altoos, des Saturdags, en van schepen, gemeenlyk, des Maandags, geschiedt, aan de Herberg, daar de verkooping staat gehouden te worden; te weeten, van huizen enz. aan 't Oude-, en van schepen, aan 't Nieuwe-zyds-Heeren-Logement (*c*), midsgaders, aan de oude en nieuwe Kerken, zynde de oude Kerspelkerken van de beide zyden der Stad, in kooijen met yzeren tralien, aangeslaagen wordt; met dit onderscheid nogtans, dat, alleen op de Biljetten aan de Verkoopplaatsen, gemeld staat, ten wiens laste, de Perceelen staan verkogt te worden. De Impetranten van Executie draagen, midlerwyl, zorg, dat de gelegenheid der Perceelen, door Rooimeesteren, beschreeven, en ter Secretarye bekend gemaakt

(*b*) Handv. *bl.* 446, 558, 559, 625.
(*c*) Handv. *bl.* 1083.

maakt wordt; waarna, aldaar, de Veil-conditien worden opgesteld. De gewoonlyken in verkoopingen van huizen zyn, dat de Kooper gehouden zal zyn, te betaalen, in drie termynen, ieder van zes maanden, op de gewoonlyke huisdagen, zynde den eersten van dezelven den eersten May, of eersten November na de verkooping; doch dat hy de onkosten van Executie zal moeten voldoen in gereeden gelde, waarin hy egter, alleenlyk, het halve rantsoen zal draagen, wordende het overige hem, in minderinge zyner kooppenningen, afgeschreeven. Dat hy tot zynen laste zal moeten neemen den tagtigsten penning, met de tiende verhooging van den koopprys vermeerderd met het halve rantsoen, ten behoeve van den Lande; benevens de kosten van het zegel en van het schryven van den Brief van kwytscheldinge, en het salaris der Secretarye. Voorts, verschiet de Kooper ook de verscheenen en onbetaalde Verpondingen en buitengewoone Lasten van 't Perceel; die hem, tot op den eersten huisdag na de verkooping, wanneer de Huur ook, zo 't Perceel verhuurd is, eerst voor zyne rekening begint te loopen, in mindering der kooppenningen, verstrekken. Ook komen de rampen, die, voor dien tyd, aan 't gekogte huis komen mogten, ten laste van den geëxecuteerde, en niet ten laste van den Kooper. Een Huurder kan, volgens de Keuren, geen langer huur behouden aan een huis, in Executie verkogt, dan tot May na de Executie een jaar, al kon hy schoon toonen, dat hy 't, voor langer' tyd,

Coustumen of Gewoonten.

van

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

van den geëxecuteerde gehuurd hadt (*d*). Doch dit heeft alleenlyk plaats, wanneer de Executie in de twaalf nagten geschied is. Omtrent Executie buiten de twaalf nagten, is, by eene Keure van den agtsten April des jaars 1751, vastgesteld, dat men geen langer huur zal mogen vorderen, dan tot den eersten May van 't volgende jaar (*e*). Wat vroeger, is ook, by eene Keure, vastgesteld, dat van ieder Perceel, welk in Executie geveild wordt, schepen uitgezonderd, maar één *Pluk*- of *Plokpenning* gegeven zal worden aan de meestbiedenden (*f*), 't welk, reeds eenige jaaren te vooren, by willige Verkoopingen, in gemeen gebruik, geweest was. Zo een kooper in Executie in gebreke blyft van borgen te stellen, wordt hy in 't Rasphuis gezet, even als by de willige Verkoopingen, en zo hy, op zynen tyd, niet voldoet, wordt het gekogte Perceel, ten zynen laste, op nieuws, verkogt, zonder dat hem vrysta, het zelve andermaal te mynen. De tweede kooper is gehouden, op de termynen van de eerste Verkooping, en, zo die reeds verstreeken zyn, in gereeden gelde, te voldoen. Doch 't gene van 't Perceel meerder komen mogt, dan in de eerste Verkooping, kan, op gewoonlyke Huisdagen, betaald worden. En 't gene het minder mogt opbrengen wordt, terstond, aan den eersten kooper en zyne borgen verhaald. 't Gemeen gevoelen is, dat een Kooper zyne

(*d*) Handv. *bl.* 1666.
(*e*) Vervolg *der* Handv. *bl.* 23.
(*f*) Vervolg *der* Handv. *bl.* 23.

ne uitgeloofde kooppenningen een jaar op renten houden mag, tegen den penning zestien, mids hy zulks, voor May na de gedaane verkooping, ter Secretarye, kome verklaaren (*g*). Doch dit geschiedt zeer zeldzaam. Ook is 't my twyfelagtig voorgekomen, of de Keur, die zulks schynt toe te laaten, niet zie op byzondere gevallen, waarin de verkooping by *Executie*, onder deeze uitdrukkelyke voorwaarde, geschied was (*h*). Wyders, is de kooper gehouden, binnen zes weeken na dat hy den laatsten termyn der kooppenningen betaald heeft, zyne rekening ter Secretarye te komen vereffenen (*i*). Doch eer dit geschied is, hebben de Assignatien van den Secretaris, zo lang zy, door den kooper, niet betaald zyn, al de kragt der Schepenen-Kennissen, die ten laste der geëxecuteerde Perceelen geloopen hebben, en op welken, zy in betaaling gegeven zyn (*k*): wordende den kooper wettigen eigenaar van 't geëxecuteerde Perceel, naar gelang van 't beloop der betaalde Assignatien (*l*). Zulken ook, die eenige penningen, by afschryving, onder borgtogt, ontvangen hebben, moetenze, wanneer zig iemant openbaart, die nader regt voorwendt, terstond, wederom opbrengen, eer men hun toelaat, op de *praeferentie* of *concurrentie*, in geschil te komen (*m*). Wy behoeven niet aan te mer-

COSTUMEN of GEWOONTEN.

(*g*) Handv. *bl.* 523, 524. ROOSEBOOM *Cap.* XXXIV. *bl.* 170.
(*h*) Handv. *bl.* 524.
(*i*) Handv. *bl.* 211.
(*k*) Handv. *bl.* 532.
(*l*) Handv. *bl.* 534.
(*m*) Handv. *bl.* 560.

COUSTUMEN *of* GEWOONTEN.

merken, dat de opveiling der huizen en erven in Executie ook door den Concherge geschiedt: doch altoos ten overstaan van eenen Secretaris, van wege myne Heeren van den Geregte, die 'er ook, wanneer zy 't verkiezen, in persoon, by tegenwoordig zyn.

18. Wanneer benadering van 't gene by *executie* verkogt is plaats hebbe, en wanneer niet.

XVIII. De huizen en erven, 't zy eens, of, by onvermogen van den eersten Kooper, tweemaalen, in 's Heeren Executie verkogt, mogen, binnen den tyd van zes weeken, door zulken, die de oudste Rentebrieven of Schepenen-Kennissen ten laste van dezelven hebben, en aan hunne betaaling te kort komen, benaderd worden, mids zy den Kooperen, voor derzelver moeite en gevaar, den honderdsten penning, of een ten honderd van den koopprys goeddoen. De Schepen, Schepenen-Schuldbrieven, en Obligatien, in Executie verkogt, mogen, insgelyks, door zulken, die de oudste brieven op dezelven spreekende hebben, worden benaderd, mids zulks binnen den tyd van vier en twintig uuren na de verkooping geschiede. De benadering geschiedt ter Secretarye, met kennisse van den Kooper. Inboedel en huisraad mag niet worden benaderd. Ook mag de geëxecuteerde, in geen geval, zyne verkogte roerende of onroerende goederen benaderen. De schuld, uit hoofde van welke, eenige benadering geschiedt, wordt begreepen, door de benadering, te zyn vernietigd (*n*).

XIX.

(*n*) Handv. *bl.* 446, 525. ROOSEBOOM *Cap* XXXV. *bl.* 172 *enz.*

XIX. Op Perceelen, by *Executie* verkogt, zyn, voor alle andere schulden, *geprefereerd* de onkosten tot de Executie gedaan, wordende dezelven, zelfs zonder dat de genen, die dezelven gedaan hebben, borg voor de herlevering der penningen behoeven te stellen, van den Koopprys afgeschreeven, en hun, door den Kooper, betaald. Daarop volgen de Schepenen- of Commissarissen - vonnissen, tot voldoening van noodige *Reparatie*, aan huizen of schepen gedaan; die geoordeeld worden, voor alle andere schulden, te moeten worden betaald, om dat de Perceelen, door zulk eene *reparatie*, in staat en waarde gehouden zyn. Hierna, komen de Kustingbrieven op huizen, en de Bylbrieven op schepen; doch de eersten moeten, voor Schepenen deezer Stad, verleeden zyn. De anderen genieten hier ook het regt van *Præferentie*, al zynze schoon elders verleeden. Vervolgens, hebben *Præferentie* de Schepenen-Kennissen, hier ter Stede verleeden, zonder onderscheid, of dezelven *generaal* of *speciaal* verband inhouden, dat is, of de Schuldenaar daarby alle zyne goederen, of alleenlyk eenig byzonder huis verbonden heeft. Doch in alle gevallen, hebben ouder brieven of vonnissen van dezelfde natuur *præferentie* voor jongeren, tot zo verre zelfs, dat, volgens eene aloude *Coustume* deezer Stede, die, by Octroi van 's Lands Staaten van den agtsten Maart des jaars 1594, bevestigd is, ouder *generaal verband*, voor jonger *speciaal*, *geprefereerd* is, mids de houder van de oude brieven, generaal verband inhouden-

Coustumen *of* Gewoonten.

19. Wie Regt van Præferentie hebben op geëxecuteerde Perceelen.

den-

Coustumen of Gewoonten.

dende, geene betaaling bekome, uit een geëxecuteerd huis, met jonger speciaal verband bezwaard, dan na dat hy alle de andere goederen van den schuldenaar geëxecuteerd heeft (o), en dan nog te kort komt. De Coustume, dat ouder generaale voor jonger speciaale verbanden geprefereerd zyn, is hier zo bestendig gevestigd, dat, hierom, volgens Octroi van 's Lands Staaten van den agttienden January des jaars 1608, de verkoopers van vaste goederen, die, by willig Decreet van den Hove, verkogt worden; of de ontvangers van de penningen, daarvan gekomen, ter Secretarye en voor Schepenen, borg voor de herlevering derzelven moeten stellen, in geval, t'eenigen tyde, blyken mogt, dat iemant anders beter regt, al ware 't ook uit hoofde van ouder generaal verband, hadt op de verkogte goederen (p). Volgens eene oude Coustume, plagten Schepenen-vonnissen, geweezen terwyl de veroordeelde nog *solvent* was, voor alle andere persooneele eischen, geprefereerd te zyn. Doch deeze Coustume is, by eene Resolutie van 's Lands Staaten van den dertigsten November des jaars 1626, met bewilliging van Burgemeesteren deezer Stad, afgeschaft: blyvende alleenlyk van waarde de vonnissen, voor dien tyd, in gevolge van deeze Coustume, geweezen (q). Op schepen zyn, wyders, na de vonnissen van noodige Reparatie en de Bylbrieven, huuren van 't bootsvolk,

(o) Handv. *bl.* 532.
(p) Handv. *bl.* 520 *enz.*
(q) Handv. *bl.* 531. *Zie de* Origineele Abolitie *in 't* Vertrek der Thesaurie, *Nieuwe Laade* K. *Lr.* q. 2.

volk, en vervolgens ook Bodemerybrieven *gepreferecerd*. Doch notarieele Acten geeven geheel geen regt van Præferentie (*r*): behalve, zo als men 't, in 't gemeen, verstaat, wanneer van de sommen, voor welken men zig, by die Acten, verbonden heeft, de veertigste penning en tiende verhooging, ten behoeve van den Lande, betaald is (2). Voorts, wordt den houder van eene Schepenen-Kennis, waarvoor een geëxecuteerd huis verbonden geweest is, boven de hoofdsom, geen meerder Interest toegeweezen, dan van anderhalf jaar (*s*). In andere gevallen, wordt den Eisscher, by Schepenen-vonnisse, Interest toegelegd, somtyds *a mora*, dat is, van den tyd af, dat de Interest hadt behooren betaald te zyn; en, zo de schuld gesprooten is uit de goederen om *contant* verkogt, van den tyd der leveringe af: en somtyds ook, *a lite mota*, dat is, van den tyd af, dat de schuldenaar in regte is aangesproken. Zo de Interest, by 't vonnis, niet begroot is, wordt dezelve, in de gemelde gevallen, gerekend tegen vyf ten honderd in 't jaar (*t*). Doch, in andere gevallen, wordt de Interest, somtyds,

Coustumen of Gewoonten.

(*r*) Handv. *bl.* 530, 535, 538.
(*s*) Handv. *bl.* 540.
(*t*) Handv. *bl.* 541.

(2) Men besluit dit, uit het XXI. Articul der jongste Ordonnantie op het middel van den veertigsten Penning van den elfden Maart des jaars 1723, waarin gesteld wordt, *dat geen preferentie op eenige notariale of andere Obligatien* zal *worden gegeven*, *als alleen*, *wanneer het regt* van den veertigsten Penning, *ten tyde van het passeeren daarvan*, *sal weesen betaalt.* Zie *Groot-Plakaatb.* VI. Deel, bl. 1032.

COUSTUMEN of GEWOONTEN.

tyds, hooger, somtyds, laager gesteld (*u*).

20. Schepenen-Kennissen en zeker slag van Schepenen-Vonnissen hebben regt van parate Executie.

XX. Schepenen-Kennissen, zynde Schuldbrieven, verleeden, onder de handtekening, en, van ouds, ook onder het zegel, van twee Schepenen, voor welken de opneemer der penningen, in den schuldbrief vermeld, verschynt, hebben regt van *parate Executie* tegen den gebrekigen Schuldenaar; en wordt, op dezelven, gelyk als op andere Schepenen-vonnissen, *in judicio contradictorio*, dat is, na dat de zaak voor en tegen bepleit is, geweezen; voor welke vonnissen, zy nogtans *gepreferecerd* zyn; *geprocedeerd* by pandinge, indien daarvan, by de Schepenen-Kennisse, niet afgestaan is, en voorts tot verkooping van 't goed van den schuldenaar (*v*). Doch zo iemant, buiten den Impetrant van Executie, brieven heeft, spreekende ten laste van eenig Perceel, in de twaalf nagten geëxecuteerd, is hy, by eene Keure van den veertienden January des jaars 1655, gewaarschuwd, dezelven, binnen eene maand na den tweeden February, ter Secretarye te laaten aantekenen, op dat de affchryving, in orde, en te beginnen met de oudste brieven, zou konnen geschieden (*w*). Schepenen-Kennissen en Schepenen-vonnissen verjaaren hier ter Stede niet, en mogen ter *Executie* gelegd worden, onaangezien zy jaar en dag oud zyn (*x*).

Wy

(*u*) Handv. *bl.* 559. *Zie ook* LOENIUS Decisien en Observ. *Cas.* XXI. *p.* 210. *met de* Aant.
(*v*) Handv. *bl.* 446, 558, 559.
(*w*) Handv. *bl.* 560.
(*x*) Handv. *bl.* 557, 558.

Wy komen nu, tot de aanwyzing van eenige algemeene en voornaame of merkwaardige

Keuren. Aanwyzing der voornaamste algemeene Keuren deezer Stad.

Keuren

der Stad. Doch eer wy hiertoe overgaan, vereischt de goede orde, dat wy, vooraf, iet aantekenen, over de natuur der Keuren van Amsterdam, en over het regt om ze te maaken.

Betekenis van het woord *Willekeuren.*

De naam van *Willekeuren*, die, van ouds, aan de *Keuren* deezer Stad gegeven werdt, moet niet verkeerdelyk verstaan worden. Men noemt, tegenwoordig, veeltyds, eene Wet *willekeurig*, die, door den blooten *wil* van den Wetgeever, gemaakt en voorgeschreeven is. Doch men zou zig ten hoogste bedriegen, zo men de Stedelyke *Willekeuren* voor zulke Wetten aanzage. Het woord *Willekeuren* hadt, van ouds, eene gantsch andere betekenis, en moet, ook tegenwoordig, wanneer het op de Stedelyke Keuren wordt gepast, in eenen gantsch anderen zin, worden opgevat. *Verwillekeuren* betekende, oudtyds, *ergens in bewilligen*, of *iet toestemmen* (y). In het *twee en twintigste* Lid der Handveste van den jaare 1342, volgens onze verdeeling, leest men: *voort soo en sal men geenen Poorter campen mogen binnen onsen Lande, by ne wil hem selven daer in* VERWILCOREN (z): daar *verwilcoren* klaarlyk *bewilligen* betekent. In eenen Brief van den jaare

1347,

(y) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 45.
(z) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 105.

Keuren. 1347, verklaaren die van Beverwyk, dat zy zig VERWILKOERT, dat is, *vrywilliglyk verbonden* hebben *mitter Stede van Amsterdam hare helpers te wesen* (*a*). De Steden en Dorpen van Amstelland en Gooiland VERWILLECOERDEN, *stonden toe*, of *namen aan*, de regten, die Hertog Albrecht hun, in 't jaar 1387 [1388], gegeven hadt, te zullen onderhouden (*b*). Hierom wordt, in onze oude Stede Keuren, het woord *gewilcoirt*, dikwils, met het woord *ouerdragen*, of overeengekomen, verklaard en verwisseld. Zo leest men, by voorbeeld, *Op ten* XXIJ[ste] *dach in Decembri is ouerdraghen ende gewilcoirt* enz. en *Item, zo ist ouerdragen ende gewilcoirt* enz. (*c*). En deeze betekenis van 't woord *Verwillekeuren* is nog zo niet verouderd, of men vindtze by DE GROOT, die *Verwillekeuren*, met een bastaard woord, *Consenteeren* overzet (*d*). Aanmerkelyk is ook, dat de Wetten en Regten, die de Graaven aan de Steden en Landen gaven, in de veertiende eeuwe, en sedert, *Chorae* en *Keuren* (*e*), nooit, myns weetens, *Willekeuren* genaamd werden, schoon de Graaven Souverainen van den Lande waren: maar de Stedelyke Reglementen en schikkingen, welken, veeltyds, maar voor eenen tyd, en, somtyds, met onderlinge bewilliging, gemaakt waren, kreegen den naam van *Willekeuren*, die, derhalve,

(*a*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 133.
(*b*) Handv. *bl.* 73. [9.]
(*c*) Keurb. A. *f.* 47. *Verg. f.* 62 *enz.*
(*d*) Inleid. tot de Holl. Rechtsgeleertheyt III. *Boek*, XIX. *Deel*, §. 3. *bl.* 338.
(*e*) *Zie de* Chora Florentii Tutoris, *gedr.* 1752.

ve, oudtyds, van zagter betekenis zelfs dan de bloote naam van *Keuren* moet geweest zyn. En dit blykt, duidelyk, uit eenen brief van Guy, Bisschop van Utrecht en Heere van Amstelland, van den jaare 1310, in welken hy verklaart, zeker aangenomen Kampgevegt *niet te houden voor recht ofte woonte* der Stad Utrecht, *maer als enen* WILKOER (*f*). Eene Stedelyke WILLEKEUR is dan *eene schikking ten gemeenen nutte, gemaakt by 't Geregt, als daar toe door den Souverain geoctrojeerd zynde, met kennis en bewilliging van zulken, die daarin behooren gekend te worden.* KEUREN.

De oudste Handvest deezer Stede, omtrent het maaken van Keuren, is van den jaare 1342. Doch in dezelve, wordt niet belast, maar ondersteld, dat het Geregt van Amsterdam Keuren maaken mogt. *Wat Willekore*, staat 'er, *dat die Schout metten Schepenen maeckt, dien moghen sy houden een jaer* (*g*). 't Is dan te vermoeden, dat de Stad het regt om Keuren te maaken, al vroeger, en waarschynlyk van Guy van Henegouwen, die haar *veel vryhede* gaf, *daer men die Stede mede regeerde* (*h*), zal verkreegen hebben. Ook is het regt om Keuren te maaken aan Amsterdam nimmermeer betwist, zelfs niet, na dat Hertog Filips van Bourgondie, in eenen Brief van den vierden January des jaars 1433 [1434], gerigt aan die van Edam, in 't algemeen verklaard hadt „ dat geene Ste- „ den Oorsprong van het Regt om Keuren te maaken.

(*f*) *Apud* MATTHÆUM Anal. *Tom.* III. *p.* 215.
(*g*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 104.
(*h*) *Zie* II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 50.

Keuren. „ den Keuren maaken mogten, dan met 's „ Graaven bewilliging (*i*)." Vrouw Jacoba hadt wel, op den een en dertigsten January des jaars 1417 [1418], bevolen, dat haar Schout van Amsterdam, in geene Keuren, by 't Geregt gemaakt, bewilligen zou, dan na dat dezelven den Graaflyken Raade aangebragt, en by de Graavinne goedgekeurd zouden zyn (*k*). Doch dit bevel heeft, zo ver ik heb konnen naspooren, geen gevolg gehad, en betrof, in allen geval, den Graaflyken Schout alleen.

Onderzoek naar de verandering, die Hertog Jan van Beijeren in 't regt van keuren scheen te willen maaken.

Maar in 't begin des jaars 1421, scheen Hertog Jan van Beijeren eene merkelyke inbreuk op dit regt te hebben willen maaken; magtigende, by eene Handvest van den agttienden January 1420 [1421], *Schout, Burghmeesters, Schepenen ende Raede*, toen ten tyd *wesende, dat sy willekeuren moghen op eenen dagh, dat sal syn op Sinte Pauwelsavond nu naestcomende, ende daerna niet meer, dat sal gedueren tot eeuwighen daghen* (*l*). Wy hebben deeze woorden nog eens (*m*) aangehaald, en toen beloofd, over dezelven, eenige opthelderende aanmerkingen voor te stellen; van welke belofte wy ons nu zullen tragten te kwyten.

I. By de Handvest van den jaare 1342, was ondersteld, dat Schout en Schepenen alleen Willekeuren mogten maaken. Ook hebben de oudste Keuren der Stad, op perga-

ment

(*i*) I. Memoriaalb. Rose *f.* 156 *verso.*
(*k*) Mieris Charterb. IV. *Deel*, *bl.* 455.
(*l*) Handv. *bl.* 126. [9.]
(*m*) II. *Deel*, III. *Boek*, *bl.* 223.

ment geschreeven, dit Opschrift; *Dit syn die wilcoren die de Scoute ende die Scepene der Stede van Aemstelredamme hebben gheleyt ende ghewilcoirt.* Doch de eerste Keur onder deeze Keuren, die, waarschynlyk, voor het einde der veertiende eeuwe, gemaakt is, luidt woordelyk aldus: *In t eerste zo wilcoirt die Scoute mitten Scepene dat die Rade van der Stede voirn. wilcoren moghen ende zullen mitte hem van der Stede wegen ghelike dat sy seluer moghen* (*n*). Door *die Rade* worden hier, ongetwyfeld, de Burgemeesters verstaan, die meermaalen *Raaden* genoemd zyn. En sedert schynen Burgemeesteren, nevens Schout en Schepenen, de Keuren gemaakt te hebben. Doch by Schout, Burgemeesteren en Schepenen, wordt, in de Handvest van Hertoge Jan van Beijeren, welke wy onderzoeken, de *Raad* gevoegd: waardoor men, in deeze plaats, alleenlyk de Vroedschap verstaan kan, om dat dezelve van Burgemeesteren onderscheiden wordt. Ook vindt men, dat de Vroedschap, in de vyftiende eeuwe, meermaalen, nevens Schout, Burgemeesteren en Schepenen, gewillekeurd heeft (*o*). De eerste verandering, die Hertog Jan van Beijeren dan, in de wyze van keuren, heeft willen maaken, schynt geweest te zyn, dat hy het regt daartoe ook aan den Raad heeft willen opdraagen. KEUREN.

2. Doch dit was 't minst. Hy schynt het regt om te mogen keuren slegts aan éénen dag,

(*n*) Keurb. A. *f.* 1.
(*o*) Keurb. A. *f.* 62, 70.

KEUREN. dag, te weeten, aan *Sinte Pauwels avond naestcomende*, zynde den vier en twintigsten January, dat is, kort voor de jaarlyksche verandering der Regeeringe, omtrent welken tyd, al van ouds, de meeste Keuren gemaakt werden, te hebben willen bepaalen. Doch dit kan bezwaarlyk zo worden opgevat, dat 'er, 't gantsche jaar door, geene Keuren zouden mogen gemaakt worden, behalven op den vier en twintigsten January. Voorvallende gelegenheden vorderden, dikwils, ook op andere tyden, Keuren, en ik kan naauwlyks twyfelen, of daar zullen 'er, geduurende den korten tyd, dien Hertog Jan van Beijeren, na 't verleenen deezer Handveste, geregeerd heeft, verscheiden gemaakt zyn, op andere tyden van het jaar; schoon 'er my geenen zyn voorgekomen, waarvan zulks, ontwyfelbaar, blykt. Ik vermoed dan, dat Hertog Jan alleenlyk heeft willen beveelen, dat de Raad, maar éénen dag in 't jaar, zou mogen medekeuren, en dat hy ondersteld heeft, dat het regt om te keuren, in den overigen tyd van 't jaar, alleenlyk aan Schout, Burgemeesteren en Schepenen blyven zou, gelyk van ouds.

3. Doch tusschen de woorden, dat Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raad, *nu ter tyd wesende*, maar éénen dag in 't jaar, gezamenlyk, zouden mogen willekeuren, *ende daer na niet meer*; en de woorden, die op deeze laatsten onmiddelyk volgen, *dat sal gedueren tot eeuwighen daghe*, schynt, in den eersten opslag, eene blykbaare strydigheid te zyn. Hoe, zal men vraagen, kan de

de Regeering *van dien tyd* gemagtigd worden, om alleenlyk op den naastvolgenden vier en twintigsten January, *en daerna niet meer*, Keuren te maaken? En hoe kan 'er te gelyk worden gesteld, dat dit duuren zou *ten eeuwigen dage*? Hertog Jan kan niet willen zeggen, dat de Keuren, die, op *Sint Pauwels avond* van 't jaar 1421, gemaakt werden, meer dan anderen, *eeuwige Edicten* zouden zyn. Wat dan? De waarschynlykste betekenis, die ik aan deeze woorden weet te geeven, is „ dat de tegenwoordige „ schikking, volgens welke, de Raad magt „ kreeg, om, éénen dag in 't jaar, nevens „ Schout, Burgemeesteren en Schepenen, „ te keuren, altoos duuren zou, en van jaar „ tot jaar, op den zelfden vier en twintig„ sten January, plaats hebben." De woorden *nu ter tyd wesende* moeten dan opgevat worden, in den zin van *in der tyd*. KEUREN.

4. Ondertusschen, hieldt deeze schikking niet lang stand. Twyfelagtig is 't zelfs, of zy wel in 't geheel ingevoerd zy. In de jongste uitgave der *Handvesten* (*p*), leest men, dat, by een oud afschrift der Handveste, welke wy onderzoeken, aangetekend staat: *Die regenten die in deezen tyd waren, die en wilde deeze gifte of Ordonnantie van willekeuren te maaken niet accepteeren; maar bleven op haer oude Handvest, die zy van Graaf Willem hadden, die in Vrieslant dood bleef*, zynde deeze de Handvest van 't jaar 1342, hier voor (*q*), en meermaalen elders, aangehaald. Her-

(*p*) Bladz. 114.
(*q*) Bladz. 115.

KEUREN. Hertog Jan van Beijeren overleedt ook in 't begin des jaars 1425 (*r*), en hadt dus niet lang gelegenheid, om de onderhouding zyner schikkinge te wege te brengen.

De Vroedschap en Gemeente zyn, van ouds, gekend, in 't maaken van Keuren.

Doch, schoon de schikking van Hertoge Jan geenen stand greep; de Raad of Vroedschap werdt egter, van ouds, dikwils, gekend in 't maaken van Keuren; waarvan de *Stads Registers* der vyftiende eeuwe verscheiden' voorbeelden uitleveren. Eene Keur van den derden February des jaars 1492 spreekt, uit den naam van *de* XXXVI. *persoonen en goede mannen van den gerechte* (*s*). In eene andere van den zeven en twintigsten Juny des jaars 1477, *wilcooren Scout ende t gerecht, by advyse ende guetdvncken van de XXXVI.* enz (*t*). Zelfs werden, behalve de Vroedschap, ook, toen de Stad kleiner was, de voornaamsten uit de Gemeente, en 't gros der Gemeente zelf byeengeroepen en gehoord, over 't maaken van Keuren, en andere zaaken van gewigt, de welvaart en goede orde der Stede betreffende. De Keur van den jaare 1477, laatstelyk aangehaald, is gemaakt, *by advyse ende guetdvncken* niet slegts *van de* XXXVI, maar ook *van meer andere guede mannen van den gemeente*, en verbiedt *harnasch, bogen, lange messen of ander diergelycke verboden* geweer te draagen. By eene Keur van den agt en twintigsten April des jaars 1495, werdt eene nieuwe belasting opgelegd, in welke *by den heer ende gerecht*, den

(*r*) Zie II. Deel, III. Boek, bl. 230.
(*s*) Keurb. A. *f.* 15.
(*t*) Keurb. A. *f.* 91.

den personen van de XXXVJ. *notable ende ryckdom van der Stede* bewilligd was (*u*). En op den zeven en twintigsten Juny des jaars 1508, werdt, *op de sael van 't gasthuys*, welk reeds, ten minste gedeeltelyk, tot het Stadhuis behoorde, *by de heeren van den gerechte en* XXXVJ. *raden, mitten ryckdoome deser Stede*, geslooten, de Excynzen, die toen gang hadden, nog voor eenigen tyd, *tot der Stede behoef*; te gebruiken (*v*). By eene Keure van den tweeden September des jaars 1491, was de Bier-Excyns, *by advis van den here en van den gerechte ende den geheele vroetschip ende de notabelste ende rycxste poirteren* verminderd (*w*), die, eenige jaaren te vooren, *by den gherechte, by die* XXXVJ, *ende by die heele ryckdom van der Stede*, verhoogd geworden was (*x*). 't Gros of de *Buik* der Gemeente werdt ook, nu en dan, gekend, in zaaken van Regeeringe. *Op ten* VIJ. *dach in meye Anno* LXIX. [1469], *is gecondicht in beiden prochikerken, ende overdraghen mitten gerecht ende heele gemeente, dat men drapenieren sal groue wolle* enz. (*y*). En *op ten* XVJ. *dach in Octobri* 1471. *is gewilkoert by den scout, burgermeesteren, scepenen*, XXIIIJ. *ende alinge gemeente van der Stede, ende van der Stede huys afgekondicht*, dat men geene vyandelykheden pleegen zou, voor dat 'er de Graaf en 't gemeene Land van Holland en Zeeland toe

KEUREN.

(*u*) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 300 *verso.*
(*v*) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 233 *verso. in marg.*
(*w*) Keurb. A. *f.* 177.
(*x*) Keurb. A. *f.* 147 *verso.*
(*y*) Keurb. A. *f.* 46.

KEUREN. toe bewilligd, en orde op gesteld hadden (z). Wy hebben, reeds op eene andere plaats (a), eene Resolutie van den twee en twintigsten December des jaars 1498 te boek gesteld, over welke, *de gehele buyck en de poorterye deser Stede, zoe men die naesten crygen conde*, byeen geroepen was, beloopende het getal der poorteren ruim honderd en twintig. Op het afbreeken der Lastaadje, werden, in 't jaar 1542, ook sommige Genootschappen of Gilden gehoord (b). En dit 's de reden, waarom de woorden *Koeren* of Keuren, en *Plebisciten*, of *Volkskennissen*, van ouds, voor woorden van eene betekenis, gehouden zyn (c). Voorts, zal men, in ons verhaal van de geschiedenissen der zestiende eeuwe, dikwils, hebben opgemerkt, dat de Schutteryen, Reeders en Gilden gekend zyn, over 't maaken van Keuren, en over andere zaaken, de Regeering en welvaart der Stede betreffende; al 't welke men, geenszins, vreemd vinden moet, alzo 's Lands Graaven zelven, op het maaken van Ordonnantien en Overdragten, den Landstand betreffende, niet alleen de *Ridderschap en Steden* plagten te hooren; maar ook *den raed ende* het *goetduncken* van *den notabilen ende verstandelen persoonen* van den Lande in te neemen (d).

Op welk eene wy- Doch met den aanwas der Stad, in 't laatste der zestiende en in de zeventiende eeuwe,

(z) Keurb. A. *f.* 70.
(a) II. *Deel*, IV. *Boek*, *Byl. Lr.* H. *bl.* 434.
(b) Resol. Vroedsch. *N.* 1. 5 *July* 1542.
(c) *Zie de* Inleid. *op de* Keuren van Haarlem, *by* VAN OOSTEN DE BRUYN, *in zyn* Haarl. I. *Deel*, *bl.* 181.
(d) Handv. *bl.* 136.

we, werdt het ſamenroepen der Gemeente, over veele zaaken, in welken zy, te vooren, gekend geworden was, en zelfs het hooren van de *ryken* en *notablen* volſtrekt onmogelyk. De grootheid der Stad, en de menigte zelfs van voornaame en ryke ingezetenen gedoogden zulks niet. 't Vergaderen van zulke talryke menigten zou meer verwarring en nadeel, dan nut toe gebragt hebben aan de gemeene zaaken. Men moet egter niet waanen, dat het hooren der Gemeente, of der voornaamſten en kundigſten uit de Gemeente, over 't maaken van Keuren en ſchikkingen op de gemeene welvaart, t'eenemaal, in ongebruik geraakt is. 't Heeft altoos plaats gehad, en 't heeft, nog tegenwoordig, plaats; doch op eene andere wyze, dan van ouds. Burgemeeſteren, die mede ſtemmen, in het maaken van Keuren, doen zulks niet, dan *van der Stede wege* (*e*), dat is, uit naam der gantſche Burgerye, welker belang zy verpligt zyn voor te ſtaan. De Vroedſchap, die uit de aanzienlykſte burgers beſtaat en 't gantſche Lighaam der Burgerye verbeeldt, wordt, over de gewigtigſte belangen der Stede, gekend. Omtrent de ſchikkingen, betreffende den Koophandel, daar de welvaart der Stad op gebouwd is, wordt geraadpleegd met de verſcheiden' Collegien van Directeurs over de voornaamſte takken van den handel, die uit de deftigſte Koopluiden gekooren worden. De Keuren, tot herſtelling van misbruiken en handhaaving der goede

Keuren, ze, zulks, in laater tyd, en nog tegenwoordig, geschiede.

(*e*) Keurb. A. *f.* 1.

Keuren. de orde in de Gilden worden, genoegzaam nimmer, gemaakt, dan na dat 'er de Overluiden deezer Gilden, en somtyds ook voornaame Gildebroeders op gehoord zyn. 't Is 'er dan wel ver van af, dat de Gemeente, of de voornaamsten uit dezelve, niet zo wel, over 't maaken van Keuren en andere zaaken van Regeeringe, zouden gekend worden, als van ouds; schoon zulks, op eene andere wyze, en, met veel minder omslag, geschiedt, dan weleer. Doch de Keuren, doorgaands kennelyk aan de bedreiging van straffe op de overtreeding, worden, sedert twee eeuwen of langer, vastgesteld by, en afgekondigd door MYNE HEEREN VAN DEN GEREGTE, zynde SCHOUT, BURGEMEESTEREN en SCHEPENEN, in kennisse van eenen der Stads Secretarissen. Zy zyn, volgens de Handvest van Graave Willem den IV. van den jaare 1342, slegts voor een jaar, van kragt (*f*): 't welk de reden is, waarom zy, jaarlyks, op den tweeden February, terstond na 't beëedigen der nieuwe Schepenen, by eene Keure, die, zonder uitstel, wordt afgekondigd, allen, in 't algemeen, vernieuwd worden (*g*).

Schets der Keuren. 't Gene wy, tot hiertoe, in dit Hoofdstuk, ter nedergesteld hebben, kan dienen om den Leezer de natuur van deezer Stede Willekeuren in 't gemeen, en het regt om dezelven te maaken, nader te leeren kennen. Wy hebben, in het voorgaande gedeelte van

(*f*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 104.
(*g*) Handv. *bl.* 114, 447.

van dit Werk, reeds van zeer veele byzondere Keuren, de Gebouwen, de Markten, de Gilden, den Koophandel, en veele andere zaaken betreffende, melding gemaakt; doch gaan nu over tot eene schetswyze vertooning van de voornaamste of merkwaardigste, en te gelyk algemeenste Keuren, en beginnen, met die op het Keuren.

Timmeren *en* Rooijen. I. Op het *timmeren* en *rooijen*.

De huizen hier ter Stede hadden, van ouds, en zelfs tot in de vyftiende en zestiende eeuwe toe, voor een groot gedeelte, houten gevels en wanden, en stroo- en rieten-daken. En de Keuren op het timmeren waren, tot zulk slag van huizen, betrekkelyk. In 't begin der vyftiende eeuwe, werdt belast, geene huizen binnen de Vryheid met riet te dekken, dan na dat het riet, vooraf, met klei geleemd was (*h*). En op den agttienden April des jaars 1478, werdt gekeurd, dat alle rieten-daken moesten verdekt worden (*i*). Doch 't liep aan, tot de jaaren 1491 en 1492, eer het dekken van huizen hier ter Stede *met ryen- of stroe-daken*, volstrektelyk, verbooden werdt (*k*). Keizer Karel de V. beval, in 't jaar 1521, te Amsterdam, geene houten wanden of huizen meer te maaken, en de houten wanden, die 'er nog waren, af te breeken, en van steen te herbouwen (*l*). Doch dit bevel werdt zo kwalyk naarge-

(*h*) Keurb. A. *f.* 7 *verso*, 23 *verso*, 25 *verso*.
(*i*) Keurb. A. *f.* 96 *verso*.
(*k*) Keurb. A. *f.* 176, 185 *verso*.
(*l*) Handv. *bl.* 978.

KEUREN. gekomen, dat, nog in 't jaar 1536, belast werdt, eenige huizen met houten wanden, in de oude- en nieuwe-brug-steegen, van steen te hermaaken (*m*). Het zelfde bevel werdt, nog in 't jaar 1547, omtrent eenige huizen in de Warmoesstraat, vernieuwd (*n*). En sedert zyn de houten wanden en gevels allengskens verminderd, met naame ook, na dat zy, laatstelyk, in 't jaar 1681, verbooden zyn (*o*); zo dat 'er, tegenwoordig, maar zeer weinigen, in de oude Stad, zyn overgebleeven.

Naar gelang, dat de Stad van zwaarder huizen en gebouwen vervuld geworden is, zyn de Keuren op het bouwen ook vermenigvuldigd. De weeke en losse grond der Stad gedoogt niet, dat men eenig huis op den zelven zette, zonder dat men, vooraf, een behoorlyk geheid fondament voor het zelve legge. In 't graaven van zulk een fondament, moet men zorg draagen, dat men de naaste huizen niet beschadige. Men moet niet laager dan zyns buurmans grond graaven, zonder de diepte, behoorlyk, te schoeijen en te stutten: alles met kennisse van Rooimeesteren, die ook, over de verdeeling der masten of paalen in den heigrond, moeten oordeelen, zynde de zwaarte derzelven, en de dikte der planken, met welken dezelven belegd moeten worden, by eene Keure van den negenden February des jaars 1701,

(*m*) Groot-Memor. N. I. *f.* 309 *verso*.
(*n*) Groot-Memor. N. II. *f.* 71.
(*o*) Handv. *bl.* 989.

1701, byzonderlyk, geregeld (*p*). Op het heijen, welk, in de alleroudste Keuren, bevolen wordt (*q*), is, in 't jaar 1670, eene uitvoerige Keur gemaakt. Ieder Heimeester moet drie Heijen hebben, een van drie en vyftig, een van agt en veertig, en een van veertig voeten lang. En zo men in daghuur wil laaten heijen, is de Heihuur ook geregeld, naar 't getal der arbeideren, die 'er aan te passe komen; en 't beloopt 's daags, van ééne gulden, wanneer 'er maar tien man aan werken, tot zes guldens, wanneer 'er, door zestig of meer man, aan gearbeid wordt (*r*). De bovenzyde van de bovenste fondamentplank moet drie voet onder Stads peil leggen (*s*). Tusschen de zydmuuren van twee naast elkanderen staande huizen, blyft, gemeenlyk, eene snyding van zeven duim voor een watergang of *Oysendrop* (3) open (*t*); hoewel men ook veele huizen vindt, die, muur tegen muur, of gemeens muurs, betimmerd zyn. In geval iemant, muur tegen muur getimmerd hebbende, zynen muur ver-

Keuren.

(*p*) Handv. *bl.* 987.
(*q*) Keurb. A. *f.* 7 *verso.*
(*r*) Handv. *bl.* 987.
(*s*) Handv. *bl.* 988.
(*t*) Handv. *bl.* 979.

(3) Zo is dit woord gesteld, in de *Handvesten* bl. 979 [588]. Rooseboom heeft 'er (*Recueil* Cap. LXVIII. bl. 233.) *Huysendrop* van gemaakt. Doch in de oudste Keuren, waarschynlyk voor 't einde der veertiende eeuwe geraamd, (*Keurb.* A. f. 7 verso) lees ik *Yssendrop*, 't welk, agt ik, zo veel als *ysdrop*, of *het afdruipen der dooijende yskegelen*, zal willen zeggen. Zie ook *Politike Regeer. van den Briel*, bl. 265.

KEUREN. verder dan zyns buurmans wil voorttrekken, mag deeze hem niet noodzaaken, een' krimp in den zelven te maaken, onder voorwendſel, dat hy zynen grond betimmert; maar moet hem den muur, op eene gelyke rooijing met den voorgaanden, laaten voltooijen (*u*). De muuren moeten van goeden Leidſchen, Vegtſchen of Woerdenſchen ſteen opgemetſeld zyn. Zy moeſten, voormaals, ten minſten anderhalven ſteens dikte hebben. Doch men kan, ſedert veele jaaren, zelfs met gemeene muuren van één ſteens dikte, volſtaan, mids men, in dezelven, noch van de eene, noch van de andere zyde, eenigen ſchoorſteen, trap, kas, bedſtede, of iets anders uit karniſſe, gelyk veel, in de anderhalven ſteens muuren, plagt te geſchieden (*v*). Op een' muur, die over des buurmans grond hangt, mag niet gemetſeld worden, dan met deszelfs bewilliging. En zo iemant de herſtelling van eenen gemeenen hangenden muur weigert te bekoſtigen, mag hy, die timmeren wil, den gemeenen muur afbreeken; wederom opmetſelen, en aan zyne zyde betimmeren, op zyne koſten. Doch de andere, den muur, van zynen kant, ook willende betimmeren, moet, naar gelang van de hoogte, tot op welke hy timmeren wil, draagen in de koſten, naar de uitſpraak van Rooimeeſteren (*w*). Van den laatſten November tot den eerſten Maart, mogen geene gemeene muuren worden afgebroken, dan met be-

(*u*) Handv. *bl.* 986.
(*v*) Handv. *bl.* 985.
(*w*) Handv. *bl.* 980.

bewilliging van allen, die 'er belang by hebben (x). Die heijen wil, moet zyns buurmans huis eerst stutten; en, voorttimmerende, herstellen, 't gene hy aan 't huis of dak zyns buurmans mogt beschadigd hebben (y). De erven in de nieuwe uitlegging, op de Heeren- en Keizersgraften, mogen niet dieper dan honderd voeten betimmerd worden. De tuinen tusschen beide, zo wel als de tuinen der dwarsgraften en straaten, in dezelfde uitlegging, mogen niet hooger leggen dan de straat. De heining-muuren of schuttingen, van nieuws gemaakt of hermaakt wordende, mogen, op de graften, ten hoogsten, elf voeten, uit den bovenkant van de Stads Peil gemeeten, en in de straaten, zes en een halve voet, gemeeten uit het hoogste van de straat, hoog zyn. Doch aan de westzyde van de Prinsengraft, van de noordzyde der Leidsche graft tot aan de Vinkenstraat ingeslooten, met de graften en straaten daar tusschen leggende, mogen zy tot negen en een halven voet hoog zyn (z). Men mag over niemants erf licht zoeken, laager aan den grond dan agt voeten, te meeten, van binnen, uit het vertrek, daar het licht staat gezet te worden (a). Volgens eene Keur van den elfden Maart des jaars 1717, mogen de stoepen, hekken en pothuizen, in de nieuwe uitlegging, beginnende van de zuidzyde der Leidsche graft, op KEUREN.

(x) Handv. *bl.* 986.
(y) Handv. *bl.* 980.
(z) Handv. *bl.* 985.
(a) Handv. *bl.* 980.

Keuren. op de Heeren- en Keizersgraft, tot aan de nieuwe Raapenburger graft toe, niet hooger dan zeven; en in alle andere deelen der Stad, niet hooger dan vyf voet zyn (*b*). De wydte der ſtoepen in de oude Stad is, by verſcheiden' Keuren, bepaald, van drie en een halven tot één' voet. In enge ſteegen, mogen geheel geene ſtoepen zyn (*c*). Niemant mag Stads grond, tot zyn byzonder gebruik, naar zig neemen; 't welk, nog onlangs, by eene Keure van den agt en twintigſten Maart des jaars 1766, op eene hooge boete, ten laſte van den eigenaar, die 't bevolen of gedoogd; van den Meeſter Timmerman of Metſelaar, die 't verrigt, en van de Rooimeeſters, die het toegelaaten mogten hebben, ernſtelyk, verbooden is (*d*). Vooral, mag men geene holten of ſchuinten in de ſtraaten, tot ingangen voor kelders of koetshuizen, maaken. Die 'er reeds zyn, moeten, met ſtevige planken, overdekt worden. Doch ten overſtaan van Rooimeeſteren, is het gebruik van Stads grond, tot het maaken van pothuizen, kelders of regenbakken, in de ſtoepen, of onder de ſtraat, geoorlofd; mids men, daarvoor, eene jaarlykſche *Recognitie* betaale aan het Aalmoeſſeniers-Huis deezer Stad (*e*), welke *Recognitie* het regt van *Precario* genaamd wordt. Het voldoen van dit regt was zeer in ongebruik geraakt, toen, by eene Keure van den zes en

(*b*) Handv. *bl.* 986.
(*c*) Handv. *bl.* 980 *enz.* 987, 990, 991, 992, 993.
(*d*) Keurb. U. *f.* 61.
(*e*) Handv. *bl.* 986, 998. *Zie ook* III. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 399.

en twintigsten January des jaars 1736, op de invordering van het zelve, eenige nieuwe schikkingen gemaakt werden, en onder anderen vastgesteld „ dat de Secretarissen der „ Stad, en de Klerken der Secretarye geene Opdragtbrieven van eenige verkogte „ Perceelen mogten opmaaken, dan na dat „ hun, by een schriftelyk blyk van Rooimeesteren, ware getoond, of dat dezelven geen *Precario* onderhevig waren; of „ dat het regt van *Precario* daarvan ware „ voldaan. Ook zyn Rooimeesteren toen „ gemagtigd, om de grootheid deezer Recognitie te schatten (*f*)." De gooten, op de straaten, voor de huizen, leggende, mogen niet verder, dan op zeven voet in de lengte, met vast leggende planken, worden toegedekt, op dat menze te ligter zou konnen reinigen (*g*). De gooten, die, tusschen de huizen, tot waterloozinge, worden gelegd, moeten alleen van blaauwen of Breemer Steen gemaakt zyn (*h*). De rioolen, onder de straat doorloopende, moeten ook van steen, niet van hout, worden gemaakt. Doch volgens eene Keur van den veertienden Juny des jaars 1663, mag niemant eenige rioolen maaken, die uit de Secreeten in de burgwallen loopen, op de verbeurte van honderd guldens. De Secreeten moeten op een anderhalven steens fondament gelegd, en een steen dik daartegen gemetseld worden, of anderszins moet men, ter zelfder

Keuren.

(*f*) Handv. *bl.* 564.
(*g*) Handv. *bl.* 979.
(*h*) Handv. *bl.* 985.

KEUREN. der dikte, eene laag vaste aarde, of klei, of savelaarde leggen, en alles wel digt stoppen, om zyne buuren niet te hinderen (*i*). In de huizen, mogen geene kagchels, ketels, ovens, fornuizen of andere stookplaatsen, waar buitengewoon vuur gebruikt wordt, worden gesteld, dan met bewilliging van Schepenen, en na voorgaand onderzoek van Rooimeesteren (*k*), die zorg draagen, dat dezelven worden gesteld, ten minste vier duim vry van alle muuren; en derzelver schoorsteenen ook ten minste zo ver van de *Travelingen*; en allen houtwerk. Ook moeten zy toezien, dat de Zydeverwers-, Gouddraadtrekkers-, en Suikerbakkers-kagchels, die, veeltyds, op zolders worden geplaatst, op steenen welfsels gezet worden (*l*). By eene Keure van den zestienden April des jaars 1756, is aan elk belast, zig te onderwerpen aan de afkeuringe van Rooimeesteren, ten ware men daarby meende verongelykt te zyn; in welk geval, het vrystaat, zig te vervoegen aan Schepenen (*m*). Op de wallen voor de huizen, mogen geene lootsen, of zelfs geene bindten gemaakt worden, dan met bewilliging van Burgemeesteren (*n*). Boven de duimen der hengsels van pakdeuren en pakvensters, moeten, tot voorkoming van ongelukken, klampen geslaagen worden. Ook mag men geene goederen, door zulke vensters, van de zolders op straat laaten wer-

(*i*) Handv. *bl.* 994.
(*k*) Handv. *bl.* 995.
(*l*) Handv. *bl.* 986.
(*m*) Keurb. T. *f.* 223.
(*n*) Handv. *bl.* 984.

werpen (o). Het timmeren buiten de Stad binnen de Vryheid is, by herhaalde keuren, verbooden. Maar Molens, Raamen, Bleekeryen en Warmoestuinen mogen aldaar, met verlof van Burgemeesteren, en na voorgaande rooijinge, worden opgeregt en aangelegd. Doch alle deeze en andere Buitentimmeraadjen staan *Precario*, en tot wederopzeggens toe (p). De voorwaarden, op welken de erven binnen de Stad zyn uitgegeven, zyn, op den tienden February des jaars 1684, in eene Keure veranderd (q). De *Rooimeesters*, van welken wy nu zo dikwils gesproken hebben, zyn vier in getal, en worden, door Burgemeesteren, aangesteld. Doch twee van hun konnen rooijingen doen. Zy moeten van alle rooijingen schriftelyk berigt geeven. Byzonderlyk, moeten zy, volgens eene orde van Burgemeesteren van den twee en twintigsten April des jaars 1751, jaarlyks, voor den eersten February, aan Commissarissen tot het schatten der verpondinge van de nieuwlyks getimmerde en verbeterde gebouwen, eene Lyst van deeze verbeteringen overleveren, die zy, op den eed, opmaaken, en allen vier ondertekenen moeten (r). Voorts, is hun gewoonlyk salaris, by eene Keure van den jaare 1680, geregeld (s). En in 't jaar 1723, is, by Burgemeesteren en Oud-Burgemeesteren, verstaan, dat Keuren.

(o) Handv. *bl.* 995.
(p) Handv. *bl.* 1005 - 1011.
(q) Handv. *bl.* 989.
(r) Vervolg *der* Handv. *bl.* 53.
(s) Handv. *bl.* 1011, 1012.

KEUREN. dat zy, noch hunne kinderen of nabestaanden geene burger-timmermans, noch metselaars mogen zyn (*t*).

2. Op de STRAATEN. Na de Keuren op het timmeren der huizen, komen in aanmerking de Keuren op de

STRAATEN

voor de huizen. Oudtyds, en zelfs tot in de zestiende eeuwe toe, maakte elk hier de straat voor zyn eigen huis. En die hierin verzuimig waren, werden 'er, van wege het Geregt, somtyds ook by openbaare Waarschuwinge, toe aangemaand (*u*). Doch alzo hieruit ontstaan moest, dat de straaten zeer ongelyk waren, en voor 't eene huis slegter dan voor 't andere, werdt, op den zevenden July des jaars 1524, zo 't schynt, voor 't eerst, beslooten, eenen *Stads Straatenmaaker* aan te stellen, die de straaten, alomme, moest doen maaken, en van de eigenaars of bewooners der huizen betaald werdt (*v*). Doch, 't zy dat deeze schikking niet doorging, of niet lang stand hieldt; welk laatste waarschynlykst voorkomt, om dat men vindt, dat, in 't jaar 1575, gekeurd werdt, dat elk zyn *straatgeld*, waardoor men, in dien tyd, het geld, door den Stads Straatenmaaker verdiend, of eene zekere schatting, die de Stad daarvoor vorderde, schynt te hebben verstaan, moest komen betaalen (*w*); in 't jaar

(*t*) Resol. *van den* Oud Raad van Burgemeest. 28 *Jan.* 1723. *Lr.* C. *f.* 50.
(*u*) Keurb. B. *f.* 21 *verso.*
(*v*) Keurb. D. *f.* 102, 139.
(*w*) Keurb. G. *f.* 117.

jaar 1579, en dus na de verandering der Regeeringe, werdt wederom bevolen, dat elk zyne eigen ſtraat maaken moeſt (*x*). Ondertuſſchen, moeſt zulks, volgens de Keuren, altoos, onder 't opzigt van Rooimeeſteren, geſchieden (*y*). Somtyds, was 't ook gebeurd, dat de Stad, voor eene enkele reis, het hermaaken van zekere ſtraat op zig nam, gelyk, in 't jaar 1547, omtrent de ſtraat aan de zuidzyde van den Heiligen Weg geſchied was (*z*). Ook hadt de Stad, nu en dan, het onderhoud der Straaten bekoſtigd, en om de koſten te vinden, eene belaſting gelegd op alle de huizen. En hiertoe werdt, op 't einde van 't jaar 1580, wederom beſlooten, neemende de Stad toen het onderhoud van alle de Straaten op zig, mids de huizen in de voornaamſte ſtraaten daartoe ieder een blank, en de overigen ieder een halven ſtuiver in 't jaar opbragten (*a*). 't Is nogtans twyfelagtig, of dit beſluit toen wel ter uitvoeringe gebragt zy. Immers, ik vind, dat, by Burgemeeſteren en Raaden, in 't begin des jaars 1592, nog wederom beſlooten is, de ſtraaten en burgwallen, voor Stads rekening, te laaten maaken en onderhouden (*b*). Doch mogelyk zag dit beſluit alleenlyk op de burgwallen en ſtraaten der nieuwe uitlegginge, die toen op handen, of begonnen was. Vaſt gaat, dat de Straaten der Stad, ſedert meer dan

Keuren.

(*x*) Keurb. G. *f.* 208.
(*y*) Handv. *bl.* 983.
(*z*) Groot-Memor. N. II. *f.* 6.
(*a*) Reſol. Vroedſch. *N.* 4. 31 *Decemb.* 1580.
(*b*) Reſol. Vroedſch. *N.* 6. 22 *Febr.* 1592.

KEUREN. dan honderd jaaren, voor Stads rekening, gemaakt en onderhouden worden, en dat zy de kosten vindt, uit eene schatting, op de huizen gelegd, waarvan wy, wat laager, spreeken zullen. Volgens eene Keure van den een en twintigsten September des jaars 1656, mag niemant zyne straat, kaai of stoep opbreeken, zonder kennis van Rooimeesteren, mogende, wyders, de herstelling van 't gene opgebroken is niet, geschieden, dan met bewilliging der Heeren Thesaurieren (*c*). Tegen het belemmeren en beschadigen der straaten, en op het beryden van eenigen derzelven, zyn verscheiden' Keuren gemaakt (*d*). En, by eene Keur van den negentienden October des jaars 1764, is, laatstelyk, aan elk, met naame aan de Timmerluiden, verbooden, op de wallen te werken, op eene boete van vyf en twintig guldens (*e*). Men heeft zelfs, op het reinhouden der Straaten, al zeer oude Keuren, en onder anderen eene van den zestienden December des jaars 1497, beveelende, dat *elck Jonckwyf* [Dienstmaagd] *off dient behoort* zyne Straat, alle Saturdagen, en *alle heyligen avondts*, zal hebben schoon te maaken (*f*). Ook heeft men eene uitvoerige Ordonnantie van Burgemeesteren van den zeven en twintigsten October des jaars 1700, op het zuiveren der wateren, en het schoonhouden der Straaten, van Stads' wege (*g*). Het

(*c*) Handv. *bl.* 995.

(*d*) Handv. *bl.* 731-742, 1667. *Zie ook* hier voor, IV. *Deel.* I. *Boek*, *bl.* 50, 218.

(*e*) Keurb. U. *f.* 49.

(*f*) Keurb. B. *f.* 33 *verso.*

(*g*) Groot-Memor. *N.* VIII. *f.* 204.

Het diepen der Graften, welk ook van Stads wege gefchiedt, plagt, oudtyds, door de ingezetenen, elk voor zynen wal, tot op drie voet, gedaan te moeten worden (*b*). KEUREN.

Wy komen nu tot de Keuren op de

BRANDBLUSSCHING, 3. Op het BRAND-BLUSSCHEN.

in 't gemeen, *Brandkeuren* genaamd. De Stad is, oudtyds, meer dan tegenwoordig, aan zwaare en gevaarlyke Branden onderhevig geweeft. De meefte huizen hadden houten wanden en ftroo- of rieten-daken, zo dat zy ligt vuur vatteden, en, ontfteken zynde, bezwaarlyk te bluffchen waren. En te minder, om dat men gewoon was, veelen derzelven, van buiten, te pekken en te teeren: 't welk, by eene der oudfte Keuren, verbooden werdt (*i*). Daarenboven, lagen, gelyk in eenen Brief van Karel den V. van den jaare 1521 aangemerkt wordt, *in diverſche ſtraten, plaetſen en quartieren, Was, Vlas, Peck, Teer, Wagenſchot, Sparren, Klaphout, Solpher ende dierghelycke lichtelick bernende ende onbluſſelicke Waren ende Materien* (*k*). Ook hebben wy, in de Hiftorie der Stad, doen zien, dat zy, fomtyds, en, byzonderlyk in de jaaren 1421 en 1452, met branden, bezogt geweeft is, die een groot gedeelte der huizen en gebouwen verteerd hebben. 't Was dan wel noodig, dat 'er Brandkeuren gemaakt werden, zo tot voorkoming, als tot fpoedige bluffching van den brand.

(*h*) Keurb. C. *f.* 14.
(*i*) Keurb. C. *f.* 13 *verſo.*
(*k*) Handv. *bl.* 978.

KEUREN. brand. De oudste bekenden zyn van 't begin der vyftiende eeuwe (*l*). En toen werden 'er reeds, jaarlyks, XIJ. *guede knapen* gekooren, die te gelyk *waecmeisters*, dat is, Hoofdmannen der waakende burgeren, en *brandmeisters* waren. De Stad was toen in vier wyken verdeeld. Elke wyk hadt drie Brandmeesters, die *elx in horen bedriuen bewaren* moesten *alle, dat den brande behoirt, by nachte ende by daghe. Ende*, zegt de Keure, *zo wair zy aen cloppen, dair zal men him guedertierlicken die dueren vpdoen, ende laten him bezien allen dat zy zien willen* (*m*). Omtrent honderd jaaren laater, werdt bevolen, dat, in geval van brand, de *Dragers*, de *Cellebroeders*, de *pouwels broeders*, en tien of twaalf van de naaste buuren te brande loopen moesten (*n*). Tot voorkominge en blusschinge van brand, zyn, wyders, van tyd tot tyd, verscheiden' byzondere schikkingen gemaakt. Onder anderen, plagt, by 't ontstaan van brand en anderen onraad, volgens eene Keure van den zesden November des jaars 1597, de Schout, Burgemeesteren, Schepenen, Raaden, Pensionarissen, Secretarissen, Procureurs, gezwooren Roedraagers, en anderen tot het Geregt aanhoorig, met hun geweer, op 't Stadhuis, te verschynen (*o*): 't welk noodig geoordeeld werdt, om, in geval de brand sterk voortslaan mogt, te vaardiger, orde te konnen stel-

(*l*) Keurb. A. *f.* 21, 22.
(*m*) Keurb. A. *f.* 21 *verso*.
(*n*) Keurb. B. *f.* 84.
(*o*) Handv. *bl.* 184. *des druks van* 1613.

ſtellen. Doch zulks is nagelaaten, ſedert dat de branden, hier ter Stede, minder gevaarlyk geworden zyn; ſchoon de Keur, van welke wy ſpreeken, by de groote Brandkeure van den agtſten April des jaars 1685, nog wederom, grootendeels, vernieuwd is (p). In deeze Keure, zyn de voornaamſte ſchikkingen, tot voorkominge en bluſſchinge van brand, begreepen. Zy werdt gemaakt, ter gelegenheid der heilzaame uitvindinge van de SLANG-BRANDSPUITEN, van welke eenen ingezeten deezer Stede, met regt, de eer toekomt. KEUREN.

Men hadt, naamlyk, tot in 't jaar 1672 toe, zo wel hier als elders, zeer gebrekkelyke Brandſpuiten en andere bluſchgereedſchappen. In de oudſte tyden, bediende men zig van lederen emmers, die, met water gevuld, langs ladders, tegen de brandende gebouwen opgeregt, werden aangereikt, en in den brand uitgegooten: voorts, van natte zeilen, waarmede de naaſte huizen gedekt werden, en van haaken, om de brandende ſtoffen naar zig te rukken, en dus den voortgang der vlamme te ſtuiten (q). By deeze bluſchgereedſchappen, voegde men, omtrent het midden der voorgaande eeuwe, eene ſoort van groote en zwaare Brandſpuiten, aan ieder van welken, eene lange kromme koperen pyp geſchroefd werdt, door welke, het water, tot op het dak van 't brandend huis, kon geſpooten worden. Doch men vondt,

(p) Handv. bl. 840.
(q) Groot-Memor. N. II. f. 24.

KEUREN. vondt, in alle deeze bluſchgereedſchappen, groot gebrek. Tot het gebruiken derzelven, werdt veel te veel volks en andere omſlag vereiſcht. De emmers bragten te weinig waters aan: en de ſpuiten zelven konden den brand niet overal bereiken. JAN VAN DER HEIDE ſpitſte dan zyn verſtand, op het verbeteren der Brandſpuiten, en voegde 'er, onder anderen, eene lange lederen buis aan, die, ſlangswyze, door de huizen en vertrekken, geleid kon worden. Van deeze buis heeft de Brandſpuit, op deeze wyze verbeterd, den naam van *Slang-Brandſpuit* gekreegen. En de ondervinding heeft geleerd, dat het gevaar van brand, hier ter Stede, en elders, daar menze in gebruik heeft gebragt, ongelyk veel minder geworden is, dan het te vooren was. Van der Heide werdt, in October des jaars 1672, tot algemeenen Brandmeeſter, aangeſteld, en verwierf, ſedert, Octroi van Burgemeeſteren, om zyne nieuwe verbeterde Brandſpuiten, hier, alleen, te mogen maaken en verkoopen (*r*). De tegenwoordige algemeene Brandmeeſters, WYBRAND en AREND ALMENUM, Vader en Zoon, maaken nog de beſte Slang-Brandſpuiten, en hebben 'er grooten aftrek van, beide in en buiten Europa. De Slangſpuit, tot welks invoering, in November des jaars 1672, by de Vroedſchap, beſlooten was (*s*), is hier, voor 't eerſt, gebruikt, in de Lente des jaars 1673, en van dien tyd

(*r*) Groot-Memor. *N.* VI. *f.* 122.
(*s*) Reſol. Vroedſch. *Lr.* I. 11 *Nov.* 1672. *f.* 33.

tyd af, in een bestendig en nuttig gebruik gebleeven: schoon men dezelve, na weinige jaaren verloops, veel kleiner en ligter gemaakt heeft, dan te vooren, en 'er, tegenwoordig, nog tweederlei grootte van Brandspuiten in gebruik is (*t*). In 't jaar 1682, werdt, by de Vroedschap, eene schikking beraamd, om de onkosten te vinden, die tot het maaken en onderhouden der nieuwe Brandspuiten vereischt werden (*u*). In 't jaar 1698, werdt de Slangspuit, door eene nieuwe uitvinding, nog merkelyk verbeterd. Men plagt, naamlyk, tot dien tyd toe, het water, met lederen emmers, die men elkanderen, langs ladders, uit de graft, aanreikte, te scheppen in de spuit. Doch, sedert, wordt het, met eene Zuigpomp, uit de graft gepompt in eene zeildoeksche buis, door welke, het in de spuit loopt: waaruit het gepompt wordt in de lederen slang, aan welker einde, eene koperen pyp vastgeschroefd is, door welke, de Pypvoerders het water brengen, daar 't de nood vereischt. Keuren.

De algemeene Brandkeur van den jaare 1685 is in *drie* deelen verdeeld. Het *eerste*, uit een en dertig Leden bestaande, bevat veele nuttige schikkingen, tot voorkominge van brand. Houten gevels en schoorsteenen zyn verbooden te maaken. Het maaken van Ovens, Kagchels en andere Stookplaatsen, daar meer dan gemeen vuur gebruikt wordt, moet, gelyk wy, hiervoor (*v*), reeds hebben

(*t*) *Zie* J. van der Heide Beschryv. der Slang-Brandspuiten.
(*u*) Resol. Vroedsch. *Lt.* P. 23. *Dec.* 1682. *f.* 2.
(*v*) *Bladz.* 134.

VUUREN. ben aangetekend, niet geschieden, dan met verlof van 't Geregt. Voorts, wordt byzondere voorzigtigheid, omtrent alle ligt vuur vattende stoffen, aanbevolen. Men mag geene takken, of andere brandstof, op of bezyden de Ovens leggen, nader dan op twee voet. De Bakkers in 't byzonder mogen geene koolen dooven, dan in steenen, koperen of yzeren bakken, of potten. Men mag geen hooi opdoen, dan in plaatsen, rondsom met steenen muuren beslooten. De Eesten moeten allen yzeren latten hebben. By beslooten water, moeten, voor alle straaten, steegen en slopjes, op graften uitkomende, byten gemaakt worden. In het *tweede* deel, vindt men de schikkingen op het spoedig blusschen van den brand, in negen en twintig Leden begreepen. Die in zyn huis brand verneemt, moet eerst *brand!* roepen. De Trompetter van den Tooren, die naast aan den brand staat, is verpligt, zo dra hy dien gewaar wordt, twee Lantaarens naar den kant van den brand, en een derde, daar regt agter, uit te zetten: waartoe hem kaarsen, door de algemeene Brandmeesters, gegeven worden. De Ratelwagts moeten niet alleen *brand!* roepen, maar ook, waar de brand is: voorts, de Brandmeesters en Assistenten opkloppen. De plaats, daar de brand is, moet, terstond, bezet worden, door de Burgervendelen der naaste wyken, die niemant in 't brandend huis moeten laaten, dan vrienden of goede bekenden van hun, die in of naby den brand gezeten zyn. De bewooners der huizen om-

trent

trent den brand mogen den Brandmeesteren geenen toegang weigeren, noch zelfs het leiden der slangen door hunne wooningen, in geval zulks, by Brandmeesteren, noodig geoordeeld wordt (*w*). De Spuit, die 't eerst by den brand aan den gang gebragt wordt, geniet, zo 't eene groote spuit is, eene premie van vyf en twintig, en, eene kleine zynde, zestien guldens: de tweede krygt, zo 't eene groote is, zestien, en eene kleine zynde, tien guldens: de derde trekt, eene groote zynde, tien, en eene kleine zynde, zes guldens. Doch zo de brand zwaar is, en naar buiten uitslaat, worden alle deeze premien verdubbeld. Zy worden, onder de Brandspuitluiden, gedeeld. Voormaals, plagtenze, door den bewooner van 't huis, daar de brand ontstaan was, te worden betaald; doch nu geschiedt zulks door de Stad. 't Gebergde goed van zulken, die in of omtrent den brand gezeten zyn, moet, binnen vier en twintig uuren, wederom geleverd worden. By eene Keure van den dertigsten January des jaars 1766, is belast, geene Spuiten, buiten derzelver District, te voeren, of in 't werk te stellen, dan op uitdrukkelyke orde van den generaalen Brandmeester, of van zulken, die daartoe bevoegd zyn (*x*). Het *derde* Deel der Brandkeure, vervattende twintig Leden, behelst eenige schikkingen op het plaatsen, bewaaren en onderhouden der Spuiten en bluschgereedschappen,

(*w*) Handv. *bl.* 145.
(*x*) Keurb. U. *f.* 57.

KEUREN. pen, en op het aanſtellen der Brandmeeſteren en Brandſpuitluiden (y). Op het bluſſchen van brand, in de ſchepen, voor de Stad leggende, is ook eene algemeene Keure gemaakt, insgelyks in *drie* deelen verdeeld, en diergelyke byzonderheden, doch gepaſt op het gene, tot voorkoming en bluſſching van brand in ſchepen, dienſtig is, vervattende. De Brandſpuitluiden, tot het bluſſchen van den brand in de ſchepen byzonderlyk geſchikt, zyn de Gildebroeders der Ligtermans- en Schuitenvoerders-Gilden. Voorts, zyn Brandmeeſteren bevoegd, om allen, die zy, aan den waterkant, aantreffen, tot bluſſchinge van brand in de ſchepen, te preſſen (z). Behalve de algemeene Brandkeure, zyn 'er, van tyd tot tyd, verſcheiden' byzonderen, tot voorkoming en bluſſching van brand, afgekondigd; welker voornaamſten, in de nieuwſte Uitgaave der *Handveſten*, geplaatſt zyn (a). In de zeſtig wyken der Stad, ſtaan agt en vyftig Brandſpuiten, genoegzaam allen in houten huisjes, daartoe, van Stads wege, opgeregt. De meeſte wyken hebben ieder ééne Spuit. Doch de wyken een en twintig en twee en twintig; drie en twintig en vier en twintig; zes en dertig en zeven en dertig; agt en dertig en negen en dertig, en vyf en veertig en zes en veertig hebben maar ééne Spuit met haar beide. Daartegen zyn, in de veertiende, vyftiende, zeſtiende, drie en vyftigſte en vier en vyftigſte wyk, twee ſpui-

(y) Handv. *bl.* 838 *enz.*
(z) Handv. *bl.* 863 *enz.* *Zie ook* Vervolg *bl.* 45.
(a) Handv. *bl.* 844 *enz.* 859 *enz.* 868, 872, 873. Vervolg, *bl.* 45, 46.

spuiten in ieder. En in wyk twee en veertig en agt en veertig, zyn geene spuiten. Voorts, zyn 'er nog twaalf spuiten, geschikt tot blusschinge van brand in de schepen; en, in 't Y, omtrent de Boomen of in de Waalen, in schouwen of schuiten, geplaatst. Buiten de Stad, in de Vryheid, die in vyf wyken verdeeld is, staan zeven Brandspuiten, twee van welken, aldaar, in 't jaar 1694, en in 't jaar 1732, geplaatst zyn (b). Het schoonhouden der slooten op het Hoedenmaakers- en Kuipers-Pad, buiten de Utrechtsche Poort, die, dikwils, zo vol vuiligheid lagen, dat men, bezwaarlyk, in geval van brand, by 't water komen kon, is, by eene Keure van den vyftienden September des jaars 1739, ernstelyk, bevolen (c). Tot ieder Brandspuit, zyn ten minste twee Brandmeesters gesteld. Eenigen hebben 'er drie. Tot de zeven Spuiten buiten de Stad, in de Vryheid, zyn zestien of zeventien Brandmeesters geschikt. Voorheen, plagten 'er *Brandmeesters* en *Brandspuitmeesters* te zyn. De laatsten hadden alleen het opzigt over de Slang-brandspuiten. De eersten over de overige bluschgereedschappen, en 't gene, verder, tot het voorkomen en blusschen van den brand, behoorde. Doch in 't jaar 1685, werden de Commissien dezer tweederlei Opzienderen tot ééne gebragt (d). Men heeftze, sedert, alleenlyk, *Brandmeesters* genoemd. Myne Heeren van den Ge-

Keuren.

(b) Handv. bl. 669.
(c) Handv. bl. 1673.
(d) Handv. bl. 841.

Keuren. Geregte plagten, tot in 't begin der voorgaande eeuwe, Brandmeesters te stellen, daartoe van de voornaamste Burgers, zelfs Raaden en Schepenen, verkiezende (e). Doch in 't jaar 1616, werdt beraamd, dat zy, voortaan, door den Krygsraad, met goedkeuring van Burgemeesteren, zouden worden gekooren. En in 't jaar 1659, den zeventienden February, werdt de verkiezing van Brandmeesteren gebragt, op den tegenwoordigen voet (f). Zy worden, naamlyk, nu, door de Kolonellen der Burgerye, uit een drietal, welk de Kapiteinen der Wyken benoemd hebben, verkooren. De Brandmeesters voeren een' Stok van omtrent agt voet, die, met Stads wapen, beschilderd is, ten teken van hun gezag. Elk hunner heeft ook een' sleutel van de plaats der spuiten. Tot ieder spuit, behooren een onbepaald getal van *Brandspuitluiden*, die, door de Kapiteinen, elk in zyne Wyk, worden aangesteld. 't Getal derzelven is nu grooter dan het plagt, en beloopt van omtrent vyftig tot negentig. Men kiest 'er, doorgaands, van de geringste ingezetenen toe, en daarbenevens, en zelfs voor anderen, de bekwaamste Gildebroeders van de Waagdraagers-, Koorenmeeters-, Bierdraagers-, en Turfdraagers-Gilden. De verkiezing geschiedt, kort na den gewoonlyken verhuistyd in May, wanneer de Kapiteinen, van de Brandmeesters

(e) Keurb. I. *f.* 98, 100. *Zie ook* Handv. *bl.* 183. *des druks van* 1613.
(f) Regist. *der* Resol. van den Krygsraad. N. I. *f.* 9.

ters verzeld, ten deezen einde, omschryving **Keuren.** door hunne byzondere wyken doen (*g*). Uit de Brandspuitluiden van elke Spuit, worden eenige *Adsistenten der Brandmeesteren* verkooren, die, wanneer 'er brand is, aan den waterkant, en aan de Brandspuit wagt houden, en orde stellen. De Adsistenten hebben elk ook een' sleutel van de Brandspuithuisjes. Ook wordt 'er een bewaard, in 't naaste huis by ieder huisje: alles, om, in geval van nood, te spoediger by de Brandspuiten te konnen komen. Voorts, zyn 'er, ten minste, vier *Pypvoerders* by ieder Spuit, die egter geen gezag over de andere Brandspuitluiden hebben. De Brandmeesters, Adsistenten en Brandspuitluiden in 't gemeen worden, jaarlyks, in den Zomer, des voordemiddags, eenige weeken agtereen, op de Beurs (*h*), in de behandeling der Brandspuit onderweezen en geoefend, onder 't opzigt der Generaale Brandmeesters, die, door Burgemeesteren, aangesteld worden, en wedde trekken van de Stad. Hun pligt is, in 't algemeen, zorg te draagen, dat de Brandkeuren onderhouden worden naar behooren: ten welken einde, zy ook, vooral, by 't ontstaan van brand, tegenwoordig zyn moeten, om orde te stellen, en 't werk, onder de Brandspuitluiden, naar derzelver byzondere bekwaamheid, te verdeelen. Zy zyn thans twee in getal, zynde den Zoon des algemeenen Brandmeesters zynen Vader, in 't jaar 1764, toege-

(*g*) Handv. *bl.* 843.
(*h*) *Zie* III. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 96.

KEUREN. gevoegd (*i*). De jongste Instructie voor hun is, den tienden January des jaars 1765, door den Oud-Raad van Burgemeesteren, vastgesteld. Zy mogen, niet zonder kennis van den President-Burgemeester, uit de Stad gaan. Ook zyn zy verpligt, om de drie maanden, onderzoek te doen, of 'er, in Stads magazyn, genoegzaame voorraad zy van materiaalen, vereischt tot herstellinge der Brandspuiten: 't welk, onder hun opzigt, in den Stads Timmertuin, geschieden moet (*k*). Ieder der Brandspuitluiden bekomt, by zyne aanstelling, een' koperen penning, op welken, aan de ééne zyde, Stads wapen, en de nommer van de Wyk, en aan de andere, eene Brandspuit staat uitgebeeld, waarby ook de nommer van hem, dien de penning gegeven wordt, gevoegd is. De Brandspuitluiden geeven deeze penningen over aan de Brandmeesters, zo dra zy, by den brand, of op de Beurs, om zig te oefenen, gekomen zyn, ten blyke, dat zy op hunne post zyn geweest, alzo zy, anderszins, in boete vervallen. De penningen worden hun te rug gegeven, na dat zy, den brand gebluscht zynde, de Spuiten naar de huisjes gebragt hebben, en afgelezen zyn. Volgens de Keure, moeten, by 't ontstaan van brand, alleenlyk de zeven of agt spuiten uit het District daar de brand is worden aangevoerd, op dat 'er, altoos, genoegzaame voorraad van spuiten gereed moge zyn, in geval 'er,

ten

(*i*) Resol. *van den* Oud-Raad van Burgem. *van* 27 *Jan.* 1764. *L*[r]. D. *p.* 242.

(*k*) Resol. als boven, 10 *Jan.* 1765. *L*[r]. D. *p.* 281.

ten zelfden tyde, aan eenen anderen oord van de Stad, brand ontstaan mogt: ten welken einde, de Stad, in zekere Districten, verdeeld is, die zeer veel grooter zyn, dan de Wyk van ieder spuit. Behalve de Brandspuiten, zyn ook, door de gantsche Stad, zo in de Stads gebouwen, en Godshuizen, als in eenige voornaame Burgerhuizen, een zeker getal van lederen Brandemmers geplaatst, die, voormaals, tot blussching, doch, naderhand, om 't water uit de graft te scheppen, en in de Brandspuit te gieten, gebruikt werden. Maar, sedert het invoeren der Zuigpomp, zyn de brandemmers van veel minder gebruik, dan zy plagten. De brandhaaken zyn, geheellyk, afgeschaft: zelfs is het om verre haalen van gevels of houtwerk, by den brand, 't welk, dikwils, ongelukken veroorzaakte, by eene Keure van den eersten September des jaars 1691, verbooden (*l*). Doch de ladders zyn nog, eenigszins, in gebruik. Gemeenlyk, geschiedt 'er, eens 's jaars, met het begin van September, eene algemeene Brandschouw, waartoe de Kapiteinen, Luitenants, Vendrigs en Serjanten, benevens de Brandmeesters van elke Wyk, midsgaders, de Opziender der Stads wateren en de generaale Brandmeesters gecommitteerd zyn. Men geeft dan, byzonderlyk, agt, of 'er, hier of daar, eenige Ovens, Kagchels, Ketels of andere vuurplaatsen gesteld zyn; of eenige gevaarlyke Neeringen geoefend worden, tegen de Keuren; ook, of

Keuren.

(*l*) Handv. bl. 144.

KEUREN. of de brandemmers wel in behoorlyken ſtaat, en op de beſtemde plaatſen worden gevonden. De Stads-Emmers moeten, voor dat de ſchouw geſchiedt, door den *Stads-Emmermeeſter*, op den kant van den wal, vol water gezet worden. Doch behalve deezen, moeten 'er ook, in Suikerbakkeryen, Brouweryen en andere plaatſen, daar zwaar vuur geſtookt wordt, brandemmers onderhouden worden, ten koſte der bewooneren. En deezen moeten ook zorg draagen, dat dezelven, voor de ſchouw, vol water ſtaan (*m*).

4. Op de LANTAARNEN. Na de Keuren op de Brandbluſſching, komen in aanmerking de Keuren op het verlichten der Stad, door middel van

LANTAARNEN.

In de vyftiende, en in 't begin der zeſtiende eeuwe, hadt men geene middelen, om de Stad, by avond en by nagt, te verlichten, dan eenige weinige Lantaarnen, met brandende kaarſen, die, hier en daar, in 't midden der voornaamſte ſtraaten, en op de bruggen ſtonden; doch weinig licht geeven konden. Hierom werdt, in 't jaar 1505, bevolen, dat niemant, na 't luiden der *Boevenklok*, 't welk ten negen uuren begint, zonder Lantaarn, op ſtraat zou mogen gaan (*n*). De Burgerwagt en Ratelwagt plagten zelfs, niet zonder licht, de ronde te doen: 't welk, tot diep in de voorgaande eeuwe, geduurd heeft (*o*). Ondertuſſchen, was, reeds in 't jaar

(*m*) Handv. *bl.* 844.
(*n*) Keurb. B. *f.* 82 *verſo.*
(*o*) Reſol. Vroedſch. *Lt.* F. 19 *Nov.* 1668. *f.* 115.

jaar 1579, bevolen, de Lantaarnen, die op de bruggen ſtonden, terſtond met den donker, te ontſteeken; en, om de ſtraaten ook eenigszins te verlichten, aan alle herbergiers en tappers, belaſt, tot tien uuren toe, licht te branden in hunne voorhuizen (*p*). Doch deeze Keur, niet onderhouden zynde naar behooren, werdt, in 't jaar 1587, vernieuwd. 't Geregt beval toen, in de Lantaarnen, op de bruggen ſtaande, alle avonden, na 't luiden der boomklok, kaarſen te ontſteeken (*q*). 't Leedt egter naauwlyks agt jaaren, of men bevondt, dat de Stad veel te weinig verlicht was. Men beſloot dan, by eene Keure van den zeventienden November des jaars 1595, te beveelen, dat, aan ieder twaalfde huis, door den bewooner, by avond en by nagt, een' Lantaarn met eene brandende kaars zou gehangen worden (*r*). Doch de bewooners, of veelen ten minſte, verzuimden het opvolgen deezer Keure. Men moeſt, derhalve, van Stads wege, luiden aanſtellen, die voor 't ontſteeken deezer Lantaarnen zorg droegen, gelyk, in 't jaar 1597, geſchiedde. De koſten, die hierop liepen, werden gevonden, uit eene belaſting op de ingezetenen, die zeker Lantaarngeld betaalen moeſten, welk, door aangeſtelde *Collecteurs*, werdt ingevorderd (*s*). En op deezen voet, is de Stad verlicht geworden, tot in 't jaar 1668. Jan van der Heide, aan wiens heil- Keuren.

zaa-

(*p*) Keurb. G. *f.* 206.
(*q*) Keurb. G. *f.* 330 *verſo*.
(*r*) Keurb. H. *f.* 120 *verſo*.
(*s*) Keurb. H. *f.* 122.

Keuren. zaame uitvinding der Slangbrandſpuiten, wy, boven, gedagt hebben, hadt, weinige jaaren te vooren, ook een middel voorgeſlaagen, om de Stad, door lampen, gehangen in een byzonder maakſel van Lantaarnen, op kleine afſtanden van elkanderen, te verlichten. En zyn voorſlag vondt zo veel ingang, dat, by de Vroedſchap, beſlooten werdt, dien in 't werk te ſtellen (*t*). Voor 't einde van 't jaar 1669, was de Stad reeds alomme voorzien met de nieuwlings uitgevonden Lantaarnen, die, ſedert, nog in ſommige opzigten, verbeterd zyn. Van der Heide heeft 'er veel eers mede ingelegd. Men ziet, ter gedagteniſſe van deeze zyne uitvinding en die der Slangbrandſpuiten, eene zinnebeeldige vertooning, op beide ſlaande, boven de deur van een huis in de Koeſtraat, daar hy gewoond heeft, uitgehouwen.

De Lantaarnen, die twee voet hoog, vierkant, doch boven wyder zyn dan onder, zyn, van boven, gedekt met een' blikken ſnuiver, die den rook van 't Lamppit aan alle zyden uitlaat. De meeſten ſtaan op houten paalen, die omtrent negen en een' halven voet lang, en, ſedert eenige jaaren, zo wel als de wippen der ophaalbruggen, met eene der kleuren van Stads wapen, wit, in ſtede van rood, eene andere kleur uit Stads wapen, geverwd zyn, om, in 't donker, te beter af te ſteeken. De overigen zyn, op een wit geverwd voetſtuk, met een' yzeren houvaſt, aan de wanden van eenige hoek- en an-

(*t*) Reſol. Vroedſch. Lt. F. 19 *Nov.* 1668, *f.* 115.

andere huizen, geplaatst. In deeze voetstukken, en boven in de paalen, zyn lugtgaten geboord, om de lampen voor 't uitgaan te bewaaren. In ieder Lantaarn, hangt, ter hoogte van een' voet boven de paal, eene blikken lamp, met een dik gedraaid katoenen lemmet of pit, en, op de maat, gevuld met Raapolie, waaronder, des winters, of by vriezend weder, om 't bevriezen te voorkomen, eene zekere hoeveelheid van Lynolie gedaan wordt. De Lemmetten zyn in zulker voege geschikt, dat ieder, ontsteken zynde, in agt en negentig uuren, omtrent een mingelen olie verteert. Doch eenige weinige Lampen, gelyk die voor en aan 't Stadhuis staan, hebben twee Lemmetten. De Lantaarns worden, sedert eenige jaaren, het gantsche jaar door, by donkere maan, en 's avonds, of 's nagts, aangesteken, en lichten, ten kortste, drie en een half of vier, en ten langste, veertien uuren. De Vullers krygen nette maaten mede, die juist zo veel olie houden, als zy, dagelyks, in de Lampen, moeten doen. In de wintermaanden, January, February, Maart, October, November en December, worden de Lampen, in de Lantaarns, veertien, vyftien, zestien of zeventien ogtenden in elke maand, ten vyf, vyf en een half, zes, zes en een half, en zeven uuren, uitgebluscht. Jaarlyks, wordt 'er eene Ordonnantie gedrukt, geschikt naar den loop en ouderdom der Maane, waarin het juiste uur wordt aangeweezen, wanneer de Lampen ontsteken en gebluscht moeten worden: midsgaders, de tyd, wanneer de gla-

Keuren.

Keuren. glazen der Lantaarnen, en de snuivers en lampen moeten worden schoon gemaakt en van nieuwe lemmetten voorzien: geschiedende dit schoonmaaken der snuivers en lampen, en 't voorzien der laatsten van nieuwe lemmetten, alleen op zulke dagen, wanneer het, 's avonds en 's nagts, ligte Maan is; 't welk, in elke maand, van vyf tot negen reizen, voorvalt. De Lantaarns der gantsche Stad, de buitenwyken daaronder begreepen, zyn verdeeld in zeventien wyken, van A. tot R., nevens de nommer van elke Lantaarn, op ieder derzelven, gemerkt. In elke wyk, zyn, voormaals, honderd en zestig Stads Lantaarns geweest, behalven in de wyk A., waarin 'er nog maar honderd zes en veertig zyn, en daaronder nog de zes Lantaarnen aan 't Stadhuis. Ook zyn, onder de honderd en zestig Lantaarns van de wyk R. begreepen zes en twintig, die langs de groote, en veertien, die langs de kleine Waal staan. Doch, in alle de Wyken, behalve de wyk A., is het getal der Lantaarnen toegenomen boven de honderd en zestig. In de wyk B., zyn 'er wel honderd negen en zeventig, en in de wyk O., honderd een en tagtig: zo dat 'er, in alles, twee duizend agt honderd en vyftien Stads Lantaarns zyn. Doch aan verscheiden' voornaame huizen, zyn, voor rekening der eigenaaren of bewooneren, fierlyker Lantaarns geplaatst, die ook, het gantsche jaar door, ruim twee maanden in 't midden van den Zomer uitgenomen, door de bedienden der Stads Lantaarnen, bezorgd en ontsteken worden: wor-

den-

dende, voor ieder derzelven, jaarlyks, twaalf KEUREN.
guldens vier ſtuivers aan de Stad betaald. 't Getal derzelven is, ſedert eenige jaaren, ſterk toegenomen, en beloopt thans, [in 1766], reeds omtrent drie honderd.

De Bedienden der Stads Lantaarnen, die allen, door de Heeren Theſaurieren, worden aangeſteld, zyn een *Opziender*; een *Onder-Opziender*; een *Oliemeeter*; zeventien *Vullers* of *Bezorgers der Lampen*, welken vyf *Noodhelpers* zyn toegevoegd; honderd vier en dertig *Aanſteekers* en *Bluſſchers*, die zeventien *Noodhelpers* hebben, en zes *Nagtrenden*, die, door byzondere luiden, gewekt worden, en rondgaan, om te zien, of alle de Lampen wel branden. De Lampbezorgers voorzien de Lampen van lemmetten, en van olie, naar de maat van het Dagregiſter, hun, door den Opziender, ter hand geſteld; het nieuwe Lemmet, onder 't vullen, doorvogtigende met olie, en, als het gebrand heeft, het zwart met eene ſchaar wegſnydende. Zy geeven van de gebreken, die zy, aan de olie, aan het katoen, of aan de Lantaarnpaalen ontdekken, kennis aan den Opziender, en van 't gene aan 't blik der Lantaarnen of Lampen, of aan de glazen ontbreekt, aan den Stads Blikſlaager of Glazenmaaker, die zorg moeten draagen, dat alles herſteld worde. Zy reinigen, van tyd tot tyd, de glazen, en, by ligten maantyd, de ſnuivers, en de rook- en lugtgaten; in May, July, Auguſtus, September en October, byzonderlyk, zorgdraagende, dat de laatſten van ſpinnewebben gezuiverd bly-

ven.

KEUREN. ven. Wanneer zy jagtsneeuw te gemoet zien, moeten zy de Lampen niet van nieuwe lemmetten verzorgen, dan op den zelfden dag, dat dezelven, 's avonds, zullen moeten aangesteken worden. Eindelyk, zyn zy ook verpligt, toe te zien, dat de Lampen, niet te vroeg, worden aangesteken. De Aansteekers zyn gehouden, de Lampen, voorzigtiglyk, te ontsteeken, de ladder, zagtelyk, tegen de paal zettende; de kleine deur der Lantaarn alleenlyk openende, en de kaars, behendiglyk, aan 't lemmet brengende, op dat het niet verzet worde; 't welk de Lampen kwalyk zou doen branden. De Vullers moeten hun eigen gereedschap bekostigen, uitgenomen de Oliekruiken en Oliemaaten; die hun, van Stads wege, gegeven worden. De Aansteekers moeten ook hunne eigene ladders, kaarsen en flonsen houden. Beiden verbeurenze boete, wanneerze, in 't een of in 't ander opzigt, hunnen pligt verzuimen. Ieder Lantaarnaansteeker steekt, gemeenlyk, twintig Lantaarnen aan, welker meesten, tegenwoordig, maar agt of tien huizen van elkanderen staan, zo dat de Stad, in een vierdendeel uurs, alomme, verlicht kan zyn. De Burgerwagt, de Soldaaten, de Poortiers en de Ratelwagts zyn ook verpligt, agt te geeven, dat de Lampen behoorlyk branden (*u*). Tegen het beschadigen der Stads Lantaarnen, is, reeds by eene Keure van den zes en twintigsten Februa-

(*u*) Handv. *bl.* 1047, *en* Instructien voor de Lampbezorgers *en* Aansteekers der Stads Lantaarnen.

bruary des jaars 1670, ernstelyk, voorzien (v). De Amsterdamsche Lantaarnen zyn zo dienstig bevonden, dat menze, door den tyd, alomme hier te Lande, en zelfs, hier en daar, buitens Lands, heeft ingevoerd. Keuren.

By het besluit der Vroedschap tot opregting der Stads Lantaarnen van den jaare 1668, werdt, te gelyk, vastgesteld, de onkosten, daartoe vereischt, te vinden uit eene belasting op de huizen, geschikt naar de grootte der Verpondingen; van welke belasting, nogtans, de Armenhuisjes of Hofjes zouden vry zyn (w). Uit eene diergelyke belasting, werden ook de kosten der Brandspuiten, Straaten en Waterleidingen gevonden. Doch alle deeze belastingen werden, in 't jaar 1693, met eenige verandering, gebragt, het *Lantaarngeld* op een *zestiende*, het *Emmer-* of Brandspuiten- en *Straatgeld*, op een *twee en dertigste*, en het geld voor 't *circuleeren* of omleiden der wateren ook op een *twee en dertigste*, samen een *agtste* gedeelte van de Ordinaris Verpondinge, nu den twaalfden Penning genaamd (x). Ook wordt het, te gelyk met deeze Verponding, ter Thesaurie extraordinaris, betaald.

Op het

BYTEN,

5. Op het Byten.

in en om de Stad, by strenge vorst, zyn, al van ouds, menigten van Keuren gemaakt. Doch, eertyds, met een geheel ander oogmerk,

(v) Handv. *bl.* 1047.
(w) Resol. Vroedsch. *Lr.* G. 29 *Sept.* 1670. *f.* 64 *verso*.
(x) Resol. Vroedsch. *Lr.* W. 14 *Sept.* 1693. *f.* 224.

KEUREN. merk, dan het, tegenwoordig, gemeenlyk, geschiedt. Voor drie eeuwen, plagt men, 's winters, het Y en de Stads graften open te houden, om dat men voor vyandelyke invallen over 't Y bedugt was. Men liet, door de gantsche Stad, op eenen hoorn blaazen, om elk te waarschuwen, dat hy byten moest, daar hy bescheiden was. Op den derden December des jaars 1476, werdt afgekondigd, dat elk *op syn hoefslach sal byten als die hoirne omme der Stede gegaen heeft, als dat van ouds custumelic is* (y). En op den zestienden January des volgenden jaars, werdt bevolen, in 't Y *te byten an beyde syde van die palinge tot an 't lant* (z). Diergelyke Keuren zyn, naderhand, in zorgelyke tyden, meermaalen, vernieuwd (a). Doch in plaats dat, van ouds, de hoorn omging, werdt, in laater' tyd, de Bytklok geluid. En 't Geregt ging, naderhand, schouwen, of de ingezetenen behoorlyk gebyt hadden (b). Tegenwoordig, en sedert veele jaaren, strekt het byten meest, op dat men, by ongeval van brand, te ligter, aan 't water zou konnen komen: ten welken einde, ieder hoekhuis, volgens herhaalde Keuren, verpligt is, eene byt van twaalf voeten, voor zyne deur, in de graft, te doen maaken. Aan de molens en huizen buiten de Stad, in de Vryheid, moeten, om dezelfde reden, ook by-

(y) Keurb. A. *f.* 85.
(z) Keurb. A. *f.* 85 *verso*.
(a) Keurb. A. *f.* 115 *verso*, 131. G. *f.* 373 *verso*. P. *f.* 57 *verso*. Resol. Vroedsch. *Lt.* P. 4 *Febr.* 1684. *f.* 318.
(b) Handv. *bl.* 869.

byten gemaakt, en open gehouden worden (*c*). De byten moeten, volgens eene Keure van den twintigsten January des jaars 1763, dagelyks, voor tien uuren des morgens, open zyn (*d*). Doch in geval men, t'eenigen tyde, voor eenen vyandelyken overval over 't ys te dugten hadt, zouden, ongetwyfeld, de oude waarschuwingen, om 't Y en de Stads graften op te byten, wederom vernieuwd worden. Keuren.

Voor de reinigheid van deezer Stede wateren, is, van ouds, op meer dan ééne wyze, gezorgd, en onder anderen, door het maaken van verscheiden' Keuren op het

6. Op het Nagtwerken.

NAGTWERKEN,

waardoor, hier, het reinigen der *Privaaten*, of heimelyke gemakken verstaan wordt. Over het Damrak, het Rokin en andere graften binnen de Stad, plagten, van ouds, Privaaten getimmerd te zyn. By eene Keure van den tienden May des jaars 1530, werdt bevolen, deeze Privaaten weg te neemen, en dat wel, om de wateren in de Stad, die, zegt de Keur, *zeer costelyck zyn*, rein te houden (*e*). Doch deeze Keur schynt niet naargekomen te wezen, naar behooren, alzo zy, in 't jaar 1599, wederom vernieuwd werdt (*f*). Ook stonden 'er, in 't jaar 1620, nog eenige zulke Privaaten langs den Burgwal,

(*c*) Handv. *bl.* 840, 870, 871. Vervolg *bl.* 46.
(*d*) Keurb. U. *f.* 26.
(*e*) Keurb. D. *f.* 151 *verso*.
(*f*) Keurb. H. *f.* 169.

KEUREN. wal, van de Zwaanenburgsbrugge tot aan de S. Antonis-sluis; die toen ook moesten afgebroken worden (g). De meeste heimelyke gemakken werden ook in de huizen gemaakt, en de onreine stoffe ontvangen in kuilen, die, van tyd tot tyd, moeten geledigd worden. En dit ledigen wordt *nagtwerken* genaamd, om dat het, volgens de Keuren, by nagt, geschieden moet; en ook, genoegzaam altoos, geschiedt. De tyd, daar toe gesteld, is, van den eersten October tot den laatsten Maart, van 's avonds ten negen, tot 's morgens ten half twee uuren, en van den eersten April tot den laatsten September, van 's avonds ten half tien tot 's morgens ten twee uuren, welke tyd, volgens de Keuren, voor één' nagt gerekend wordt. De arbeiders, die dit werk verrigten, moeten, door Burgemeesteren, aangesteld zyn, en by eede belooven, zig naar de Keuren op het Nagtwerken te voegen. Over dezelven zyn Toezienders gezet, door Burgemeesteren, die altoos by 't werk tegenwoordig moeten zyn, en zorg draagen, dat de kuilen wel geledigd, en de onreine stoffen niet, tusschen den wal en de schuit, in 't water, geworpen worden. De Toezienders moeten, nu en dan, ook 's nagts, de ronde doen, en agtgeeven, of 'er ook Privaaten, door onbeëedigden, of tegen de Keuren, geledigd worden: zynde, daarenboven, de Ratelwagts bevoegd verklaard, tot het bekeuren van onbeëedigde Nagtwerkers. De stoffe, uit de Privaaten in schuiten gedraagen en overgestort zynde,

(g) Keurb. I. *f.* 234 *verso.*

de, plagt, voorheen, buiten de paalen, in 't Y; en in vroeger' tyd, ook in den Amstel, buiten de runmolens, geworpen te worden. Doch alzo men, naderhand, begreep, dat daarvan goede mest komen kon, werdt, in 't jaar 1655, gekeurd, dat menze nergens dan op de Vuilnisbelten brengen zou (*b*): Zy wordt, eenigen tyd in de open lugt gelegen hebbende, door en ten behoeve van het Aalmoessseniers-Weeshuis, verkogt. Wyders, is 'er, behalve de Toezienders, van welken wy gesproken hebben, ook een algemeene *Opziender over de Nagtwerkers*, die ook, door Burgemeesteren, aangesteld wordt: Ten zynen huize, wordt, gemeenlyk, het *Nagtwerkers-Comptoir* gehouden, daar 't werk besteld, en 't werkvolk betaald wordt. Ook verdeelt hy het werk, onder de arbeiders. Keuren.

De Regeering van Amsterdam heeft, van ouds, ook zorg gedraagen, om de goede zeden te bewaaren, door het instellen van Keuren, tegen zulk een onschikkelyk gedrag, welk zy hieldt nadeelig te zyn voor den Burgerstaat; schoon zy ook eenige ongeregeldheden heeft moeten gedoogen, om erger kwaad te voorkomen.

De Keuren, van ouds, op het *dobbelen* en op de *Bordeelen* gemaakt, bewyzen 't een en 't ander. Het 7. Op het Dobbelen.

Dobbelen,

en *valsch speelen* vooral, is, al vroeg, hier ter

(*b*) Handv. *bl.* 1012-1014.

KEUREN. ter Stede, verbooden geweest. Hertog Albrecht hadt, al in 't jaar 1395, belast „ dat „ niemant, binnen de Vryheid van Amsterdam, ooit eenige *Quaeckborden* [veelligt, „ *Tiktakborden*] *of Dobbelschoolen bantieren* „ *of bouden* zou, noch van 's Graaven we- „ ge," [die, dikwils, de Dobbelschoolen in de Steden plagt te verpagten, of uit gunst weg te schenken (*i*)] „ noch van der Stede „ wege. *Ende wie daer dobbelde of quaecke-* „ *de, by nachte of by daghe, of Quaeckborde* „ *of Dobbelschole hielde in zynen huyse, dat* „ *waer op een boet van thien ponden* (*k*)." 't Schynt, nogtans, dat men, in gevolge van dit verbod, alleenlyk de spelen van bloot geval, waarin de Kerk, van ouds, meer ongeoorlofdheid meende te vinden, dan in de spelen, waarin ook eenige schranderheid of behendigheid te passe kwam, voor ongeoorlofd, gehouden heeft. Immers, in onze oudste Keuren, wordt allerlei dobbelen en speelen verbooden, uitgenomen *scaken*, *scyfspelen ende quairten*, dat is, denk ik, het schaaken, het dammen en het kaartspeelen (4). Doch men hieldt,

(*i*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 178.
(*k*) Handv. *bl.* 115. [11.]

(4) Het *Kaartspeelen* werdt, agt ik, *quairten* of *vieren* genoemd, om dat een Kaartspel, uit *vierderlei* figuuren, bestaat, *ruiten*, *harten*, *schoppen* en *klaveren*. Het gene wy nu *een spel Kaarten* noemen, heette, oudtyds, een *quairtspel* of *spel van vieren*. Zie *Keurb*. D. f. 212 verso. Men weet, dat dit spel, eerst op 't einde der veertiende eeuwe, in Frankryk, uitgevonden werdt, om Koning Karel den VI., in zyne zwaarmoedige vlaagen, te vermaaken. Voiez VELLY & VILLARET *Hist. de France*, Tom. XII. p. 155.

hieldt, in de opkomende Koopstad, ook vooral het grof speelen voor nadeelig. Dezelfde Keur verbiedt meer te verspeelen dan 't geld, dat men by zig, en de kleederen, die men aan heeft (*l*). In eene laatere Keur, vindt men ook het *Craeybecken* verbooden (*m*). Het houden van *Quaakborden* en *Dobbelschoolen*, waarschynlyk diergelyke speelplaatsen, als de Franschen, nog heden ten dage, *Academies de Jeu* noemen, is ook, by eene Keure van den elfden February des jaars 1508, ongeoorlofd verklaard, en te gelyk verbooden, meer te verspeelen dan een onse zilvers (*n*). Doch 't schynt, dat men, al vroeg, zo wel als in laater' tyd, zonder zo zeer op de soort van 't spel te zien, voornaamlyk, bedagt geweest is, om het *valsch speelen* en het *grof speelen* te weeren. 't Een en 't ander schynt, eigenlyk, *dobbelen* genoemd te zyn. In 't jaar 1681, werdt, by de Vroedschap, geraadpleegd, op de bekwaamste middelen, om het dobbelen te weeren, en besslooten, by eene Keure, te verbieden, meer dan vyf en twintig guldens, op éénen dag, te verspeelen (*o*); gelyk, eerlang, geschiedde (*p*). Burgemeesteren besslooten, ten zelfden tyde, geene *Officien, Beneficien of Digniteiten*, ter hunner begeevinge staande, te zullen opdraagen aan iemant,

KEUREN.

(*l*) Keurb. A. *f.* 22.
(*m*) Keurb. A. *f.* 78 *verso.*
(*n*) Keurb. B. *f.* 102.
(*o*) Resol. Vroedsch. *Lr.* O. 15, 24 *July* 1681. *f.* 18, 25.
(*p*) Handv. *bl.* 506.

KEUREN, mant, die grover speelde dan de jongste Keure toeliet (q). Dwaaze weddenschappen op het leeven of de dood van eenige Vorsten; op het inneemen van Steden en diergelyke dingen, zyn hier, al in 't jaar 1601, afgekeurd, hebbende de Wethouderschap verklaard, dat zy daarop geen regt doen zou (r).

8. Op het houden van BORDEELEN.

Omtrent het houden van

BORDEELEN,

werdt, hier ter Stede, van ouds, en tot op de verandering des jaars 1578, groote oogluiking gebruikt. De oudste Keuren verbieden wel, met *Poytierscippe* om te gaan, dat is, bordeel te houden, binnen de Vryheid, en verklaaren zelfs, dat iemant, die 'er, tot driemaal toe, vergeefs, van afgemaand is, zyn lyf verbeurt, en *mitter cule* geregt, dat is, leevende in de aarde gedolven zal worden. Doch dit 's maar te verstaan van het bordeel houden op plaatsen, daar 't niet vrystondt. In die zelfde Keuren, wordt het bordeel houden op *der Stede nye grafte up tie Vesten* toegelaaten (s). Doch eenige jaaren laater, werdt gekeurd, dat openbaare ligte vrouwen, alleen in de Pylsteeg en in de Halsteeg, *tottie scouten knechten huysen*, woonen mogten (t). Deeze twee steegen waren zo openlyke woonplaatsen van ligte vrouwen, dat zulken, die, elders woonag-

tig,

(q) Handv. *bl.* 506.
(r) Handv. *bl.* 507.
(s) Keurb. A. *f.* 4 *verso*.
(t) Keurb. A. *f.* 71, 93.

tig, als zodanig, by 't Geregt, werden aangebragt, ter Stad uit gebannen werden, wanneer zy weigerden, in de Halsteeg of Pylsteeg, te gaan woonen (*u*). De reden deezer oogluikinge schroomde men niet, openlyk, te geeven, in eene Keure van den zeventienden Maart des jaars 1478, waar men, in de inleiding, leezen kon: *Ende eerst, want men den gemeyne vrouwen, in goede Steden, ende sonderlinge in Coopsteden, als dese Stede is, niet ontberen en mach, ende het beter is dat zy dair zyn, dan off zy dair niet en waren, gemerct mede dat sy omme sake ende redene wille van die heylige kercke geleden werde* enz. (*v*). Doch in 't begin des jaars 1495, scheen de Regeering van dien tyd dit stuk een weinig anders in te zien. Men werdt, naamlyk, te raade, eene algemeene school op te regten in de Halsteeg, daar toen, zo spreekt de Keur, byna niemant dan *openbaare gemeen vrouwen* woonden, *daer men der Stede buitenstandts meer confusie off spreect dan eer, ende oick cleen behagen es voir God almachtich.* De ligte vrouwen kreegen dan bevel, om, ten langste met May-Avond, uit de Halsteeg, uit de Pylsteeg, en waar zy meer hier ter Stede woonen mogten, te verhuizen (*w*). Doch de opregting eener Schoole in de Halsteeg hadt geen' voortgang, en 't leedt niet niet langer dan tot den vier en twintigsten January des jaars 1509, toen openlyk werdt afgekondigd, dat de Schouten-Dienaars alleen

Keuren.

(*u*) Keurb. A. *f.* 190 *verso*, 191.
(*v*) Keurb. A. *f.* 93.
(*w*) Keurb. B. *f.* 11.

L 4

KEUREN. leen gemeene vrouwen mogten houden, en dat die nergens woonen mogten, dan in de Pylsteeg en in de Halsteeg (x). Ondertusschen, moet men niet waanen, dat 'er, by de oude Keuren deezer Stad, geen agt geslaagen werdt op de eerbaarheid der zeden. In de oudsten, was, aan mannen en vrouwen, verbooden, te gelyk, *in den stouen binnen der Stede* te gaan, of te slaapen, op eene boete van drie pond Hollandsch. Eene vrouw *van lichten leuene*, in de Kerk of op 't Kerkhof, met een' man eetende, drinkende, of byslaapende, verbeurde haar oor (y). Doch de openlyke toelaating van bekende Bordeelen hieldt niet op, dan na de verandering des jaars 1578. Des Schouts Dienaars kreegen, toen, terstond, bevel, om het houden van Bordeelen ná te laaten. De Politike Ordonnantie der Heeren Staaten van 't jaar 1580 hadt, wyders, eenige orde gesteld tegen het pleegen van Overspel en Hoererye. Doch de Wethouderschap deezer Stad, oordeelende, dat deeze orde niet genoegzaam was, om 't kwaad te stuiten, verboodt, by eene Keure van den twintigsten Augustus des gemelden jaars „ het verleiden van ge„ trouwde luiden tot overspel, onder be„ dreiging van schavotteering; het houden „ van bordeelen, onder gelyke bedreiging „ van schavotteering en geldboete, voor de „ eerste, en geesseling en ban, voor de twee„ de reize." Voorts, werden, by dezelfde

(x) Keurb. B. *f.* 114.
(y) Keurb. A. *f.* 4 *verso*.

de Keure, de Hoeren, Hoerery oefenende, en andere snooder soort van ontugtigheden, bedreigd met straffen, ter bescheidenheid van den Geregte (z). 's Lands Staaten, by Plakaat van den elfden September des jaars 1677, verklaard hebbende, dat, in 't geval van Overspel, geene *Compositie* plaats hebben zou (a); hebben, by nadere Resolutie van den negen en twintigsten July des jaars 1679, dit Plakaat, in zo verre, buiten executie gesteld, dat zy den Officieren het composeeren, met zulken, die zig aan Overspel schuldig maaken, wederom hebben toegelaaten (b). De Dansschoolen, waar mans- en vrouwspersoonen byeenkwamen, en dikwils groote ongeregeldheden gepleegd werden, zyn ook, by eene Keure van den agt en twintigsten April des jaars 1629, verbooden geworden (c). KEUREN.

(z) Handv. *bl.* 572.
(a) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 507.
(b) *Zie deeze* Resolutie *in* VAN ALPHENS Papegaay, II. *Deel*, *bl.* 523.
(c) Handv. *bl.* 572.

BYLAAGEN Lr. A.

BYLAAGEN

op het V. DEEL, I. BOEK.

Lr. A.

Geregtelyke Verklaaring van eenige oude Luiden te Amsterdam, wegens het staan van draaiboomen buiten de Haarlemmer- en Reguliers-Poorten, en van eene Hawijje buiten de S. Antonis-Poorte; gedagtekend den tweeden May des jaars 1554.

Wy Simon Cops Claesz. en Jan Harmesz. Scepenen in Aemstelredamme oirconden ende kennen dat voir ons quamen Heere Lambert Claesz. priester oudt LXXV. Goessen Jansz. reecalff oud LXXIJ. Claes doedenz. oud LXIIIJ. Cornelys Buyck Zybrantsz. oudt LXJ. Raiden der voirs. Stede. Simon Jansz. harinck oudt LXXV. Geryt Jacobsz. Coeckebacker oudt LXVIJ. Jan Jacobsz. bygenaempt geesselaer oudt omtrent t negentich. Jacob Jansz. Cuyper van delft geboren oudt LXXXVJ. hans Craech oudt LXX jaeren, ofte daer omtrent. alle gelyck inwoenende poirteren der voirs. Stede, met rechte verdaecht ten versoucke van den Burgermren der zelver Stede omme der waerheyt getuychnisse te geuen. Ende hebben by hoeren behoirlycken eeden, te weeten die voirn. heer Lambert by zyn priesterschap zyn handt op zyn borst leggende, die voirn. Goessen Jansz. Claes doedenz. ende Cornelys Buyck by den eeden by hen int aenneemen van hoeren officien gedaen. ende die voirn. Simon Jansz. harinck, Geryt Jacobsz. Coeckebacker, Jan Jacobsz. Jacob Jansz. ende hans Craech, volstaefs eedts lyfflycken met vpgerechten vingeren aen den heyli-

ligen gedeposeert ende verclairt hoe warachtich ende henluyden wel kenlyck es ende zy getugen wel weeten. dat den drayboem staende nu ter tyt buyten de hairlemer poirte der voirs. stede tusschen de Cathuysers sluyse ende het eerste huys staende westwaerts vp van de zelve sluyse aen den dyck daermen nair Sloterdyck gaet. aldaer ouer meenige langen Jaeren ende soe lange als hen getugen elcx nair respect van hoeren ouderdom gedencken mach gestaen heeft. Dat oick in voirtyden buyten de reguliers poirte der zeluer Stede een drayboom met een vrouwen huysken plachte te staen vpten reguliers dycke zuydwaerts vp tusschen t eersten huys genaempt holpoirts huys gestaen aen den zeluen dycke aen de zuydtzyde van den reguliers laene ende den zeluen Laene nairder nochtans aen 't voirsz. huys dan den voirs. laene. Dat mede van gelycken buyten sinte Anthoenys poirte vpten dyck een hameye plachte te staen van barcoenen gemaeckt t eynden 't hoyhuys van den leprosen oistwaerts op van de kercke van den seluen Leprosen. welcke hameije men in tyde van oirloge plachte te sluyten. Dat oick mede hen getugen wel gedenct ende kenlycken es dat omtrent ouer de dertich jaeren geleden die bailluw van Amsterlant in der tyt weesende buyten ende omtrent der voirs. hameye justicie heeft gedaen. Voirts quamen voir Scepenen voirn. Albert Cors oudt LXIIJ ende pouwels van kaerden oudt LXXXV. Jaeren, oick der voirs. Stede poirteren, mede verdaicht ten versoucke als voiren ende hebben by hoeren solenneelen eeden verclaert. Te wetene die voirn. Albert Cors dat hem wel kenlyck es ende hy getuge wel weet alle t gene des by den voirn. getugen gedeposeert es warachtich te wesen. Ende die voirn. pouwels van kairden dat den drayboem buyten de hairlemer poirte voirs. ter plaetse voirs. altyt soe lange als hem gedencken mach gestaen heeft.

Bylagen L^r. A.

Dat

BYLAAGEN Lr. A.

Dat oick ter plaetse daer nu buten de zelue poirte den drayboem staet een oude drayboem eertyts heeft gestaen, die althans, ouermits den dyck zedert der tyt gehoecht ende geresen es, onder ofte gelyck der airden leyt nair zyn beste gedencken. Soe wairlyck moeste hen getugen Godt almachtich helpen ende alle zyne heyligen. Inkennisse der Wairheyt hebben wy Scepenen voirn. onse zegelen hier beneden aen gehangen. Gegeuen vpten tweeden dach in meije a°. XV^c. vier ende vyftich. (getekend) PETR. VLOITS.

Lr. B.

Lr. B.

Rentebrief van den een en dertigsten Maart des jaars 1416, *waarby de Stad Amsterdam* anderhaluen goedene goudene vlaemschen philippus nobele *jaarlyksche rente aan* Wibrich heyn coppe ruicschen zoens dochter van Dyemen *verkoopt*, *op zeer zonderlinge Voorwaarden.*

Wy scout scepene ende raide der Stede van aemstelredame doen cont ende te wetene allen luden dat wy by raede consente ende guetdoncken der Wyshede vroetscippe ende rychede der voirn. stede van der seluer Stede weghen gheliet hebben ende gelien mit desen brieue voir ons ende voir onsen naecomelingen scoudich te wesen wibrich heyn coppe ruicschen zoens dochter van dyemen haren naecomelingen off den houder des briefs bi haeren wille anderhaluen goedene goudene vlaemschen philippus nobele lest gheslegen joff paymente dat alsoe guet is jaerlixer renten totten ewelike pachte te betalen alle iair dese renten binnen der Stede van aemstelredamme vry ende onbecommert op Sinte pouwels dach conversio off binnen zess weken daerna ombegrepen mar. wairt sa-

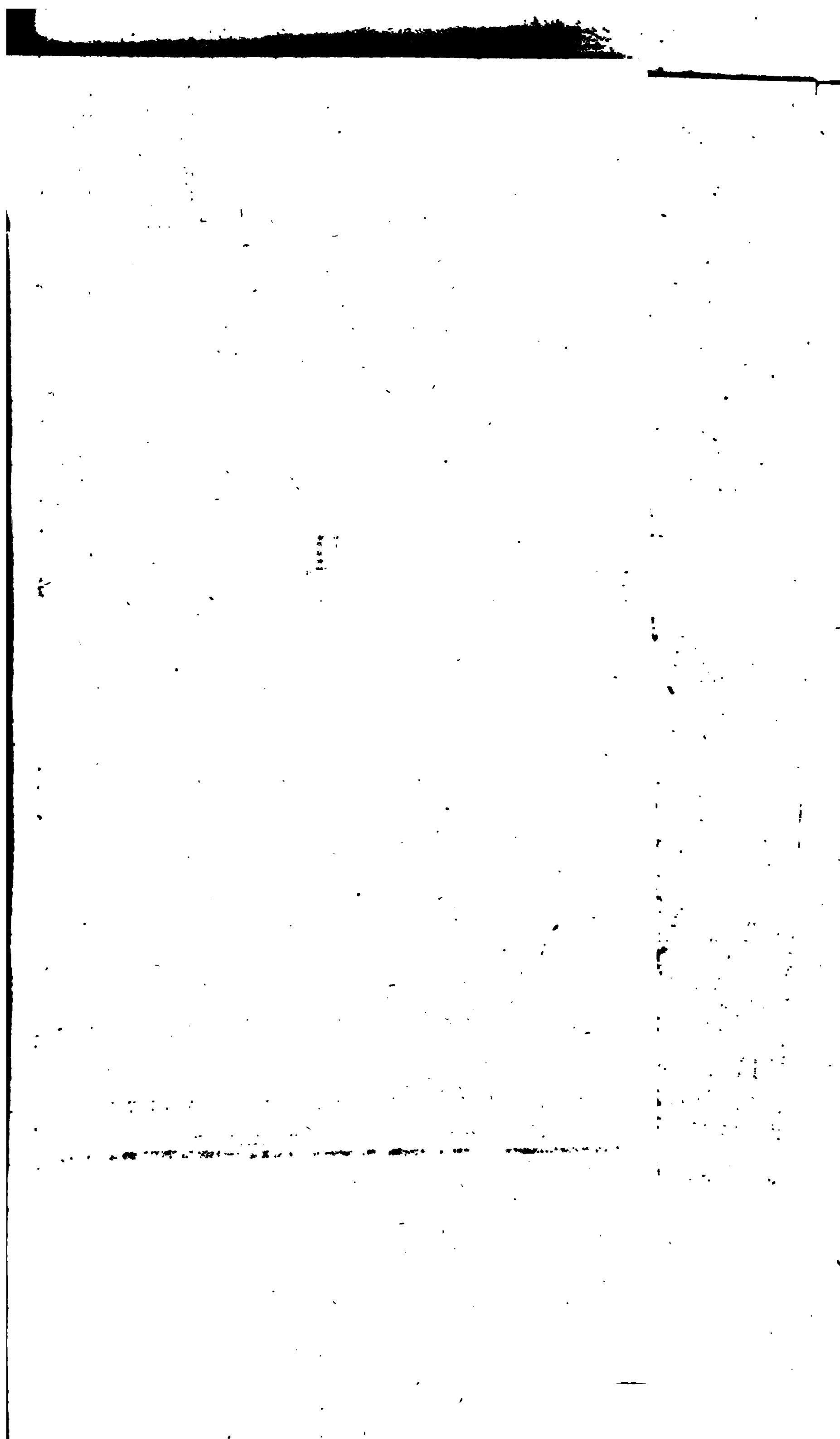
ſake dat wibrich voirn. haer nacomelingen off houder des briefs voirſ. binnen der voirn. Stede niet weſen noch comen en mochte tot haren vreden off en woude ſoe geloeuen wy haer deſe renten vry en onbecommert te leueren ende wail te betalen buten haren hinder coſte ende ſcade binnen der Stat van Utrecht off binnen der Stede van Antwerpen in die wiſſele dairt deſe wibrich haren nacomelingen off houder des briefs voirſ. ſal genuegen ſonder enich wederſeggen Indien dat Wybrich voirn. haer nacomelingen off houder des briefs voirſ. den raden van der voirn. ſtede dan in der tyt weſende guets tyts viertien dage lanc voer den termyn der betalinge laet weten in welke ſtadt off ſtede voirn. haer genuegen deſe rente te ontfangen. Ende wairt dat wy niet en deden alze voirſ. ſtaet ſoe gelien wy van der voirn. ſtede wegen voir ons ende voir onſe nacomelingen ſcoudich te weſen bouen den voirſ. renten deſer wibrigen hairen nacomelingen off houder des briefs voirſ. alle daghe drye hollantſche groete opter voirn. ſtede te verterene ter tyt toe dat hair deſe renten mit alſulken dach ghelde als dair wair off verſcenen zy voldaen ende wail betaelt den leſten penninc mitten eerſten voirt ſoe gelouen wy van der voirn. ſtede weghen voir ons ende voir onſen nacomelingen deſer Wybrich haren nacomelingen off den houder des brieffs voirſ. Alſe wairt dat haer deſe loffeniſſen ende vorwairden tot enigher tyt van der voirn. Stede worden gebroken dat ſy dan alle hairen hinder ſcaden afterſtal ende gebreke van der voirſ. loffeniſſen ende voirwarden roerende ſoude mogen verhalen ende doen verrechten ſonder verbeurniſſe jeghens der voirn. Stede an ons ende onſe guede an alle onſe mede poirteren ende hoire guede ſoe wair off tot wat ſtede ſy die beuinde of conde gecrigen Ende ghelien ons ende onſe medepoirteren van dair of verwonnen te weſen mit allen recht alzo dat wy noch

Bylaagen Lr. B.

on-

BYLAAGEN L[r]. B.

onse poirteren des mit ghienen rechte het sy geestlic of waerlic en sullen weren in enigher wys noch oec ghienrehande liste ofte nye vonde dair iegen te doen. Voirt soe hebben wy noch gheloeft ende gelouen van der voirn. stede wegen voir ons ende voir onsen nacomelingen deser Wybrich ende hairen nacomelingen als wanneer dat wybrich voirs. off liuich is dat wy off die rade van der voirnoemde Stede die dan wesen sullen haeren erfnamen die poerteren syn der Stede van aemstelredamme elcx enen brief sullen bezegelen van sinen aendeel van der voirs. renten inhoudende ghelike dese brieue alzo verre als zy des begheren ende zy ons off den raden van der Stede voirs. dese iegenwoirdige brieue dan weder leueren ende ouergeuen ter stede behoef voirs. behoudeliken dat men dese renten niet en sal mogen vercopen yemandt anders dan onsen medepoirteren ende dat men dese brieue niemant en sal mogen opdragen quytscelden noch ouergeuen anders dan onsen medepoirteren vorder dan om een jair verschenen renten teffens mede te winnen alle dingen sonder arch ende liste In kennisse der waerhede soe hebben wy scout scepene ende rade voirs. desen brieff besegelt mit onsen zegelen hier an gehangen Gegeuen vpten lesten dach in mairte Int iair ons heren dusent vierhondert ende seftien.

VYFDE DEEL.

VOORREGTEN, GEWOONTEN, KEUREN EN BEZITTINGEN VAN AMSTERDAM.

TWEEDE BOEK.

VOORNAAMSTE BEZITTINGEN DER STAD.

De Privilegien of Voorregten, Couftumen en Keuren, naar welken, Amfterdam geregeerd wordt, in 't voorgaande Boek, hebbende afgehandeld, komen wy nu, tot de befchryving van de Bezittingen der Stad in 't gemeen, die, onder haare voornaamfte Voorregten, konnen geteld worden. Overgang tot de befchryving van de voornaamfte bezittingen der Stad Amfterdam.

Amfterdam heeft zig, van tyd tot tyd, doorgaands, door aankoop, den eigendom verkreegen van verfcheiden' Heerlyke en andere goederen, die, meeft in Holland, en, voor een groot gedeelte, omtrent de Stad, gelegen zyn. De voornaamften van deeze goederen, want ons oogmerk is niet, dezelven allen op te tellen, zyn eenige Ambagtsheerlykheden, in en buiten Holland, en eenige regten op Dykaadjen, Wegen, Wateren, Polders en Sluizen of Verlaaten, genoegzaam allen naby de Stad leggende.

Wy

AM-BAGTS-HEERLYK-HEDEN.

Wy beginnen met de

AMBAGTSHEERLYKHEDEN,

in alle welken, Burgemeesteren, op den voorslag van den aangestelden Ambagtsheer, ook *Sterfheer* genaamd, Schouten en Secretarissen stellen. De Schepenen, Buurtmeesteren en andere Regenten en Amptenaars worden gekooren of aangesteld, door den gestelden Ambagtsheer, die ook handopening verleent, tot het beroepen van Predikanten, en 't regt van goed- of afkeuring derzelven oefent.

I. Ambagtsheerlykheid van AMSTERVEEN of NIEUWER-AMSTEL.

Onder de Ambagtsheerlykheden der Stad, tellen wy, in de *eerste* plaatse, die van

AMSTERVEEN,

welke, onder de Amstellandschen, langst, in 't bezit der Stad geweest is; alzo zy, nevens die van Slooten, Slooterdyk, Osdorp, de Geer en Vrye Ambagten, in 't jaar 1529, van Reinoud, Heere van Brederode, gekogt werdt (*a*): schoon, anderszins, aan de Ambagtsheerlykheid van Ouderkerk, of Ouder-Amstel, de rang voor die van Amsterveen toekomen zou, en ook, doorgaands of altoos, gegeven is (*b*). De Ambagtsheerlykheid van Amsterveen wordt ook de Ambagtsheerlykheid van NIEUWER-AMSTEL genoemd; hoewel, in eenen brief van den jaare 1434, het *Ambocht van Amstelreveen* van het

(*a*) *Zie* II. *Deel*, V. *Boek*, *bl.* 507. XI. *Boek*, *bl.* 92.
(*b*) *Zie*, *onder anderen*, Resol. en Keurb. ter Ouder-Amstel, *f.* 48, 72.

het *Ambocht van der Nieuwer-Amstel* schynt onderscheiden te worden (*c*). Doch, veelligt, heeft men, in dien brief, door het *Ambocht van Amstelreveen*, het Dorp *Amsterveen* in 't byzonder, en door het *Ambocht van der Nieuwer-Amstel*, de Landeryen, onder 't gebied van Amsterveen leggende, verstaan. Het een en 't ander wordt, tegenwoordig, onder den algemeenen naam van *Nieuwer-Amstel* of *Amsterveen*, begreepen. Ambagtsheerlykheden.

De naam van *Amsterveen*, dat is, *Amstelerveen*, is, ongetwyfeld, ontleend van de *Veenen*, die, in de streek langs de westzyde des *Amstels*, in overvloed, gevonden worden. De naam van *Nieuwer-Amstel* is my niet vroeger voorgekomen, dan in twee brieven van den jaare 1334, reeds by eene andere gelegenheid, te boek gesteld (*d*). In deeze brieven, wordt van de Kerk van *Nova Aemstel* of *Nieuwe Aemstelle* gewaagd; waarmede, ongetwyfeld, gezien wordt op de Kerk van Amsterveen, zo genaamd, om haar te onderscheiden van de Kerk van *Oude Aemstelle* of *Ouderkerk*, die eerder gestigt was. Naamsreden.

Gantsch Amstelland, na de dood van Bisschop Guy, aan de Graaven van Holland gekomen zynde, bleef, geheellyk, onder de Graaflyke beheering, tot dat Hertog Albrecht van Beijeren, by eenen brief van den vyf en twintigsten May des jaars 1399, te Haarlem gegeven, *dat Ambocht van Amstelre-*

(*c*) Handv. *bl.* 301.
(*d*) *Zie* III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 304, 306.

Historie.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

reveen, ten onversterflyken erfleen, opdroeg aan Heere *Koen van Oosterwyk*, Zoon van *Willem Cuser*, 's Graaven Hofmeester, die 'er hem een en dertig honderd schilden voor betaald hadt. Hy kreeg, by deeze opdragt, regt „, om Schout en Schepenen in dit *Am-* „ *bocht* te *setten* en te *ontsetten*. De halve „ breuken, op den voet als de Ambagtshee- „ ren in Kennemerland dezelven bezaten, „ en de geheele boeten werden hem afge- „ staan. De Baljuw van Amstelland mogt, „ in het Ambagt, niet te regt zitten, noch „ eenige breuken beregten, dan met zyne „ bewilliging. De gifte der Kerke van Am- „ sterveen zou, voortaan, aan hem staan:" gelyk dezelve, nevens die der Kosterye en Scholasterye, by vonnis van den grooten Raade van Mechelen van den zeven en twintigsten Maart des jaars 1562 [1563], ook erkend is, aan de Stad Amsterdam, als bezittende toen de Ambagtsheerlykheid van Amsterveen, toe te behooren (*e*). „ Voorts, „ werden hem de Zwaanen van het Am- „ bagt, benevens de *weder-* of Lammeren- „ *bede*, *zwynbede*, *turfbede*, eenige tienden," waartoe, in laater tyd, ook de Hennip- en Raaptienden begreepen werden te behooren (*f*); „ en eenige Landen, Veenen, „ Wateren en Visscheryen, binnen en bui- „ ten het Ambagt, opgedraagen (*g*)." Hertog Albrecht beval zelfs, by eenen Brief van den vyfden Augustus des gemelden jaars, aan

(*e*) Handv. *bl.* 314.
(*f*) Handv. *bl.* 311.
(*g*) Handv. *bl.* 299.

aan het Geregt van Amsterdam, dat het Heer *Arend van Leyenberg*, kort te vooren, tot Baljuw van Amstelland, aangesteld, niet in die hoedanigheid ontvangen, noch beëedigen zou, dan na dat hy Heere Koen schriftelyke verzekering gedaan hadt, dat hy hem, in 't gerust bezit der gekogte Ambagtsheerlykheid, zou laaten (*h*). Doch Koen van Oosterwyk bleef niet lang Heer van Amsterveen. Hy verkogt de Ambagtsheerlykheid, in 't begin des jaars 1403, aan Vrouwe *Margareet van Kleeve*, Gemaalin van Hertoge Albrecht, die 'er haar, terstond, mede verlydde (*i*). Zy overleedt, zonder kinderen. Haare Moeder, ook *Margareet van Kleeve* genaamd, die haare erfgenaame werdt, verkogt, met toestemming van haaren Zoon, *Gerard van Kleeve*, in 't jaar 1411, de erfenis aan haare andere Dogter, *Catharina van Kleeve*, die de Ambagtsheerlykheid van Amsterveen, benevens die van Slooten en Oostdorp, in 't jaar 1434, ook verkogt aan Heere *Henrik van Borselen*, Heere van Veere, Zandenburg en Vlissingen (*k*). *Margareet*, Dogter van *Wolfert van Borselen*, Heere van Veere en Zoon van Henrik (*l*), met *Walraven van Brederode*, in de egt getreden zynde, bragt hem de Ambagtsheerlykheid van Amsterveen en de andere goederen mede ten

Ambagtsheerlykheden.

(*h*) Handv. bl. 300.
(*i*) Handv. bl. 300.
(*k*) *Zie de* Acten *geregistr. ter* Leenkamer van Holland. *Libro* Philippus A. 1433-1440. *f.* 11 *verso*, 12, 13. Handv. *bl.* 301.
(*l*) *Zie* Boxhorn *op* Reigersb. I. *Deel*, *bl.* 222.

Ambagtsheerlykheden.

ten Huwelyk; die, gelyk wy reeds gemeld hebben, in 't jaar 1529, door Reinoud, Zoon van Walraven van Brederode, aan de Stad Amsterdam verkogt werden: waarmede een pleit over de grensſcheiding der Stad en der Ambagtsheerlykheid, welk, meer dan dertig jaaren lang, voor den Hove van Holland, gehangen hadt, te niet gedaan werdt (*m*). De Heer van Brederode hadt, naamlyk, beweerd, dat die van Amſterdam, by de jongſte uitlegging der Stad van den jaare 1480, de muuren, veſten en poorten derzelve hadden durven ſtellen, en leiden, op, door, en in zyne Ambagtsheerlykheid; en dat zy den ſchouw over wegen, watergangen, dyken en kaaden, in dezelve, aan zig getrokken hadden (*n*). En ſchoon 'er, tegen deeze beſchuldiging, vry wat, met reden, in te brengen ware; blykende, ten minſte, dat de muuren en poorten, niet boven de honderd gaarden van de oude graft af, geſteld waren, tot op welken afſtand, de Vryheid van Amſterdam, by Graaflyke brieven, was uitgebreid (*o*); de Stad wilde de Ambagtsheerlykheid liever koopen, dan langer een laſtig pleit voeren, over de grensſcheiding. Keizer Karel de V. beveſtigde den koop, by brieven van den derden Auguſtus, des jaars 1531; doch beval, dat Burgemeeſteren, altoos, eenen uit de Vroedſchap tot Ambagtsheer zouden aanſtellen, die den Leeneed aan de Graaflykheid afleggen, en de

(*m*) Handv. *bl.* 304.
(*n*) Handv. *bl.* 304.
(*o*) Zie I. Deel, I. Boek, *bl.* 24.

de vereischte Heergewaaden voldoen zou, van der Stede wege. Ook behieldt de Vorst de helft der *crimineele* boeten, of zulk een gedeelte derzelven, als de voorige Ambagtsheeren plagten te heffen, voortaan, aan zig (*p*), 't welk geduurd heeft, tot in 't jaar 1557, wanneer de Stad de gemelde helft der *crimineele* boeten van de Graaflykheid gekogt heeft (*q*). Voorts, moest de Stad, voor deeze bevestiging van den koop, jaarlyks, vyf en twintig gouden Karels guldens voldoen aan de Graaflykheid, die zig het regt voorbehieldt, om de gekogte Ambagtsheerlykheid, tegen voldoening van den kooppprys, ten allen tyde, te mogen naasten (*r*). Doch men heeft nimmer geraaden gevonden, zig van dit regt te bedienen. Van een nader Verdrag, tusschen de Stad en den Huize van Brederode, wegens den kooppprys der Ambagtsheerlykheid, in den jaare 1594, getroffen, hebben wy reeds eenig berigt gegeven (*s*).

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

De Ambagtsheerlykheid van Amsterveen, tot welker byzondere beschryving wy nu overgaan, legt, voor het grootste gedeelte, aan de westzyde des Amstelstrooms, hebbende den Slooter-ban, Ryker- of Rietwykeroord en Aalsmeer ten westen, en zig strekkende, van de Vryheid der Stad Amsterdam, in 't noorden, af, tot aan het Dorp Tamen of den Uithoorn, in de Provincie van Utrecht,

Verdeeling.

(*p*) Handv. *bl.* 305.
(*q*) Handv. *bl* 311.
(*r*) Handv. *bl.* 306.
(*s*) *Zie* II. *Deel*, XI. *Boek*, *bl.* 92.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. trecht, in 't zuiden, toe. En deeze streek Lands bestaat uit drie Polders, de *Buitenvelder-Polder*, die zig van de Stads vesten strekt tot aan het kleine Loopveld, en dus, gedeeltelyk, onder de Vryheid der Stad behoort; de *Amsterveensche* of *Middel-Polder*, gelegen tusschen het kleine en het groote Loopveld, en de *Bovenkerker-Polder*, die, voor een groot gedeelte, uitgeveend is, doch, tegenwoordig, droog gemaakt wordt, en, tusschen het groote Loopveld en den Uithoorn legt. De *Stads-Polder*, tusschen de Overtoomsche en Kostverlooren vaart leggende, behoort ook, gedeeltelyk, tot de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel, en voor 't overige en grootste gedeelte, onder de Vryheid der Stad. Voorts, strekt zig deeze Ambagtsheerlykheid ook, ten oosten van den Amstel, uit, over een gedeelte van de *Outewaaler* of *Over-Amstel-Polder*, welk gedeelte, tusschen de Diemer-meer en de Vryheid der Stad, bepaald is.

Buitenvelder-Polder. In de BUITENVELDER-POLDER, die, volgens een Octroi van 's Lands Staaten van den zesden May des jaars 1634, aangelegd; veertien honderd twee en negentig morgen groot is, en, voor een groot gedeelte, uit vet Weiland bestaat, zyn meest opmerkelyk de fraaije Buitenplaatsen, die, langs de westzyde des Amstels, en langs de oostzyde van den Amsterveenschen weg, gelegen zyn. De *Oude Wetering* loopt, in de lengte, door deeze en door de Middel-Polder, van buiten de Weterings-poort af, tot aan het groote Loopveld, van waar zy zig

ver-

verder, ook door de Bovenkerker-Polder, plagt te verspreiden: 't welk, sedert het droogmaaken dier Polder, ophoudt. Omtrent in 't midden der Buitenvelder-Polder, aan de oostzyde van den Veendyk of Amsterveenschen weg, staat eene Roomsche Kerk, die thans, door eenen Weereldschen Priester, bediend wordt. En een weinig bewesten den Amsterveenschen weg, op de hoogte van 't kleine Loopveld; welk zig, van den Amstel tot aan den Amsterveenschen weg, uitstrekt; en dus buiten de Polder, is een water, het *Karnemelks-gat* genaamd, aan welk, tegen de nieuwe Meer, een sluisje of verlaat legt, van ouds *Jan-Koenen-sluisje* geheeten, welk het Amstellands-water, dat, buiten de Polders, gemeenlyk, hooger is dan het Rynlands- of Meerwater, schut uit de Meer. By 't verlaat, staat een Watermolen, die 't Amstellandsch buitenwater uitmaalt op de Meer. Door 't verlaat, welk op twaalf voet twee duim Rynlandsche maat wydte gehouden wordt, worden de vaartuigen, van deeze zyde komende, door de *Karsenbrug*, op de scheiding van Amstelland en Rietwyker-oord gelegen, en weinig wyder dan 't verlaat, geschut, naar de Meer. De Molen, 't verlaat, de brug, en de wegen en paden derwaards leidende, schoon in 't Baljuwschap van Amstelland gelegen, staan onder de beheering en schouw van 't Hoogheemraadschap van Rynland. Voorts, loopt, meer noordwaards, van 't begin van den Amsterveenschen weg aan den Overtoom af,

Ambagtsheerlykheden.

Ambagts-heerlykheden.

voorby den Slooter-weg, tot in de nieuwe Meer, een water, *de Schinkel* genaamd, welk de Baljuwschappen van Kennemerland en Amstelland van elkanderen scheidt; doch onder den schouw van 't Hoogheemraadschap van Rynland behoort. De zuidoostzyde van den Heiligen- of Overtoomschen weg, genoegzaam van 't een tot het ander einde, dat is, van den Stads Singel af, tot aan den Overtoom toe, bezet met huizen en tuinen, legt ook tegen de Buitenvelder-Polder. En deeze weg is thans eene aanzienlyke Voorstad voor Amsterdam, waar verscheidenerlei fabryken en neeringen gedaan, en de gemeenste handwerken geoefend worden. Men heeft 'er, onder anderen, verscheiden' Katoendrukkeryen, eene Pottenbakkery, eene Zwavelrafineerdery en eene Vingerhoedenmaakery. Drie Watermolens maalen het overtollig landwater uit de Buitenvelder-Polder, en loozen 't in den Amstel. De eerste staat, even buiten de Vryheid der Stad, een weinig landwaards in, by Bergenvaarders-kamer: de tweede, op de hoogte van drie honderd roeden van de Stad, by het Plaatsje *Overmeer*: en de derde, ook in 't veld, tusschen de negen honderd en duizend roeden. Vier Poldermeesters, die, door Burgemeesteren, als Ambagtsheeren, worden aangesteld, hebben het opzigt over deeze Polder. De dyk langs de westzyde des Amstels; de Stads Buitensingel, van den Amstel tot aan den Overtoomschen weg; die Weg zelf, de Amsterveensche

sche weg of Veendyk, tot aan het kleine Loopveld, en dit Loopveld maaken den ring deezer Polder uit.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN. *Amsterveensche of Middel-Polder.*

De AMSTERVEENSCHE of MIDDEL-POLDER, die zig, van het kleine, tot aan het groote Loopveld, of de Kerklaan; loopende, van den Amstel, voorby de buurt, tegen over Ouderkerk; af, tot aan Amsterveen toe; uitstrekt, en, oostwaards, door den Amsteldyk, en westwaards, door den Amsterveenschen weg, bepaald wordt, vervat ook eenige aanzienlyke Buitenplaatsen, zo wel langs den Amstel, als langs den Amsterveenschen weg, of Veendyk, gelegen. Ook staan, in deeze Polder, twee Mylpaalen; een aan den Amstel, by de Hofstede *Tulpenburg*, en een aan den Amsterveenschen weg, by eene kleine braak, die om de Hofstede *Elsryk* loopt; aanduidende den afstand van Amsterdam, binnen welken, de Stad het Ban- en Vangregt oefent. Nog legt, in deeze Polder, tusschen den Amstel en de Wetering, de *Bankras-Meer*, in den Opdragtbrief van het Ambagt aan Koen van Oosterwyk van den jaare 1399, bekend onder den naam van *Banckenmeer* (t). En langs het groote Loopveld, digt aan den Amstel, staat eene groote *Kruidmolen*, waartoe verscheiden' gebouwen, verder westwaards gelegen, behooren. De aanzienlyke buurt tegen over Ouderkerk, die, gemeenlyk, met Ouderkerk verward, en, ten onregte, *Ouderkerk* genoemd wordt, legt ook aan en in dee-

(t) Handv. bl. 5299.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. deeze Polder, en behoort tot de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel, of Amsterveen. Doch 't gene de Middel-Polder meest doet uitmunten, is het Dorp

Het Dorp AMSTERVEEN. AMSTERVEEN, aan den Amsterveenschen weg en 't groote Loopveld, midden in 't geboomte, omtrent anderhalf uur gaans ten zuiden van Amsterdam, gelegen. De Kerk is een net, ruim en lugtig kruis-gebouw. Het Choor agter den Predikstoel is, met een hek, van den buik der Kerke afgescheiden, en dient tot eene Kerkenkamer. Men heeft, in de Kerke, een gestoelte voor den Baljuw van Amstelland en voor den Ambagtsheer. Het Kerkhof is met boomen bezet, en met eenen muur omringd. Agter het zelve, is de wooning van den Predikant, die een fraai uitzigt, en een' tuin voor en agter heeft. Wy hebben, hier voor (*u*), aangemerkt, dat van de Kerk van Amsterveen, reeds in 't jaar 1334, gewag gemaakt wordt. Uit eenen Schepenen-Brief van den eersten December des jaars 1430 (*v*), is my, daarenboven, gebleeken, dat de Kerk, te Amsterveen, in den oorlog, die, weinige jaaren te vooren, tusschen de Hoekschen en Kabbeljaauwschen, voorgevallen was, door de Kennemers, of door de Stigtschen, was afgebrand. De *Goidshuus-beraaders*, of Kerkmeesters moesten toen, om de kosten, tot het herbouwen der Kerke, te vinden, eenige Kerkengoederen verkoopen. De tegenwoordige Kerk is van

(*u*) *Bladz.* 177.
(*v*) *In 't* Gasthuis. *Laade* LXVII.

van eenen spitsen tooren, met uur- en slagwerk, voorzien. Voor den tooren, is het jaartal 1641 gesteld. De Digter *Joan van Broekhuizen* is, op den twintigsten December des jaars 1707, in deeze Kerke, begraaven, in het zevende graf van den zevenden regel. De Kerk werdt, na de Hervorming, met de Kerke van Ouderkerk, door éénen Predikant, bediend, van 't jaar 1586 tot het jaar 1595, wanneer Amsterveen, in 't Kerkelyke, van Ouderkerk gescheiden werdt, en een' Predikant op zig zelf kreeg. De dienende Kerkenraad, waarby een afgegaane Ouderling en een afgegaane Diaken gevoegd wordt, en een der naastgelegen Predikanten, als *consulent* of raadgeever, verkiest een' nieuwen Predikant. Het *Regthuis* van Amsterveen plagt, tot eene wooning voor den Schout, geschikt te zyn, die 'er nog huur van betaalt aan de Stad; doch 'er nu niemant in laat woonen. De Regtkamer, tegen over welke, de gewoonlyke Strafplaats is, wordt egter, door 't Geregt van Nieuwer-Amstel, gebruikt. Wyders, is 'er een gemeen *Armhuis*, waarin bejaarden en kinderen van opgezetenen van Nieuwer-Amstel van allerlei gezindheid geplaatst worden. De Armmeesteren hebben altoos beweerd, regt te hebben op de nalaatenschap van zulken, die zy onderhouden hadden. En in dit regt, zyn zy, door 's Lands Staaten, by eene Resolutie van den eersten July des jaars 1735, bevestigd geworden (w). Doch, in 't jaar 1765, is, met Octroi van 's Lands Staaten, in 't mid-

Ambachts-heerlykheden.

(w) Handv. bl. 316.

Ambagtsheerlykheden.

midden van 't Dorp, uit eenen verzameld den voorraad, die, door eene milde gifte van den laatstoverleeden Ambagtsheer, Mr. Gerard Aarnout Hasselaer, merkelyk, vermeerderd is, een nieuw *Diaconie-Huis* gestigt, voor Gereformeerde Ledemaaten en derzelver kinderen. De jonge *Lieve Geelvinck*, Zoon van wylen den Heere Lieve Geelvinck, Schepen der Stad Amsterdam, en van Vrouwe Catharina Elizabeth Hasselaer, Dogter van den gemelden Heere Burgemeester Gerard Aarnout Hasselaer, Ambagtsheer van Nieuwer-Amstel, heeft den eersten Steen aan 't gebouw gelegd. Behalven eene Regenten-Kamer, een' Kooken en eene Kamer voor de Binnenmoeder, zyn 'er, in dit Huis, verscheiden' vertrekken, voor oude vrouwen en kinderen, jongens en meisjes, allen met behangen bedsteden voorzien. Op den veertienden Juny des Jaars 1766, vond ik, in het zelve, vier oude Vrouwen, en vyftien kinderen. In het Dorp, zo ver het bestraat is, telde men toen vier en tagtig huisgezinnen. Amsterveen is, in 't jaar 1523, door Keizer Karel den V., met een vrye Paardenmarkt, begiftigd (*x*). Doch zy is, of nimmer gehouden, of reeds, voor meer dan twee eeuwen, te niet geloopen. Men is, tegenwoordig, in overleg, omze wederom te herstellen. Door Amsterveen is, inzonderheid des Zomers, veel doortogt van rytuigen van en naar 't zuidelyk gedeelte van Holland; die hunnen weg

(*x*) Handv. *bl*. 321.

weg dan door de Veenen neemen, om de gulle zandwegen te myden. Te Amsterveen, zyn twee Brandspuiten geplaatst, ten dienste van het Ambagt. Aan den Overtoom, staan 'er ook twee, die, door de Ambagten van Nieuwer-Amstel en Slooten, in gemeenschap, onderhouden en gebruikt worden. In de Middel-Polder, leggen een duizend twee en zeventig morgen goed Weiland. Zy wordt, door twee Watermolens, die beide op den Amstel uitmaalen, van overtollig water ontledigd. De eerste staat, op de hoogte der zeventien honderd roeden van de Stad af, in 't veld: de andere, voorby de twee en twintig honderd roeden, aan de Bankras-meer. Over de Polder en Poldermolens, hebben, insgelyks, vier Poldermeesters het opzigt.

Am-bagts-heerlyk-heden.

De Bovenkerker-Polder, zogenaamd, om dat zy hooger, of meer zuidwaards, dan de Kerk van Amsterveen gelegen is, werdt, in gevolge van een Octroi van 's Lands Staaten van den negentienden December des jaars 1629 (y), door het leggen van den nieuwen dyk of Tamer-Laan, loopende, van den Amsteldyk af, tot aan den Veen- of Bovenkerkerker-weg, by de Kerk van Tamen, gemaakt; en plagt, volgens de Registers, vyftien honderd en veertig morgen, meest Veen- en weinig Weiland, te vervatten. Doch ver het grootste gedeelte der Polder, al voor veele jaaren, zynde uitgeveend, hebben eenige ingelanden, met bewilliging van Burgemeesteren, als

Bovenkerker-Polder.

(y) *Zie* II. *Deel*, XIV. *Boek*, Bylaage *Lr.* A. *bl.* 495.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

als Ambagtsheeren (z), verzogt, de Polder droog en tot land te mogen maaken: waartoe hun, op den zevenden September des jaars 1764, Octroi verleend is. By dit Octroi, is, aan de onderneemers der Droogmaakerye, voor den tyd van veertig jaaren, te beginnen met het eerste jaar, dat 'er vrugten van de drooggemaakte Polder genooten worden, toegestaan Vrydom van gewoone en buitengewoone Verpondingen, honderdsten, twee honderdsten en meerdere of mindere Penningen: ook van den veertigsten Penning van alle geregtelyke vervreemdingen en belastingen, en van de Imposten van 't Oor- en Hoorngeld, bezaaide Landen, grove Waaren en 't Koehouders-Zout, zo ver het de schatting der Koeijen, en niet de Huisgezinnen betreft: nog van den honderdsten en twee honderdsten Penning der sommen, die, ten laste der bedykinge, zullen worden opgenomen; van de *novale* tienden, en van de Graaflykheids- en andere gemeene Lands Tollen der bouwstoffen, die, aan de bedykinge, en aan de werken en werktuigen, daartoe vereischt, zullen worden gebruikt. Tot verval der kosten, aan de vaart langs het groote Loopveld, is, door 's Lands Staaten, eindelyk, eene redelyke Gabelle toegestaan. De gantsche Droogmaakery zal omtrent zeventien honderd een en veertig morgen vier honderd roeden groot zyn. Zy zal, in Kavelingen van dertig morgen ieder, worden verdeeld; en elk, die eene Kaveling bezit, zal, als Hoofdingeland, worden

(z) Groot-Memor. N. X. f. 215.

Amtbagts-heerlykheden.

den aangemerkt, en ééne ſtem hebben. Die twee Kavelingen heeft, heeft twee ſtemmen, en zo vervolgens. Na 't beraamen van deeze en andere ſchikkingen, heeft men eenen aanvang gemaakt van 't werk, welk, binnen tien jaaren na 't verleenen van 't Octroi, voltrokken moet zyn, zo de onderneemers de vrugt van het zelve niet verliezen willen (*a*). Men is, thans, in den Zomer des jaars 1766, ſterk bezig, met het voortzetten der Droogmaakerye: de ringdyk, die reeds legt, wordt aangehoogd; de ringſloot gegraaven. Een gedeelte derzelve, ter breedte van omtrent veertig voeten, loopt, van Amſterveen, langs het groote Loopveld, naar den Amſtel: doch op een derde haarer lengte, van het Dorp af gerekend, is zy, door een' dam, tot op agt voet tien duim, vernaauwd. Zy zal dienen tot eene vaart naar en van Amſterveen, onder anderen, voor den Marktſchipper op Amſterdam. Het Veer op Bovenkerk aan de hand van Leiden, welk, in de voorgaande eeuwe, in ſtand was (*b*), is, al ſedert veele jaaren, te niet geloopen. Aan de Ringſloot by Amſterveen, is, in de plaats der ſluis aan *de hand van Leiden*, de *Bovenkerker Sluis* genaamd, eene ſtevige houten Schutſluis, met drie paar deuren, en eene fraaije brug gelegd. De Schutſluis is agt voet tien duim wyd, even als de *Duivels brugge*; en, ter hoogte van negen voet boven het tegen-

woor-

(*a*) *Uit het* Octroi, *gedagtekend* 7 Septemb. 1764. *hier agter in de* Bylaagen, *Le.* A.

(*b*) Groot-Memor. N. VI. *f.* 150 *verſo*.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

woordige Zomerpeil der Polder, overgalgd. Voorts, wordt, in dezelfde Ringsloot, aan den Amstel, even boven 't groote Loopveld, eene schoone steenen sluis, met twee paar deuren, en eene houten brug gemaakt. En deeze sluis, die veertien voet negen duim wyd; vyf en zestig voet lang, en, ter hoogte van tien voet negen duim boven 't Zomerpeil, overgalgd zal zyn, zal komen in de plaats der even wyde schutsluis aan de Werings-brug, die ook in den Amstel plagt uit te wateren. De bepaalingen van de wydte der Vaarte en der Sluizen, en van de hoogte der galgen boven de laatsten, geschiedt, om de Stad Haarlem, die het geduurig toezigt over de sluizen bedongen heeft, wegens de doorvaart naar de Haarlemmer Meer, met groote vaartuigen, langs eenen anderen weg dan door 't Spaarne, gerust te stellen. De Bovenkerker-Polder plagt, voormaals, van overtollig water ontlast te worden, door middel van twee Watermolens. De eerste stondt by de drie duizend twee honderd roeden van Amsterdam: de andere pas voorby de vier duizend drie honderd roeden. Doch in den ring der Droogmaakerye, zullen nu wel agt, of negen molens geplaatst worden. Een stuk wegs boven 't groote Loopveld, langs den Amstel, ontmoet men de buurt *Waardhuizen*, op welke, meer zuidwaards, de *Zwaluwen buurt* volgt, alwaar eene Roomsche Kerk is. En nog meer zuidwaards, legt de buurt *de Nes*, die zig, tot digt aan de *Roopaal*, zynde de grensscheiding tusschen Nieuwer-Amstel en Tamen, of

of den Uithoorn, in 't Stigt, uitstrekt. Deeze drie buurten worden meest van Visschers bewoond. Ook plagten de Amsterdamsche Liefhebbers van 't visschen, zig, door 't verlaat van den eersten Watermolen by Waardhuizen, te laaten schutten, om in de Veenplassen, die allen verpagt, of, door de eigenaars, bevischt werden, met den angel, te visschen: 't welk nu, door de droogmaakerye, zal belet zyn. De Weg, waaraan Amsterveen legt, verdeelt zig, een stuk wegs boven het Dorp, aan de buurt, *de band van Leiden* genaamd, in twee wegen. De oostelykste, of *Bovenkerker-weg*, op de helft van welken, men eene Roomsche Kerk ontmoet, strekt zig tot aan 't gewezen dorp Tamen uit. De westelykste, de *Legmeersche Dyk* genaamd; aan welken ook eene Roomsche Kerk staat, die, met de Kerk aan den Bovenkerker-weg, door éénen weereldlyken Priester, bediend wordt; en in welken weg, twee sluisjes leggen, het *Schinkels sluisje* en het *Legmeers sluisje*; loopt, voorby de *Buurt aan de Noorddammer brug*, en de Geregtsplaats van Nieuwer-Amstel, langs de Legmeer, naar Kudelstaart. Doch wordt, omtrent op de hoogte van de Horn-meer, ter lengte van twee honderd roeden, afgesneeden door het Stigtsche regtsgebied der Proostdye van S. Jan, waarop 't gebied van Nieuwer-Amstel wederom volgt, langs eene meest uitgeveende plas, *de vrye Noordveen* genaamd, die nog tot Nieuwer-Amstel behoort, en alwaar eene Roomsche Kerk is, die, door eenen Weereldschen Priester, bediend

Amsterdams heerlykheden.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

wordt. De Stad Haarlem, in 't jaar 1665, ondernomen hebbende, de Noorddammerbrug te versperren, en dus de doorvaart aldaar te belemmeren, besloot de Vroedschap van Amsterdam, zulks, met de sterke hand, te beletten (c). De Bovenkerker-Polder staat ook onder 't opzigt van vier Polder-meesters, die, nevens vier Gecommitteerden, door 's Lands Staaten aangesteld, het bewind over de tegenwoordige Droogmaakerye hebben.

HEEMRAADSCHAP *van* NIEUWER-AMSTEL *of* AMSTERVEEN.

De drie Polders, van welken wy gehandeld hebben, staan, ten opzigte haarer dykaadjen en wateren, onder het algemeen bewind van DYKGRAAVE *en* HEEMRAADEN *van* NIEUWER-AMSTEL of AMSTERVEEN, benevens het Geregt der Ambagtsheerlykheid. Men bevondt, omtrent den aanvang der zestiende eeuwe, dat de Landen van Amsterveen veel overlast van water hadden (d), ten deele, door het hooger wassen van den vloed der Zuider-Zee, ten deele, doordien die van 't Stigt hun water, met molens en andere werktuigen, over de Amsterveensche Landen, loosden. De voornaamste ingelanden, met naame Heer *Simon*, Prioor der Regulieren buiten Amsterdam, de Gasthuismeesters van S. Pieters-Gasthuis in de Stad, *Jan Bennink*, Raad in Holland, *Claas Gerritszoon*, en derzelver medestanders verwierven, derhalve, by Octroi van Keizer Karel den V., gedagtekend den een en dertigsten December des jaars 1520, „dat, van de vyf Landrykstеn van den Lan„de en Dorpe van Amsterveen, de oudste „al-

(c) Resol. Vroedsch. *Lr.* D. 2 *July* 1665 *f.* 254 *verso.*
(d) Handv. *bl.* 318.

„ altoos Dykgraaf, en de vier overigen „ Heemraaden zouden zyn, zo lang zy „ leefden, en regt hebben, om Keuren te „ maaken op Dyken, Bruggen, Zylen, Slooten, „ ten, Waterloozingen, Molens, Kaaden en „ andere noodwendigheden; mids daarover „ roepende den Schout en de Schepenen „ van Amsterveen, die ook, agt dagen voor „ Dykgraave en Heemraaden, zouden mo„ gen schouwen: waarna deezen den na„ schouw hebben zouden (e)." Het Hof van Holland stelt nog, gelyk van ouds, Dykgraaf en Heemraaden van Nieuwer-Amstel aan, op de benoeming van Burgemeesteren van Amsterdam (f). Een der Stads Secretarissen is ook Secretaris van het Heemraadschap van Nieuwer-Amstel, welk zynen byzonderen Bode heeft.

Ambagtsheerlykheden.

In 't jaar 1635, zyn, volgens eene Overeenkomst tusschen Amsterveen, Aalsmeer, Kudelstaart, Kalslagen en den Uithoorn, de Landen, buiten den Veendyk of Amsterveenschen weg, onder Amsterveen, en onder de vier overige Ambagten gelegen, ook onder eene algemeene bepoldering begreepen, na dat men, daaromtrent, vooraf, met Haarlem, welk voor de behoudenis der Scheepvaart op Utrecht zorgde, overeengekomen was. En ingevolge van deeze overeenkomst, is, in 't jaar 1637, door 's Lands Staaten, Octroi tot de bepolderinge verleend (g). Doch ver het

(e) Handv. bl. 317.

(f) Groot-Memor. N. II. f. 272 verso. Stads Missiven N. XXIX. f. 56 verso.

(g) Privil. van Haarlem bl. 482. en Bylaagen, Lr. B.

Ambagtsheerlykheden. het grootste gedeelte deezer gemeene Polder behoort niet tot het Ambagt van Amsterveen.

Behalve de drie Polders, van welken wy, eerst, gesproken hebben, behoort nog tot de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel of Amsterveen, een klein gedeelte van de Stads-Polder, en de helft omtrent van de Outewaaler of Over-Amstel-Polder.

Stads-Polder. De Stads-Polder strekt zig, langs de westzyde der Stad, tusschen den Buitensingel en de Kostverlooren vaart, van de vaart naar den Overtoom, tot aan de Haarlemmer Trekvaart toe, uit. Doch het gedeelte deezer Polder, welk zig, van de noordwestzyde der Overtoomsche vaarte, agter 't Pesthuis om, tot aan de drie Baarsjes strekt, en waaronder 't *Jan-Hansen-Pad* begreepen is, behoort alleenlyk onder de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel: het overig gedeelte legt onder de Vryheid der Stad. Het gedeelte deezer Polder, welk onder Nieuwer-Amstel legt, bestaat meest uit Weiland, geringe wooningen en eenige Lustplaatsen en tuinen. Ook heeft men 'er eenige Fabrieken. De Rasphuis-molen staat in deeze Polder, onder Nieuwer-Amstel. De Stads Polder staat, ingevolge van een Octroi van den eenen twintigsten May des jaars 1752, onder 't opzigt van zes Poldermeesters, een' van wege de Thesaurie Ordinaris deezer Stad, een' van wege 't Burger-Weeshuis, een' van wege 't Gasthuis, een' van wege 't Leproozenhuis en twee uit de Ingelanden (*b*). Doch alzo 't Leproozenhuis geen land meer

in

(*b*) *Zie* 't Octroi *in de* Bylaagen *Lt.* C.

in de Polder heeft, zyn 'er thans niet meer dan vyf Poldermeesters.

Ambagtsheerlykheden. *Outewaaler of Over-Amstel-Polder.*

De Outewaaler- of Over-Amstel-Polder, tot welke 's Lands Staaten, op den negentienden December des jaars 1631, Octroi verleend hebben (*), strekt zig uit, van de oostzyde des Amstels, tusschen den Stads-Buitensingel, den Diemerdyk, en den Ringdyk der Diemermeer, tot aan het nieuwe Diep. De *Outewaaler-weg*, voormaals, de *Meerweg* genaamd, die, uit een' bestraatten ryweg en een bekwaam voetpad, met boomen bezet, bestaat, loopt, van den Stads Singel, tot aan de tolbrug der Diemermeer, dwars door deeze Polder, die, zo ver zy tot Nieuwer - Amstel behoort, meest Weiland en eenige Lustplaatsen bevat. Ook leggen, langs den Amstel, aan deeze Polder, eenige Katoendrukkeryen en andere Fabrieken. 't Schynt, dat de Ambagtsheerlykheid over dit gedeelte Lands, welk, als aan de oostzyde des Amstels gelegen, eigenlyker, tot Ouder-Amstel zou schynen te behooren, al by de eerste opdragt van Amsterveen, in den jaare 1399, aan Koen van Oosterwyk afgestaan is. Immers, men vindt, dat hem *de Zwynbede*, een heerlyk regt, *tot Outewaal*, is opgedraagen (*i*). Ook was de Outewaaler-Polder, van ouds, door de Diemermeer, die ook aan Koen van Oosterwyk opgedraagen werdt, genoegzaam afgescheiden van Ouder-Amstel. *Outewaal* of *Oetenwaal* is, vermoedelyk, zo genaamd naar eene *Waal* of *Wel*, in overoude tyden, door

(*) *Zie* Bylaagen, *L*^r^. D.
(*i*) Handv. *bl.* 299.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

door eene doorbraak in den S. Antonis- of Diemerdyk, veroorzaakt (1), en, door zekeren *Oute* of *Oete*, bepolderd en droog gemaakt: Het heeft zig, tot op de laatste Vergrooting der Stad, tot digt onder dezelve, uitgestrekt, en bestondt daar, uit eene buurte, beneden den S. Antonis-dyk, en, gelyk wy, elders (*k*), gegist hebben, omtrent de plaats, daar thans de middellaan der Plantaadje loopt, niet verre van 't einde, gelegen. De erven deezer buurte, met de laatste vergrooting, binnen geraakt, werden, in 't jaar 1658, door de Stad, overgenomen (*l*). Over deeze Polder, heeft een Collegie, van Thesaurieren der Stad, als Dykgraaf, twee Heemraaden, en twee Poldermeesteren, het opzigt. Een der Regenten van 't Gasthuis, en de oudste Regent van 't Leproozenhuis, welke twee Godshuizen een goed gedeelte Lands in deeze Polder bezitten, zyn Heemraaden, en worden, door Burgemeesteren van Amsterdam, verkooren (*m*). De Stad plagt, voormaals, wel omtrent vyftig morgen Lands, in deeze Polder te hebben (*n*). De Poldermeesters van deeze, en de andere Polders in Nieuwer-Amstel doen hunnen schouw, ten overstaan van den Schout van Amsterveen. In

(*k*) *Zie* I. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 103. *Verg.* II. *Deel*, VII. *Boek*, *bl.* 154.

(*l*) Groot-Memor. N. IV. *f.* 165 *verso.* en zekere *Kasting* van 25 *July* 1664.

(*m*) Groot-Memor. *N.* IX. *f.* 267.

(*n*) Oud Regist. van Secretarissen, *berustende* ter Thesaurie, *op 't jaar* 1660.

(1) Dat het woord *Waal*, in deezen zin, genomen wordt, blykt, onder anderen, uit de *Handvesten van Rynland*, bl. 12, 31, 32. Zie ook *Handvesten van Amsterd.* bl. 324, 325.

In de Lyst der Verpondingen van den jaare 1632, stonden, in de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel, maar twee honderd een en vyftig huizen aangetekend; doch in de nieuwe van den jaare 1732, staan elf honderd zeven en zestig huizen en vyf molens, en volgens eene andere opgaave, wel veertien honderd huizen bekend: welke aanmerkelyke vermeerdering men, voornaamlyk, aan het sterk timmeren, ter wederzyde van den Amstel, en van de vaarte naar den Overtoom, moet toeschryven. Ambagtsheerlykheden.

De Vierschaar van Nieuwer-Amstel wordt, in 't *Crimineele*, gespannen door den Baljuw van Amstelland, en Schepenen van Amsterveen, die, door den Ambagtsheer, van wege de Stad Amsterdam, gesteld, en, door den Baljuw van Amstelland, beëedigd worden. De gevangenen onder Nieuwer-Amstel en onder 't gantsche Baljuwschap worden, veeltyds, in de Boeijen te Amsterdam, bewaard en verhoord. In 't *Civile*, bestaat de Regtbank uit den Schout van Amsterveen, die, door Burgemeesteren van Amsterdam, wordt aangesteld (*o*), en dezelfde Schepenen, die, in deeze hoedanigheid, eed doen aan den Schout. Zy zyn zeven in getal. Jaarlyks, op Vrouwendag of den tweeden February, gaan 'er vyf af, in welker plaatse, vyf anderen, door den Ambagtsheer, gekooren worden, uit een dubbel getal, welk, door de dienende Schepenen, benoemd is. De nieuwe Schepenen kiezen, vervolgens, twee uit de dienenden, om Regeering en Regtsoefening in Nieuwer-Amstel.

(*o*) Groot-Memor. *N.* VII. *f.* 34, 56, 260.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

om nog een jaar te dienen. Van de zeven Schepenen, komt 'er een van den Overtoom, of Buitenvelder-Veendyk, en een van den Buitenvelder-Amſteldyk: en deezen twee zyn, om 't andere jaar, Preſidenten, voorts, een van het Dorp Amſterveen, en een van Bovenkerk-Amſteldyk, die, beurtelings, Vice-Preſidenten zyn; een van Outewaal; een van Bovenkerk-Veendyk, en een van de Legmeer. De gewoonlyke regtdag wordt, nu, om de drie weeken, gehouden. De Secretaris van Nieuwer-Amſtel, die zyn verblyf te Amſterdam heeft, wordt, door Burgemeesteren der Stad, als Ambagtsheeren, aangeſteld (p). Voorts, zyn 'er vier Buurtmeeſters te Amſterveen, die de omſlagen gaderen, welken, door Schout en Schepenen, gedaan worden; twee Kerkmeeſters, twee Armmeeſters, en, doorgaands, één Geregtsbode. Voor den Schout, die ook te Amſterdam woont, is, by Burgemeeſteren van Amſterdam, in 't jaar 1681, eene Inſtructie beraamd; waarby hem de Civile boeten, de Hennip- en Raaptienden, de Turfmaat, en de Kooren- en Smaltienden worden toegelegd. Voorts, moet hy aantekening houden van de hooge Civile en Crimineele boeten, die, in het Ambagt, voorvallen, en waarvan de Stad haar aandeel heeft. Het Regthuis van Amſterveen werdt hem, in 't gemelde jaar, tot zyn gebruik, afgeſtaan, mids daarvoor, jaarlyks, een honderd en vyftig guldens, ter Theſaurie Ordinaris van Amſterdam, betaalende (q).

Toen

(p) Groot-Memor. N. X. f. 163.
(q) Handv. bl. 316.

Toen de Ambagtsheerlykheden van Amsterveen, Slooten, en Slooterdyk, met het gene 'er toe behoort, eens, in 't jaar 1529, gekogt waren, werdt 'er, over dezelven, maar één Ambagtsheer gesteld: 't welk geduurd heeft, tot in 't jaar 1664, wanneer, over Amsterveen, een byzondere Ambagtsheer gesteld is. Naderhand, is de Ambagtsheer van Amsterveen, ook eene enkele reis, tot Ambagtsheer van Slooten enz. aangesteld geworden. Doch veeltyds zyn 'er, over deeze Ambagtsheerlykheden, twee byzondere Ambagtsheeren geweest. Zy worden, door Burgemeesteren van Amsterdam, gesteld. Zie hier eene Lyst der Ambagtsheeren van Amsterveen:

Ambagtsheerlykheden.

Ambagtsheeren, van wege den Stad.

1531. Heyman Jacobsz. van Ouder-Amstel.

1541. Cornelis Sybrandsz. Buik.

1560. Simon Maarten Dirksz. van de Ruwiel.

1574. Jacob Gerrit Teeuwsz.

1579. Mr. Willem Bardesius.

1604. Gerrit Bicker.

——— Jacob de Graef.

1624. Andries Bicker.

1652. Cornelis de Graef.

De negen voorgaanden zyn, te gelyk, Ambagtsheeren van Slooten enz. geweest.

1664. Mr. Simon van Hoorn.

1667. Mr. Lambert Reynst.

1669. Johannes Hudde. Hy werdt, in 't zelfde jaar, ook Ambagtsheer van Slooten enz.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

1704. Mr. NICOLAAS WITSEN.
1717. Mr. HENDRIK BICKER.
1718. Mr. JAN VAN DE POLL.
1746. Mr. JAN SAUTYN.
1748. Mr. GERARD AARNOUT HASSELAER.
1766. Mr. GERRIT HOOFT GERRITSZ.

II. Ambagtsheerlykheid van OUDER-AMSTEL of OUDERKERK.

Schoon de Ambagtsheerlykheden van Ouderkerk en Diemen, twee eeuwen na de Ambagtsheerlykheid van Amſterveen, in 't bezit der Stad Amſterdam gekomen zyn, zullen wy, nogtans, derzelver Beſchryving op die van Amſterveen laaten volgen, om de Ambagtsheerlykheden, die de Stad in in Amſtelland bezit, agtereen af te handelen, eer wy tot de anderen, die elders gelegen zyn, overgaan.

Wy beginnen met de Ambagtsheerlykheid van

OUDERKERK,

of *Ouder-Amſtel*, gelyk het grootſte gedeelte van Amſtelland, zo ver het aan de ooſtzyde des Amſtels legt, beide in oude en laatere tyden, genoemd is (*r*), en nog tegenwoordig genoemd wordt. De naam van *Ouderkerk* is, vermoedelyk, aan deezen Ban gegeven, om dat de Kerk, in denzelven geſtigt, ouder was, dan die van Amſterveen: waarom ook, aan Ouderkerk of Ouder-Amſtel, de rang voor Amſterveen of Nieuwer-Amſtel, te regt, ſchynt gegeven te worden

Naamsreden.

(*r*) Handv. *bl.* 315. Groot-Memor. N. III. *f.* 277 *verſo*.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. Historie.

den (*s*). De Kerk van Ouderkerk draagt, in eenen brief van den jaare 1323, reeds den naam van Kerſpelkerk van *Oude Aemſtele* (*t*), die mede, in de brieven van den jaare 1334, hier voor (*u*) vermeld, voorkomt. Voor dat de Oude Kerk te Amſterdam geſtigt, of tot eene Kerſpelkerk verheeven was, dat is, voor den jaare 1300, gingen de ingezetenen van Amſterdam, te Ouderkerk, ter Kerke (*v*). De Ambagtsheerlykheid van Ouderkerk is, na dat Amſtelland aan Holland gehegt was, tot in deeze eeuwe toe, in den boezem der Graaflykheid verbleeven, zonder ooit, te vooren, ter Leen uitgegeven, verkogt, of verpand geweeſt te zyn. De Stad Amſterdam, in 't jaar 1529, de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amſtel gekogt hebbende, bezat, als aanhangſels van dezelve, verſcheiden Veeren over den Amſtel, die al aan Koen van Ooſterwyk waren opgedraagen geweeſt (*w*), en onder anderen, het Veer tegen over Ouderkerk, waar, in de oudſte tyden, eene brug, en ſedert eene ſchouw gelegen hadt; doch, naderhand, wederom eene brug gelegd is (*x*), die nog onderhouden wordt. Men hadt dus, uit eene Ambagtsheerlykheid, die Amſterdam toekwam, en, door middel van eene ſchouw, of over eene brug, welke door de Stad

(*s*) *Zie* hier voor, *bl.* 176.
(*t*) *Zie* MIERIS Charterb. II. *Deel*, *bl.* 304.
(*u*) *Bladz.* 177.
(*v*) *Zie* III. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 310.
(*w*) Handv. *bl.* 299.
(*x*) Reſol. Vroedſch. *N.* 11. 12 *Juny*, 21 *Sept.* 1613. *f.* 81, 86 *verſo.*

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

Stad onderhouden werdt, toegang tot het Ambagt van Ouderkerk, waarvan de Stad, al vroeg, den eigendom zogt te verkrygen. Doch byzonderlyk werdt hiertoe gearbeid, in 't jaar 1658, toen de Heeren Gecommitteerde Raaden van Holland dienstig gevonden hadden, eenigen der Graaflykheids Domeinen te gelde te maaken. De Vroedschap besloot toen, onder anderen, de Ambagtsheerlykheden van Ouderkerk en Diemen, voor de Stad, te koopen (y). Doch 't gelukte niet, ten dien tyde. By gelegenheid, dat de Stad Delft, in 't jaar 1674, de hooge Heerlykheid van Ryswyk, tusschen die Stad en den Haage gelegen, in pandschap zogt te verkrygen; werdt ook, by de Vroedschap van Amsterdam, besloten, voor deeze Stad, eene vermeerdering van *Jurisdictie* van twee honderd of drie honderd gaarden, en de hooge Heerlykheid van Ouderkerk en Diemen, voor eene redelyke somme, in pandschap te verzoeken (z). Doch dit verzoek is, of niet gedaan, of ten minste niet ingewilligd. 's Lands Staaten hebben zig, sedert ook, doorgaands, ongenegen getoond, om hooge Heerlykheden te verkoopen, of in pandschap uit te geeven. En de Stad heeft zig moeten te vrede houden, met zig, alleenlyk, de Ambagtsheerlykheden van Ouderkerk en Diemen, by aankoop, eigen te maaken; 't welk nogtans, niet voor 't jaar

(y) Resol. Vroedsch. L. B. 27 *Nov.* 1658. *f.* 66.
(z) Resol. Vroedsch. L. K. 17 *Decemb.* 1674. *f.* 153.

jaar 1731, gelukt is; gelyk wy, elders (a), omstandiger hebben aangetekend.

Ambagts-heerlykheden.

De Ambagtsheerlykheid van Ouderkerk of Ouder-Amstel, ten oosten langs den Amstel gelegen, strekt zig, van de Diemermeer in 't noorden af, langs 't gebied van Diemen, de Bylemer-Meer en Bylemer-landen, de Abkouder-Meer, Aasdom en Waveren, tot aan Waverveen in 't zuiden toe uit. Het gantsche Ambagt bevat, in deezen omtrek, vyf voornaame Polders, de groote Duivendrechtsche Polder, de kleine Duivendrechtsche Polder, de Holendrechter-Polder, de Bullewyk en de Hoep-Polder, of Ronde Hoep.

Gelegenheid en Verdeeling.

Groote Duivendrechtsche Polder.

De Groote Duivendrechtsche Polder, die meest uit Weiland bestaat, doch waarin ook eenige Buitenplaatsen, langs de oostzyde des Amstels, gelegen zyn, wordt op agt honderd drie en negentig morgen en drie honderd roeden gerekend. Pas buiten deeze Polder, aan de Ringsloot der Diemermeer, legt eene fraaije buurt, die, naar een Huis en Buitenplaats, op den hoek van den Amstel gelegen, en, voormaals, den *Omval*, en nu *Vryzigt* genaamd, de *Buurt aan den Omval* heet. In deeze buurt, leggen eenige aangenaame Lustplaatsen, en verscheiden Fabrieken, waaronder zyn twee Schuitenmaakers-werven, een Katoen-stampmolen, eene Wolwasschery, eene Loodaschbrandery, en een Snuiftabaksmolen. Binnen de Polder aan dezelfde Ringsloot, is ook eene Loodwitmaakery,

Buurt aan den Omval.

(a) II. *Deel*, XXIII. *Boek*, *bl.* 293.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

Duivendrecht.

ry, waartoe twee molens behooren. Ook ſtaat hier, wat meer Landwaards in, een Oliemolen en nog een Snuiftabaksmolen. Wyders, heeft men, aan den Amſtel, eene Katoendrukkery, voormaals, *het Molentje* genaamd. De buurt *Duivendrecht*, in welke eene Roomſche Kerk is, die, tegenwoordig, door eenen Weereldſchen Prieſter, bediend wordt, legt, ten oosten, in deeze Polder, langs de *Duivendrechtſche Laan*, die, van de Ringſloot der Diemermeer en *Duivendrechtſche brug* af, tot aan de *Ouderkerker Laan* toe loopt. In deeze buurt is eene School, waarvan de Schoolmeeſter, door 't Geregt van Ouder-Amſtel, wordt aangeſteld. Ook heeft men 'er eene Brandſpuit, ten dienſte van de Polder en van de omleggende buurten. Twee Poldermolens ontlaſten de Polder van overtollig water, en loozen 't in den Amſtel. Een ſtaat aan de Ringſloot der Diemermeer; de andere aan den Amſtel, een weinig benoorden de Luſtplaats *Strandvliet*. Zes Poldermeeſters hebben het opzigt over de Polder. Zy worden uit de ingelanden gekooren, en thans zyn drie derzelven ingezetenen van Amſterdam, waaronder een Regent van 't Gaſthuis is, en drie opgezetenen van de Polder.

Kleine Duivendrechtſche Polder.

De KLEINE DUIVENDRECHTSCHE POLDER, door welke, de Ouderkerker Laan, in de lengte, heenen loopt, wordt, nevens een gedeelte van de Binnen-Bullewyk, op vier honderd zes en dertig morgen gerekend, en vervat ook eenige Buitenplaatſen langs den Amſtel, voor 't overige, meeſt uit Weiland beſtaande. Zy ſtaat onder 't op-

opzigt van vier Poldermeesters uit de ingelanden, thans allen ingezetenen van Amsterdam. Doch 't merkwaardigste, welk omtrent deeze Polder gevonden wordt, is het Dorp

Ambagtsheerlykheden.

Oudekerk, omtrent een en een half uur gaans, of vier en twintig honderd roeden, zuidwaards van Amsterdam gelegen, en, waarschynlyk, het oudste Kerkdorp van Amstelland. Het legt, zeer vermaakelyk, langs de oostzyde des Amstels, behoorende de huizen der westzyde, gelyk wy reeds (b) hebben aangemerkt, niet tot Ouderkerk; maar onder Nieuwer-Amstel. De brug, over welke men, uit Nieuwer-Amstel, in Ouderkerk komt, behoorde ook, al van ouds, tot de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel, en derhalve, sedert het jaar 1529, aan de Stad Amsterdam, die 't Bruggeld, van tyd tot tyd, verpagt, en uit de penningen, die 'er van komen, de brug en de straat, aan den vleugel derzelve gelegen, onderhoudt. De Stad heeft, in 't jaar 1623, Octroi van 's Lands Staaten verkreegen, om tweemaal zo veel bruggeld te Ouderkerk te vorderen als zy plagt, ter gelegenheid, dat zy dienstig geoordeeld hadt, den Amsteldyk, bewesten den stroom, zo verre als de schouw van Dykgraave en Heemraaden van Nieuwer-Amstel zig strekte, te zanden, en daardoor bekwaam te maaken, om 's winters, zo wel als 's zomers, te konnen gebruikt worden (c). En van

Het Dorp Ouderkerk.

(b) Hier voor, bl. 185.
(c) Handv. bl. 355. [110.]

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

van dien tyd af, is het bruggeld zeer veel hooger verpagt, dan te vooren. Het brengt, tegenwoordig, omtrent drie duizend guldens 's jaars op: somtyds meer, somtyds minder. De huurder houdt twee knegts, van welken de een, by dag, en de ander, by nagt, past op het ophaalen der brugge, ten dienste der doorvaarende schepen en schuiten, en op het ontvangen van 't bruggeld van voetgangers, paarden en rytuigen. Burgemeesteren van Amsterdam hebben, by eene schikking van den dertigsten October des jaars 1711, de opgezetenen van Ouderkerk, boven en beneden de tolbrug, klein Duivendrecht daar onder begreepen, tot aan de Plaats van *Jacob van Nuys*, nu [in 1766] *Goossen van Bemmel* behoorende, toe, doch verder niet, benevens die van de Bullewyk en Hoeppolder of Ronde Hoep, voor hun en hunne huisgezinnen, vry verklaard van het bruggeld te Ouderkerk, zo als zy, van ouds, geweest waren, mids zy, alleenlyk, twaalf stuivers 's jaars betaalen. Doch deeze vryheid kan, ten opzigte van de schepen en schuiten, niet genooten worden, dan na dat men dezelven by den Pagter heeft aangegeven (*d*). Te Ouderkerk, is zeer sterke doortogt van veelerlei vaartuigen, met naame van Jaagschuiten, naar en van veele Steden en Dorpen van het zuidelyk gedeelte van Holland: ook van rytuigen en wandelaars: al 't welke veel leeven en vertiering brengt in het Dorp, welk, daarenboven, lugtig en net

(*d*) Handv. *bl.* 356.

net betimmerd is, en drie en tagtig huizen en honderd en twee huisgezinnen vervat. Het *Regthuis* plagt, voormaals, de wooning van den Schout te zyn (*e*); doch wordt nu, grootendeels, verhuurd. Voor het zelve, ſtaan de wapens van Amſterdam en Ouderkerk, op twee houten pilaaren. In de Regtkamer, ſtaat een armſtoel voor den Baljuw. De kuſſens voor de Schepenen en Buurtmeeſteren zyn, met het wapen van het Dorp, beſtikt. Beneden in 't Regthuis, is eene gevangenkelder. De *Kerk* is, in den jaare 1756, langs de zuidzyde, daar zy begon te zakken, van den grond af, herbouwd. Ter deezer gelegenheid, ontdekte men, in den grond, eene oude Doopvont van gehouwen graauwen ſteen, van vooren, verſierd met de beeldteniſſen van Apoſtelen of Heiligen; en eenige oude doodkiſten, zynde uitgehoolde ſtammen van boomen, met ronde dekſels. De Doopvont, en ééne der doodkiſten, voor een kind geſchikt, heb ik, den elfden Juny des jaars 1766, hier nog gezien. Voorts, is de Kerk tamelyk ruim en licht, en voorzien, agter den Predikſtoel, van een Choor, welks dak ver boven het dak der Kerke uitſteekt. Het hek, waarmede het zelve van den buik der Kerke afgeſcheiden was, is egter, al voor lang, weggenomen. 't Geſtoelte van den Ambagtsheer, waarvoor 't wapen van Amſterdam vaſtgehegt is, ſtaat, in 't noorden, ter regterzyde van den Predikſtoel. De Kerktooren is vierkant, en plagt eene hooge ſpits

Amstel-Ambagts-heerlykheden.

(*e*) Reſol. en Keurb. ter Ouder-Amſtel, *f.* 29, 36.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

spits te voeren, die, door den geweldigen stormwind van den eersten Augustus des jaars 1674, tot aan het muurwerk toe, weggeslaagen werdt, en, sedert, wat laager, opgetrokken is. De Kerk, in 't jaar 1586, aan de Gereformeerden zynde ingeruimd, werdt, tot in 't jaar 1595, met de Kerk van Amsterveen, door éénen Predikant, bediend, en toen, met die van Diemen, vereenigd, van welke zy, in 't jaar 1606, gescheiden werdt: na welken tyd, zy haaren afzonderlyken Predikant gehad heeft. Hy wordt, na verkreegene handopening van den Ambagtsheer, die ook het regt van goed- of afkeuring heeft, verkooren, door den Kerkenraad, en door allen, die Ouderlingen en Diakenen geweest zyn. In het Dorp, staat eene Brandspuit, ten dienste van het zelve. De opgezetenen van Ouderkerk zyn meest winkeliers en handwerksluiden: ook eenige Renteniers, en enkele visschers. Een weinig beoosten de Kerke van Ouderkerk, hebben de Portugeesche Jooden van Amsterdam een fraai Kerkhof, welk reeds omtrent agt morgen Lands beslaat, en zig, langs het water *de Bullewyk*, uitstrekt. Aan dit Kerkhof, heeft de Gravenmaaker of Oppasser, die, door de Parnassim der Natie, aangesteld wordt, eene vrye wooning. De graven zyn met zerken gedekt: sommigen uit marmer gehouwen, en allen, met Hebreeuwsche en Portugeesche, of Spaansche grafschriften voorzien. Eenigen zyn, met beeldwerk, en enkelen, met de stamwapens van aanzienlyke Lyken, versierd. Het Kerkhof is om-

ringd

...lle Laan, die, door zul- *Ambagtsheerlykheden.*
...'t Priesterlyk geslagt zyn,
...wanneer dezelven de be-
...vrienden of nabestaanden
...'t Kerkhof, legt nog een
..., de Natie toebehoorende,
...graafplaats; des noods, zou
...t worden. Men rekent, dat
...omtrent honderd Lyken be-
...n.

...DRECHTER-POLDER, zuid- *Holendrechter-Polder.*
...n de kleine Duivendrechtsche
..., wordt, ten zuiden, bespoeld
...*de Holendrecht*, welk in de Ab-
...loopt: doch 't water deezer
..., door een klein Sluisje of Ver-
...door de Holendrechter-Polder,
...uivendrechtsche Polder en de
...ewyk, onderhouden wordt, uit
...echt, gekeerd. Diergelyk een
...'er ook aan den *Voetangel*, om
...water van de *Winkel* te keeren.
...drechter-Polder bevat vier honderd
...wintig morgen, twee honderd en
...n goed Weiland. De eenige Pol-
...staat aan de Holendrecht, een wei-
...esten de Abkouder-Meer. De Stad
...lam bezat vry wat lands in deeze Pol-
...ng voor dat zy de Ambagtsheerlyk-
...an Ouder-Amstel in eigendom ver-
..., en was, in 't jaar 1633, met de ove-
...igelanden, wegens de beheering der
...r, overeengekomen. De overeenkomst
...lt bevestigd, by Octroi van 's Lands
...ten van den drie en twintigsten Novem-

 ber

Am-bagts-heerlyk-heden.

ber des jaars 1637. Sedert, werdt de Polder bekadykt, en op Stads land een Watermolen gezet. Ook was men overeengekomen, om jaarlyks vier perſoonen uit de ingelanden te kiezen, drie van welken de regtſpraak hebben zouden over de breuken, die, door den vierden, zynde den oudſten in dienſt, naar dykregt, zouden worden ingevorderd. Het maaken van Keuren en het ſchouwen der Polder-dykaadje werdt ook aan deeze vier Perſoonen geſteld (*f*). Doch na dat de Stad haare Landeryen in deeze Polder, van tyd tot tyd, verkogt heeft (*g*), is 'er verandering gekomen in 't bewind over de Holendrecht, welk nu, met de *Binnen-Bullewyk*, in 't gemeen de *Bullewyk* genaamd, ſtaat aan zes Poldermeeſters, zynde thans vier ingezetenen van Amſterdam; en twee opgezetenen der Polders.

Bullewyk. De Bullewyk, zuidweſtwaards van de Holendrechter-Polder, aan een water, ook *de Bullewyk* genaamd, welk uit de Holendrecht in den Amſtel loopt, gelegen, en in *Binnen-Bullewyk* en *Buiten-Bullewyk*, welk laatſte, eigenlyk, in den ring der Hoep polder legt, onderſcheiden, wordt, zo ver zy afzonderlyk bepolderd, en *Binnen-Bullewyk* genaamd is, op niet meer dan twee honderd en dertig morgen vyf honderd twee en negentig roeden gerekend, en beſtaat uit Weiland en eenige aangenaame Luſtplaatſen, die, langs het water de Bullewyk, zyn aangelegd.

On-

(*f*) Handv. *bl.* 439.
(*g*) Regiſt. *der* verkogte Erven ter Theſaurie, *N.* X. *f.* 164, 167 *verſo.* *N.* XI. *f.* 88 *verſo*, 89 *verſo.*

Onder dezelven, munt, in grootte, uit het *Reigersbosch*, welk zig, met zyne Landeryen, door de Holendrechter-Polder, tot aan den Broeker-weg toe, uitstrekt. Wy hebben, elders (*h*), reden gegeven, waarom sommigen, hier, ten onregte, onzes agtens, een Lusthuis der Heeren van Amstel gezogt hebben. De eenige Poldermolen van de Bullewyk staat, aan 't begin van 't water van dien naam, een weinig bewesten 't verlaat by den Voetangel. AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

De HOEP-POLDER of RONDE HOEP, die tusschen den Amstel, het water de Bullewyk, en het water *de oude Waver*, beslooten is, is de grootste Polder van Ouder-Amstel, en wordt gerekend vyftien honderd zes en twintig morgen, vier honderd drie en zeventig roeden, meest schoon Weiland, te bevatten. In dezelve, leggen verscheiden' buurten, als de *Oostzyde van Waardhuizen* en van *de Zwaluwen-buurt* langs den Amstel, en de *ryke Waveren* langs het water de oude Waver. Ook staat, in deeze Polder, eene Roomsche Kerk, aan het water de Bullewyk, die thans, door eenen Weereldschen Priester, bediend wordt. In de Ronde Hoep, staan drie Poldermolens, een aan de oude Waver, een stuk wegs ten noorden van de buurt aan de *Stokkelaars-brug*, by welke, men eene Biersteekery heeft; een aan den Amstel en de oostzyde der Zwaluwenbuurt, en een aan de Bullewyk, digt by de Begraafplaats der Portugeesche Jooden. Over de Molenwate- *Hoeppolder of Ronde Hoep.*

(*h*) II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 32.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

tering of Molenvliet van deezen laatsten, legt eene kleine houten brug, die, omtrent den jaare 1649, door de Stad Amsterdam, gemaakt is, onder voorwaarde, dat dezelve, door de Hoep-Polder, zou onderhouden worden (*i*). In deeze Polder, is, niet verre van den Amstel, de Kruidmaakery *Sollenburg* verplaatst, die, in 't jaar 1758, op den Overtoomschen Weg, gesprongen was (*k*). By de Stokkelaars-brug, staat eene Brandspuit, ten dienste van het Ambagt. De Ronde Hoep staat onder 't bewind van vyf Poldermeesters, zynde thans drie ingezetenen van Amsterdam, en twee opgezetenen van de Polder.

Volgens de Lyst der Verpondingen van den jaare 1632, stonden, in Ouder-Amstel of Ouderkerk, niet meer dan een honderd twee en zestig huizen: welk getal, volgens de Lyst van den jaare 1732, tot twee honderd negen en veertig huizen en vier molens vermeerderd is. Doch thans staan in het Dorp drie en tagtig, in de Ronde Hoep vier en zeventig huizen, waaronder een Koorenmolen, en in de overige Polders honderd zeven en twintig huizen, waaronder vyf molens; samen twee honderd vier en tagtig huizen, waaronder zes molens;

Regeering van Ouder-Amstel.

De Regtbank van Ouder-Amstel wordt, te Ouderkerk, even als te Amsterveen, in 't *Crimineele*, waarin, ook Waverveen, te Ouderkerk, te regt staat, door den Baljuw van Amstelland en zeven *Schepenen*, gespannen; en in 't *Civile*, door den *Schout*, die, door Burgemeesteren van Amsterdam, als Ambagts-

(*i*) Groot Memor. *N.* III. *f.* 277 *verso*.
(*k*) *Zie* IV. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 268.

bagtsheeren, wordt aangesteld, en dezelfde zeven Schepenen. De laatsten werden, eertyds, jaarlyks, op den tweeden February; doch, sedert eenige jaaren, in 't begin van Maart, door den aangestelden Ambagtsheer, gekooren, uit een dubbel getal, door de dienende Schepenen, benoemd. Voorts, heeft het Geregt van Ouder-Amstel eenen *Secretaris*, die ook, door Burgemeesteren van Amsterdam, in dezelfde hoedanigheid, wordt aangesteld, en te Amsterdam woont. De gewoonlyke regtdag is, te Ouderkerk, op den eersten Dingsdag in elke maand. Over de gemeene zaaken van het Ambagt, hebben, wyders, vier *Buurtmeesters*, nevens Schout en Schepenen, het bewind. Zy gaderen niet alleen, gelyk onder Nieuwer-Amstel; maar maaken ook, nevens Schout en Schepenen, de ommeslagen. Jaarlyks, gaan 'er drie van de vier af, wordende derzelver plaatsen vervuld, door den aangestelden Ambagtsheer, uit een agttal, voor de helft, door Schepenen, en voor de helft, door Buurtmeesteren, benoemd. De benoeming beide van Schepenen en Buurtmeesteren geschiedt ten overstaan van den Schout. Wyders, zyn 'er drie *Armmeesters*, van welken, jaarlyks, twee afgaan, welker plaatsen, door den Ambagtsheer, uit een drietal, door den aanblyvenden en de afgaanden benoemd, vervuld worden. Het eene jaar, dienen twee Gereformeerde en een Roomschgezinde, en het andere jaar, een Gereformeerde en twee Roomschgezinde Armmeesters. Ook heeft men 'er twee *Kerkmeesters*, van welken 'er, jaarlyks, een

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

afgaat, in wiens plaats, de Ambagtsheer, uit een tweetal, door den aanblyvenden en afgaanden benoemd, een' ander' kieft: en twee *Broodweegers*, die, door den Ambagtsheer, Schout en Schepenen, aangefteld worden, en één jaar of langer dienen, naar welgevallen. De *Kofter*, door 't Geregt, gehoord zynde, wordt, door den Ambagtsheer, gekooren. De Ambagtsheer ftelt ook een' *Gravenmaaker* en een' *Yker* aan; en vier *Marktfchippers* op Amfterdam, een van het Dorp, een van de ryke Waveren en twee van de Nes.

De Dorps-rekening wordt, jaarlyks, op den eerften Regtdag in Maart, wanneer ook de gewoonlyke verandering der Regeeringe gefchiedt, door Buurtmeefteren, gedaan aan den Ambagtsheer en Schout en Schepenen; en daarna, door den Secretaris, den volke, van de puije van 't Regthuis, voorgelezen. De Kerk- en Armmeefteren doen, ten zelfden tyde, rekening.

De volgende Heeren zyn, federt het aankoopen deezer Heerlykheid, door Burgemeefteren van Amfterdam, tot Ambagtsheeren aangefteld:

1731. EGIDIUS VAN DEN BEMPDEN.
1738. Mr. JAN SIX.
1749. WILLEM GIDEON DEUTZ.
1757. JAN CALKOEN.

III. Ambagts heerlykheid van DIEMEN.

Wy komen nu tot de Ambagtsheerlykheid van

DIEMEN,

die, op den zelfden tyd als die van Ouderkerk, in 't jaar 1731, door de Stad, werdt

aan

aangekogt (*l*). Zy legt, tusſchen de Watergrafts- of Diemermeer, ten weſten, en den Ban van Muiden, ten ooſten, en grenſt, ten zuiden of zuidweſten, aan de Bylemermeer en groote Duivendrechtſche Polder, en ten Noorden, tot over den Zeedyk, aan 't Y.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. Gelegenheid.

Het Ambagt heeft zynen naam naar het water *den Diem*, welk, uit de Ringſloot der Bylemermeer komende, door de Diemerdammer-ſluis, gemeenſchap met het Y heeft, en den Ban van Diemen in twee deelen ſcheidt. Het Geregt van Diemen, of *Demen*, gelyk het, oudtyds, genoemd werdt, wordt reeds vermeld, in eenen brief van Otto van der Lippe, Biſſchop van Utrecht, van den jaare 1225, en plagt, door de Heeren van Amſtel, voor de helft, in pandſchap gehouden te worden van het Stigt (*m*). De opgezetenen van deezen Ban ſchynen, in onze oude Chronyken, ook op het jaar 1170, gedagt te worden, leezende men, in éène derzelven, dat de Kennemers, in 't gemelde jaar, van eenen zwaaren watervloed overvallen zynde, door die van Diemen, met ſchuiten [*navibus Dimenſibus*], geholpen werden (*n*). Zy plagten, van ouds, den Graave, in zyne krygstogten te water, met zeſtien riemen te dienen; doch werden, om hun onvermogen, in 't jaar 1389, op dertien en een halve, en in 't jaar

Naamsreden.

Oudheid.

(*l*) *Zie* II. *Deel*, XXIII. *Boek*, *bl.* 293.
(*m*) *Vide* MATTH. de Jure Gladii. *Cap.* XXV. *p.* 424. en *hiervoor*, II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 10, 24.
(*n*) WILHELM. PROCURAT. *ad annum* 1170. *in* MATTH. Analect. *Tom.* II. *p.* 464.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

jaar 1390, op agt riemen gesteld (*o*). De Ambagtsheerlykheid van Diemen, met de andere goederen van den Huize van Amstel, aan Guy van Henegouwen, en, naderhand, aan de Graaven van Holland gekomen zynde, is in de Graaflykheids Domeinen gebleeven, tot dat zy, in 't jaar 1731, aan de Stad Amsterdam verkogt geworden is.

Verdeeling.

Het Geregt of de Ban van Diemen is, van ouds, onderscheiden geweest, in vier Buurten, Over-Diemen, Bovenkerk, Buitenkerk en Outersdorp: en deeze verdeeling wordt, nog tegenwoordig, gevolgd, in 't gaderen der Dorps-lasten; om welke lasten, die, jaarlyks, zes of zeven honderd guldens beloopen, over de opgezetenen van het Ambagt, en over zulken, die, buiten 't Ambagt woonagtig, hunne eigene vaste goederen binnen 't Ambagt gebruiken, om te slaan, Schout, Schepenen en Buurtmeesteren, by Octroi van 's Lands Staaten van den dertigsten October des jaars 1755, gemagtigd zyn.

Over-Diemen.

In OVER-DIEMEN, gelegen, ten zuidoosten van 't water den Diem, en ter wederzyde van de Trekvaart naar Muiden, leggen, behalve de buurt van dien naam, verscheiden' Polders, als de *Diemerdammer-Polder*, de *Hopmans-Polder* en de *School-Polder*, welke twee laatsten, op honderd vyf en negentig morgen, vyf honderd roeden begroot zyn, ten noorden, en de *Oude-Stammer-Polder*, de *Oude Kicken-Polder*, en de *Oude Gaasper-Polder*, ten zuiden van de Muider

(*o*) *Zie* MIERIS Charterb. III. *Deel*, *bl.* 516, 569.

der Trekvaart. De laatstgemelde Polder legt, gedeeltelyk, onder 't Geregt van Weesperkarspel, en de drie laatstgemelde Polders maaken, met vier anderen, ook onder 't Geregt van Weesperkarspel leggende, eene gemeene Polder uit, de *Gemeenschaps-Polder* genaamd, die, in 't geheel, zeven honderd zes en twintig morgen, vier honderd agt en veertig roeden groot gerekend wordt. In Over-Diemen, staat ook de eenige Roomsche Kerk van den gantschen Diemer-Ban, naar welke men, van Diemen en Diemerbrug, over de *Vinkenbrug*, den naasten toegang heeft. Zy is, omtrent den jaare 1630, gestigt, en lang, met de Roomsche Kerk van Durgerdam, vereenigd geweest. Tegenwoordig, wordt zy, door eenen Weereldschen Priester, bediend De *Diemerdam*; by welken, maar één huis staat, legt ook in Over-Diemen, aan den Diemerdyk en 't water den Diem, in welk water, een der twee uitwaterende sluizen van den Diemerdyk (de andere is de Ypeslooter-sluis) legt, die, hierom, den naam van *Diemerdammer Sluis* draagt. Wy zullen 'er, beneden, in de Beschryving van het Hooge Heemraadschap van den Zeeburg en Diemerdyk, nader van handelen. By Diemerdam, ruim honderd roeden boven eenen kleinen inham van 't Y, *de Mullem* genaamd, staat de gewoonlyke steenen mylpaal, die de uitgestrektheid van 't Ban- en Vangregt der Stad Amsterdam aanwyst. De *Diemerdammer Polder*, die, zuidoostwaards van Diemerdam, tegen den Muiderban legt, en thans maar negen en

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

twin-

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. twintig morgen drie honderd vyftig roeden groot gerekend wordt, is, gedeeltelyk, tot verbetering van den Diemerdyk, verdolven, waarom derzelver Ringdyk niet meer onderhouden wordt. De Molen van de Schoolen Hopmans-Polder ontlast de Diemerdammer-Polder van het overtollig water.

Bovenkerk. De Buurt BOVENKERK legt, ten noorden en ten zuiden van eene oude vaart, de *Rykersloot* genaamd, die, van de Hardveldsche, tot by de Vinkenbrug, in den korten Diem loopt, en een gedeelte der Muider-Trekvaarte uitmaakt. Bovenkerk wordt, in Boven-Rykersloot en Beneden-Rykersloot, onderscheiden. *Boven-Rykersloot* bestaat uit een gedeelte van de *Venser-Polder*, welks overig en zuidelyk gedeelte tot Ouder-kerk en tot de Hoog-Bylemer behoort. De Landen deezer Polder zyn, volgens Octroi van den vyfden May des jaars 1638, met eene zwaarder Kaade, omringd geworden (*). *Beneden-Rykersloot* vervat de *Diemer-Polder*, aan den Landweg en Kerkvaart, die, volgens Octroi van den vyftienden July des jaars 1641, bepolderd is (†), en thans drie honderd zeven en dertig morgen, drie honderd twee en veertig roeden groot gerekend wordt; en een gedeelte van de Polder de *Veentjes*, langs de Ringsloot der Diemermeer, welks overig gedeelte onder Buitenkerk legt. De aanzienlyke buurt *Diemerbrug* legt aan den Diemerweg en Rykersloot, uit welke, de vaart van Amsterdam naar Muiden voortgegraaven is. In deeze buurt,

De buurt *Diemerbrug.*

(*) *Zie* Bylaagen, Lr. E.
(†) *Zie* Bylaagen, Lr. F.

buurt, ſtaan veel meer en veel beter huizen, dan in het Dorp Diemen. Ook zyn hier verſcheiden neeringryke herbergen. De brug, naar welke, de buurt haaren naam, en die de Stad Amſterdam in pagt heeft van de Graaflykheid, legt over de Rykerſloot, loopende in de gemelde vaart, ſedert het graaven van welke, omtrent den jaare 1640, de buurt, in getal van huizen, ſterk toegenomen is. Ook moeten alle ſchuiten en rytuigen, die, van Amſterdam, langs den naaſten weg, naar Muiden, Naarden en Weesp willen, de Diemerbrug voorby: 't welk veel leevens en gewoels, in deeze buurte, veroorzaakt. De Trekvaarten van Muiden en Weesp loopen, aan de Diemerbrug, ſamen, en tuſſchen de twee vaarten, legt hier een driehoekig ſtuk Lands, welk der Stad Amſterdam toekomt, en het *Verkens-Eiland* genaamd wordt. Het is een overgebleeven gedeelte van het land, welk, tot het graaven der Weesper Trekvaarte, uit de Venſer-Polder, aangekogt was. Het is vyftien morgen, honderd vyf en vyftig en drie vierde roeden Amſterdamſche maat groot.

Am-bagts-heerlyk-heden.

Onder de Buurt Buitenkerk, behoort de *Buitendykſche Polder*, buiten den Zeedyk tegen 't Y gelegen, en beſtaande uit zeer goed hooiland, op welks etgroen vee geweid wordt. De kaade deezer Polder is, ter oorzaake van 't wegſpoelen der Landen, dikwils, en laatſtelyk in 't jaar 1763, binnenwaards, gelegd. De Polder wordt een en zeſtig morgen, zes honderd zeventig roeden groot gerekend. Voorts, leggen hier, binnenwaards,

Buiten-kerk.

te-

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

Het Dorp *Diemen.*

tegen den dyk, twee kleine Braakjes, *Van Van Tydens Waade* en *Akkers Waade* genaamd. Doch 't voornaamſte van de Buurt Buitenkerk is het Dorp DIEMEN zelf, welk, aan den Diemer weg, en aan eene vaart, die naar de Ringſloot der Diemermeer loopt, en de *Kerkvaart* genaamd wordt, gelegen is. De Kerk van Diemen, die, in 't jaar 1572, door het Staatſch Krygsvolk onder den Graave van der Mark, verbrand werdt, is een oud, doch tamelyk wel geſchikt gebouw, welk, in den jaare 1744, merkelyk, verbeterd is. 't Gewelf is, van binnen, beſchilderd met de verbeelding van eenige aloude Voorzeggingen, en van de vervulling derzelven, in den perſoon des Zaligmaakers. Doch het ſchilderwerk is, gedeeltelyk, vergaan, door ouderdom. Agter den Predikſtoel, die, voor eenige jaaren, verzet is, ſtaat het oud geſtoelte van den Baljuw van Amſtelland. 't Geſtoelte van den Ambagtsheer, voor welk, het wapen van Amſterdam geſteld is, ſtaat ter regter zyde van den Predikſtoel. De Tooren der Kerke heeft eene ſierlyke ſpits, die, meer dan eens, vernieuwd is; doch eenigszins ſcheef ſtaat. De Predikant wordt, door den Kerkenraad, verkooren, na verkreegene handopening van den Ambagtsheer, die 't regt van goed- en afkeuring heeft. Het zogenaamde Regthuis van den Diemerban, zynde eene herberg, ſtaat omtrent de Kerk; doch behoort het Ambagt niet in eigendom toe. Ook komt het Geregt hier, tegenwoordig, alleenlyk des Zomers, byeen. Des Winters, vergadert het,

het, gemeenlyk, in eene herberg aan de Diemerbrug. Voorts, ſtaan de meeſte huizen van Diemen niet digt by de Kerk; maar hier en daar, door 't Land verſpreid. Van de geſchiedeniſſen van Diemen weeten wy, behalve 't gemelde, niets byzonders aan te tekenen, dan dat 'er, op den elfden Juny des jaars 1652, in eens Bakkers huis, brand ontſtaan is, waardoor tien huizen, en daar onder het Regthuis verteerd werden. Tot voorkoming van diergelyken ramp, heeft het Ambagt, tegenwoordig, twee Brandſpuiten, waar van de eene, in de Kerk te Diemen ſtaat, en de andere, in een huisje aan de Diemerbrug. AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

De Buurt OUTERSDORP legt weſtwaards van het Nieuwe Diep, binnen den Diemerdyk, en paalt aan de Vryheid der Stad Amſterdam. By deeze buurt, beneden tegen den dyk binnenwaards, hebben de Hoogduitſche Jooden van Amſterdam een Kerkhof aangelegd, waar de geringſten onder hen begraaven worden. Men vindt 'er geene zerken; maar alleenlyk ſtaande platte paalen, met opſchriften, op de graven. De aanzienlykſten hebben eene Begraafplaats by Muiderberg, tuſſchen Muiden en Naarden. Een gedeelte van Outersdorp, ter grootte van omtrent vyf en zeſtig morgen, legt binnen den ring der Outewaaler- of Over-Amſtel-Polder. Ooſtwaards van Outersdorp, lagen, van ouds, de buurten *Jaap-Hannes* en *Ypeſloot*, die, door het doorbreeken van den Diemerdyk, welk het *Nieuwe Diep* veroorzaakt heeft, geheellyk, zyn weggeraakt. 't Gemeene-Lands-Huis *Outersdorp.*

van

AMBACTSHEERLYKHEDEN.

van den Diemerdyk, en de Buitenplaats *Ruimzigt*, voormaals de Traankookery van Jean Tourton, ſtaan nog op Jaap-Hannes. Doch op Ypeſloot, ſtaat maar één huis, het *Viſſchershuis* genaamd. De herberg *Zeeburg*, aan den Diemerdyk, tuſſchen Outersdorp en Jaap-Hannes, die 't Oude-zyds-Huiszitten-Huis toekomt, is, in 't jaar 1766, grootendeels, vertimmerd. Ten zuidooſten van 't Nieuwe Diep, legt een ſtuk Rietland, welk aan de gemeene Waarſchappy van den Diemerdyk toebehoort.

Van ouds, hebben, door den Diemerban, twee Heerenwegen geloopen, die nog in wezen zyn: de een, van den Afloop naar Diemen, door Diemen en Diemerbrug, naar Ouderkerk, en de andere, van Diemerdam, langs den Diem, en over de Vinkenbrug, die, eerſt na 't graaven der Muider Trekvaarte, gelegd is, langs de Bylemermeer en de Gaasp, naar Weesp. Beide deeze Wegen zyn, reeds voor de bepoldering der Landen, in wezen geweeſt; gelyk klaarlyk te zien is, uit de oude Kaarte van *Jooſt Jansz.* van den jaare 1575, van welke een gedeelte, voor de *Handveſten van Amſterdam*, geplaatſt is. Schout en Schepenen van Diemen hebben, zo ver men geheugen mag, deeze twee wegen, als zynde Heerenwegen, geſchouwd. Ook zyn zy, in 't bezit van 't regt hiertoe, ten opzigte van den eerſtgemelden weg, tegen de meening van Poldermeeſteren van de Venſer-Polder, beveſtigd geworden, by eene Sententie van den Hoogen-Raade van den agt en twintigſten

ſten September des jaars 1755. Ten opzigte van het zelfde regt over den anderen weg, daar dezelve langs de Gaasp loopt en de *Stammerdyk* genaamd wordt, hangt het geding, tegenwoordig [1766], nog onafgedaan, voor den zelfden Hoogen Raade.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

In de Lyſt der Verpondingen van den jaare 1632, werdt Diemen met de Diemermeer gerekend op een duizend twee en zeventig morgen Lands. Doch de Diemermeer, ſedert, een byzondere Geregtsban geworden zynde, is Diemen alleen, in de Lyſt van den jaare 1732, aangeſlaagen voor een duizend negen en zeſtig morgen, zeven honderd zeven en zeſtig en een halve roeden Lands, van agt honderd roeden ieder morgen. In de eerſtgemelde Lyſt, werden, in Diemen en de Diemermeer, een en negentig, en in de andere, voor Diemen en Diemerdam, honderd en dertien huizen geſteld.

Regtbank en Regeering.

In 't *Crimineele*, ſpant de Baljuw van Amſtelland, met zeven *Schepenen*, de Vierſchaar over den Ban van Diemen, in 't zogenaamde Regthuis van het Dorp, of aan de Diemerbrug. De Schout zit, met dezelfde Schepenen, ter zelfder plaatſen, over *Civile* zaaken, gewoonlyk, op den eerſten Saturdag in elke maand, te regt. Vyf van de zeven Schepenen worden, jaarlyks, tegen den tweeden February, op welken dag, zy in dienſt treeden, gekooren, door den aangeſtelden Ambagtsheer. De twee oudſte Schepenen blyven, gemeenlyk, nog een jaar, in dienſt; ſchoon 't aan den

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

Ambagtsheer ſtaat, dezelven allen zeven te doen afgaan. Burgemeeſteren van Amſterdam ſtellen, als Ambagtsheerén, ſedert het jaar 1731, den Schout en eenen Secretaris, welke twee ampten, ſedert het jaar 1728, door dezelfde perſoonen, bekleed zyn. De Schout heeft regt om beeſten te ſchutten, ook op den Zeedyk, in gevolge der Handveſte van Hertoge Albrecht van den jaare 1387 [1388] (p). Het ſchuthok ſtaat aan de ooſtzyde van den Afloop naar Diemen; binnensdyks. Voorts, zyn 'er zes *Buurtmeeſters*, die, nevens Schepenen, ſtem hebben in alle Dorpslaſten. Zy dienen maar één jaar, en worden, door den aangeſtelden Ambagtsheer, gekooren, uit een dubbel getal, door de afgaanden benoemd. Schepenen ſtellen, wyders, drie *Armmeeſters*, die drie jaaren dienen; doch van welken, jaarlyks, één afgaat. De drie *Kerkmeeſters* dienen, van gelyken, drie jaaren, gaande 'er ook, jaarlyks, één van af. De Ambagtsheer vervult de plaats van den afgaanden, uit een drietal, door Kerkmeeſteren benoemd. De Arm- en Kerkmeeſters doen, jaarlyks, rekening aan den Ambagtsheer, ten overſtaan van Schout en Schepenen. De Ambagtsrekening en die der Verpondingen geſchiedt ook aan den Ambagtsheer, en in 't openbaar, door Schout, Schepenen en Buurtmeeſteren. Schout en Schepenen ſtellen, op voorſlag van den Schout, twee *Broodweegers*, die een jaar dienen. De Ambagtsheer ſtelt, wyders, den *Geregtsbode*, een' *Gravenmaaker*, een' *Tker*, een'

(p) Handv. bl. 71.

een' *Marktschipper* van Diemen en Diemerbrug op Amsterdam en twee *Verkenschouwers*. De Koster wordt, even als onder Ouderkerk, aangesteld. De gemeene Dorps Armen worden onderhouden, uit de maandelyksche Collecte, die, door de Armmeesteren, geschiedt. Ook deelen zy, met de Diaconie-Armen, 't gene, onder 't begraaven, en in de Bossen, die in de herbergen hangen, gecollecteerd wordt. Wyders, hebben zy hun aandeel van de rantsoenen der middelen op de verteeringe, die, voormaals, verpagt werden, en van de rantsoenen der vaste goederen en beesten, die in 't openbaar worden verkogt. Eindelyk, wordt 'er, ten hunnen behoeve, ook een Armengeld betaald van de Turf, die in 't Ambagt wordt opgedaan. De Diaconie en Armmeesteren van Diemen hebben, op den twaalfden January des jaars 1745, te gelyk met die van Ouder-Amstel, Waveren, Waverveen en Nieuwkoop, Octroi verkreegen, om te mogen erven van zulken, die, door hen, onderhouden geweest zyn, en zonder nakomelingen overlyden; mids geen' uitkoop gedaan hebbende. Ambagtsheerlykheden.

Zie hier de naamen der Ambagtsheeren van Diemen, die, van 't jaar 1731 af, door Burgemeesteren van Amsterdam, zyn aangesteld.

1731. Gerrit Corver.
1750. Mr. Pieter Rendorp.
1761. Mr. Gualterus Petrus Boudaan.

AM-BAGTS-HEERLYK-HEDEN.

De Dorpen van Amſtelland en Gooiland hebben, by eene Handveſt van Hertoge Albrecht van den vyftienden Maart des jaars 1387 [1388], verkreegen, dat een der twee partyen, die geſchil met elkanderen hadden, op koſten van hem, die in 't ongelyk geſteld zou worden, by Schepenen van Amſterdam, vonnis zou mogen doen haalen: welke gewoonte, tot op deezen tyd toe, ſtand gehouden heeft (*q*). Zie hier de woorden der Handveſte, waaraan zy haaren oorſprong verſchuldigd is: *Voort ſoo en ſal men geen vonniſſen beroepen, in gheene Dorpen in onſen Lande voorſchreven: maer waer eenigh man van der eener partye, die dat vonniſſe aengingbe, ende des begeerde, ſoo ſouden die Schepenen dat Vonniſſe halen tot Amſtelredamme, op der geenre koſt, die in den onrecht heviele. Ende ſoo wes die Schepenen van Amſtelredamme voor recht uytgaven, dat ſoude voortgaen* (*r*). By een *Advys* van Haagſche Regtsgeleerden van den zeſtienden April des jaars 1604, is verſtaan, dat dit Privilegie zig ook tot *Crimineele* zaaken uitſtrekt (*s*). Ook is niet zonder voorbeeld, dat de Baljuwen van Amſtelland, in *Crimineele* zaaken, vonnis by Schepenen van Amſterdam gehaald hebben (*t*).

De

(*q*) *Zie* 't Vonniſſen-Regiſter ter Secretarye, *en* Stads Miſſiven *N*. X. *f*. 156 *verſo*, XI. 2 *verſo*.

(*r*) Handv. *bl*. 71. [7.]

(*s*) Regiſter *van* diverſe Sentent. *ter Secretarye beruſtende*, *f*. 126.

(*t*) *Zie* 't Vonniſſen-Regiſt. *op* 24 *Aug*. 1667, 14 *April* 1668 *en* 31 *January* 1669.

Ambagtsheerlykheden.

De Ambagtsheerlykheden, die de Stad in Amstelland bezit, hebbende afgehandeld, gaan wy nu over, tot de eenige Ambagtsheerlykheid, Amsterdam in Kennemerland toekomende, zynde die van

IV. Ambagtsheerlykheid van Slooten, Slooterdyk, Osdorp, *de* Vrye Geer en de Vrye Ambagten.

SLOOTEN,

met het gene 'er, van ouds, onder begreepen geweest is, te weeten, Slooterdyk, Osdorp of *Oostdorp*, de Geer, of *Vrye Geer*, en de Vrye Ambagten. Zy legt ten westen van de Vryheid der Stad, en van het water *de Schinkel*, en strekt zig, zuidwaards en westwaards, tot aan de Nieuwe en Haarlemmer-Meer, en over halfwege Haarlem, en Noordwaards, tot aan den Haarlemmer- of Spaarnedammer-dyk en 't Y toe, uit. Het Ambagt van Slooten is, reeds in 't jaar 1303, door Graave Jan den II., voor drie honderd en tagtig ponden Hollandsch, verpand geweest aan *Dirk van Haarlem Simonszoon*, onder beding, dat hy het, ten regten Leen, van de Graaflykheid houden zou, zo 't, in den tyd van drie jaaren, niet wederom gelost werdt (*u*). 't Zy dat dit geschied, of dat het Ambagt, anderszins, door het Zoonloos overlyden van Dirk van Haarlem, of van eenen zyner mannelyke nazaaten, wederom aan de Graaflykheid vervallen zy; 't is ten hoogste waarschynlyk, dat Vrouw *Margareet van Kleeve*, in laater' tyd, gelyk met andere Heerlyke goe-

Historie.

(*u*) B. van Santen Handv. van Kennemerl. *bl.* 259.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

goederen, door haaren Egtgenoot, Hertoge Albrecht, met het zelve, verlyd geworden is. Immers, men vindt haar, in 't jaar 1405, en haare Zuster, *Catharina van Kleeve*, in 't jaar 1411, in 't bezit van dit Ambagt (*v*). Hoe 't, sedert, te gelyk met het Ambagt van Amsterveen, in bezit van 't Huis van Brederode geraakt zy, hebben wy, hiervoor (*w*), aangetekend: ook hoe zig de Stad Amsterdam, in 't jaar 1529, de Ambagtsheerlykheden van Slooten en Amsterveen, door aankoop, heeft eigen gemaakt. Beide deeze Ambagtsheerlykheden omringen de Stad en derzelver Vryheid aan de Landzyde: zo dat, door het aankoopen derzelven, de geschillen, die, anderszins, ligtelyk, over de grensscheiding ontstaan konden, voortaan, of niet konden voorvallen, of gemakkelyk konden bygelegd worden. De Amsterdammers bezaten, al vroeg in de veertiende eeuwe, Land in het Ambagt van Slooten. Wy hebben, elders (*x*), gewag gemaakt van een geschil, welk, tusschen hen en de opgezetenen van het Ambagt, ontstaan was, en, in 't jaar 1339, door Graave Willem den IV., bygelegd werdt. Het regt om eene Waage te mogen hangen, werdt, in 't jaar 1466, door Hertog Filips van Bourgondie, aan die van Slooten en Osdorp verpagt (*y*). De Waag werdt, sedert, te Slooter-

(*v*) *Zie* Handv. van Rynl. *bl.* 30, 76, 81.
(*w*) *Bladz.* 179.
(*x*) II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 91.
(*y*) LAMS Handv. van Kennemerl. *bl.* 751, VAN SANTEN Handv. van Kennemerl. *bl.* 176.

terdyk, aan den Dyk geplaatst. Doch zy is, al voor veele jaaren, wederom weggenomen. AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

In de Ambagtsheerlykheid, van welke wy spreeken, komen ons voor de Slooter-Ban, met de Dorpen Slooten en Slooterdyk, de Osdorper-Ban, met de buurt Osdorp, de Geer-Ban by Slooten, en de Vrye Ambagten. Verdeeling.

De SLOOTER-BAN, die verre de grootste is van het Ambagt, bestaat, voornaamlyk, uit vyf Polders, de *Binnen-Polder*, door welke, de Slooter-Vaart loopt, van den Overtoom af tot aan de Kerkvaart; de *Bovenwegs-Polder*, bezuiden den Slooterweg, die, een stuk wegs boven den Overtoom, by de Hofstede 't *Huis de Vraag*, aanvangt, en regt op Slooten aanloopt; de *Middelvelds-Polder*, tusschen den *Groenen-Weg* en den *Uitweg*, die beide aan den Haarlemmer-Trekweg beginnen, en op den *Osdorper-Slimmen-weg* uitloopen; en twee Polders benoorden de Haarlemmer Trekvaart, de *Over-Braaks-Polder*, zo genaamd, om dat zy, ten oosten van de Braak de *Slochter*, gelegen is, en de *Agter-Slooterdyker-Polder*, bewesten het zelfde water leggende. Buiten den Haarlemmerdyk, ten noorden van het Dorp Slooterdyk, legt nog eene bekadykte Polder, de *Slooterdyker-Buiten-Polder* genaamd. Doch 't land, in deeze Polder, is van geringe waarde. Wyders, legt, tusschen Slooterdyk en Slooten, een drooggemaakt en bedykt Meertje, de *Slooter-* of *Slooterdyker-Meer* genaamd. Het is, voor 't eerst, in 't jaar 1644, bedykt, en tot Hofsteden, Tuinen *Slooter-Ban.*

Ambagts-heerlykheden.

en Bouwhuizen aangelegd: doch, sedert, meer dan eens, doorgebroken, en telkens wederom beverscht (z). Het staat onder 't bestier van eenen Dykgraaf en twee Heemraaden, die den Ringdyk, Wegen en Wateren van het zelve schouwen.

Overtoom.

In den Ban van Slooten, langs de westzyde van de Schinkel en Kostverlooren-Vaart, en elders, zyn verscheiden' Lustplaatsen, en ook eenige Katoendrukkeryen en Afkookeryen van Katoenen-Lynwaaten aangelegd. Zy behooren, zo wel als de huizen en herbergen aan deeze zyde, tot de buurt van den *Overtoom*, zo genaamd naar den *Overslag* of *Overhaal* (in eenen brief van Hertoge Albrecht van den jaare 1364, lees ik *Overthoon* (*a*)), door welken, kleine schuiten en praamen gehaald worden over eenen dam, in de Kostverlooren-Vaart gelegd. By welke gelegenheid, zulks geschied, en hoe veel geschils 'er, wel eer, met de Stad Haarlem, en met het Hoog-Heemraadschap van Rynland, over ontstaan zy, hebben wy, elders (*b*), omstandiglyk, te boek gesteld. In 't jaar 1655, is, by Burgemeesteren van Amsterdam, eene Ordonnantie gemaakt, op het overhaalen der Veerschepen van Leiden naar deeze Stad, over den Overtoom (*c*). Doch alzo de Leidsche Kaagen, sedert veele jaaren, niet worden overgehaald, maar voor den Overtoom blyven leggen, wordt deeze Ordon-

(z) Commelin, *bl.* 875.
(a) Handv. van Rynl. *bl.* 19.
(b) *Zie* II. *Deel*, XI. *Boek*, *bl.* 138 *enz.*
(c) Groot-Memor. N. IV. *f.* 71.

donnantie niet meer agtervolgd. Het Hoog-Heemraadſchap van Rynland heeft, altoos, naauwkeuriglyk toegezien, dat de dam van den Overtoom, en de Overtoom zelf, op eene bekwaame hoogte, gehouden werden, om te voorkomen, dat het Amſtellands-water, welk, doorgaands, hooger dan het Rynlands-water is, behalve by aanhoudende westen-winden, in den boezem van Rynland vloeije. Men heeft den Overtoom, in 't jaar 1705, naauwkeuriglyk gemeeten, en de hoogte van 't middenvak zes en een halve duim laager dan Stads-peil bevonden (*d*): en naar deeze meeting, wordt dezelve, nog tegenwoordig, op den voet der oude overéenkomſten, onderhouden. Langs den Slooterweg, ontmoet men ook eenige Luſtplaatſen. Wyders leggen, in deezen Ban, de Dorpen Slooten en Slooterdyk, tot welker byzondere Beſchryving wy nu overgaan.

Am-bagts-heerlyk-heden.

Het Dorp Slooten.

Slooten, vermoedelyk, zo genaamd, naar de *Slooten*, die den Ban doorſnyden, is, ongetwyfeld, een van de oudſte Dorpen in deezen oord; wordende van deszelfs Kapelle reeds gewaagd, in eene overeenkomſt tuſſchen *Willem den I.*, Biſſchop van Utrecht, en *Regimbert*, Abt van Epternach, die, in 't jaar 1063, getroffen werdt (*e*). Het legt, een groot uur gaans ten zuidweſten van Amſterdam, midden in 't geboomte, aan den Slooter-weg, en ten einde eener vaarte, de *Kerk-*

(*d*) Groot-Memor. N. IX. *f.* 43. *Zie ook* Privileg. van Haarl. *bl.* 598.

(*e*) *Apud* Hedam, *p.* 132.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

Kerkvaart genaamd, die gemeenschap met de Ringsloot der Slooter- of Slooterdyker-Meer heeft. De Kerk en een gedeelte van het Dorp zyn gelegen in den Ban der *Vrye Geer*, van welke wy, beneden, handelen zullen. By de Kerk, staat eene Mylpaal, die de uitgestrektheid van het Ban- en Vangregt der Stad Amsterdam aanwyst. De Kerk van Slooten plagt, van ouds, aan S. Pancras gewyd te zyn. Ook willen sommigen, dat het Dorp zelf *S. Pancras* plagt genoemd te worden. En verhaalt men, dat de Priester, op den Feestdag van S. Pancras, zynde den twaalfden May, den volke een doodshoofd plagt te vertoonen, welk hy zeide te zyn dat van S. Pancras, die gehouden werdt, ten tyde van Diocletiaan, om het geloof, den marteldood geleeden te hebben. Men wil zelfs, dat zekere Pastoor van Slooten, zyne kudde van de egtheid van dit heilig overblyffel, met luider stemme en deeze woorden, plagt te verzekeren: *ten is gheen Ossenhooft, ten is gheen Paardenhooft; maer t is het heylighe hoofd van Sinte Pancras* (*f*). Ondertusschen, gelooft men, te Rome, dat het hoofd van S. Pancras, die aldaar onthalsd zou zyn, met den romp, in de Lateraansche Kerke, begraaven is. De Kerk te Slooten, schoon nog tamelyk ruim, naar de gelegenheid der Plaatse, plagt zeer veel grooter te zyn, dan zy tegenwoordig is. Zy is, ten tyde van Keizer Karel den V., door ouderdom, zeer vervallen zynde, uit de inkomsten der Slooter-

(*f*) W. SYVAERTS Roomsche Myster. ontdekt. *Voorrbl.* 28.

ter-Meer, ten dien einde, door den Vorst, geschonken, wederom opgetimmerd. Geduurende 't beleg van Amsterdam, in 't jaar 1572, werdt zy, door 't Staatsch Krygsvolk, in den brand gesteken. Doch zy is, naderhand, wederom herbouwd. Tegenwoordig, pronkt zy met een vierkant Toorentje, welk eene agtkante spits heeft. De Predikstoel is netjes, en, nevens het hek van het Doophuis, van gebruind eekenhout gemaakt. Ter regterzyde van den Predikstoel, staat een gestoelte voor den Ambagtsheer. De Kerken te Slooten en te Slooterdyk zyn, na 't invoeren der Hervorminge, omtrent den jaare 1584, tot in 't jaar 1613, door éénen Predikant, bediend geworden. Doch toen werdt, te Slooterdyk, een byzondere Predikant aangesteld: en sedert heeft elk Dorp zynen Predikant gehad. Men rekent, dat, in het Dorp Slooten, waar verscheiden' huizen, door twee huisgezinnen, bewoond worden, omtrent vyftig wooningen zyn. Ambagtsheerlykheden.

Slooterdyk, zo genaamd, om dat het in den Ban van *Slooten*, aan den *Dyk* is aangelegd, en niet, agt ik, naar het water *de Slochter*, gelyk sommigen (g) willen, legt maar een half uur gaans westwaards van Amsterdam, tusschen de Haarlemmer Trekvaart en den Haarlemmer-Dyk, tegen over het Tolhek aan de vaart, over welke, men zig, met eene schouw, laat overzetten, om, van deeze zyde, in het Dorp te komen. Het Dorp is net bebouwd, en van een goed getal Het Dorp Slooterdyk.

(g) C. Beudeker Aantek. op Cl. Bruins Zoeken.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

tal van lustige speelhoven voorzien, die, voor 't grootste gedeelte, van agteren uitkomen aan het water de Slochter, welk zig, tot aan den dyk toe strekt, en, oudtyds, in 't Y liep, door eene sluis, die, al voor veele jaaren, is weggenomen. Het grootste gedeelte der huizen staat, binnenwaards, in eenen halven kring, tegen eenen bogt van den dyk: 't welk, aan het Dorp, van deeze zyde, eene bevallige gedaante geeft. De Kerk te Slooterdyk is zekerlyk veel jonger dan de Kerk te Slooten, en, veelligt, niet lang na 't midden der vyftiende eeuwe, gestigt, toen Slooterdyk, welk, in de Verlybrieven van den jaare 1434 (*h*), nog niet genoemd wordt, in getal van huizen, genoegzaam, toegenomen was. Immers, sommigen hebben, uit eenige aantekeningen in een oud misboek, welk, in deeze Kerke, plagt gebruikt te worden, beweezen, dat, in dezelve, in 't jaar 1479, eene nieuwe Doopvont, en in 't jaar 1488, de eerste pilaaren in 't Choor geplaatst zyn (*i*). In 't jaar 1572, werdt de Kerk van Slooterdyk, geduurende het kort beleg van Amsterdam, door het Staatsch Krygsvolk onder den Graave van der Mark, in den brand gesteken; doch, naderhand, eenigszins, hersteld, en in 't jaar 1664, in de tegenwoordige gedaante, van den grond af, opgebouwd, gelyk, uit dit tydschrift, aan den tooren boven den ingang:

CHRIS-

(*h*) *Zie* Handv. *bl.* 303.
(*i*) LE LONG, *bl.* 398.

Christiano VIgILanDVM, Am-
Bagts-
Heerlyk-
heden.

dat is:

't Voegt een' Christen te waaken:

en uit een Latynsch opschrift, boven den Predikstoel, in eene zwarte tafel, gesteld, blyken kan. Het luidt aldus:

Ad
Majorem Dei Gloriam
Vere Reform. Christ. relig.
Exercitium.
Templum hoc, incendio vastatum,
Vetustate collapsum,
ab imis fundamentis instaurari, amplificari
curavit
Cornelius de Graaf,
Liber Dominus in Suytpolsbroek etc.,
Amstel. reipub. Cos. ac Senator,
pagi hujus etc. Toparcha;
Pastore
Engelberto Sloot,
Ædilibus
Johanne Nicolai van Dyk
Martino Petri Lyst:

PRI-

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

PRIMUM LAPIDEM PONENTE
JOHANNE VAN NOORT.
A°. ÆRÆ CHRISTIANÆ MDCLXIV.

dat is:

TOT
MEERDER VERHEERLYKING VAN GOD,
EN OEFENING
VAN DEN WAARLYK HERVORMDEN
GODSDIENST,
HEEFT
CORNELIS DE GRAAF,
VRYHEER IN ZUIDPOLSBROEK ENZ.
BURGEMEESTER EN RAAD DER STAD
AMSTERDAM,
AMBAGTSHEER VAN DIT EN ANDERE
DORPEN,
DEEZE KERK, DOOR DEN BRAND
VERWOEST, EN DOOR OUDERDOM
VERVALLEN ZYNDE, VAN DEN
GROND AF, DOEN HERBOUWEN EN VERGROOTEN:
TOEN PREDIKANT WAS
ENGELBERT SLOOT,
EN KERKMEESTERS
JAN KLAASZOON VAN DYK
EN

MAAR-

Maarten Pieterszoon Lyst.
Jan van Noort
heeft den eersten steen gelegd,
In 't Jaar des heeren MDCLXIV.

Am-bagts-heerlyk-heden.

De Kerk is niet groot, doch net en wel getimmerd, en heeft een' vierkanten tooren, met eene laage fpits. Regt over den Predikftoel en het Doophuis, is eene galery gefteld. Het Kerkhof is, gedeeltelyk, met blaauwe zerken, belegd, en tegen de Kerk van buiten, ftaan agt Graftomben; in eene van welken, begraaven is Jan Claaszoon van Dyk, die, in een opfchrift op dezelve, Stigter der Kerke genoemd wordt. Wy hebben reeds gemeld, dat de Kerk van Slooterdyk, te vooren, met de Kerke van Slooten, door éénen Predikant, bediend geweeft zynde, in 't jaar 1613, eenen afzonderlyken Predikant gekreegen heeft. De Predikanten van Slooten en Slooterdyk worden verkooren door den Kerkenraad, na verkreegene handopening van den Ambagtsheer, die 't regt van goed- en afkeuring heeft. Het Regthuis van Slooterdyk, zynde eene herberg, ftaat digt aan de Trekvaart op Haarlem. De opgezetenen van het Dorp zyn meeft handwerksluiden, arbeiders en winkeliers. Ook ftaat, in het zelve, eene Salpeter-rafineerdery.

Voetpad naar de Groen- of Salade-tuinen.

Tegen over Slooterdyk, ten zuiden van den Haarlemmer-Trekweg, werdt, in 't laatft der voorgaande eeuwe, en in gevolge eener overeenkomft, tuffchen 't Geregt van Slooten,

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

ten, Slooterdyk, Osdorp en de Vrye Geer, en Kerkenraad en Kerkmeesteren van Slooterdyk, van den drie en twintigsten October des jaars 1697, een nieuw Voetpad aangelegd; waartoe de Kerk het land gaf, en 't Geregt de kosten deedt. Doch de Kerk nam het onderhoud op zig (*k*): vanwaar het pad ook wel het *Kerkpad* genoemd is. Het loopt, van den Haarlemmer Trekweg, tot aan het *Groenpad*, welk zig, langs de *Groente-* of *Saladetuinen*, strekt tot aan de Kostverlooren-Vaart, by de Buurt aan de drie Baarsjes. Op de verbetering van dit Groenpad, welk, met een hek, dat, met het luiden der Amsterdamsche Boomklok, 's morgens, geopend, en 's avonds gesllooten moet worden, van het eerstgemelde Voetpad afgescheiden is, hebben de geintereßeerden, in 't jaar 1699, ook een minnelyk Verdrag getroffen, welk, door Burgemeesteren van Amsterdam, bevestigd is (*l*). Wy hebben den tyd van het leggen van dit voetpad hier te liever willen aantekenen, op dat men, met sommigen (*m*), niet waanen zou, dat het, reeds in de veertiende eeuwe, gediend hebbe tot een pad naar den Heiligen weg, en vervolgens naar de Kapel der Heilige Stede in Amsterdam, voor de Slooterdykers, die, immers, langs den hoogen dyk, veel eerder in Amsterdam konden komen; zo zy al, 't welk egter niet te vermoeden is, voor 't maaken van den Haarlemmer-Trekweg, geen toepad derwaards,

(*k*) Handv. *bl.* 330.
(*l*) Handv. *bl.* 331.
(*m*) LE LONG, *bl.* 400.

waards, door 't Weiland, gehad hebben.

Ambagts-heerlykheden.

Osdorper-Ban.

In den Osdorper-Ban, beweften den Slooter-Ban gelegen, leggen vier Polders, de *Binnen-wegs-Polder* in 't midden, ten zuiden van de Haarlemmer-Trekvaart, in welke Polder, een klein Meertje legt, de *Ookmeer* genaamd; de *Boven-wegs-Polder*, ten zuidweften, tusfchen den *Osdorper-weg*, en de *Luttik* of *Lutkemeer* en Raasdorp; de *Aaker-* of *Middelvelder-Aaker-Polder*, in 't zuiden, tusfchen den Slimmen- en Aaker-weg, aan de Haarlemmer-Meer, en de *Spiering-Horns-Polder*, benoorden de Haarlemmer-Trekvaart, tot aan den dyk. De Aaker-Polder is thans [in 1766] in eenen flegten ftaat, zynde den Aaker-weg, al voor eenige jaaren, doorgebroken, en 't gat niet wederom geftopt, naar behooren. Alleenlyk, heeft men, binnenwaards, door de Polder, eenen nieuwen weg begonnen te leggen, die nog niet voltrokken is. In de Spiering-Horns-Polder, zyn drie Braakjes: de *groote Braak*, ter wederzyde van de Trekvaart op Haarlem, tegen over de paal van halfwege; de *Jan-Louwen-Braak*, ten wederzyde van de zelfde Trekvaart; aan de twaalf honderd roeden van Amfterdam, en de *Doggemaars Braak*, omtrent twee honderd roeden noordweftwaards van Jan-Louwen-Braak, digt aan den dyk. Voor den dyk, leggen ook twee ftukjes bekadykt buitenland, *Spiering-Horns-buiten-Polder* en de *Heining* genaamd.

De Buurt *Osdorp*.

't Gene, in deezen Ban, de meefte aanmerking verdient, is de groote en oude

Ambagtsheerlykheden.

Buurt Osdorp, ook dikwils *Ostdorp* en *Oostdorp* genaamd, gelegen aan den *Osdorper-weg*, die, ten zuiden van den Haarlemmer-Trekweg, op de hoogte der paal van halfwege Haarlem, aanvangt, en, voorby de Roomsche Kerk van Osdorp, thans door eenen weereldschen Priester bediend, daar hy den naam van *Slimmen weg* aanneemt, tot aan Slooten toe loopt. Langs deezen weg, leggen eenige aangenaame Lustplaatsen en ruime bouwhuizen. Wy hebben, te regt, Osdorp eene oude buurt genoemd, zo men agten mag, dat Melis Stoke, op het jaar 1155 (*n*), door *die Gebure van Okesdorp*, welken de Friezen hielpen verslaan, onze *Osdorpers* verstaan heeft; gelyk my ten hoogste waarschynlyk voorkomt. *Oksen* en *Ossen* zyn dezelfde dieren. *Okesdorp* en *Oksedorp* is ook het zelfde, en zegt zo veel als *Osdorp*; welke naam aan de buurte en ban gegeven schynt te zyn, om dat de opgezetenen zig, van ouds al, met de weidery, plagten te geneeren (*o*). Zy plagten, weleer, den Graave, met twintig man, in den kryg te dienen. Doch dit getal werdt, om hun onvermogen, in 't jaar 1398, tot op de helft, verminderd (*p*). Om dezelfde reden, werdt hun, in 't jaar 1414, ook een gedeelte der kosten, die zy tot het graaven der Kostverlooren-vaarte moesten opbrengen, kwytgescholden (*q*).

Tot

(*n*) *In* Dirk VI. *bl.* 48.
(*o*) *Zie* van Santen Handv. van Kennemerl. *bl.* 176.
(*p*) *Zie* Mieris Charterb. III. *Deel*, *bl.* 665.
(*q*) Handv. van Rynl. *bl.* 81.

Tot den Osdorper-Ban, behooren nog twee kleine Eilandjes in het Y, genaamd *de Hoekenes* en *Buitenbeining*. Zy geeven slegts een weinig hooigewas, en zyn, voor 't overige, met riet bezet.

Ambagtsheerlykheden. Eilandjes Hoekenes en Buitenbeining.

De Geer of Vrye Geer is een klein driehoekig stuk lands, in den Ban van Slooten, op welk, gelyk wy reeds gemeld hebben (*r*), de Kerk en eenige huizen van het Dorp gebouwd zyn. Men wil, dat de landen in de Vrye Geer laager gelegen zyn, dan in het overige gedeelte van den Ban van Slooten, om dat de grond van de Kerke en het Kerkhof, uit deeze landen, meermaalen, aangehoogd geworden is. Het Regthuis van het Ambagt, zynde eene herberg, staat in de Vrye Geer. Zy is *vry* genaamd, om dat de opgezetenen, van ouds, niet verpligt waren, eenige Graaflyke Bede of schot te betaalen. Ik twyfel niet, of de *Vrye Geer* wordt, in den Verlybrief voor Henrik van Borselen van den jaare 1434, genaamd *dat Vroengers, also groit en also cleyne als 't gelegen is an 't 's Gravendamme* (*s*). *Gers*, *Geers* of *Gors* betekende, oudtyds, laag Land: en *Vroen* of *Vroon* en *Vry* was ook het zelfde. *Vroengers* en *Vrye Geers* of *Geer* zyn, derhalve, woorden van ééne betekenis.

Geer of *Vrye Geer*.

De Vrye Ambagten, met naame Houtryk, Polanen en Raasdorp, zyn niet zo duidelyk vermeld, in de oude Verlybrieven; doch moeten geagt worden begreepen

Vrye Ambagten, met naame,

(*r*) Hier voor, *bl.* 234.
(*s*) Handv. *bl.* 303.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. pen te zyn, onder 't *Ambocht van Slooten ende van Oosdorp, mit visscherien ende allen zynen toebehoren*, zo als Heer Reinoud van Brederode het zelve van de Graaflykheid *te Leene hilt*: in welke uitgebreidheid, Keizer Karel de V. de Stad Amsterdam, met deeze Ambagtsheerlykheid, verlyd heeft (*t*). Ook wordt *Polanen*, als tot deeze Ambagtsheerlykheid behoorende, reeds uitdrukkelyk vermeld, in eenen brief van Vrouwe *Margareet van Kleeve* van den jaare 1404 (*u*). En in eenen doorgesteken brief der Regeeringe van Amsterdam, van den negentienden February des jaars 1545, wordt *Henrik Pieterz.* genoemd *Schout van Slooten*, *Slooterdyk*, *Oisdorp*, *de Geer*, *Houtrick ende Pelanen* (*v*): ten duidelyken bewyze, dat ten minste twee der drie vrye Ambagten tot de Ambagtsheerlykheid van Slooten behoorden. Raasdorp, het derde, is, veelligt, toen onder Osdorp begreepen geweest. De drie Ambagten schynen ook *Vrye Ambagten* genoemd te zyn, om dat zy, even als *de Geer*, van ouds, niet in de Graaflyke Beden plagten te draagen.

Houtryk, HOUTRYK, of *Houtrick*, gelyk het, oudtyds, genoemd werdt, is eene kleine Polder, gelegen tusschen den Spaarnedammer-dyk en Spierings-Meer, beweften Polanen, of halfwege Haarlem, aan eenen inham van 't Y, 't *Houtrak* genaamd. 't Hof-Ambagt grenst, ten westen, aan Houtryk, en de Haarlemmer-Trekvaart loopt 'er door: waarom

(*t*) Handv. *bl.* 307.
(*u*) Handv. *bl.* 324.
(*v*) Handv. *bl.* 328.

om het in *Noord - Houtryk* en *Zuid - Houtryk* onderscheiden is. In het eerste gedeelte, legt eene Lustplaats en eenige bouwhuizen: het ander gedeelte, welk genoegzaam open legt voor de overstroomingen der Spierings-Meer, is verlaaten Land. In het Houtrak, voor de Spaarnedammer Sluizen op halfwege, legt een Eilandje, *Ruigoord* genaamd, welk, voor een groot gedeelte, onder Houtryk behoort. Het overige gedeelte behoort onder Westzaanen. In het gedeelte onder Houtryk behoorende, is eene Vogelkooi. AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

POLANEN, meer bekend onder den naam van *Halfwege Haarlem*, legt ten oosten van Houtryk; tegen den Osdorper Ban. Het Gemeene-Lands-Huis van Rynland, *Zwaanenburg* genaamd, en de Spaarnedammer- of Rynlandsche sluizen hier omtrent zyn in 't geregt van Polanen gestigt. De huizen, die, ter wederzyde van de vaart, aan Halfwege Haarlem staan, en de Lustplaats, hier, weleer, door *Nikolaas Kalf* van Westzaandam, aangelegd, en ook *Polanen* genaamd, behooren allen onder 't Geregt van Polanen, welk zig, oost- en westwaards, ter wederzyde van de Trekvaart, zo ver uitstrekt, als de buurt huizen. *Polanen* en

RAASDORP is eene kleine Polder, gelegen tusschen de Bannen van Osdorp en Nieuwerkerk, en oostwaards, door de Lutkemeer, en westwaards, door de Spieringsmeer, bespoeld. In dezelve, plagt een tamelyk Dorp te leggen, welk, al voor lang, door de Meer, weggespoeld is, of onder wawater legt. *Raasdorp.*

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

In de Lyst der Verpondingen van den jaare 1632, staan de Ambagten van Slooten, Slooterdyk en de Vrye Geer, op vier duizend drie honderd drie en veertig morgen, drie honderd vier en negentig roeden Lands, gerekend. Doch in de Lyst van den jaare 1732, worden de drie gemelde Ambagten, benevens het Ambagt van Osdorp, op niet meer dan vier duizend vier honderd zes en vyftig morgen zes honderd twee en vyftig roeden gesteld, na dat 'er een honderd vyftien morgen vier honderd en tagtig roeden, wegens Landen, die, door de Haarlemmer-Meer, waren ingezwolgen, afgetrokken waren. Volgens de oude Lyst stonden, in de drie Ambagten, maar een honderd zeven en zestig; doch volgens de nieuwe, in allen vier, vier honderd vyf en vyftig huizen en zeven molens: welke vermeerdering, voornaamlyk, veroorzaakt is geworden, door het aanleggen van veele lustplaatsen, tuinen en huizen, langs de Haarlemmer-vaart; in de Slooter-Meer; omtrent Slooterdyk, en elders. In de Lyst van 't jaar 1632, werden, in het Hof-Ambagt, Houtryk en Polanen, drie en zestig, en in die van 't jaar 1732, in Houtryk en Polanen alleen, zeven en twintig huizen gesteld. Doch 't getal der Huizen onder Polanen is, sedert, toegenomen. Onder Raasdorp, werden, in 't jaar 1632, een honderd dertien morgen twee honderd vyf en zeventig roeden Lands, en agt huizen in de Lyst der Verpondingen aangetekend. 't Getal der huizen is niet byzonderlyk vermeld, in de Lyst van 't jaar 1732, om dat dezelven toen

on-

onder Slooten gebragt werden; of reeds verdweenen waren. Wegens de Ambagtsheerlykheid van Slooten, met het gene 'er toe behoort, spant de Baljuw van Kennemerland, in *Crimineele* zaaken, de Vierschaar, met zyne Leenmannen, te Haarlem. In *Civile* zaaken, geschiedt zulks door den Schout; die, door Burgemeesteren van Amsterdam, als Ambagtsheeren, wordt aangesteld (*w*). Ambagtsheerlykheden.

De Ambagtsheerlykheid heeft, sedert het jaar 1654, maar drie Geregten. Voor dien tyd, maakten Slooten, Slooterdyk, Osdorp en de Vrye Geer ieder een byzonder Geregt uit. Doch men kwam toen overeen, om deeze vier Geregten tot één te brengen; 't welk bestaan zou, uit den Schout en zeven Schepenen: van welke laatsten 'er, jaarlyks, vyf afgaan, en twee twee jaaren dienen zouden. De Staaten van Holland bekragtigden deeze overeenkomst, op den elfden December des gemelden jaars. Het Geregt zit nog, in gevolge der gemelde overeenkomst, van den eersten May tot S. Pieter, dat is, den eersten Augustus, te Slooten, op de Vrye Geer; van S. Pieter tot Allerheiligen, of den eersten November, te Slooterdyk; van Allerheiligen tot den eersten February, te Osdorp, of liever, gemakshalve, te Slooterdyk; en van den eersten February tot den eersten May, aan den Overtoom (*x*). Voorts, maaken Houtryk en Polanen samen een byzonder Geregt, uit drie Schepenen bestaande. Van Raas-

Geregten in de Ambagtsheerlykheid van Slooten enz.

(*w*) *Zie* Groot-Memor. *N.* VII. *f.* 113.
(*x*) *Zie* hieragter, *Bylaagen Lt.* G.

Ambagtsheerlykheden.

Raasdorp, is ook een byzonder Geregt, welk, thans, maar uit twee Schepenen bestaat, die, buiten Raasdorp, waar geene huizen meer zyn, woonen: zo dat 'er, in de gantsche Ambagtsheerlykheid, thans drie byzondere Geregten zyn. Tot Schepenen moeten, volgens de oude Privilegien, *goede ryke Knaapen* genomen worden (y). De Ambagtsheerlykheid heeft maar ééne algemeene Weeskamer, die zig schikt naar de Keuren voor de Weeskamer te Amsterdam, en waaronder ook de vrye Ambagten behooren. De Weeskamer wordt waargenomen, door drie Weesvaders, veeltyds, een' uit Slooten, een' uit Slooterdyk, en een' uit Osdorp. Zy dienen voor hun leeven, en houden, viermaal 's jaars, in het Regthuis te Slooten, of elders, Weesdag, op den eersten Vrydag, na den eersten May; na S. Pieter; na Allerheiligen, en na den eersten February. Ook zitten zy wel, op andere tyden, en in de byzondere Bannen, mids zy daartoe verzogt worden. Zy genieten, voor zulke buitengewoone zittingen, ieder een Kennemerpond, dat is, zes en twintig stuivers. De verkiezing van Schepenen, Ambagtsbewaarders, Kerkmeesters en Armmeesters geschiedt, in de week voor Paaschen, door den aangestelden Ambagtsheer, uit een benoemd dubbel getal van elke soorte. Zy treeden, op Goeden Vrydag, in dienst. De Secretaris van Slooten met het gene 'er onder behoort wordt, door Burgemeesteren van

(y) Handv. van Kennemerl. *bl.* 35.

van Amsterdam, aangesteld, en heeft, gemeenlyk, zyn verblyf te Amsterdam. De Schout betaalt, tegenwoordig, jaarlyks, ter Thesaurie van Amsterdam, dertig guldens, en geniet, daartegen, 's Heeren tynsen en tienden door 't gantsche Ambagt, en de Visschery in 't Ook-meertje. De byzondere Bannen der Ambagtsheerlykheid betaalen ook, jaarlyks, zekere schotpenningen aan de Stad, als Ambagtsheer. Ook brengen zy een hoendergeld van een en een vierde stuiver 's jaars van elke haardstede op, 't welk, door den Schout, die daarvan vier penningen voor zyne moeite geniet, wordt ingevorderd. Voor 't overige, wordt het, tusschen den Baljuw van Kennemerland en de Stad Amsterdam, als Ambagtsheer, gedeeld. De Geregten van Kennemerland in 't gemeen zyn, dikwils, ook door de hooge Geregtshoven, bevoegd verklaard, om Keuren te maaken tegen 't vegten en mestrekken, zonder den Baljuw van Kennemerland te kennen, en de vegtboeten, tot een Kennemer-pond toe, in te vorderen (z). Men heeft zelfs nog oude Keuren van Schout en Schepenen van Slooten, tegen 't slaan, mestrekken en kwetsen (a).

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

De opgezetenen van Slooten, Polanen en Oostdorp en van de andere Ambagten, tusschen Amsterdam en Spaarnedam gelegen, waren, al by eenen brief van den jaare 1404, door Vrouwe Margareet van Kleeve, belast met

Overeenkomsten met Rynland, op het onderhoud der dykaadje.

(z) Handv. van Kennemerl. *bl.* 165 *enz.* 225 *enz.*
(a) Handv. van Kennemerl. *bl.* 260.

Ambagts-heerlykheden.

met de herstelling van den Spaarnedammer dyk, indien 'er eenige doorbraak in komen mogt (b). Hertog Willem van Beijeren beval hun het zelfde, by eenen brief van den vyfden October des volgenden jaars (c). Sedert, werdt 'er eene verdeeling gemaakt op het herstellen des dyks, die in drie deelen gekaveld werdt. Het eerste deel, beginnende van Amsterdam, stondt ter bezorginge van die van Slooten en Slooterdyk; het tweede, van die van Osdorp, en het derde van die van Spaarnewoude, Houtryk en Polanen. Die van Spaarnewoude een gat, welk, in 't begin der zestiende eeuwe, in hun deel dyks gevallen was, verzuimende te stoppen; waren de andere dykpligtigen, deswege, in 't jaar 1508, klagtig gevallen voor 't Hof. Dykgraaf en Heemraaden van Rynland namen kwalyk, dat men hunne Regtbank voorby gegaan was, en voegden zig met Spaarnewoude. 't Geschil hing nog onafdaan, toen 'er, op nieuws, twee gaten vielen in den dyk; om welken te stoppen, Dykgraaf en Heemraaden voornoemd alle de Dorpen, tusschen Amsterdam en Spaarnedam gelegen, opontbooden. Doch Slooten en Slooterdyk bleeven agter. De kosten van 't herstellen des dyks werden, onder anderen, over de Landeryen in den Ban van Slooten leggende, omgeslaagen; doch de voldoening volgde niet. Men verstondt, naamlyk, dat die van Rynland niet bevoegd waren, tot het doen dee-

(b) Handv. bl. 324.
(c) Handv. bl. 325.

deezer omslagen. Doch 't werdt, by 't Hof van Holland, anders begreepen; en zelfs by den grooten Raad te Mechelen, voor welken, die van Slooten en Slooterdyk 't geschil getrokken hadden, en waar het, den vier en twintigsten December des jaars 1511, in hun nadeel, uitgeweezen werdt (d). De ingelanden van Rynland in 't gemeen, die zeer veel nuts trokken van de bezorginge des dyks tusschen Amsterdam en Spaarnedam, kwamen, nogtans, die van Slooten en derzelver mede-dykpligtigen te baate in de kosten, met vier, en naderhand met drie stuivers, op ieder morgen. Doch die van Slooten en de hunnen, oordeelende nog te veel bezwaard te zyn, vorderden, eenige jaaren laater, dat de ingelanden van Rynland den dyk nevens hen, morgen morgens gelyk, zouden onderhouden. De groote Raad te Mechelen, voor welken, 't geschil hierover, en over andere punten, wederom gebragt was, verstondt dit egter anders, in 't jaar 1539. Doch die van Slooten vonden zig, by deszelfs uitspraak, zo zeer bezwaard, dat zy *Revisie* van dezelve verzogten en verkreegen. Partyen kwamen, nogtans, eer 't geding verder voortgezet wierdt, in der minne overeen, wegens *drie* punten, waarmede alle verschil gehouden werdt, te niet gedaan te zyn, te weeten „ 1. Dat die van Rynland „ alle Bolwerken, die aan den dyk tusschen „ Amsterdam en Spaarnedam waren, of ko- „ men zouden, zouden bekostigen, en on- „ der-

Am-
bagts-
heerlyk-
heden.

(d) Handv. van Rynl. bl. 131 enz.

AM-BAGTS-HEERLYK-HEDEN.

„ derhouden. 2. Dat zy alle ſpageſteken „ gedeelten dyks zouden naar zig neemen, „ maaken, en onderhouden. 3. Dat zy, „ met die van Slooten en de hunnen, de „ grondwaalen, in den dyk vallende, zou„ den helpen ſtoppen, morgen morgens ge„ lyk." Het Verdrag, deswege gemaakt, werdt bekragtigd, door Burgemeeſteren, Schepenen en Raad der Stad Amſterdam, en met Stads zegel ter zaaken bezegeld, op den negentienden February des jaars 1545 (*e*). Het oorſprongkelyke wordt, nog tegenwoordig, by de Handveſten der Stede, in de Oude Kerke, bewaard (*f*). En van deezen tyd af, zyn die van Slooten, met het gene 'er toe behoort, in 't ſtuk van dykaadje, aan de Keuren en ſchouw van het Hoogheemraadſchap van Rynland onderworpen geweeſt. Zelfs heeft dit Hoogheemraadſchap, by eene overeenkomſt van den agt en twintigſten May des jaars 1593, aangenomen, den dyk van Slooten en Slooterdyk, geheellyk, te onderhouden; gelyk het, te vooren reeds, het onderhoud van het overig gedeelte van den dyk tusſchen Amſterdam en Spaarnedam op zig genomen hadt, mids Slooten en Slooterdyk, in de omſlagen, droegen, op gelyken voet met de overige dykpligtigen, zonder eenigen vrydom te genieten (*g*). De beheering van den Spaarnedammer dyk blyft dus aan 't Hoogheemraadſchap van Rynland. Alleenlyk, werdt de beheering, over het ge-

(*e*) Handv. *bl.* 325.
(*f*) Handv. *bl.* 329.
(*g*) Handv. *bl.* 329.

gedeelte deszelfs, welk, met de derde uitlegging, binnen Amsterdam of deszelfs Vryheid, getrokken was, in 't jaar 1611, aan de Stad afgestaan (*h*).

Ambagtsheerlykheden.

Verbod van het slagturven in de Ambagtsheerlykheden van Amsterveen en Slooten.

Burgemeesteren van Amsterdam, als Ambagtsheeren van Amsterveen en Slooten, in aanmerking neemende, dat, onaangezien het grooter worden der Haarlemmer-Meer, die, van tyd tot tyd, geweldige brokken Lands, in en omtrent de gemelde Ambagtsheerlykheden, inzwolg; veelen zig niet ontzagen, tot op vyf en twintig roeden na aan de Meer, te veenen of te slagturven, en 't land eerst aan riemen te snyden, en den Veengrond daarna, tot agttien of twintig voet diep, weg te haalen; verwierven, op den elfden Augustus des jaars 1656, Octroi van 's Lands Staaten, dat niemant, voortaan, in deeze Ambagtsheerlykheden, slagturven mogt, zonder hun byzonder verlof, als Ambagtsheeren (*i*). Dykgraaf en hooge Heemraaden van Rynland neemen, in de Ambagtsheerlykheid van Slooten, en Schouten en Gegten van Amsterveen en Slooten, elk in hunne Ambagtsheerlykheid, ter eerster aanleg, kennis van de overtreedingen der Plakaaten, Octrojen en Keuren, op het slagturven gemaakt (*k*). En in de Ambagtsheerlykheid van Slooten, mogen Schout en Schepenen schouwen, zonder kennis van den Baljuw van Kennemerland (*l*).

In

(*h*) Handv. *bl.* 9.
(*i*) Handv. *bl.* 323.
(*k*) Handv. *bl.* 323, 323. *Zie ook* II. *Deel*, XXI. *Boek*, *bl.* 183.
(*l*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 60.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

In de Ambagtsheerlykheid van Amsterveen, hebben Dykgraaf en Heemraaden van Nieuwer-Amstel ook, meermaalen, Keuren gemaakt, en schouwen gedaan op het slagturven (*m*). Doch in 't jaar 1719, zyn Burgemeesteren van Amsterdam, als Ambagtsheeren van Amsterveen, met *Jacob van der Dussen*, Baljuw en Dykgraaf van Amstelland, overeengekomen „ dat Dykgraaf en Heemraaden van Amstelland, ook, om hunne bewilliging in 't verlof om te slagturven, van den Ambagtsheer verkreegen, zouden moeten verzogt worden: dat de *recognitie*, die voor dit verlof betaald werdt, voor de helft, ter beschikkinge van den Ambagtsheer; en voor de wederhelft, ter beschikkinge van den Dykgraaf, zou gelaaten worden. Dat beide de Dykgraaf en de Schout van Amsterveen, of eenige andere Gemagtigde van den Ambagtsheer, by * voorkominge, de *calange* hebben zouden, over de overtreedingen in 't stuk van het slagturven, en dat de Dykgraaf zyne *calange* brengen en vervolgen zou voor de Heemraaden ter Nieuwer-Amstel; terwyl het aan den Schout van Amsterveen of anderen Gemagtigde van den Ambagtsheer vry zou staan, hunne *calange* te doen beregten, door Schepenen van Amsterveen." Ten zelfden tyde, kwam men ook overeen „ dat Schout en Schepenen van Amsterveen, in den naam of met kennis van den Ambagtsheer, geene hooger boeten

Overeenkomsten met de Baljuwen van Amstelland en Kennemerland.

* *Præventie.*

(*m*) Groot-Memor. *N.* IV. *f.* 64 *verso*. *N.* IX. *f.* 168 *verso*.

„ ten of breuken opleggen zouden, dan van „ tien ponden van veertig grooten ieder, „ en dat de hooger boeten of breuken, door „ den Baljuw, midsgaders Schout en Sche- „ penen ter Nieuwer-Amſtel, met kennis en „ goedkeuring van den Ambagtsheer; ten „ opzigte der gemelde Schepenen, zouden „ worden gekeurd. Dat het regt van den „ Yk zou gelaaten worden aan den Ambagts- „ heer: en dat geene drenkelingen, of ande- „ re verongelukte Perſoonen, onder Am- „ ſterveen, zouden mogen worden begraa- „ ven, dan na dat daarvan vooraf aan den „ Baljuw kennis gegeven was." En deeze overeenkomſt is, op den drie en twintigſten January des gemelden jaars 1719, door de Rekenkamer der Graaflykheids-Domeinen, goedgekeurd en bekragtigd (*n*).

Am- bagts- heerlyk- heden.

Veele jaaren te vooren, te weeten op den vyfden September en den twaalfden October des jaars 1662, was 'er ook eene overeenkomſt getekend, tuſſchen *Joan van Merode*, Baljuw van Kennemerland, en Burgemeesteren van Amſterdam, als Ambagtsheeren van Slooten en Slooterdyk (*o*), waar by, aan de laatſten, by proviſie, werdt toegeſtaan het genot van 't gene, by twee Sententien der hooge Geregtshoven van de jaaren 1597 en 1606, aan eenige Kennemerlandſche Dorpen toegeweezen was; beſtaande, voornaamlyk, in het regt, om, ten overſtaan van den Am-

(*n*) 't Appointement *en de* Conventie *beruſten in 't* Vertrek der Theſaurie, *Nieuwe Laade* Y. *Lr.* ZZZ.

(*o*) 't Oorſprongkelyke *beruſt in 't* Vertrek der Theſaurie, *Nieuwe Laade* Y. *Lr.* RRR.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. Ambagtsheer of Schout, Keuren te mogen maaken op het zetten van gelagen, het kaatsen, de maat en 't gewigt, het baggeren, het bezien van gekwetsten, en andere Ambagtsheerlyke zaaken; en op de overtreedinge dier Keuren, boeten te mogen stellen, tot twee en veertig Kennemer schellingen toe, zonder den Baljuw daarin te kennen (*p*).

AMBAGTSHEEREN van Slooten, Slooterdyk enz. De negen eerste Ambagtsheeren van Amsterveen, zyn te gelyk Ambagtsheeren geweest van Slooten, met het gene 'er toe behoort (*q*). Doch in 't jaar 1664, werdt de eerste byzondere Ambagtsheer van Slooten enz. aangesteld. Zie hier de naamen van hem en van zyne Opvolgers:

1664. HENRIK HOOFT.
1679. JOHANNES HUDDE. Hy was ook Ambagtsheer van Amsterveen.
1704. Dr. DIRK BAS.
1709. Mr. GERRIT HOOFT.
1717. GERBRAND PANCRAS MICHIELSZ.
1721. Mr. JAN TRIP.
1733. Mr. MATTHEUS LESTEVENON.
1744. Mr. PIETER SIX.
1756. Mr. GERRIT HOOFT.

V. Ambagtsheerlykheid van KUDELSTAART. Onder het Baljuwschap van Rynland, bezit de Stad Amsterdam twee Ambagtsheerlykheden, te weeten, die van Kudelstaart zo ver dit Ambagt tot Holland behoort, en die

(*p*) *Zie deeze* Sententien *in de* Handv. van Kennemerl. *bl.* 171, 181.

(*q*) *Zie* hier voor, *bl.* 201.

die van Lemmuiden en Vriezekoop, onder welke laatste, de buurt Billerdam behoort, zo ver dezelve bewesten de Billerdammer Laan gelegen is. Ambagts-heerlykheden.

Het Dorp en Ambagt van

KUDELSTAART,

welk, ten noorden en ten westen, door de uitgeveende plassen van Aalsmeer; ten zuiden, door die van Kasslagen, omvangen wordt, legt, tegenwoordig, gemeen met het water van de Haarlemmer-Meer, ter wederzyde van den gewoonlyken Ryweg van Amsterdam, door de Veenen, naar den Rynkant en naar Leiden. Deeze ryweg begint, een weinig boven Amsterveen, aan de Noorddammer brug; en wordt hier de *Legmeersche*, en, by en boven Kudelstaart, de *Kudelstaartsche Dyk* genaamt. 't Gene, in dit Ambagt, beoosten den dyk of ryweg, gelegen is, behoort, onder 't Stigt van Utrecht, en aan de Proostdye van S. Jan aldaar: schoon het, voor een groot gedeelte, Hollandsche lasten draagt. De weg zelf, en 't gene ten westen van den zelven legt behoort onder Holland, en is een Heerenweg. De Kerk van het Dorp staat op Stigtschen bodem, en onder de Classis van Utrecht. De Gemeente bestaat, uit omtrent dertig Ledemaaten. De Predikant geniet zyne wedde, van de Provincie Utrecht. Doch de Kerk wordt, in gemeenschap, geregeerd, door twee Kerkmeesters, een' van de Hollandsche, en een' van de Stigtsche zyde. Volgens eene Ordonnantie van den ne-

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. gen en twintigsten Maart des jaars 1641 ouden styl, dienen zy twee jaaren; doch jaarlyks, moet 'er één afgaan. Zy worden gekooren, door de Schouten van Kudelstaart en den Uithoorn, benevens den Predikant. De Kerkklok, in 't jaar 1747, ter gelegenheid der verheffinge van Prinse Willem Karel Henrik Friso tot Stadhouder, aan stukken geluid zynde, werdt 'er, in 't volgende jaar, een nieuwe klok in den tooren gehangen, waarop te leezen staat:

IN 'T JUBELJAAR DER VRYHEYD 1748,
ALS DE VREEDEMAKER G. A. HASSELAAR
HEER WIERD,
EN D. SLOB SCHOUT V. CUDELSTAART
EN F. PRINCE SCHOUT V. D. BESWOREN KERF
WAREN,
BEN IK, DOOR J. V. DER PAUWERT,
ADM. BURG., BEZORGT TE MAKEN.

Het Ambagt van Kudelstaart is, ter wederzyde van den weg, genoegzaam geheellyk, uitgeveend. In de Lyst der Verpondingen van den jaare 1632, staan, in het zelve, maar agt en vyftig, en in die van den jaare 1732, niet meer dan vier en veertig huizen onder Holland aangetekend. En sedert vyftien jaaren, zyn 'er onder Holland vyf of zes huizen vervallen, en weggeraakt. De opgezetenen geneeren zig, met visschen. Wy hebben, in de Geschiedenissen der Stad, gewag gemaakt van zekere verongelyking, door die van Amsterdam, omtrent het midden der veertiende eeuwe, den buuren van Kudelstaart toegebragt; welke verongely-

king, in 't jaar 1358, met zes honderd Brusselsche schilden, die aan de Graaflykheid betaald werden, geboet werdt (r). De Stad heeft de Ambagtsheerlykheid van het gedeelte van Kudelstaart, welk onder Holland gelegen is, in den jaare 1724, uit de Graaflykheids Domeinen, aangekogt (s), met oogmerk, om te zorgvuldiger te waaken, tegen 't verder flagturven of veenen, en voor 't onderhoud van den weg of dyk in dit Ambagt, zynde den naasten ryweg naar Leiden, Gouda en Rotterdam: de doortogt naar welke Steden verhinderd zou worden, zo deeze weg bedorven werdt, door 't veenen digt aan denzelven. Zelfs is dit veenen, 't welk, door 't indringen der Haarlemmer-Meer, ten uiterste gevaarlyk zou worden, tegenwoordig, volstrektelyk verbooden. Het kolven en klootschieten, in het Hollandsch gedeelte van Kudelstaart, is, by eene Keure van Rynland, ook ongeoorlofd verklaard (t).

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

Opmerkelyk is, dat een groot gedeelte van Stigtsch Kudelstaart, van de dertiende en veertiende eeuwe af, in 't schot, de Bedepenningen en diergelyke schattingen, onder Holland, aangeslaagen geweest is, en, nog tegenwoordig, Verpondingen en andere gemeene Lasten aan Holland opbrengt. Doch alzo hierover, van 't begin der zestiende eeuwe af, tot voor omtrent twintig jaaren toe, meermaalen, geschil ontstaan is, tusschen

Gronden van het regt van Holland, om Verpondingen en andere lasten te doen heffen uit Stigtsch Kudelstaart; en

(r) Zie II. Deel, II. Boek, bl. 148.
(s) Zie II. Deel. XXIII. Boek, bl. 285.
(t) S. VAN LEEUWEN Costum. en Keuren van Rynland. bl. 537.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. vereffening der geschillen, deswege gevallen.

schen de Provincien van Holland en Utrecht, zal 't, agt ik, niet ondienstig zyn, de gronden van het regt van Holland, en den afloop der gereezen geschillen, hier, kortelyk, aan te tekenen.

Hollandsch Kudelstaart schynt, oudtyds, alleen en volstrektelyk, *Kudelstaart* genoemd, en 't gene men nu *Stigtsch Kudelstaart* heet, of ten minsten een groot gedeelte van het zelve, onder den naam van *Swoorenkerve*, *gezwooren Kerf* en *bezwooren Kerf*, begreepen geweest te zyn. Ook is Stigtsch Kudelstaart, nog tegenwoordig, onderscheiden in den *bezwooren Kerf*, het *Geerland*, en *Steenwyk* en *Steenwyker-veld*. De bezwooren Kerf, die, voor een groot gedeelte, uitgeveend is, legt, ten oosten van den Kudelstaartschen dyk, ten westen van de Drecht, ten noorden van het Geerland, en ten zuiden van de bedykte Hornmeer en Vrye Noord-Veen. De Kerk van Kudelstaart staat, op den grond van den bezwooren Kerf, en in denzelven, legt eene aanzienlyke buurt, die, aan de Drecht, de *Vrouwen-Akker*, en meer noordwaards, de *Quakel* genaamd wordt. De gantsche bezwooren Kerf draagt, in de Verpondingen of 't Schot, de Riemtalen, het Damgeld, en eenige andere lasten, onder Holland, schoon 't, in alle andere opzigten, tot de Provincie van Utrecht, en de Landen der Proostdye van S. Jan, behoort. Het Geerland, tusschen den bezwooren Kerf, Kalslagen en de Drecht gelegen, behoort onder 't Geregt van den Uithoorn in 't Stigt; doch draagt, nevens Hollandsch Kudelstaart

en den bezwooren Kerf, drie deelen van elf en een half in 't Waarschappygeld, hier Damgeld genaamd, welk, tot onderhoud van de Ypeslooter sluis in den Diemerdyk, wordt opgebragt. Steenwyk en Steenwyker-veld, welken ook behooren onder 't Geregt van den Uithoorn, tot in welk Dorp, eenige huizen van Steenwyker-veld zig uitstrekken, leggen, van de Hornmeer in 't noorden, tot aan de Drecht en den Amstel in 't zuiden, en paalen aan de Legmeer en Zydmeer, in 't noordoosten, en aan den bezwooren Kerf en 't Vrye Noord-Veen, in 't zuidwesten. Beide deeze Streeken draagen samen een vierde in de kosten van de Kerk, Pastoorye en Schoole van Kudelstaart. Ambagts-Heerlykheden.

Van waar nu Holland het regt bekomen hebbe, om Stigtsche Plaatsen te doen draagen in Hollandsche lasten, en vooral, om den bezwooren Kerf aan te slaan in de Verpondingen onder Holland, is bezwaarlyk te zeggen. Men weet alleenlyk, dat Willem de II., Graaf van Holland en Roomsch Koning, sedert dat hy Henrik van Vianden, in of omtrent het jaar 1250, op den Bisschoppelyken zetel van Utrecht hadt doen verheffen, vry wat gezags geoefend heeft, in 't Stigt. Gozewyn van Amstel hadt, ter begeerte van Koning Willem, van de Bisschoppelyke waardigheid moeten afstaan. Hy was, te vooren, Proost van S. Jan geweest (*u*), en in die hoedanigheid, Heer van Stigtsch Kudelstaart. Veelligt, heeft zyn afstand gele-

(*u*) Beka *p.* 83. Heda *p.* 213, 214.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

legenheid gegeven, dat Koning Willem, als Graaf van Holland, eenig gezag in de Prooſtdy-Landen verkreegen, en eenigen derzelven, op zekere jaarlykſche Kerven, in 't Schot, geſteld heeft, naar 't omſlaan van welke *Kerven* door *gezwoorens*, een gedeelte van 't Prooſtdy-Land, vermoedelyk, den naam van *gezwooren Kerf* gekreegen heeft, die, in laater' tyd, in *bezwooren Kerf* veranderd is. Doch wy geeven dit alles ſlegts voor giſſingen op. Vaſter gaat, dat Koning Willem, en Graaf Floris de V. na hem ſchot uit den bezwooren Kerf geheeven hebben. Het wordt, met ronde woorden, geſteld, in eenen brief van Graave Willem den III. van den jaare 1309, die, geheellyk, ingevoegd is, in eenen anderen van Hertoge Albrecht van den elfden May des jaars 1396, welken wy, hier agter, onder de *Bylaagen* (v), geplaatſt hebben. By beide deeze Brieven, wordt de bezwooren Kerf ſchotbaar aan Holland verklaard: en 't blykt niet, dat hierover eenig geſchil gevallen is, voor 't begin der zeſtiende eeuwe; om welk geſchil te beſlegten, naar alle waarſchynlykheid, gediend heeft eene verklaaring van den Paſtoor en Ambagtsbewaarders van Kudelſtaart van den jaare 1514, inhoudende, onder anderen, „ dat aldaar, van wege Holland, de beden, „ by Kerven, gegaderd werden; dat 'er „ van Kudelſtaart omtrent honderd morgen „ Lands in Holland lagen; dat het Land in „ 't Stigt onbekend was; doch dat gantſch „ Ku-

(v) Lx. H.

„ Kudelſtaart op zes en twintig Kerven „ ſtondt, waarvan het Stigtſch Land drie „ vierde, en het Hollandſch een vierde op„ bragt (w).” Sedert, vindt men niet, dat 'er zwaarigheid gemaakt is, door die van den bezwooren Kerf, om de gewoone laſten aan Holland te voldoen, voor den jaare 1577. Zy werden toen geſterkt, door den Prooſt van S. Jan en zynen Baljuw. Doch de Baljuw van Rynland bewees het regt en de veeljaarige bezitting van Holland zo klaar, dat de Prooſt van zyne onderneeming afzag. Zelfs ſlooten die van Kudelſtaart en den bezwooren Kerf, op den twee en twintigſten October des jaars 1586, eene overeenkomſt, waarby zy beloofden, elkanderen de Verpondingen, waarop zy, uit kragte der oude Privilegien, onder Holland, waren aangeſlaagen, te zullen helpen draagen. Ook vindt men, dat de bezwooren Kerf, in de Provincie van Utrecht, niet met Verpondingen, aldaar *Oud ſchildgeld* genaamd, bezwaard geweeſt is, voor 't jaar 1662: 't welk, toen en ſedert, wederom gelegenheid gaf, dat eenige opgezetenen van den bezwooren Kerf de gewoonlyke laſten onder Holland weigerden te voldoen. 't Geſchil hierover tuſſchen de twee Provincien, die 'er verſcheiden Brieven over wiſſelden, duurde, tot in 't jaar 1678, wanneer die van Utrecht, eindelyk, toegaven, en Holland lieten in de

Ambagtsheerlykheden.

(w) *Uit het* Privilegie- ende Reſolutieboek van Kudelſtaert ende den beſworen Kerff.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

de bezitting, om de gewoonlyke lasten in Stigtsch Kudelstaart te heffen. Een nieuw geschil tusschen Hollandsch Kudelstaart en den bezwooren Kerf, over 't berekenen eeniger buitengewoone kosten werdt, in 't jaar 1690, door gekooren Zegsluiden, vereffend. Laatstelyk, hebben die van den bezwooren Kerf, in 't jaar 1739, wederom geweigerd, de rekening van 't Schot en Damgeld, op den ouden voet, goed te keuren, voorgeevende, ongehouden te zyn, om Verpondingen en andere Hollandsche lasten te draagen. Doch dit geschil is, voornaamlyk, door bewerking van den Heere JAN SAUTYN, Burgemeester van Amsterdam, en, wegens de Stad, Ambagtsheer van Kudelstaart, insgelyks, afgedaan; en, op den eersten Juny des jaars 1747, by minnelyke schikking, alles hersteld op den ouden voet (x). Ten besluite, merken wy nog aan, dat de bezwooren Kerf, zekerlyk, van ouds, merkelyke betrekking tot Holland gehad moet hebben, naardien aldaar, even als in de Hollandsche Dorpen, zo ver men geheugen mag, altoos, Ambagtsbewaarders gesteld geweest zyn, welke hoedanigheid, in de Stigtsche Dorpen, niet gevonden wordt, wordende diergelyke Regenten aldaar *Buurtmeesters* genaamd. Ook wordt de Schout van Hollandsch Kudelstaart, in 't bewind over de Kerk, die op Stigtschen grond staat, als eerste Regent aangemerkt, en de Rekening der Kerke, door

(x) Uit Stukken, berustende ter Secretarye van Kudelstaart.

Ambagts-heerlykheden.

door den Hollandschen Secretaris, opgemaakt, op eene jaarlyksche wedde van vyf guldens. Zelfs worden alle de Rekeningen der gemeene bestieringe, op 't Hollandsch klein Zegel, geschreeven.

Regeering.

't Geregt van Hollandsch Kudelstaart bestaat uit eenen Schout, die, door Burgemeesteren van Amsterdam, als Ambagtsheeren, wordt aangesteld, en vyf Schepenen, die, te gelyk, Ambagtsbewaarders zyn; doch, welker getal, by gebrek van bekwaame voorwerpen, nu tot op drie verminderd is. Zy worden, door den Ambagtsheer van wege de Stad, verkooren, en plagten twee jaaren te dienen, terwyl 'er, jaarlyks, een afging. Doch thans blyven zy, gemeenlyk, eenige jaaren, of voor hun leeven, in dienst. De Schout is, tegenwoordig en doorgaands, ook Secretaris, en wordt, in deeze hoedanigheid, insgelyks, door Burgemeesteren van Amsterdam, aangesteld. Wyders, zyn 'er, ook twee Huis-armmeesters in Kudelstaart, een van de Hollandsche zyde, die, door den Schout aldaar, en een van de Stigtsche zyde, die, door den Schout van den Uithoorn, aangesteld wordt. Voor deeze Huis-armmeesters, is, in 't jaar 1637, eene Ordonnantie gemaakt (y). De volgende Heeren zyn, van wege de Stad Amsterdam, met de Ambagtsheerlykheid van Kudelstaart, verlyd geworden.

Naamen der Ambagts-heeren.

1728.

(y) S. van Leeuwen Costum. en Keuren van Rynl. bl. 137.

Ambagtsheerlykheden.

1728. Mr. Joan van de Poll.
1746. Jan Sautyn.
1748. Mr. Gerard Aarnout Hasselaer.
1766. Mr. Gerrit Hooft Gerritsz.

VI. Ambagtsheerlykheid van Leimuiden en Vriezekoop.

De Ambagtsheerlykheid van

Leimuiden *en* Vriezekoop

legt ook, ter wederzyde van den voorgemelden ryweg, naar den Ryn en Leiden; welke weg door Kalslagen loopt, en hier de *Heerenweg* genaamd wordt. Leimuiden legt, met zyne Kerk en Ban, meest westwaards, digt aan de Haarlemmer of Leidsche Meer. Vriezekoop legt, oostwaards, tegen de Billerdammer Laan en de Ambagtsheerlykheid van Kalslagen, die zig, van Kudelstaart af, tot hier toe, en nog verder, tot over de Drecht, uitstrekt. De Landen onder Leimuiden en Vriezekoop werden, in de jaaren 1550 en 1553, reeds zo gering bevonden, dat zy geoordeeld werden, merkelyk minder, in de omslagen der Dykslasten van Rynland, te moeten draagen dan zy plagten. Leimuiden werdt, toen op zes honderd vyf en twintig, en Vriezekoop op zes honderd dykpligtige morgens gerekend (z). Eigenlyk, bevat thans het Ambagt van Leimuiden vyf honderd een en tagtig morgen, vier honderd zeven en veertig roeden; en dat van Vriezekoop drie honderd drie en negentig morgen, vyf honderd negen en zeventig roeden

(z) Handv. van Rynland, bl. 246, 261, 349.

den gronds. 't Getal der huizen, in beide de Ambagten, is, in den tyd van honderd jaaren, merkelyk afgenomen. In de Lyst der Verpondingen van den jaare 1632, stonden, voor Leimuiden, twee honderd en zes, en voor Vriezekoop, een honderd en zeven huizen aangetekend. Doch in die van den jaare 1732, staan, in Leimuiden, maar een honderd vier en veertig huizen en een molen, en in Vriezekoop, niet meer dan negen en vyftig huizen geboekt. In beide de Ambagten, is zeer veel lands uitgeveend. Doch een gedeelte van het zelve is, in de voorgaande en in deeze eeuwe, wederom droog, en tot land gemaakt. Zodanig is *de H. Geest-Polder* onder Leimuiden, bezuiden het water de Drecht, tot welks droogmaakinge, na dat men zig, eerst, met Haarlem verdraagen hadt (*a*), 's Lands Staaten, op den zestienden April des jaars 1669, Octroi verleend hadden. Een gedeelte der *Grietpolder* onder Leimuiden, en de *Vriezekoopsche Polder* onder Vriezekoop, is, volgens twee diergelyke Octroijen van den negenden February des jaars 1741 en van den negentienden December des jaars 1742, voor omtrent twintig jaaren, drooggemaakt: te gelyk met de Veenplas, tusschen de Drecht, den Heerenweg en de *Billerdammer Laan* (*b*), welke Laan eene Waterkeering is tusschen Rynland en Amstelland, aan welke veele kosten gespild waren; in alles, eene uitgebreidheid van zes hon-

Am-
bagts-
heerlyk-
heden.

(*a*) *Zie* Privileg. van Haarlem, *bl.* 545.
(*b*) Resol. Vroedsch. *Lt.* MM. 3 *January* 1741. *f.* 156. Groot-Memor. N. X. *f.* 179 *verso*, 209 *verso*, 209 *verso*.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

honderd en vyftig morgen beslaande. In beide de Ambagten, zyn, van tyd tot tyd, verscheiden bevallige Lustplaatsen aangelegd, 't welk, vermoedelyk, toeneemen zal, zo de beteugeling van de woede der Haarlemmer-Meer, waarvoor Leimuiden en Aalsmeer, onmiddelyk, blootstaan, gelyk men vertrouwen mag, voortgang heeft. Men hadt, naamlyk, in Maymaand des voorleeden jaars 1766, bevonden, dat de oever der Meer onder Leimuiden, van de oude Wetering af tot aan de Kerkvaart toe, in een en twintig jaaren tyds, tien, twintig en dertig roeden, en, op enkele plaatsen, sedert het jaar 1740, vyftig en zestig roeden, afgesleeten was; en dat de afgesleeten oever, grootendeels, slegts uit sudzig of drijftig rietland bestondt, welk geenen wederstand bieden kon. Van de Kerkvaart tot aan den westhoek van Burgerveen, daar 't Ambagt van Leimuiden aan dat van Aalsmeer paalt, was de oever, sedert het jaar 1745, van vyf en vyftig tot zestig roeden, afgenomen, en bestondt meest uit verveend land, welk, door den tyd, met riet, liezen en biezen, in den bagger en 't slyk, begroeid zynde, tegenwoordig, begangbaar was; doch zo los, dat men 'er, met een' stok, tot op den kleigrond, ter diepte van tien, twaalf of veertien voet, kon doorsteeken. Men heeft drie der gevaarlykste Plaatsen, boven de Kerkvaart, langs de Griet-Polder, reeds van 't jaar 1744 af, op Polders kosten, met paalwerk, beheid. Doch dit werk is te zwak, en de kosten te zwaar, om door de Polder lan-

langer gedraagen te worden; behalve, dat 'er nog andere en gevaarlyker plaatsen, zo onder Leimuiden als onder Aalsmeer, te bezorgen zyn: waarmede het Hoogheemraadschap van Rynland, op last van 's Lands Staaten, in den zomer des jaars 1766, eenen aanvang gemaakt heeft. Men heeft een gat van dertig roeden, bewesten de Rysbrugge in den Westeinder dyk, gestopt, met eene dubbele gording paalwerk, behoorlyk verbonden, en, van agteren, op een' vloer van rys en bladriet, met puin en keisteen, bestort; en een gedeelte van den zwakken oever, oostwaards van 't gemelde gat gelegen, ter lengte van honderd roeden, door zandplempinge, tot een bekwaam strand gemaakt: beide met oogmerk om te beproeven, of de woede der Meer, op deeze wyze, op andere diergelyke en nog gevaarlyker plaatsen, te beteugelen ware; en 'er, zo 't werk aan de verwagting beantwoordt, van jaar tot jaar, mede voort te vaaren. Ondertusschen, zal deeze aanwang, zo wel voor Leimuiden als voor Aalsmeer, van dienst konnen zyn (c).

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

De Ambagtsheerlykheid van Leimuiden en Vriezekoop, nevens die van Rynsaterwoude, in den jaare 1599, aan Jonkheere *Pieter van der Does*, ter Leen zynde uitgegeven (d), werdt, in 't midden der voorgaande eeuwe, bezeten door den Huize van

I 4 Wast

(c) *Uit het* Rapport van Gecomm. Raaden *en van* Dykgr. en Hoogheemr. van Rynland *van 4 Juny* 1766.

(d) *Uit den* Verlybrief, *gedagtekend* 4 *Maart* 1599.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

Wassenaer en Warmond (e); doch is, daarna, door erfenis en huwelyk, geraakt in bezit van het huis van Oultremont en Warfusé. De Stad kogt dezelve, in 't jaar 1727, van dit Huis, of eigenlyk van *François Paul Emile*, Graave van Oultremont en Warfusé en Vrouwe *Maria Izabelle van Beijeren van Schagen*, zyne Gemaalin, die de Ambagtsheerlykheid van Vrouwe *Anna Henrietta van Wassenaer van Warmond*, Graavinne van Berlo, geërfd hadt; met alle haare gevolgen en aankleeven, en byzonderlyk, met het regt, om Schout, Ambagtbewaarders, Schepenen en andere Amptenaars te mogen stellen; en met de pagten, inkomsten en binnenwateren, zo tegenwoordige als toekomende, van welken geene andere Steden, Dorpen of Ingezetenen, tot nog toe, bezit genomen hadden: ook met het regt van den wind en de turfmaat (f). En 't bezit deezer Ambagtsheerlykheid geeft der Regeeringe van Amsterdam gelegenheid, om van naby agt te doen geeven op de gesteldheid der geduuriglyk afslytende oevers der Haarlemmer of Leidsche Meer; der Poelen of Veenplassen; der Waterkeeringen, en der Billerdamsche Verlaaten; aan al 't welke het beste gedeelte van Amstelland, en de Stad en derzelver Binnenlandsche scheepvaart, zo wel als de doortogt te lande van hier naar Leiden, Gouda, Rotterdam enz. zeer veel gelegen is.

LEI-

(e) S. VAN LEEUWEN Costuum, en Keuren van Rynland, *bl.* 17.

(f) Handv. *bl.* 333, *en hier voor* II. *Deel*, XXIII. *Boek*, *bl.* 285.

Ambagtsheerlykheden. Het Dorp Leimuiden.

Leimuiden, tot welks byzondere beschryving wy nu overgaan, is eene van de oudste Dorpen hier te Lande. De Kapelle van *Liethemuthen* of *Leythemuthe* wordt reeds vermeld, in het Verdrag van Bisschop Willem van Utrecht, met Regimbert, Abt van Epternach, van den jaare 1063 (*g*), en in het Verdrag van Dirk den VI., Graave van Holland, met Gerard, Abt derzelfde Abtdye, van den jaare 1156 (*h*). De Kerk van Leimuiden werdt, met verlof van Georgius van Egmond, Bisschop van Utrecht, vergroot, in 't jaar 1555; ten welken einde, eenige Landeryen, der Kerke toebehoorende, verkogt werden (*i*). De tegenwoordige is een ruim, doch oud gebouw. In 't jaar 1737, zyn 'er vier nieuwe houten pilaaren in gezet. De overige oude steenen pilaaren en het onderste gedeelte van den Tooren staan scheef, door 't zakken der grondslagen. De Predikant, die, na bekomene handopening, door den Kerkenraad beroepen, en, door den Ambagtsheer, goed- of afgekeurd wordt, behoort tot de Classis van Woerden en Over-Rynland. Volgens de Keuren van Rynland, mag niemant, op het Kerkhof, of in het Dorp kolven, of met de kloot schieten, op eene boete van twee en veertig stuivers (*k*). Het Dorp Leimuiden is fraai betimmerd. Ook is 'er zeer veel doortogt, te lande en te water.

De

(*g*) *Apud* HEDAM *p.* 132.
(*h*) MIERIS Charterb. I. *Deel*, *bl.* 102.
(*i*) VAN HEUSSEN *en* VAN RYN Kerk. Oudh. III. *Deel*, *bl.* 880.
(*k*) S. VAN LEEUWEN Costum. *en* Keuren van Rynland, *bl.* 527, 528.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

De naaste weg te lande, van Amsterdam naar Gouda en Rotterdam; of van daar herwaards, loopt door Leimuiden. Het water de *Drecht*, welk, van de *oude Wetering* af, door het Dorp loopt, en tusschen de Vriezekoopsche en Wassenaersche Polder, voorby het Tolhuis onder Kallagen, zig, een weinig boven den Uithoorn, met de *Kromme Mydrecht* vereenigt, en 't begin aan den *Amstel* geeft, is ook veel korter vaart, voor zulke Schepen, die hunne masten konnen stryken, en klein genoeg zyn om door de Billerdammer-sluizen en Leimuider-brug te komen; en die, anderszins, uit den Ryn naar Amsterdam willende, door Haarlem en Spaarnedam, zouden moeten vaaren. De brug, van welke wy spreeken, legt te Leimuiden, over de Drecht, en werdt, op verzoek van Schout en Ambagtsbewaarders van Vriezekoop, in 't jaar 1611, in eene wipbrug veranderd. Doch Haarlem leedt hier by zo veel in zyne vaart, alzo 'er nu veel grooter schepen, zelfs met staande masten, door de Drecht konden; dat die Stad, by welke, Dordrecht en Gouda zig voegden, te wege bragt, dat die van Rynland 't verleende verlof wederom introkken, en de wipbrug in eene vaste brug deeden veranderen (*l*). De Ambagtsheeren van Leimuiden uit den huize van Warmond, sedert, het onderhoud en de beheering deezer brugge van het Ambagt hebbende overgenomen, hebben al hun regt op dezelve, op den eersten October des jaars 1665, afgestaan aan de

(*l*) Privileg. van Haarl. *bl.* 441.

de Stad Haarlem (*m*), die, op den vyftien-den Juny des jaars 1668, met de Stad Amsterdam, wegens de wydte en de hoogte derzelve overeengekomen is. De wydte werdt toen op vyftien en een halve voeten, Rynlandsche maat, en de hoogte, volgens zeker teken aldaar, bepaald. Doch deeze wydte zou, des zomers, door middel van een schot of balk, tot op dertien voeten, versperd of vernaauwd; en alleenlyk, van den eersten December tot den laatsten Maart, op de volle wydte, mogen bevaaren worden, door zulke Amsterdamsche of andere Schippers, die blyk van 't Groot-Binnenlandschvaarders-Gilde alhier medebragten, dat zy, in dat jaargetyde, niet zonder groot gevaar, door Spaarnedam en over de Haarlemmer-Meer, komen konden. Ook zouden de Houtvlotten en Groente- en Fruitschuiten, het gantsche jaar door, op de volle wydte, door de brug mogen vaaren. Voorts, zou 'er, van wege elk der twee Steden, een beëedigde oppasser aan de brug gesteld worden, om zorg te draagen, dat aan deeze Overeenkomst voldaan werdt (*n*). De overeenkomst werdt, slegts by voorraad, gemaakt. Doch hieldt, onaangezien Amsterdam, nu en dan, klaagde, dat het schot of de schuif, des zomers, de vaart te zeer belemmerde (*o*), stand, tot in 't jaar 1765, wanneer de twee Steden, na veel handelens, op den vyfden Sep-

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

(*m*) Privileg. van Haarl. *bl.* 552.
(*n*) Groot-Memor. N. V. *f.* 210 *verso*. Privileg. van Haarl. *bl.* 552.
(*o*) Stads Missiven N. IV. *f.* 13.

AMSTELBAGTSHEERLYKHEDEN.

September, overeen kwamen, dat de brug, op de wydte van veertien voet, tien duim, Rynlandsche maat, gemeeten van paal tot paal, zou hermaakt werden. De hoogte bleef, gelyk zy geweest was, te weeten, in 't midden van den onderkant der Leggers gemeeten, elf voet twee en een vierde duim boven den voorsten slagdrempel der nieuwe steenen Dorpssluis, en zes voet zeven duim boven 't Amsterdamsche peil, welk, door den Landmeeter van Rynland, aan die sluis werdt overgebragt. Haarlem heeft zig verbonden, om de brug, op deeze wydte en hoogte, te onderhouden; en de doorvaart door dezelve is, ten allen tyde, voor allerlei schepen en houtvlotten, vry bedongen. De geschillen, die, onverhoopt, over de voldoening aan de gemaakte overeenkomst, mogten vallen, moeten, ter eerster aanleg, voor den Hoogen Raade, gebragt en afgedaan worden (p). In den zomer des jaars 1766, toen ik Leimuiden bezag, was men, met het hermaaken der brugge, reeds verre gevorderd: en ik verneem, dat zy, sedert, overeenkomstig met het gemaakte Verdrag, voltrokken is.

Oude Wetering. De oostzyde der fraaije buurte langs de *oude Wetering* behoort, voor 't grootste gedeelte, ook onder Leimuiden, en voor 't kleinste gedeelte, naar 't zuideinde, onder Rynsaterwoude. Men heeft, derwaards, twee wegen van Leimuiden: een', door de Griet-Polder, en een', door de H. Geest-Polder. De Landscheiding wordt, op den Hee-

(p) Groot-Memor. N. XII. f. 103.

Heeren-weg, aangeweezen door een' paal, waarop, aan de eene zyde, het wapen van Amſterdam, en aan de andere, dat van Waſſenaer, aan een' Heer uit welk Huis, de Ambagtsheerlykheid van Rynſaterwoude toekomt, geſteld is. De weſtzyde der buurte aan de oude Wetering behoort, insgelyks, naar 't zuideinde, voor een klein gedeelte, onder Rynſaterwoude, en, voor het grootſte gedeelte, onder Alkemade. Aan deeze zyde, is eene Buurtkerk getimmerd, die, uit giften, onder de preeke verzameld, onderhouden wordt. De buuren van Alkemade behooren, anderszins, onder het Kerſpel van Leimuiden. Ook draagen zy nog, in het onderhoud der Leimuider-Kerke. De oude Wetering, die de groote Haarlemmer, of Leidſche Meer aan de Braaſſemer-Meer hegt, is de gewoonlyke doortogt van alle Binnenlandſche vaartuigen, die, van Amſterdam, naar 't zuiden van Holland en verder; of, van daar, naar Amſterdam te rug willen. De grootſten van deezen neemen hunnen weg door 't Spaarne. De anderen komen, door de Drecht, in den Amſtel, of uit den Amſtel, door de Drecht, in de oude Wetering. En deeze doortogt doet de buurt aan de oude Wetering bloeijen. Men heeft 'er verſcheiden' Zaagmolens en Scheepstimmerwerven: ook eenige Zeilenmaakers, Blokkenmaakers, en andere handwerken, tot de ſcheepvaart vereiſcht, behalven een goed getal van winkeliers. Tot beveiliging der ſcheepvaart, ſtaat, aan den kant der groote Meer, eene hooge houten Vuurbaak.

Ambagtsheerlykheden.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN. De Buurt *Billerdam*.

In het AMBAGT *van* VRIEZEKOOP, verdient de meeste opmerking het gedeelte der buurte van *Billerdam*, waarin de sluizen of verlaaten leggen. Zy zyn twee in getal, en leggen beide in het water de *Drecht*. De buurt Billerdam is tamelyk wel betimmerd. Doch het kleinste gedeelte derzelve legt alleenlyk in het Ambagt van Vriezekoop. Het grootste behoort tot de Ambagtsheerlykheid van Kalslagen, van welke de Stad Haarlem zig, omtrent den jaare 1700, door aankoop, den eigendom verkreegen heeft; en onder welke, een weinig oostwaards van de Verlaaten, het *Tolhuis* aan de Drecht staat, alwaar de Trekschuiten van Amsterdam op Gouda, en de Pak- en Nagtschuiten, van hier op Delft, Leiden, Rotterdam en 's Graavenhaage, aanleggen.

Billerdamsche Verlaaten of Sluizen.

Het westelykste der twee Verlaaten, welk twee paar deuren en boven ieder paar een bind heeft, om het doorvaaren met staande masten te beletten, wordt, door het Heemraadschap van Rynland; het oostelykste, welk maar een paar deuren en een bind boven dezelven heeft, door dat van Amstelland, onderhouden en beheerd. Het eerstgemelde dient om het Amstellandsch water uit Rynland, het andere om het Rynlandsch water, wanneer het, t'eenigen tyde, hooger is dan het Amstellandsch, uit Amstelland te keeren. Ook wordt het Rynlandsch verlaat inzonderheid op eene zekere engte gehouden (*q*), op dat 'er geene groote vaartuigen zouden doorkonnen; 't welk, tot merke-

(*q*) Stads Missiven *N.* IV. *f.* 16, 17, 34, 35, 40, 73.

kelyke benadeeling van de vaart door 't Spaarne, ftrekken zou. In de Trekvaart, een weinig boven het Tolhuis, by de *Duivelsbrugge*, leggen twee diergelyke verlaaten, een Rynlandfch en een Amftellandfch. De dam in de Drecht, waarin de Billerdamfche verlaaten leggen, is, vermoedelyk, reeds in de dertiende eeuwe, in wezen geweeft. Zo dra de fluizen, in den Middeldam hier ter Stede, tot eene uitwatering voor Amftelland, gelegd waren, werdt het keeren van het vreemd, en onder anderen van het Rynlandfch water uit Amftelland noodzaakelyk. Hiertoe diende ook het leggen van den dam in de Drecht, federt den *Billerdam* genaamd. Men vindt 'er het eerfte gewag van, in twee Verklaaringen van den jaare 1364, onder den naam van den *Bilresdam*; en van de Billerdammer-Laan, onder dien van *des Bilredams weer*. Beide de verklaaringen ftrekken ten bewyze, dat die van Kalflagen en Nieuwveen, lang voor dien tyd, en, waarfchynlyk, reeds in de dertiende eeuwe, het regt om, dyk en fluisvry, door Amfterdam, uit te wateren, van den Huize van Amftel gekogt hadden, onder voorwaarden, dat zy den *Bilresdam* en *des Bilredams weer*, van agteren, voor het doorzygend Rynlandfch water, zouden digt houden (*r*): 't welk ook de reden geweeft is, waarom die van Kalflagen zig verbonden hebben, om, by het droogmaaken der Vriezekoopfche Plas,

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

(*r*) *Zie* Handv. van Rynl. *bl.* 355 *en* hier voor, II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 153.

Am-bagts-heerlyk-heden.

Plas, op en langs de Billerdammer Laan, eene bekwaame Kaade te leggen, die, aan de oostzyde der Droogmaakerye, tot eene Polderkaade verstrekt, en over welke, die van Vriezekoop en Kalslagen den schouw dryven (s). 't Blykt ook, van elders (t), dat de Billerdam opgemaakt was, uit een weer Lands, de *Billerweer* genaamd, en tot eene waterschutting diende, tusschen Rynland en Amstelland. Doch omtrent den jaare 1500, ondernam *Jacob Coppier*, Heer van Kalslagen, op eigen gezag, den Billerdam door te steeken; met een verlaat en schotdeuren te voorzien, en daardoor wel het Rynlandsch water te laaten loopen in Amstelland; maar, daarentegen, ook, aan alle vaartuigen van Leiden, Delft en den Haage, onder 't betaalen van zekeren tol, welken hy arbeidsloon noemde, doortogt te verleenen naar Amsterdam. Men bevondt, wel haast, dat zulks strekte tot benadeeling van de vaart door 't Spaarne, en van de Graaflykheids tollen, te Haarlem en te Spaarnedam. De Amsterdamsche schippers, uit Brabant en Zuidholland komende, gebruikten, ten deezen tyde, nog andere ongewoone vaarten, om de tollen te ontgaan; hunnen weg neemende, behalve door Billerdam, door Zevenhoven, en door den Heiligen Weg. Doch 't een en 't ander werdt, van 's Graaven wege, verbooden, in 't jaar 1519 (u). De vaart door Billerdam hieldt nogtans

(s) Conventie van 7 *Sept.* 1739.
(t) Privileg. van Haarlem, *bl.* 224.
(u) Privileg. van Haarlem, *bl.* 215.

tans aan, tot dat *Jan Bennink*, Raad in den Hove van Holland, door bewerking, naar 't schynt, van die van Haarlem, in July des jaars 1524, den dam deedt stoppen. De Heer van Kalslagen opende hem, terstond, wederom, en daagde Bennink voor 't Hof; welk, eindelyk, by uitspraak van den eenendertigsten January des jaars 1529 [1530], Coppier in 't ongelyk stelde, hem beveelende, de schotdeuren en 't verlaat uit den dam weg te neemen; den dam digt te maaken, en 'er noch schuiten, noch water door te laaten (*v*). 't Schynt, nogtans, dat men aan deeze uitspraak niet voldaan heeft. De Billerdam bleef open. De Stad Haarlem, altoos zorgvuldig, om de vaart door 't Spaarne te handhaaven (*w*), bekostigde gewapende vaartuigen, om de vaart door den Billerdam, den Heiligen Weg en elders, geweldigerhand, te beletten; en bewoog, in 't jaar 1552, de Graaflykheids-Rekenkamer, om de helft te draagen in de kosten (*x*). Doch de ongewoone vaart bleef standhouden. Het Heemraadschap van Amstelland boodt dat van Rynland, in 't jaar 1621, aan het digthouden van den gantschen ring tusschen de twee Heemraadschappen, mids dan ook, te Zevenhoven, en aan den Billerdam, geene Verlaaten gemaakt, noch gabellen geheeven werden (*y*). Men scheen, derhalve,

Am-bagts-heerlyk-heden.

(*v*) Privileg. van Haarl. *bl.* 224.
(*w*) *Zie* Privileg. van Haarl. *bl.* 190, 250, 365, 465, 478, 488, 496, 551 *enz.*
(*x*) Privileg. van Haarl. *bl.* 250.
(*y*) Privileg. van Haarl. *bl.* 462.

Ambagts-heerlykheden.

ve, van de ongewoone vaart te willen afzien, om 't Rynlandſch water te zekerer te keeren uit Amſtelland. Doch deeze aanbieding hadt geen gevolg; ſchoon zy, door Haarlem, aangenomen was. De geſchillen tuſſchen de twee Heemraadſchappen en de belanghebbende Steden werden, omtrent den jaare 1670, gebragt voor den Hoogen Raade. En terwyl zy daar onafgedaan hingen, kwam Rynland met Haarlem en Leiden overeen, dat men eenige *proviſioneele* Verlaaten ſteeken zou in de Drecht, dat is, te Billerdam, en in de Aar, of nieuwe Vaart van Amſterdam op Gouda, aan de Duivels-brugge, ter wydte van vyftien voet twee duim Rynlandſche maat (z). Over 't ſluiten van den ring tuſſchen de twee Heemraadſchappen, werdt, vervolgens, gehandeld met de Steden Amſterdam en Gouda, zonder dat men elkanderen verſtaan kon. De *proviſioneele* Verlaaten bleeven, derhalve, leggen (a); gelyk zy, nog tegenwoordig, in wezen zyn. Omtrent de beheering en het onderhoud der twee Verlaaten in den Billerdam, zyn de Heemraadſchappen van Rynland en Amſtelland, op den voorgemelden voet, overeengekomen.

Regtbank en Regeering.

De Hooge Vierſchaar wordt, wegens *Crimineele* zaaken, in de Ambagtsheerlykheden van Leimuiden en Vriezekoop en Kudelſtaart voorvallende, geſpannen door den Hoog-Baljuw en welgebooren mannen van Rynland, op het Stadhuis, te Leiden. De *Civile* Regtbank van Leimuiden en Vriezekoop beſtaat

(z) Privileg. van Haarl. *bl.* 561.
(a) Privileg. van Haarl. *bl.* 563.

ſtaat uit den Schout, die, door Burgemeeſteren van Amſterdam, als Ambagtsheeren, aangeſteld wordt, en vyf Schepenen, drie uit Leimuiden, en twee uit Vriezekoop. Onder de drie Ouderlingen, de drie Armmeeſters en de drie Kerkmeeſters van Leimuiden, zyn 'er ook, gemeenlyk, drie uit Vriezekoop, een van ieder ſoorte. Doch onder de Kerkmeeſters, is 'er ook een uit Alkemade, welks Polder aan Leimuiden grenſt, en welks opgezetenen, van ouds, onder de Kerſpelkerk van Leimuiden, behoord hebben. Zy worden, zo wel als de Schepenen, tegen den negentienden July, zo dezelve niet op Saturdag of Zondag valt, gekooren, door den aangeſtelden Ambagtsheer, van wege de Stad. Ambagtsheerlykheden.

Zie hier de naamen deezer aangeſtelde Ambagtsheeren: Naamen der Ambagtsheeren.

1728. Mr. Lieve Geelvinck.
1745. Mr. Ferdinand van Collen.
1754. Mr. Egbert de Vry Temminck.

De Stad bezit, wyders, een heerlyk regt over de VII. Ambagtsheerlykheid van de Volewyk.

V o l e w y k,

welk wy niet bekwaamlyker, dan tot het regt van Ambagtsheerlykheid, weeten te betrekken.

De Volewyk, van ſommigen, de *Voorwyk*, doch oudtyds de *Voelwyk* (b), dat is, *Va-*

(b) Handv. *bl.* 2.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

Vogelwyk, genaamd, is een ſtuk Voorland van den Waterlandſchen dyk, in 't Y, tegen over de Stad gelegen. Het plagt, van ouds, onbedykt, en met het Y gemeen, te leggen. Doch op den zevenden Auguſtus des jaars 1393, gaf Hertog Albrecht van Beijeren den ingelanden, die, voor 't grootſte gedeelte, in Amſterdam, en voor 't overige, in Waterland woonden, Octroi, om de Volewyk, met eenen Zomerdyk, te mogen bedyken. Te gelyk, beval hy, dat de Raaden of Burgemeeſteren van Amſterdam, uit de Ingelanden in hunne Stad, drie Heemraaden zouden ſtellen, waarby, uit de Waterlandſche ingelanden, nog twee Heemraaden zouden gevoegd worden, te kiezen uit en door de voornaamſte Waterlandſche ingelanden. Burgemeeſteren van Amſterdam kreegen, daarenboven, regt, om, jaarlyks, eenen der vyf Heemraaden aan te ſtellen tot Schout, die, nevens twee Heemraaden ten minſte, den Dyk, de Dykslanden en Watering ſchouwen, en keuren op dezelven maaken zou: ook alles beregtende, wat, in de Volewyk, te doen viel, en van de boeten rekening doende aan den Baljuw van Waterland (*c*), die, tot dien tyd toe, nog de hooge Jurisdictie hadt over 't grootſte gedeelte van, of over de geheele Volewyk; over een gedeelte van welke, in, of voor 't jaar 1409, de Jurisdictie der Stad werdt uitgebreid; gelyk wy, hiervoor (*d*), meenen

(*c*) Handv. *bl.* 337.
(*d*) V. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 21.

nen beweezen te hebben. Het Octroi van den jaare 1393 is dus de grondslag van het regt van Ambagtsheerlykheid, welk der Stad, over de gantsche Volewyk, toekomt. Het hoog geregt bezit zy, onzes agtens, ten minste tot zestig roeden in de Volewyk; doch haar Ban- en Vangregt strekt zig veel verder, en tot in Waterland, op de hoogte van het Dorp Landsmeer, uit; alwaar, van ouds, eene mylpaal schynt gestaan te hebben (*e*). De Regeering der Stad vondt, zo 't schynt, eerlang, geraaden, de Galg, waaraan de gestrafte misdaadigen gehangen, en de raden en staaken, op welken, derzelver rompen en hoofden gesteld werden, te plaatsen in de Volewyk, op eenen grond, die haar toekwam, of, waarover zy ten minste Jurisdictie hadt: 't welk, vroeg in de zestiende (*f*), zo niet reeds in de vyftiende eeuwe, geschied is. De galg en de put onder dezelve, die van gebakken steen is opgehaald, is meermaalen vernieuwd geworden. Hoe 't met de Volewyk gesteld geweest zy, terwyl Amsterdam de Spaansche zyde hieldt, en de Staatschen meester van Waterland waren, in en na 't jaar 1572, vind ik nergens aangetekend. Doch 't is zeer te vermoeden, dat de Stad toen veel afbreuk in haar regt aldaar geleeden zal hebben. En vind ik, dat zy 't Veer op de Volewyk en op Waterland, welk zy, in de zestiende eeuwe, bezat, tot in 't najaar van 1568, verhuurd

Ambagtsheerlykheden.

(*e*) *Zie, onder anderen*, de oude Kaart van Amstelland en Waterland, *voor de* Handvesten.

(*f*) *Zie* hier voor, *bl.* 25.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

huurd heeft, doch, na dien tyd, niet meer (*g*). Na de verandering der Regeeringe, heeft zy zig, in dit haar regt, wederom begonnen te handhaaven. Uit een *Regifter der Schouwen van de Volewyk*, welk ter Thefaurie bewaard wordt, en van 't jaar 1620 tot het jaar 1665 loopt, zie ik, dat Burgemeefteren van Amfterdam, van 't jaar 1620 af, jaarlyks, eenen Schout en twee Heemraaden over de Volewyk, uit de Stad, aangefteld, of *gecontinueerd* hebben. Ook werden de twee Waterlandfche Heemraaden, in dien tyd, door Burgemeefteren deezer Stad, gekooren, uit een dubbel getal, welk, door Regenten van Buikfloot, genoemd was. En deeze verkiezing gefchiedde, op verzoek van die Regenten zelven; gelyk my, uit een egt affchrift van hun Requeft, gebleeken is (*h*). De Stad hadt, wyders, van 't jaar 1617 af, begonnen te zorgen tegen het afneemen der Volewyk, ten weften en ten ooften. Zy verkreeg zig ook, toen reeds, door aankoop, den eigendom van eenige Landeryen, die, voorheen, door byzondere perfoonen, hier of in Waterland, bezeten waren (*i*). Onder anderen, vind ik, dat het *Moniken-Rietland* buiten den Kadyk, in 't begin der voorgaande eeuwe, aan het Burger-Weeshuis deezer Stede heeft toebehoord (*k*). 't Onderhouden en befchoeijen van 't

zui-

(*g*) Regift. der Ambagtsh, van Amfterveen, *berustende ter Thefaurie*, *f.* 55.

(*h*) Regift. der Schouwen van de Volewyk, *berustende ter Thefaurie*, *f.* 3.

(*i*) Refol. Vroedfch. N. 12. 4 *April*, 13 *July* 1617. *f.* 10, 17 *verfo*.

(*k*) Groot-Memor. N. XI. *f.* 136.

zuidelyk einde der Volewyk werdt, inzonderheid, noodig geoordeeld, om schuuring en diepte te houden voor de Stad; waarom 'er, van tyd tot tyd, in voorzien werdt (*l*); gelyk, tot heden toe, geschiedt. En heeft hiertoe ook gediend het leggen van een paalen-hoofd, aan den zuidoosthoek van de Volewyk, het *Schelvischhoofd* genaamd, welk nog, zorgvuldiglyk, onderhouden wordt. In 't jaar 1631, werdt, by de Vroedschap, in beraad gelegd, om een' ryweg te maaken door de Volewyk, tot aan den Waterlandschen-dyk, en, van daar af, verder, tot aan de Beemster en de Purmer (*m*). Doch 't werk hadt toen geenen voortgang. In 't jaar 1662, werdt niet alleen een ryweg, maar ook eene Trekvaart gemaakt door de Volewyk, tot aan den dyk te Buiksloot toe: van waar, vervolgens, eene Trekvaart geschooten is, over Monikendam en Edam, en over Purmerende, naar Hoorn. Tot de vaart en ryweg door de Volewyk, werden meer dan zestien Perceelen Lands, die der Stad toekwamen, vergraaven (*n*). Het Veer op Buiksloot komt alleen aan de Stad toe. En de weg en vaart door de Volewyk wordt onderhouden, uit eene gabelle; om welke te heffen, een *Tolhuis*, aan 't zuidwest-einde der Volewyk, door de Stad, gebouwd is. Dit Tolhuis is de eenigste wooning in de Volewyk. De Stad heeft, van tyd tot tyd, alle

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

Tolhuis.

(*l*) Resol. Vroedsch. *N.* 21. 16 *July* 1655. *f.* 267.
(*m*) Resol. Vroedsch. *N.* 16. 7 *Maart* 1631. *f.* 193.
(*n*) Aantekeningen van Secretarissen, *berustende ter Thesaurie*, op 't jaar 1659.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

alle de Landeryen van de Volewyk ingekogt, en bezatze reeds, in 't jaar 1663, na welken tyd, de geregelde schouw en naschouw over den Volewykschen Zomerdyk opgehouden is (*o*). De Volewyks-Landen zyn, tegenwoordig, in veel beter staat dan zy plagten, en worden, door de Thesaurie, verhuurd. De Volewyk werdt, in 't begin der voorgaande eeuwe, gerekend, een honderd en twintig *deimpten*, of tagtig morgen Lands, groot te zyn (*p*). De aanstelling van eenen Schout of Dykgraaf, gelyk hy, sedert, genoemd is, en van drie Heemraaden van de Volewyk, door Burgemeesteren van Amsterdam, waarvan my, beide in de zestiende en zeventiende eeuwe, blyken voorgekomen zyn (*q*), schynt, niet altoos, geregeld geschied te wezen. Tegenwoordig, is 'er egter nog een Dykgraaf van de Volewyk, zynde de Heer en Mr. GERRIT HOOFT, Burgemeester. De Burgemeester *Joan van de Poll* is de eerste geweest, aan wien deeze titel, in de plaats van dien van Schout, die, te vooren, gevoerd was, in den jaare 1660, opgedraagen werdt (*r*). De Schouten van de Volewyk plagten, als daartoe, op den negenden July des jaars 1621, byzonderlyk, door Burgemeesteren, gemagtigd zynde, eenen Substituit-Schout onder zig aan te stellen, daartoe, gemeenlyk, verkiezende eenen in-

(*o*) Regist. der Schouwen van de Volewyk *f.* 79 *verso*.
(*p*) Groot-Memor. N. XI. *f.* 136.
(*q*) Groot-Memor. N. I. *f.* 246. Resol. *van den* Oud-Raad van Burgem. 20 *May* 1626. *f.* 42.
(*r*) Regist. der Schouwen van de Volewyk *f.* 79 *verso*.

Ambagtsheerlykheden.

ingelande, die te Buiksloot woonagtig was (*s*). Doch tegenwoordig draagt de Ontvanger der gabelle, die in het Tolhuis woont, den naam van *Schout van de Volewyk*, en handhaaft de Keuren, die, nu en dan, wegens de Volewyk, gemaakt worden. Het Tolhuis is, te gelyk, eene herberg, van waar men een bevallig uitzigt heeft op de Stad, en op de breede Laag schepen in 't Y. Sedert het afbreeken der Oude-Stads-herberge, is, aan dit huis, een vertrek gebouwd, tot geryf van zulken, die, na 't sluiten der boom, voor de Stad komen (*t*), en, voor deezen, hunnen intrek in de Oude-Stads-herberg plagten te neemen.

Nes of *Kaale Nes.*

Westwaards van de Volewyk, tusschen de Buikslooter-Kerk en den Oostzaaner-Overtoom, buiten de Vryheid van Amsterdam, legt een stukje buitendyks Land van niet meer dan vier morgen, de *Kaale Nes*, of blootelyk de *Nes* genaamd. Amsterdam kogt dit stukje Lands, in 't jaar 1618 (*u*), om dat het, behoorlyk beschoeid zynde, even als de Volewyk, dienen kon, om schuuring en diepte te houden voor de Stad. De Waterlandsche Dorpen ondernamen, in de voorgaande eeuwe, tot twee reizen toe, in 't jaar 1655 en in 't jaar 1661, eene doorvaart te graaven, in 't Rietland tusschen den dyk en de Nes; 't welk dit Land, t'eenemaal, onbekwaam gemaakt zou hebben,

(*s*) Regifter *als vooren f.* 4, 18 *verso*, 79.

(*t*). Resol. *van den* Oud-Raad van Burgemeest. 24 *April* 1755. *bl.* 36.

(*u*) Resol. Vroedsch. *N.* 12. 4 *April*, 13 *July* 1617. *f.* 10, 17 *verso*. Groot-Memor. *N.* II. *f.* 277 *verso*.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

ben, tot het einde, waartoe de Stad het hadt aangekogt. De eerste reize werdt de doorgraaving, van wege de Stad, geweldigerhand, belet (v). Doch de tweede reize, kwamen Burgemeesteren met Dykgraave en Heemraaden van Waterland overeen, dat die van Waterland het Rietland nimmer doorgraaven zouden: en, zo 't, by ongeluk, afspoelen mogt, gedoogen, dat het, door de Stad, beschoeid en bepaald werdt, mids deeze hun daartegen twee duizend vyf honderd guldens uitkeerde. 't Verdrag werdt, den dertienden February des jaars 1662, geslooten, en, sedert, ter wederzyde, bekragtigd (w). Het houdt nog tegenwoordig stand. De Schout van de Volewyk doet, by gelegenheid, den schouw over de Nes.

VIII. Heerlykheid van Urk en Emmeloord.

In de Zuiderzee, tusschen Enkhuizen en Kampen, leggen twee Eilandjes, het kleinste en westelykste *Urk*, het grootste en oostelykste *Schokland* genaamd. Urk is, van de dertiende eeuwe af, geagt tot Holland te behooren. Doch Schokland, waarop twee Dorpen leggen, *Emmeloord* in 't noorden, en *Ens* in 't zuiden, behoort, gedeeltelyk, tot Holland, gedeeltelyk, tot Overyssel. Emmeloord legt in 't Hollandsch; Ens in 't Overysselsch gedeelte van Schokland. De Stad Amsterdam heeft de Ambagtsheerlykheid van

URK

(v) Resol. Vroedsch. Lr. C. 21 *Dec.* 1661. *f.* 173 *verso.*
(w) Resol. Vroedsch. Lr. C. 27 *Febr.* 1662. *f.* 186. Handv. *bl.* 337.

Urk en Emmeloord,

in de voorgaande eeuwe, gekogt, waarom wy noodig agten, beide deeze Plaatsen, hier, kortelyk, te beschryven.

Am-bagts-heerlyk-heden.

Urk is, zo men wil, van ouds, veel grooter geweest; doch kan nu naauwlyks een uur gaands in den omtrek haalen (x). 't Is, op zyn langst, vierhonderd en vyftig roeden lang, en, op zyn breedst, twee honderd roeden breed. De Zuiderzee heeft, in vroeger tyd, een goed gedeelte van het Eiland afgespoeld. Men plagt, nog in de voorgaande eeuwe, oostwaards en zuidwaards van Urk, twee plaatsen aan te wyzen, waar weleer Kerken en huizen gestaan hadden. De vaartuigen, die tusschen Urk en Schokland aan den grond raakten, plagten, dikwils, op overblyfsels van steenen huizen te stooten. Ook scheuren 'er de Visschers, nog somtyds, hunne netten aan. De grond van 't Eilandje is ten deele zandagtig, schoon met steengruis bezet: ten deele steenagtig, en, op sommige plaatsen, vooral noordoostwaards, zo laag, dat het water, somtyds, in of voor de huizen staat. In de laagte, wordt hooi gewonnen. Tusschen Urk en 't Enkhuizer zand, loopt een diep, het *Val van Urk* genaamd, waar de zee, somtyds, zeer hol staat, en geweldiglyk klotst tegen 't Eiland. Op Urk, zyn omtrent twintig waterputten, die vier of vyf vademen diep, en rondsom met steenen

Eilandje Urk. Gelegenheid.

(x) Verbaal van den jaare 1661. in 't Groot-Memor. N. V. f. 63 verso.

Ambagts-heerlykheden.

nen opgehaald zyn. Het water, in deeze putten, is bruin, of geelagtig, en eenigszins brak. Doch een derzelven heeft zeer blank water, welk men gemeend heeft te ryzen of te daalen, naar dat de Yssel, die by Kampen in de Zuiderzee valt, hoog of laag was. Doch my is verzekerd, dat het water deezer put regenwater is, welk van de hoogte afzypelt, en toe- of afneemt, naar dat 'er veel of weinig regen valt. Op Urk is, tegenwoordig, niet meer dan ééne Kerk. De Predikant, die dezelve bedient, behoort onder de Classis van Enkhuizen. De Ledemaaten der Gemeente verkiezen den Predikant, ten overstaan van eenen afgezonden uit de Classis. Doch de Ambagtsheer heeft het regt van goed- of afkeuring. De Kerk van Urk, door zwaaren storm, zynde ingestort, is, in 't jaar 1716, herbouwd. 't Huis van den Predikant werdt, in 't jaar 1736, van nieuws, opgetimmerd. Men vindt een goed getal van steenen huizen op het Eiland. 't Getal der huizen in 't geheel was, volgens de Lyst van den jaare 1632, zeven en veertig. In 't jaar 1749, werden 'er drie en zestig geteld; dat der opgezetenen beloopt omtrent vier honderd. Zy zyn, tegenwoordig, allen Gereformeerd; geneeren zig, voor 't grootste gedeelte, met visschen, en brengen of Both, of ook wel Kabbeljaauw, Schelvisch, Tarboth, Schol en Tongen, te Amsterdam en elders, ter markt. Men heeft eene Zeilenmaakery en Taanery op 't Eiland. 't Land van Urk is vol groote steenen, die, voormaals, ten behoeve van den Heer, plagten

ver-

verkogt te worden: doch, sedert veele jaaren, tot zeeweering dienen. Voor 't overige, heeft men 'er bouw- en hooiland. Men heeft weinige boomen op Urk, en eene gemeene weide, waar veertig of vyftig koeijen geweid worden. Men plagt 'er, van ouds, de gewoonte te hebben van, eens 's jaars, naar de Papegaai te schieten: doch zulks is, na 't jaar 1655, niet meer geschied. De mans gaan in visschers gewaad: de vrouwen, even als die van de Streek, tusschen Hoorn en Enkhuizen. Urk wordt, zo wel als Schokland, met veel moeite en kosten, beschermd tegen de aanvallen der zee, om dat beide deeze Eilandjes, dikwils, eene schuilplaats verstrekken, voor zulken, die de Zuiderzee bevaaren, en van eenen storm beloopen worden. Ook zyn 'er, op Urk, vier perfoonen door 't Geregt gesteld, die byzonderlyk verpligt zyn, den verlegenen zeeluiden bystand te bewyzen. In 't jaar 1617, werdt, aan 't zuidwest-einde van Urk, onder 't opzigt van den Heere *Gerrit Jacob Witsen*, Burgemeester van Amsterdam, een Vuurtooren gesteld, die, sedert, meer dan eens, Landwaards in, heeft moeten verzet worden; doch van de uiterste noodzaakelykheid is, tot beveiliging der vaarte langs de Zuiderzee. Het strand omtrent den Vuurtooren is sterkst beschoeid. Ambagtsheerlykheden.

Emmeloord, oudtyds *Emmelwaarde* genaamd, beslaat het noord-oostelyke gedeelte van het Eilandje Schokland, en is met een dykje, de *Landscheiding* genaamd, Het Dorp Emmeloord.

AMBAGTS-HEERLYKHEDEN.

de meeste dogters en vrouwen geel hair, welk haar, aartiglyk, met gekrulde lokjes, voor 't voorhoofd, en in den nek hangt.

Historie van Urk en Emmeloord.

Urk is, reeds in de tiende eeuwe, bekend geweest, indien 'er, gelyk ten hoogste waarschynlyk is, van gewaagd worde, in eenen Giftbrief van Keizer Otto den Grooten van den jaare 968; waarby *Urch in pago Salo*, nevens *Nardinclant*, dat is, Gooiland, en andere goederen, aan de Abtdye van Elten, door Wichman, Graave van Zutfen, gestigt, wordt opgedraagen (z). In eenen anderen brief van Otto den III. van den jaare 996, en tot bevestiging van den voorgaanden strekkende, wordt *Urck*, insgelyks, vermeld. Ook blykt, uit den zelven, niet donkerlyk, dat men, door *Pagus Salo*, waarin *Urch* geplaatst wordt, de Landstreek *Salland* in Overyssel verstaan moet (a): 't zy dat Urk toen nog aan 't vaste Land gehegt ware; 't zy, gelyk my waarschynlyker voorkomt, dat het gebied van Salland zig over het Eiland hebbe uitgestrekt. De Abtdis van Elten stondt, in 't jaar 1280, *Nardingerlant* met zyn toebehooren af aan Floris den V., Graave van Holland (b): en, by deeze gelegenheid, is Urk, agt ik, ook aan Holland gekomen, schoon het, in den Opdragtbrief, niet byzonderlyk genoemd wordt. In 't jaar 1309, ter gelegenheid van eenige on-

lus-

(z) *Vide* Fundat. Sacrar. aliq. Aedium *in* MATTHAEI Anal. *Tom.* III. *p.* 454.

(a) *Vid.* PONTANI Histor. Gelr. *Libr.* V. *p.* 72. *coll.* *Libr.* VI. *p.* 103.

(b) Fundat. Sacr. Aedium *in* MATTHAEI Anal. *Tom.* III. *p.* 458.

lusten tusschen de Stigtschen en Friezen, waarin zig ook de Hollanders gesteken hadden, droegen die van Stellingwerf, de Lemmer en de Kuinder de inkomsten der Kerke van Urk op aan de Abtdye van Staveren (c). Doch of deeze opdragt van kragt geweest zy, en hoe lang zy stand gehouden hebbe, vind ik nergens gemeld. In 't jaar 1368, werdt *Roderik van Voerst*, door Hertoge Albrecht, Ruwaard van Holland, met Urk, verlyd. Het schynt, sedert, eenen geruimen tyd, door den huize van Voorst en Keppel, bezeten te zyn (d). In eenen brief van Graave Willem den VI. van den agtsten February des jaars 1407 [1408], leest men, dat beide Urk en Emmeloord, toen *Emelwairde* genaamd, altoos, ter leen gehouden waren van de Graaven van Holland. Urk, aan de zuidzyde van de Kerk, toen *die Delff* genaamd, en *half Emelwairde*, welk in bezit was van *Dirk van Zwieten*, werdt toen aan *Joanna*, Vrouwe van Voorst en Keppel, toegeweezen (e). Doch in 't jaar 1412, werdt *Herman van Kuinder*, door den zelfden Graave, verlyd met de Heerlykheid van *Urck ende van Emelwairde*, die zyn Vader, ook *Herman van Kuinder* genaamd, voormaals, bezeten, en aan Dirk van Zwieten opgedraagen hadt (f). *Otto van Asperen*, Heer van Voorst, en *Joanna*, zyne egtgenoo-

Am-
bagts-
heerlyk-
heden.

(c) *Zie* Winsemius Chron. van Friesl. *bl.* 188.
(d) *Zie* G. F. Baron thoe Schwartzenberg Register op 't Groot Charterb. van Friesl. *bl.* 19, 24.
(e) Mieris Charterb. IV. *Deel*, *bl.* 42.
(f) Mieris Charterb. IV. *Deel*, *bl.* 196.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

noote, stonden toen af van het regt, welk zy op Urk en Emmeloord hadden (g), en hun, nog in 't jaar 1408, opgedraagen was. Ten deezen tyde, was 'er een Slot op 't Eiland Urk. En Herman van Kuinder beloofde, by eenen Brief van den agtsten February des jaars 1415 [1416], berustende ter Registerkamer van Holland, dit Slot, altoos, tot een open huis voor den Graave van Holland, te zullen houden, en 's Graaven onderzaaten, nimmer, uit het zelve, te zullen beschadigen (h). De zelfde Herman van Kuinder deedt, wegens *die Heerlichede van Oerck ende van Emelwerde, mit allen hoeren toebehoeren*, hulde aan Vrouwe Jacoba, in 't jaar 1417 (i). In sommige Aantekeningen, wordt gemeld, dat Hertog Karel van Bourgondie de Heerlykheid van Urk en Emmeloord, omtrent den jaare 1470, aan *Gerrit Entszoon*, Burgemeester van Enkhuizen, die hem merkelyke diensten gedaan hadt, geschonken heeft (k). Na hem, is de Heerlykheid van Urk en Emmeloord geraakt in het oude Utrechtsche Huis van *Zoudenbalch*. En vind ik, dat *Evert Zoudenbalch* deeze Heerlykheid, nog voor 't einde der vyftiende eeuwe, bezeten heeft. Ook was *Gerard Zoudenbalch* Heer *tot Urk en Emeloord*, tot omtrent het einde der zestiende eeuwe. Zy waren beide Dykgraaven van den Lekkendyk bovensdams. Onder de Schepenen van U-

(g) MIERIS Charterb. IV. *Deel*, *bl.* 210.
(h) *Uit* Aantek. van Burgem. N. WITSEN.
(i) MIERIS Charterb. IV. *Deel*, *bl.* 428.
(k) BRANDT Enkh. *bl.* 30.

Utrecht van 't jaar 1576, vind ik ook eenen Gerrit Zoudenbalch tot Urck (*l*), waarschynlyk, den zelfden met den laatstgemelden. Zyne Weduwe, *Barbara van Abkoude*, is, na hem, Vrouw van Urk en Emmeloord geweest; gelyk blykt, uit zekere beeldtenis, die in de Kerke van Urk plagt te zien te zyn. Vervolgens, is de Heerlykheid geraakt in 't huis van *van der Werve*, van welk de Stad Amsterdam dezelve, in 't jaar 1660, gekogt heeft (*m*); gelyk wy, reeds elders (*n*), hebben aangetekend. Zy onderhoudt de Vuurboet, op het Eiland Urk (*o*). Doch 't Eiland zelf wordt, tegen 't afneemen, met paal- en steenwerk, beschermd, op kosten van Holland en van de Stad Amsterdam; welke Stad, somtyds, een derde gedeelte, in dezelven, gedraagen heeft (*p*). Ens, moet, volgens eene schikking, in 't jaar 1710, gemaakt, door Holland, Friesland en Overyssel, onderhouden worden. Holland draagt agttien, Friesland tien, en Overyssel twee en dertig in de zestig. Doch 't onderhoud van Emmeloord komt ten laste van Holland alleen. In 't jaar 1737, zogt Holland deszelfs aandeel in het onderhoud van Ens te doen verminderen, te meer, om dat de twee andere Provincien niets betaalen wilden, tot het onderhoud van Emmeloord

Am-bagts-heerlykheden.

(*l*) Van de Water Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 95. III. *Deel*, *bl.* 174.

(*m*) Koop Contract *van* 4 *Oct.* 1660. *in 't* Vertrek der Thesaurie, *Nieuwe Laade* V. *Lt.* A.

(*n*) II. *Deel*, XVII. *Boek*, *bl.* 246.

(*o*) Handv. *bl.* 335.

(*p*) Resol. Vroedsch. *Lt.* V. 6, 11 *Sept.* 1691. *f.* 152, 162.

AMBAGTSHEERLYKHEDEN.

oord (q). Doch zulks gelukte niet. Ondertusschen, loopen de kosten op het onderhoud van beide de Eilandjes zo hoog, en Amsterdam heeft 'er zulk een' zwaaren last van, dat 's Lands Staaten aan de Stad, reeds tot tweemaalen toe, Octroi verleend hebben, om eene Lotery, ten behoeve van Urk en Emmeloord, op te regten; eens in den jaare 1710 (r), en eens in den jaare 1752 (s). Ook is Amsterdam, in 't jaar 1711, geregtigd verklaard, om, wegens 't ankeren aan Emmeloord, zo veel ankergeld te heffen, als Friesland en Overyssel vorderen, wegens 't ankeren aan Ens, te weeten, dertig stuivers van ieder schip, welk, in geene der drie Provincien, t'huis hoort (t).

Regeering.

't Geregt van Urk bestaat uit den Schout, die te gelyk Secretaris is, en door Burgemeesteren van Amsterdam wordt aangesteld; en vyf Burgemeesters. De Burgemeesters, die ook Schepens zyn, plagten, by hunne aanstelling, geenen eed te doen. Doch de Heer *Nicolaas Witsen*, Burgemeester van Amsterdam, Ambagtsheer van Urk en Emmeloord zynde, heeft, in 't jaar 1709, den gewoonlyken Schepens-eed, op Urk, in gebruik gebragt (u). In 't jaar 1668, veroordeelde het Geregt van Urk een vrouwspersoon tot het Vrouwen-Tugthuis of Spinhuis

(q) Resol. Vroedsch. *Lr.* LL. 10 *Sept.* 1737. *f.* 216 *enz.* Muniment-Regist. *N.* 21. *f.* 215.
(r) Groot-Memor. N. IX. *f.* 111 *verso.*
(s) Groot Memor. *N.* XI. *f.* 165, 165 *verso.*
(t) Handv. *bl.* 336.
(u) *Uit* Aantek. van Burgem. N. WITSEN.

huis deezer Stad, die 'er, tot in 't jaar 1679, zat, en toen, door Burgemeesteren, ontslaagen werdt (v). 't Geregt van Emmeloord bestaat, insgelyks, uit een' Schout en vyf Burgemeesters: van welken het eene jaar drie en 't andere jaar twee afgaan. De verandering der Regeeringe geschiedt omtrent Paaschen. De dienende Burgemeesteren maaken de nieuwe Keur, die, door den Ambagtsheer, bevestigd wordt. Het hoog Geregt over Urk en Emmeloord staat ook aan den Ambagtsheer, met wien, Schout en Burgemeesteren, in *Crimineele* zaaken, komen raadpleegen. Op Urk en Emmeloord, worden geene Verpondingen, noch Imposten op de verteeringe geheeven. Doch Emmeloord betaalt zeker jaarlyksch regt, onder den naam van *Proclamatiegeld*, aan de Drosten van Salland en Vollenhoven, in Overyssel. Ambagtsheerlykheden.

De volgende Heeren zyn, sedert het jaar 1660, van wege de Stad, tot Ambagtsheeren van Urk en Emmeloord aangesteld: Naamen der Ambagtsheeren.

1660. Andries de Graef.
1672. Mr. Coenraad van Beuningen.
1679. Joan Huydecoper.
16 . Jacob Jacobsz. Hinlopen.
1705. Mr. Nicolaas Witsen.
1718. Gerbrand Pancras Michielsz.
1721. Mr. Jan van de Poll.

1746.

(v) Groot-Memor. *N.* VI. *f.* 254 *verso*.

Aandeel in Suriname.

1746. Mr. Willem Munter.
1749. Willem Gideon Deutz.
1757. Mr. Daniel de Dieu.
1766. Mr. Jonas Witsen.

Aandeel der Stad in de Volkplanting van Suriname.

De Stad bezit verscheiden' Leengoederen, in Holland, in 't Stigt en elders. Doch onder de voornaamsten, moet gerekend worden haar aandeel in de *Colonie* of *Volkplanting* van

SURINAME,

Gelegenheid.

in Zuid-America, die van de algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden ter Leen gehouden, of onder de oppermagt derzelven bezeten wordt.

Suriname, in 't Landschap Guiana, tusschen de zes en zeven graaden Noorderbreedte, aan eene rivier van den zelfden naam, gelegen, strekt zig, zo men wil, wel dertig mylen boven den mond dier Riviere uit. Twee mylen opwaards, staat eene sterkte, *Zelandia* genaamd, die 't Vlek *Paramaribo* dekt, welk omtrent vier honderd huizen groot is. Nog hooger, legt het kleine Dorp *Zandpunt*: en meer Landwaards in, het Dorp de *Savane*, welk meest door Jooden bewoond wordt. De Labadisten hebben, nog hooger op, eenige Plantaadjen aangelegd. Aan de samenvloeijingen der verscheiden' Rivieren, die de Landstreek doorsnyden, zyn nog eenige sterkten gestigt: en langs de menigvuldige takken der stroomen, zyn alomme Suikermolens gebouwd, en Koffy- en Suiker-Plantaadjen aan-

ge-

gelegd. Het getal deezer Plantaadjen wordt, tegenwoordig, op meer dan vier honderd begroot. AANDEEL IN SURINAME.

Wy hebben elders gemeld, by welke gelegenheid, Suriname, door de Zeeuwen, op de Engelschen veroverd, en sedert aan de Westindische Maatschappye verkogt zynde, in 't jaar 1683, voor een derde gedeelte, door de Stad, en, voor een derde gedeelte, door *Cornelis van Aerssen*, Heere van Sommelsdyk, overgenomen is; terwyl de Westindische Maatschappy het overige derde gedeelte aan zig behieldt (*w*). Deeze drie Leden maaken de SOCIETEIT of het GENOOTSCHAP *van* SURINAME uit. De ingezetenen der Vereenigde Nederlanden mogen, vryelyk, op Suriname handelen, en zig in de Volkplanting nederzetten. Doch ieder ingezeten moet, jaarlyks, een hoofdgeld van vyftig ponden suikers opbrengen, ten behoeve van de Societeit, die, daarenboven, drie guldens van 't last vordert van alle de schepen, die in de Rivier van Suriname komen, en een Waaggeld van twee en een halve guldens van de honderd der waarde van alle Koopmanschappen, die daar verkogt, of van daar herwaards gezonden worden.

De bestiering der Societeit staat, hier te Lande, aan eenige DIRECTEUREN, die, door ieder Lid, worden aangesteld, in zulk een getal, als elk Lid goedvindt: alzo 'er, in de Vergaderingen der Directeuren, die, op den eersten Woensdag van elke maand, in Regeering.

(*w*) Zie II. Deel, XX. Boek, bl. 531. Handv. bl. 265.

AANDEEL IN SURINAME.

in het Westindische Huis, gehouden worden, niet by hoofden, maar by Leden gestemd wordt, zo dat 'er in 't geheel maar drie stemmen zyn. De Directeurs trekken geene wedden ten laste der gemeene Maatschappye. Elk Lid beloont dezelven, naar zyn welgevallen. De Stad heeft thans vier Directeurs in de Societeit van Suriname, die door Burgemeesteren worden aangesteld, en met elkanderen een tiende gedeelte genieten van de zuivere uitdeeling, die de Stad trekt uit de Societeit, mids dit tiende, jaarlyks, niet meer dan vyf duizend guldens beloope (a). De Westindische Maatschappy heeft ook vier Directeurs in de Societeit. Doch het Huis van Sommelsdyk niet meer dan drie. Den Directeuren is een Secretaris toegevoegd. Voorts, zyn 'er verscheiden Boekhouders en andere Bedienden der Societeit.

De Regeering der Volkplantinge in America staat aan eenen *Gouverneur* en twee *Raaden*, een' *Raad van Politie en Crimineele Justitie*, uit tien Raadsheeren bestaande, en een' *Raad van Civile Justitie*, die uit zes Raadsheeren bestaat. De Gouverneur is aan 't hoofd van beide de Raaden. Ieder Raad heeft zynen Secretaris. Voorts, is 'er een Fiskaal, die tot den Raad van Politie en Crimineele Justitie behoort. De Gouverneur, Raaden en andere hooge Amptenaars houden hun verblyf en Vergaderingen aan het Vlek Paramaribo, alwaar ook eene *Kamer van*

(a) Resol. Vroedsch. Lr. LL. 6 *Novemb.* 1738. *f.* 415.

van Commissarissen van kleine Zaaken en eene *Wees- en onbeheerde Boedelkamer* haare zittingen houden. In de Sterkten der Volkplantinge, leggen, gemeenlyk, vier Compagnien voetvolk. Voorts, zyn de Burgers in agt vendelen verdeeld, van welken 'er twee uit Paramaribo, en de overigen, uit de andere deelen der Volkplantinge, byeen verzameld zyn. Onder deeze Burgervendelen, is 'er ook een van de Joodsche Natie. In Suriname, zyn drie Gereformeerde Kerken, die, door drie Nederduitsche, en eenen Franschen Predikant, bediend worden. Zy worden, door de ingezetenen der Volkplantinge, betaald. Ook is, onlangs, aan Paramaribo, eene Luthersche Kerk gestigt, die, door éénen Predikant, bediend wordt. Jaarlyks, wordt 'er eene Kerkelyke Vergadedering der Gereformeerden aan Paramaribo gehouden, waarin een Raadsheer uit den Raad van Politie, als *Commissaris politicq*, voorzit (y).

Aandeel in Suriname.

De Planters in Suriname, voor eenige jaaren, eenige merkelyke ondersteuning noodig hebbende, om hunne Plantaadjen behoorlyk te bebouwen, en 'er rykelyker inkomsten van te trekken dan zy plagten, werdt 'er, hier te Lande, en voornaamlyk in deeze Stad, eene aanzienlyke somme, ten hunnen behoeve, van byzondere persoonen opgenomen. De Stad zelve, byzonder belang hebbende by de welvaart der Planteren,

(y) *Zie myderi* Tegenw. Staat der Vereen. Nederl. I. *Deel, bl.* 534 *enz.*

ren, nam voor dertig duizend guldens deel in deeze geld-ligting (z).

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

Regt der Stad over Meeren, Polders, Dyken, Wegen en Vaarten: als

Wy komen nu tot het regt, welk de Stad heeft in of over verscheiden' Meeren, Polders, Dyken, Wegen en Vaarten: welk, ten deele, in den eigendom, ten deele, in eene beheering, of toezigt over dezelven, gelegen is. Wy beginnen met de

I. WATERGRAFTS- of DIEMER MEER.

WATERGRAFTS- of DIEMER-MEER,

Gelegenheid.

tegenwoordig, eene bedykte Polder, aan de oostzyde van den Amstel, een vierdendeel uur gaands, of wat minder, van de Stad Amsterdam, west- en noordwaards van den Diemer ban en groote Duivendrechtsche Polder, en zuidwaards van de Outewaaler- of Over-Amstel-Polder gelegen. Twee wegen zyn 'er, van Amsterdam naar de Diemer-Meer: de kortste, langs den Outewaaler-weg, buiten de Muider-poort, en de langste, buiten de Weesper-poort, langs de oostzyde des Amstels.

Naamsreden.

Zy heeft den naam van *Diemer-Meer* gekreegen, naar het nabygelegen Dorp *Diemen*; en dien van *Watergrafts-Meer*, die de oudste is van de twee (*a*), en waarvoor nu, in 't gemeen, *Watergraafs-Meer* geschreeven wordt, zo 't schynt, naar eene *graft* of *gegraaven vaart*, die, van ouds, tot in de Meer plagt te loopen, en, vermoedelyk, naar de *Ryker-sloot*, zynde de vaart, die zig, langs Diemerbrug, tot de Meer toe uitstrekt, en

(z) Resol. Vroedsch. *Lr.* Q.Q. 2 *July* 1751. *f.* 134.
(a) *Zie Handv. bl.* 338.

en reeds in de zestiende eeuwe in wezen was; gelyk, uit de oude Kaart van *Joost Janszoon*, van welke een gedeelte voor de meeste uitgaaven der *Handvesten* deezer Stad geplaatst is, blyken kan. Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

De Watergrafts-Meer behoorde, eer zy bedykt was, der Stad Amsterdam in eigendom toe. Zy was, ongetwyfeld, een aanhangsel der Ambagtsheerlykheid van Amsterveen of Nieuwer-Amstel, die de Stad, in 't jaar 1529, van den Heere van Brederode gekogt hadt. In den Verlybrief van Hertoge Albrecht van den jaare 1399, ten behoeve van Koen van Oosterwyk verleend, wordt 'er, in deeze woorden, gewag van gemaakt: *Item dat Veer en de Visscherye ter Meer, vier pondt:* en klaarlyk, in deezen, *die Watergraeu meer, twintich pondt* (*b*). *Dat Veer en de Visscherye ter Meer* heeft men, agt ik, naderhand, *het Veer en de Visschery te Meerhuizen* genoemd, onder welken naam, ik vind, dat het, in 't jaar 1542, door de Stad, als Ambagtsheer van Nieuwer-Amstel, verpagt is: gelyk het, nog tegenwoordig, van tyd tot tyd, verhuurd wordt. De Visschery van de *Diemermeer, genoempt 't Watergraeffmeer*, is, in 't jaar 1543 en sedert, ook van Stads wege verhuurd (*c*). De Meer hadt, van ouds, door eenen wyden mond, gemeenschap met den Amstel, en 't water stondt, omtrent deezen mond, veeltyds, Historie.

(*b*) Handv. *bl.* 299.

(*c*) Regist. *van de* Ambagtsh. van Amsterveen enz. *berustende ter Thesaurie, f.* 36, 40.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

tyds, vooral by oostelyke of noordelyke winden, zo hol, dat 'er de voorbyvaarende schepen en schuiten zeer door belemmerd, en, somtyds, in merkelyk gevaar gebragt werden; waarom niet vreemd schynen moet, dat SPIEGHEL gewaagt van het *bruyzen* der *Diemer zê* (*d*). De Vroedschap leide, derhalve, reeds in 't jaar 1569, in beraad, om eene vaart te graaven, binnen den Zeedyk, langs en om de Meer, tot in den Amstel; door welke men, van de Stad af, boven in den Amstel, zou konnen komen, zonder den Mond der Meer voorby te zeilen (*e*). Doch men kwam tot geen besluit. Dezelfde zaak werdt, na de verandering der Regeeringe, in 't jaar 1583, andermaal in beraad gelegd. Men besloot toen, te ondertasten, of, en hoe veel die van Utrecht zouden willen draagen tot de kosten (*f*). Doch 't werk kreeg, ook toen, zyn beslag niet. In 't jaar 1601, werdt, om 't gevaar, in 't voorbyzeilen der Diemermeer, langs den Amstel, te voorkomen, besslooten, den Amsteldyk door te graaven, en twee bruggen in den zelven te leggen (*g*): door welk middel, men, naar 't schynt, beoogde, aan 't water der Meere ruimer doortogt te verleenen, en dus de kragt van het zelve te breeken. Maar men schynt, zo ver my bekend is, ook dit besluit niet ter uitvoeringe te hebben gebragt. In 't jaar 1605, werdt belast, eene binnenvaart te maaken, door

(*d*) Hertspieghel, IV. *Boek*, *vers* 30. *bl.* 69.
(*e*) Resol. Vroedsch. *N.* 2. 12 *July* 1569. *f.* 122.
(*f*) Resol. Vroedsch. N. 4. 20 *Dec.* 1583.
(*g*) Resol. Vroedsch. N. 8/9 29 *Juny* 1601. *f.* 154 *verso*.

door den Amſteldyk, omtrent den mond der Meere (*b*): 't welk ik nogtans ook niet vind geſchied te zyn. Omtrent den aanvang des jaars 1622, deeden de Advokaat *Cornelis van Davelaar* en eenigen zyner medeſtanderen een verzoek aan Burgemeeſteren, om de Diemermeer te mogen bedyken en droogmaaken (*i*). Doch 't liep aan, tot den veertienden May des jaars 1624, eer Burgemeeſteren van Amſterdam daartoe Octroi verwierven van 's Lands Staaten. By dit Octroi, werdt de bedykte grond aan de Stad of derzelver regt verkrygenden, ten eeuwigen dage, in eigendom afgeſtaan, onder een jaarlykſche Recognitie ten behoeve der Graaflykheid, die nogtans, in 't jaar 1626, te niet gedaan werdt. Voorts, verkreeg de Stad vrydom van Verpondingen en andere Impoſten voor de Meer, geduurende den tyd van vyftien jaaren, die, naderhand, tot op dertig jaaren, verlengd werdt: midsgaders, vryheid van de Graaflykheids tollen, voor altoos: ook regt, om de bedykte Meer te doen regeeren, by eenen Dykgraave, op de benoeming der Hoofd-ingelanden, door of van wege 's Lands Staaten te kiezen, en by eenige Heemraaden en andere gewoonlyke Ampteenaars. Dykgraaf en Heemraaden zouden magt hebben, om Keuren op de bedykinge te maaken. Doch het hoog, middelbaar en laag Geregt over alle andere zaaken zou verblyven aan de Graaflykheid, en aan de Amp-

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

(*b*) Groot-Memor. N. II. *f.* 217.
(*i*) Reſol. Vroedſch. N. 13. 27 *Jan.* 1622. *f.* 22 *verſo.*

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

Amptenaars, door de Graaflykheid, te stellen (*k*).

De bedyking werdt hierop ondernomen, en in 't jaar 1629 voltrokken. Burgemeesteren van Amsterdam, als, van wege de Stad, eigenaars van den bedykten grond, verkogten denzelven, by kavelingen van tien morgen, aan byzondere Persoonen, alleenlyk, dertig morgen behoudende voor rekening van de Stad, uit hoofde van welken, zy altoos Hoofdingelanden blyven zouden van de bekdyte Polder (*l*). Men heeft ook eene *Recognitie* van een gulden van 't morgen 's jaars bedongen, ten behoeve van de Stad. Eenigen verkogten, kort hierna, den gekogten grond aan anderen, zonder daarvan wettige opdragt te doen; 't welk gelegenheid gaf tot een bevel van 's Lands Staaten van den negen en twintigsten November des jaars 1629, volgens welk, alle *Transporten*, en *Hypothecatien*, of geregtelyke belastingen van huizen en landen, in de Diemermeer gelegen, voortaan, zouden moeten geschieden voor Dykgraave en Heemraaden (*m*), die, omtrent dien tyd, voor 't eerst, waren aangesteld. 't Liep aan tot in 't jaar 1640, eer 'er, op oefening der hooge en laage Jurisdictie in de Meer, eene nieuwe schikking by de Graaflykheids Rekenkamer gemaakt werdt. De Meer lag rondsom in Amstelland. De hooge Jurisdictie over dezelve scheen, derhalve, natuurlykst, tot het Baljuwschap van Amstelland te behooren. Doch wie de laage Jurisdictie toe-

(*k*) Handv. *bl.* 338, 340.
(*l*) Groot-Memor. N. IV. *f.* 191 *verso*.
(*m*) Handv. *bl.* 342.

toekwame, was moeilyker te bepaalen. De Geregten van Amsterveen, Diemen en Ouderkerk omringden de Meer. Elk van hun scheen, derhalve, zulk een gedeelte der laage Jurisdictie over de Meer te moeten hebben, als naast aan zynen Ban gelegen ware. Doch waar zig deeze gedeelten, in de Meer, behoorden te scheiden, was bezwaarlyker te zeggen, en viel daarover, dikwils, geschil tusschen de Geregten. De Rekenkamer deedt deeze zwaarigheden af, op den tienden May des gemelden jaars, beveelende „ dat de Baljuw van Amstelland, „ die toen was *Pieter Boudewynsz. van Lokhorst*, het hoog, middelbaar en laag Ge„ regt, met Heemraaden der Diemermeer, „ aldaar, oefenen zou. Doch dat, na zyn „ overlyden, het ampt van Baljuw over „ de Diemermeer aan het Dykgraafschap „ der gemelde Meer zou gehegt wor„ den." Burgemeesteren van Amsterdam gaven, als Ambagtsheeren van Amsterveen, hunne toestemming tot deeze schikking (*n*): en, na 't overlyden van den Baljuw, Pieter Boudewynsz., welk eerst in 't jaar 1651 voorviel, werdt de Dykgraaf ook Baljuw van de Watergrafts-Meer, en de Heemraaden bleeven, als Schepenen, dienen.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

De Meer liep, tusschen den vyfden en zesden Maart des jaars 1651, onder, ter gelegenheid eener doorbraake in den Zeedyk boven Outewaal, niet verre van Jaap Hannes, by de Herberg *het Paradys*. 't Zeewater stortte,

(*n*) Handv. *bl.* 343.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

te, omtrent den Molen aan het nieuwe Diep, over den Ringdyk der Meer, en ſtondt, in dezelve, wel zeſtien voet hoog. Een groot gedeelte van den Ringdyk werdt, tot aan den kleigrond toe, ter hoogte van dertig voeten, weggeſpoeld: veele huizen werden van hunne grondſlagen afgedrongen: anderen deerlyk beſchadigd. Doch tegen 't einde des volgenden jaars, verwierven de ingelanden, tot het beverſchen der Meer en 't herſtellen der dykaadje, Octroi van 's Lands Staaten, waarby hun de voorige vryheden werden toegeſtaan, voor den tyd van tien jaaren, ingaande na 't eindigen van 't Octroi van den jaare 1626, welk, voor den tyd van dertig jaaren, verleend was (*o*). Doch in 't jaar 1672, werdt de Ringdyk der Diemermeer doorgeſteken, om de Stad te beter te dekken tegen den naderenden vyand. En 't liep aan tot in 't jaar 1678, eer de Hoofdingelanden, Dykgraaf en Heemraaden vernieuwing van Octroi verwierven; waarby hun de voorige vryheden en ontlaſtingen, voor den tyd van vyftien jaaren, vergund werden (*p*). De Meer werdt toen in beter ſtaat gebragt, dan zy geweeſt was. De doorbraak van den Zeedyk in 't jaar 1702 bragt haar wel in nieuw gevaar; doch zy werdt toen, gelukkiglyk, behouden.

Byzondere beſchryving deezer Meer.

De Watergrafts- of Diemermeer legt beſlooten in eenen ringdyk, die vyf en twintig honderd roeden in den omtrek beſlaat, en

(*o*) Handv. *bl.* 340.
(*p*) Handv. *bl.* 341.

en alomme, behalve langs den Amſtel en aan 't *Nieuwe Diep*, eene braak tuſſchen de Meer en den Zeedyk, ter plaatſe waar, weleer, de buurt *Ypeſloot* geſtaan heeft, omringd is van eene breede ringſloot. De Stad, die, van ouds, de Viſſchery der gantſche Meer bezat, behoudt nog het regt tot de Viſſchery in deeze ringſloot; doch geeft het, voor zeker getal van jaaren, in erfpagt aan Dykgraave en Heemraaden, die 't, by kleine gedeelten, aan byzondere perſoonen verhuuren. De Viſſchery binnen de Polder wordt, door Dykgraave en Heemraaden, aan de ingelanden, die ten minſte vyf morgen lands in dezelve bezitten, onder zekere jaarlykſche *Recognitie*, toegeſtaan: en 't geld, dat van deeze Recognitie komt, alle jaaren, beſteed, tot het planten van viſch in de Polder; om welke viſchplantinge by te woonen, de ingelanden, op zekeren beſtemden dag, uitgenodigd worden. De Meer is zeven honderd en vyf morgen groot: van welken, nogtans, maar zes honderd twee en zeſtig morgen, drie honderd een en drie vierde roeden, in de gemeene Laſten behoeven te draagen. In 't jaar 1730, zyn 'er, in de Meer, twee honderd zeven en twintig huizen geteld, onder welken, eenige zeer aanzienlyke Landwooningen zyn. De grond der Meer, die veenagtig is, en in welken, hier en daar, wellen van zoet en helder water gevonden worden, is aangelegd tot Luſthoven, Wei- en Warmoeslanden. De Warmoeziers brengen hunne meeſte groente, op drie plaatſen, te Amſterdam, ter markte, op de Prinſengraft,

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

 graft,

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

graft, aan de Oude Kerke, en op de Houtgraft, of Jooden-Groenmarkt. De Meer wordt doorsneeden van twee groote wegen, de *Middelweg*, die van de Outewaaler brug tot aan de Hartsvelder brug loopt, en de *Kruisweg*, die de langste is van de twee; den Middelweg, op de helft, doorsnydt; aan 't zandpad over de groote Duivendrechtsche Polder aanvangt, en aan 't Nieuwe Diep eindigt. Beide deeze Wegen zyn, voor 't grootste gedeelte, ter wederzyde, bezet met hooge Ypen- en Lindenboomen. De voornaamste Lustplaatsen leggen langs deeze twee wegen, met naame langs den Middelweg, die, voor weinige jaaren, van 't een tot aan 't ander einde, bestraat is. Ook staan, langs deezen weg, verscheiden' Lantaarns, die, by donkere maane, des avonds, ontsteken worden. Langs den middelweg, is, vooral des Zomers, zeer sterke doortogt van rytuigen, over Diemerbrug, naar en van Weesp, Muiden, Naarden en de Provincie van Utrecht. De *Outewaaler-brug* is, in 't jaar 1762, fraai van steen herbouwd, en op dezelve, een sierlyk yzeren Tolhek geplaatst, tusschen twee hardsteenen zuilen, waarop, aan de éene zyde, de wapens van Amsterdam en van de Watergrafts-Meer uitgehouwen zyn. Het laatste bestaat uit de letters, WGM. op een wit schild, welk, door een' Zwaan, met uitgespreiden vleugels in de biezen staande, van agteren, ondersteund wordt. Aan de andere zyde, staat het wapen van den tegenwoordigen Heere Baljuw en Dykgraaf, WILLEM VAN HEEMSKERCK, Oud-Schepen

en

en Raad deezer Stad, en het jaartal der bouwinge 1762. De herbergen aan deeze brug, en de vier bevoorregte Herbergen in de Meer, schoon buiten de Vryheid van Amsterdam leggende, betaalen, nogtans, Excyns aan de Stad (q), in gevolge van het Privilegie van Hertoge Filips van Bourgondie, van den jaare 1452, volgens welk, niemant, op een vierdendeel myls na aan de Stad, wyn of bier tappen mogt, dan op der Stede Excynzen (r). Even over deeze brug, op den zuidwestelyken hoek van den middelweg, staat het Regthuis der Meer, tegen welk, het Schavot wordt opgeregt, waarop de lyfstraffen worden uitgevoerd. Ter zyde van het Regthuis, aan den middelweg, staat ook een huisje, waarin de Brandspuit der Diemermeer bewaard wordt. Het opzigt over de brandblusschinge is aan drie Brandmeesters aanbevolen. Doch de Geregtsbode is generaale Brandmeester. Behalve de Middel- en Kruisweg, loopen 'er verscheiden' Laanen in de Meer, eenigen van welken geenen doortogt hebben. De voornaamsten zyn de *Paauwenlaan*, de *groene* of *Burghorstslaan*, de *Klooster-* of *Schelpslaan*, en de *Schagerlaan*. De laatste is de fraaiste. Zy heeft eenen ryweg naar den Middel- en Kruisweg; begint aan den Ringdyk, niet verre van de *Schelp-*, of, gelyk men hier spreekt, *Schulpbrug*, die, over de ringsloot, aan den Amstel, legt; en loopt, met verscheiden' kromten, tot aan 't einde der

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

(q) Groot-Memor. *N.* III. *f.* 138, 240.
(r) *Zie* Handv. *bl.* 17, 18, 171.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Malie-baan.

der *Maliebaan*, die, omtrent vyftig roeden aan deeze zyde van den Kruisweg, aangelegd is, en aan den Middelweg begint. De Maliebaan, die, voormaals, grooter uitſpanning voor de Amſterdamſche jeugd plagt te zyn, dan ſedert eenigen tyd, is een honderd drie en zeventig roeden lang. Aan 't zuidweſteinde van dezelve, ſtaat eene herberg, het *Maliehuis* genaamd, die, met digt geboomte, omringd is. Ook ſtaat 'er eene ry hooge boomen ter wederzyde van de Maliebaan, die, binnenwaards, plat geſchooren zyn. Baljuw en Schepenen hebben, in 't jaar 1759, eene uitvoerige Keur gemaakt op het ſpeelen in de Maliebaan (*s*). Behalve het Maliehuis, zyn 'er nog drie herbergen in de Meer, eene van welken het Regthuis is. Aan de toegangen tot de Meer, zyn vyf Wagthuizen geplaatſt, tot verblyf van tien Nagtwaakers.

Doordien de Landen in de Meer veertien voet laager leggen, dan het buitenwater, is men verpligt, het overtollige Polderwater, ter hoogte van vyftien voet, op te maalen. Hiertoe bediende men zig, tot in 't jaar 1743, van vier Watermolens, met ſchepraden voorzien, die elkanderen het water toemaalden: doch na dien tyd, van niet meer dan twee; in welken, in plaats van ſchepraden, zekere waterſchyven, kort te vooren, door *Antoni de Jong*, Inwooner van Amſterdam, uitgevonden; doch, naderhand, door de Heeren Burgemeeſter Mr. PIETER RENDORP, Baljuw en Dykgraaf, en Mr. JAN JACOB HARTSINCK,

(*s*) Keuren van de Watergr. Meer, *bl.* * 107.

sinck, Heemraad en Schepen der Meer, merkelyk, verbeterd, geplaatst zyn. En van deeze twee schyfmolens heeft men, met minder kosten, ruim zo veel nut, als van de voorigen vier. Zy konnen, zelfs in harde vorst, blyven doormaalen. Ook is de grond der Meer, sedert het gebruik deezer molens, veel verbeterd. Zy staan beide, op zekeren afstand van elkanderen, in eene kolk, die gemeenschap met de molen-wateringen der Polder heeft, niet verre van 't Nieuwe Diep, waarin zy, door een sluisje van ééne deur in den Ringdyk, het Polderwater storten: welk, vervolgens, door de Ypeslooter-sluis, in 't Y geloosd wordt. Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

De Watergrafts-Meer wordt geregeerd door eenen Dykgraaf, die te gelyk Baljuw is, en vyf Heemraaden, die ook Schepenen zyn: En dit Collegie maakt, als een Heemraadschap, keuren, en voert schouw over de dykaadje, wegen en wateren van de Meer; en oefent, als een Geregt, allerlei hooge, middelbaare en laage Jurisdictie. Voorts, is 'er een Secretaris, een Penningmeester en een Geregtsbode van de Watergrafts-Meer. De Baljuw en Dykgraaf wordt, by de Staaten der Provincie, verkooren, uit een drietal, welk, door Burgemeesteren van Amsterdam, als Hoofd-ingelanden, benoemd wordt. Van de Heemraaden en Schepenen, moeten 'er, het eene jaar drie, en het andere jaar twee afgaan: en Dykgraaf en Heemraaden benoemen, jaarlyks, in het begin van May, het eene jaar zes, en het andere jaar vier ingelanden, uit welken, Burgemeesteren Regeering.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

ren van Amſterdam, als Hoofd-ingelanden, drie en twee Heemraaden kiezen, in de plaats der afgaanden (*t*). De Nominatie wordt, in Burgemeeſters-Kamer, overgeleverd, door den Secretaris, die, na dat de verkiezing gedaan is, verzoekt, dat Burgemeeſteren eenen uit hen gelieve te benoemen, om, van wege de Stad, als Hoofd-ingelande, de jaarlykſche rekening der Meer, in de Regtkamer, te komen hooren, en om in den nieuwen omſlag te bewilligen: gelyk, doorgaands of altoos, geſchiedt. De nieuw-verkooren Heemraaden worden, twee dagen daarna, in 't vol Collegie, als Schepenen, erkend, en door den Baljuw beëedigd. De Secretaris wordt, door Burgemeeſteren van Amſterdam, als Hoofd-ingelanden, aangeſteld (*u*). Alle de overige ampten en bedieningen in de Meer ſtaan ter begeevinge van Dykgraave en Heemraaden.

Het Collegie van Dykgraave en Heemraaden, of Baljuw en Schepenen der Watergrafts- of Diemermeer houdt zyne gewoonlyke Zit- en Regtdagen, op den eerſten Maandag in elke maand. Het plagt, in 't eerſt, in 't Regthuis in de Meer, byeen te komen; doch, op het einde des jaars 1645, werdt het naar Amſterdam overgebragt, en geplaatſt in het Wagthuis nevens de Reguliers-Poort, tegenwoordig, een gedeelte van de herberg de Munt. In 't jaar 1693, werdt de Regtkamer der Diemermeer verplaatſt in een beneden-vertrek van 't Stadhuis, in den noord-

(*t*) Reſol. Vroedſch. *N.* 16. 3 *July* 1629. *f.* 93.
(*u*) Groot-Memor. N. VIII. *f.* 41. *N.* X. *f.* 114 *verſo.*

noordoostelyken hoek der eerste Verdiepinge, waar, sedert, het Comptoir der Directeuren over de Admodiatie der Wynen geweest; nog laater, de Stads-Excyns van 't Beestiaal ontvangen is, en welk nu, door de Leden der Teken-Schoole, gebruikt wordt; tot dat zy, in 't jaar 1716, op de derde Verdieping van 't gebouw, boven de Kamer van Commissarissen van Zeezaaken, werdt overgebragt, daar zy, nog tegenwoordig, gehouden wordt.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

Keuren.

De Keuren van de Watergrafts-Meer, zeer vermenigvuldigd, en daar door duister geworden zynde, werden, in 't jaar 1757, voornaamlyk, door beleid van den Heere Baljuw en Dykgraaf, Mr. PIETER RENDORP, Heere van Marquette, en Burgemeester der Stad Amsterdam, op negen na, allen te niet gedaan (v). De tegenwoordigen hebben, in veele opzigten, merkelyke overeenkomst met de Keuren der Stad Amsterdam, en, zo verre de dykaadje aangaat, ook met de Keuren van andere Polders in Holland. Die in de Meer wil woonen, moet vooraf borg stellen, dat hy niet ten laste der Armmeesteren zal komen, en vervolgens, by geregtelyke Acte, worden toegelaaten. Niemant mag eenig huis in de Meer verhuuren of verkoopen, met het regt, om de Neering, die aldaar gedaan wordt, te blyven oefenen. De Wegen in de Meer mogen niet bereeden worden, door Hessenkarren, of andere rytuigen, op vreemd spoor gaande, of knoes-

(v) Keuren der Watergr. Meer, bl. 1.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

knoeſten, knoppen of banden aan de wielen hebbende. Ook mogen 'er geene verkens door de Meer worden gedreeven. Volgens Octroi van 's Lands Staaten, wordt, aan de Outewaaler-brug, en aan een' ſlagboom aan de Schagerlaan, eene gabelle ontvangen van twee ſtuivers van een rytuig met vier wielen, een ſtuiver van een rytuig met twee wielen, agt penningen van een man te paard, en vier penningen van een paard, os of koe. Doch de inwooners en ingelanden zyn vry. Niemant mag goederen, voor anderen, of te vragt, naar en uit de Meer voeren, dan de gewoonlyke Veerſchipper. Alleenlyk, mogen de Schuitenvoerders van den Amſtelſteiger aan de Oſſenmarkt de goederen van ingezetenen van Amſterdam naar de Meer, en van daar te rug brengen. In 't gewigt en den prys van 't brood, ſchikt men zig, in de Meer, naar de zetting van Amſterdam (w). Wy ontleenen deeze byzonderheden uit eene nette uitgaave van de *Keuren der Meer*, voor weinige jaaren, in 't licht gekomen.

II. Bylemer-Meer.

De Stad Amſterdam bezat ook, voorheen, de Viſſchery en 't Riet- en Grasgewas, in en langs de

Bylemer-Meer,

in eigendom. Deeze Meer legt niet meer dan een vierdendeel uur gaands zuidooſtwaards van de Diemer- of Watergrafts-Meer, en heeft de Bylemer-Landen ten zuidooſten en ten

(w) Keuren der Watergr. Meer, *bl.* 10, 37, 66, 86, 89.

Oudheid en Historie.

ten ooften; en den Ban van Diemen ten noorden. Ik twyfel niet, of zy is, oudtyds, nevens het naafte Land, onder den naam van *Palus* of Poel *Bendelmerbruc*, bekend (*x*), en onder de goederen, die de Heeren van Amftel van den Utrechtfchen Stoel ter leen hielden, gerekend geweeft (*y*). Het *bussche, daer die reygers inne broeden*, korter, het *Reygerbosch* genaamd, behoorde ook aan de Heeren van Amftel, en lag in *Bindelmerbroec*; gelyk, uit eenen brief van Hertoge Albrecht van den jaare 1386, blykt (*z*): om welke reden, dit bofch, fomtyds, *Bindelmerebosch* genoemd wordt (*a*). En deeze gelegenheid van het *Reigerbosch* doet ons te meer denken, dat de Bylemermeer en de naafte Landen, voor het oude *Bindelmerbroec*, moeten gehouden worden; alzo, nog in 't begin deezer eeuwe, een of meer Vogelkooijen in de Bylemermeer waren, die egter nu niet meer in wezen zyn. De Graaf van Holland wees, na de verbeurdverklaaring der goederen van den Huize van Amftel, *Bindelmaerbroec* zig zelven en zynen nakomelingen toe, in 't jaar 1298 (*b*). En van dien tyd af, fchynen de Bylemermeer, die, beide in oude brieven en laatere fchriften, de *Bindelmeer* en *Bydelmeer* genoemd wordt (*c*); 't gehugt de Bylemer, de Broek en de Bylemer-Landen, die allen, veel-

(*x*) BUCHEL. *ad* HEDAM *p.* 175.
(*y*) *Zie* hier voor II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 6, 24, 26.
(*z*) *Zie* MIERIS Charterb. III. *Deel*, *bl.* 446 *en* hier voor, II. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 32.
(*a*) *Zie* MIERIS Charterb. I. *Deel*, *bl.* 401.
(*b*) MIERIS Charterb. I. *Deel*, *bl.* 593.
(*c*) Handv. *bl.* 360. HOOFTS Brieven N. 155. *bl.* 128.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

veelligt, van ouds, onder den naam van *Bindelmerbroec*, begreepen geweest zyn; schoon men, in laater' tyd, de benaaming van *Bylmerbroeck*, in bepaalder betekenis, voor de *Broeker-Landen*, gebruikt vindt (*d*); met Holland vereenigd te zyn gebleeven. De Bylemer, de Gaasp, 't Gein, de Noorder- en de Broeker-landen, zo als zy, sedert meer dan eene eeuw, genoemd zyn, leggen onder Weesper-karspel, en zyn, in 't jaar 1641, agt honderd zes en twintig morgen, vier honderd een en tagtig roeden, Weesper maat, van agt honderd vierkante roeden de morgen, groot bevonden (*e*). Doch de Bylemermeer alleen behoort tot het bestek onzer Beschryvinge.

Abel Matthyszoon Burch, Burger en Koopman te Amsterdam, en zyne medestanders verwierven, op 't einde des jaars 1622, Octroi van 's Lands Staaten, om de Bylemermeer, die toen gerekend werdt zes honderd morgen te beslaan, ten hunnen koste, te bedyken en droog te maaken; met magt om, over de drooggemaakte Polder, Dykgraaf, Heemraaden, Penningmeester en andere Amptenaars aan te stellen. Daar benevens, werdt hun het regt van Ambagtsheerlykheid afgestaan. Doch de hooge Jurisdictie behielden de Staaten aan zig (*f*). De Meer was, in 't jaar 1627, reeds droog, zynde eenige

(*d*) Schepenen-Regifter van de Bydelmeer *op* 20 *January* 1623.

(*e*) *Uit de* Origineele meeting *van* Steven Pauw *en* Lucas de Hoy *van* 10 *Juny* 1641.

(*f*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 1725.

nige huizen van 't gehugt de Bylemer begreepen binnen de dykaadje (*g*). Ook ziet men, in de Meer, nog overblyffels eener oude Kapelle, die, voormaals, tot het gemelde gehugt, behoord heeft (*h*), en, in 't jaar 1634, nog in wezen was, en haare Kapelmeefters hadt (*i*). De ingelanden verzogten, terftond na't droogmaaken der Meer, ook om de oefening der hooge Jurisdictie, aan de Graaflykheids-Rekenkamer. De Droffaard van Muiden, *Pieter Corneliszoon Hooft*, wiens Jurisdictie, als Baljuw van Gooiland en Schout van Weesperkarfpel, hierdoor, ftondt verminderd te worden, ftelde zig, nogtans, niet tegen het bewilligen in dit verzoek; alzo hy verftondt, dat hierdoor verfcheiden' zwaarigheden zouden voorkomen, en de goede orde, op 't beft, bewaard worden (*k*). De Rekenkamer ftondt dan den ingelanden der Bylemermeer hun verzoek toe. En federt zyn de Dykgraaf hier ook Baljuw, en de Heemraaden Schepenen geweeft (*l*), even als in de Watergraftsmeer. De Bylemermeer werdt, tot beveiliging der Stad Amfterdam, te gelyk met andere Polders, doorgefteken, in 't jaar 1672. Doch eenige jaaren laater, wederom beverfcht en drooggemaakt. Tuffchen den vyfden en zesden April des jaars 1702, bezweek de ringdyk der Meer, voor eenen geweldigen ftorm. Den ingelanden begaf toen de luft, om ten derde maale

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

(*g*) *Zie* HOOFTS Brieven *N.* 560. *bl.* 419.
(*h*) *Zie de* Kaart *van* Jooft Jansz. *van 't jaar* 1575.
(*i*) Schepenen-Regifter van de Bydelmeer, *op* 18 *May* 1634.
(*k*) HOOFTS Brieven *N.* 155. *bl.* 128.
(*l*) *Zie* HOOFTS Brieven *N.* 560. *bl.* 419.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

le hand aan werk te ſlaan. De Meer werd verlaaten. Ondertusſchen, lei den Steden Amſterdam en Weesp veel gelegen aan 't herſtellen van den Ringdyk der Bylemermeer, waar langs het Zandpad en de Trekvaart tusſchen de twee Steden liep. Zy kwamen, derhalve, op den twintigſten November des gemelden jaars, overeen „ dat zy de Bylemermeer, in dien ſtaat als dezelve toen „ was, voor gemeene rekening, en op zul„ ke voorwaarden, als zy, naderhand, met „ de eigenaars zouden overeenkomen, aan„ vaarden zouden. Dat zy den ringdyk „ zouden herſtellen, en de Meer zelve droog „ of dras maaken. Dat zy 't jaarlykſch on„ derhoud der bedykinge, ieder voor de „ helft, zouden bekoſtigen. En dat de voor„ deelen, die van de Meer komen mogten, „ met naame de Gabelle, de Visſchery, de „ Vogelkooi of Vogelkooijen en 't Riet- en „ Grasgewas, ook op gelyken voet, zou„ den worden genooten (*m*)." 't Liep aan tot den vier en twintigſten Auguſtus des jaars 1703, eer de twee Steden overeenkwamen met de ingelanden „ dat de Steden regt zou„ den hebben, om den dyk der Meere te „ herſtellen; modder te brengen binnen aan „ den zelven, en dien, over de oude of o„ ver de nieuwe landen, te doen werpen, „ naar haar welgevallen. Dat de Steden en „ de ingelanden, ieder voor de helft, het ge„ not zouden hebben van het gewas op den „ dyk, mids men 'er geene beeſten op liete „ loo-

(*m*) Handv. bl. 341.

„ loopen, en van het riet- en grasgewas over „ de geheele Meer. De visschery bleef aan de „ Steden; doch de ingelanden zouden, voor „ zig zelven, vryelyk, mogen visschen." Een weinig laater, verkogten de ingelanden de twee Stryk-Watermolens, de Ooster- en Wester-gangmolens genaamd, aan de Stad Amsterdam alleen, voor drie duizend vyf honderd guldens (*n*). Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Van dien tyd af, begonden de twee Steden den dyk te doen herstellen. Doch Weesp, een' weêrzin krygende in de kosten, heeft, op den vyfden December des jaars 1710, al de baate en schade der Bylemermeer, voor rekening van Amsterdam alleen, gelaaten. En deeze Stad onderhoudt, sedert dien tyd, den Ringdyk en de Molens. De Meer is, nogtans, nimmer wederom geheel drooggemaakt. Men heeft, in dezelve, alleenlyk door het plempen of instorten van modder, welke, voor een groot gedeelte, uit de Amsterdamsche graften gebaggerd, en derwaards gevoerd werdt, en op eenige andere wyzen, land aangewonnen. Op dit nieuwe land, wordt zeer goede groente geteeld, die, voor verre het grootste gedeelte, te Amsterdam, ter markt wordt gebragt. De Visschery in de Bylemermeer wordt, voor rekening der ingelanden, verhuurd, die nogtans het regt behouden, om, voor zig zelven, in de Meer te visschen. De beheering der Bylemermeer staat aan eenen Baljuw en Dykgraaf, en vyf Heemraaden, die te gelyk Schepenen zyn.

(*n*) Handv. *bl.* 344.

POLDERS, WATEREN, DYKEN *en* WEGEN.

zyn. Zy hebben eenen Secretaris, die ook Schout is, en eenen Penningmeester onder zig. De Baljuw en Dykgraaf wordt, op den voorslag der Heemraaden en Hoofd-ingelanden, door 's Lands Staaten, aangesteld. De Heemraaden en Schepenen worden, uit de Hoofd-ingelanden, door het Collegie van Heemraaden, voor hun leeven, gekooren, gemeenlyk, op den voorslag van den Dykgraaf. Ook stelt het Collegie den Secretaris en den Penningmeester. Het houdt zyne Vergaderingen, gewoonlyk, te Amsterdam in de herberg de Munt; doch, enkele reizen, des zomers, ook in het Regthuis van de Bylemer-meer.

III. ABKOUDER-MEER.

In 't Stigt van Utrecht, tusschen de Holendrechter- en Broeker-Polder, digt by het Dorp Abkoude, legt een klein Meertje, de

ABKOUDER-MEER

genaamd, welk de Stad Amsterdam, sedert het jaar 1630, om negentig guldens 's jaars, in erfpagt houdt van het Kapittel van S. Pieter, te Utrecht (*o*). De Erfpagtbrief is, den agt en twintigsten April des jaars 1631, gedagtekend, en wordt ter Thesaurie bewaard (*p*). Op den vyftienden Juny des jaars 1619, hadt de Stad reeds eene overeenkomst gesslooten, met het Kapittel van S. Pieter, over 't gebruik van het rietgewas aan de Meer (*q*). Burgemeesteren der Stad stellen eenen Sterf-

(*o*) Groot-Memor. *N.* III. *f.* 93 *verso.*
(*p*) *In* 't Vertrek, *Nieuwe Laade* M. *Lr.* C.
(*q*) *In* 't Vertrek der Thesaurie, *Oude Laade* Z. *Lr.* N. N.

Sterfheer aan over de Abkouder Meer, zo wel als over eenige andere goederen, die de Stad van 't Stigt ter Leen houdt, en eenigen van welken onder Nigtevegt gelegen zyn (r). De Visschery in de Abkouder-Meer wordt, van tyd tot tyd, van Stads wege, verpagt. Zie hier de naamen van eenigen der Heeren, die, van wege de Stad, met de Abkouder-Meer verlyd geweest zyn: POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

1630. VOLKERT OVERLANDER.
1631. ANTHONI OETGENS VAN WAVEREN.
—— Mr. JOAN HUYDECOPER.
1705. Mr. GERBRAND PANCRAS.
1716. Mr. JAN TRIP.
1733. JAN TRIP.

De Stad Amsterdam heeft ook een aanzienlyk deel in 't bewind over den IV. ZEEBURG of DIERMERDYK.

ZEEBURG of DIEMERDYK,

die zig, langs het Y en de Zuiderzee, van buiten de Muider-poort der Stad Amsterdam af, tot aan de Kykuits-, zynde de westelyke poort der Stad Muiden toe, uitstrekt, en drie duizend twee honderd agt en zestig roeden, vyf voeten, zes en een halve duim, Diemerdyks maat, lang is. Hy wordt ook, dikwils, de *Muiderdyk*, en enkele reizen de *Dykaadje van Ypesloot* (s) genoemd. En men begrypt, ligtelyk, dat de dyk deeze benaamin- Naamsreden.

(r) Groot-Memor. N. IX. *f.* 40 *verso*, 44.
(s) Handv. *bl.* 361.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

mingen gekreegen heeft, naar de Stad *Muiden*, het Dorp *Diemen* en de gewezen buurt *Ypesloot*, langs, en tot aan welken, hy loopt. Digter naar, en zelfs tot binnen Amsterdam, droeg hy, weleer, den naam van *S. Antonisdyk*, naar *S. Antoni*, aan wien het Leproozen-huis, aan deezen dyk gelegen, en nog in wezen, toegewyd was. In de Stad, daar hy, ten oosten van den Amstel of het Damrak, op de hoogte der nieuwe brugge, aanving, werdt hy, al van ouds, de *Zeedyk* genaamd, dien hy, aldaar, tot heden toe, behouden heeft. De naam van *Zeeburg*, dat is, *Burg* of Sterkte tegen de *zee*, werdt, hier te lande, oudtyds, aan alle Zeedyken gegeven. De Haarlemmer- of Spaarnedammer-dyk, die, ten westen van den Amstel, of het Damrak, insgelyks, omtrent op de hoogte der nieuwe brugge, aanvangt, en tot Spaarnedam toe, loopt, wordt, onder anderen, in eenen Schepenen brief van den jaare 1418, genaamd de *Zeeborch buten der wintmolen zyde poirthuys* (t).

Oudheid en Historie.

Beide deeze dyken zyn, reeds in de dertiende eeuwe, en, vermoedelyk, al eerder, in wezen geweest, en dekten het grootste gedeelte van Holland, tegen den hoogen vloed der Zuiderzee; terwyl het, tegen de Noordzee, door de hooge stranden en duinen, beschermd werdt. 't Is ten hoogste waarschynlyk, dat zy, door de naaste Landen, en op derzelver kosten, zyn aangelegd; alzo men blyk heeft, dat zy, door dezelven, elk voor zulk een-

(t) Groot-Memor. *N.* I. *f.* 8.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

een gedeelte dyks, als hem, onmiddelyk, beschermde, in de oudste tyden, en voor het opregten der hooge Heemraadschappen, onderhouden geworden zyn (*u*). De Haarlemmer- of Spaarnedammerdyk is, sedert, geraakt, en altoos gebleeven, onder de beheering van het hooge Heemraadschap van Rynland, uitgenomen een klein gedeelte van den zelven, welk binnen Amsterdam en deszelfs Vryheid gelegen is; waarom het onderhoud en de beheering van dit gedeelte, in den jaare 1611, aan de Stad is afgestaan (*v*). Zelfs heeft de Stad de Braaken en Visscheryen, die, buiten haare tegenwoordige of toekomende Vryheid, tot aan het einde der Ambagtsheerlykheid van Slooten, langs den Haarlemmerdyk, gelegen waren, voor vyftig guldens 's jaars, afgestaan aan het Hoogheemraadschap van Rynland, welk haar, in 't jaar 1650, het leggen van twee duikers in dien dyk toegelaaten, en haar, in 't jaar 1679, van het onderhoud van zeker end dyks, by de duikers, ontheeven heeft (*w*). Wy behoeven, derhalve, van deezen dyk hier niet byzonderlyk te spreeken. Doch wat den Diemer- of Muiderdyk aangaat, men vindt van den zelven, zo ver my bekend is, niet vroeger gewaagd, dan in eenen Brief van Guy, Bisschop van Utrecht, en Heere van Amstelland, van den tweeden February des jaars

(*u*) Regist. van 't Hoogheemr. van Amstell. *Lr.* A. *f.* 7. *verso.* *en* hier voor, *bl.* 249, 250.

(*v*) *Zie* I. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 158.

(*w*) *Uit* Stukken *in* 't Vertrek der Thesaurie, *Nieuwe Laade* Z. *Lr.* HHH. XXXX. *en* L.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

jaars 1307, waarby bevolen wordt, alle Dykregt *op ten Zeedyk*, dat is, buiten twyfel, op den Diemerdyk, te beregten, gelyk van ouds (x). Maar uit deezen brief zelven, blykt, dat de Diemerdyk, toen, reeds lang te vooren, gelegd geweest was, alzo daarby alleenlyk een oud regt vernieuwd wordt. De Diemerdyk keerde niet slegts het zeewater uit Amstelland, den Ban van Muiden, Weesperkarspel en een gedeelte van Gooiland, allen onder Holland gelegen; maar ook, *uit* het laage gedeelte der Provincie van Utrecht. En 't blykt, dat elk het gedeelte dyks, welk naast onder zyn Regtsgebied gelegen was, beheerd en onderhouden heeft. *Tusschen* Amsterdam en Ypesloot, gelegen omtrent twee honderd roeden voorby de plaats, waar nu 't Gemeene Lands huis staat, liep de dyk, of *Zeeburgh* (y), die daar, volgens eene Handvest van Hertoge Albrecht van den jaare 1387 [1388], door *drie Schepenen tot Nieuwer-Amstel, twee Schepenen tot Amstelredamme, een Schepen tot Ouder-Amstel, ende een Schepen tot Oetenwael*, geschouwd werdt (z), van ouds, minst gevaar; alzo men aldaar, voor den zelven, veel voorlands aanwon, gelyk nog, binnen de Stad, aan de gantsche Lastaadje, Uilenburg, Marken, het nieuwe Waals-Eiland, Raapenburg, den Kadyk, Kattenburg, Oostenburg en Wittenburg; en buiten de Stad, aan al 't buitendyks Land tot aan de herberg Zeeburg toe, te bespeuren is.

Zelfs

(x) Groot-Utr. Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 1.
(y) *Zie* Handv. *bl.* 2.
(z) Handv. *bl.* 73.

Zelfs is het Kamperhoofd binnen de Stad, onder den naam van *aengewerfde lant*, op den een en dertigsten December des jaars 1549, door haar, aan de *buyrluyden* ten noorden de Nieuwebrugssteeg, opgedraagen (*a*). En heeft dit aanwinnen van buitendyks land Koen van Oosterwyk, Heere van Nieuwer-Amstel, in den jaare 1401, gelegenheid gegeven, om den eigenaaren van het zelve te veroorlooven, om het niet alleen te bezomerkaaden, en 'er laanen, slooten en wateringen door te leggen; maar ook, om den Kadyk te doen schouwen door drie Schepenen uit Amsterdam, die, door Burgemeesteren, en drie Schepenen uit Outewaal, die, door den Schout van Nieuwer-Amstel, gesteld zouden worden, en een van welke laatsten, als Schout, dienen zou. En schoon deeze schikking, niettegenstaande dezelve, door Hertoge Albrecht, bevestigd werdt (*b*), niet lang stand hieldt; ziet men 'er, nogtans, myns oordeels, klaarlyk uit, wat de eerste aanleiding gegeven hebbe, tot het aanhoogen en bekaaden der Lastaadje, en andere buitendyksche Landen, die, sedert lang, binnen de Stad getrokken zyn. Doch hooger op, daar de dyk, van ouds, onder 't bewind van Schout en Schepenen van Diemen stondt, liep hy meer gevaar, en werdt zo wel niet onderhouden. Eene doorbraak by Ypesloot in den jaare 1422, waardoor eene groote Waal

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

(*a*) Oud Register ter Thesaurie, *genaamd Anneminghe van de Clarissen, Copien van Rentebrieven* enz. *Kas* XI, 't *bovenste Vak*.

(*b*) Handv. *bl.* 358.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

Waal veroorzaakt werdt (c), gaf, naar 't schynt, gelegenheid tot de schikkinge van Hertoge Jan van Beijeren van den jaare 1423 (d), en van *Hugo van Lanoy*, Stadhouder van Holland, van den jaare 1436 (e), by welke laatste, Schout en Schepenen van Diemen, onder anderen, in moeilyke dykszaaken, aan het hooge Heemraadschap van Rynland geweezen werden. Doch in 't jaar 1440, maakte Hertog Filips van Bourgondie, ter gelegenheid van het aanleggen eener zwaare beschoeijinge van yzer en paalwerk, voor den dyk, op verzoek van die van Amsterdam en andere dykpligtigen, de schikking op de beheering van den dyk, die nog, voor een groot gedeelte, stand houdt; beveelende, naamlyk, dat de nieuwe beschoeijing, tweemaal 's jaars, zou geschouwd worden door den Baljuw van Amstelland, met vyf Waardsluiden uit Holland, een uit Muiden, een uit Weesp, een uit Weesperkarspel, een uit Loosdrecht en uit Loenen Kroonenburgs-Geregt, met den jongsten Burgemeester van Amsterdam; en met vier Waardsluiden uit het Stigt van Utrecht, die 'er, te vooren reeds, bewind over gehad hadden (f); een uit Kortehoef, een uit Breukelen, *ghesetenin Johans Gherechte van Nienrode*, een uit Abkoude, en een uit Nigtevegt. By afwezendheid van den Baljuw, werdt de jongste Burgemeester van Amsterdam gemagtigd, om

(c) MIERIS Charterb. IV. *Deel*, *bl.* 627.
(d) Handv. *bl.* 358.
(e) Handv. *bl.* 359.
(f) *Zie* Handv. *bl.* 358.

om zyne plaats te bekleeden. Midlerwyl, bleef de schouw over den Diemerdyk nog aan den Baljuw van Amstelland, en Schout en Schepenen van Diemen en van Muiden, zo ver zy die, voormaals, gehad hadden (*g*). Doch de Stad Amsterdam, zig, allengskens, vindende gebragt in de noodzaakelykheid, om, meer dan voorheen, te draagen tot het onderhoud van den Diemerdyk (*h*), verwierf, in 't jaar 1485 [1486], by een Privilegie van Maximiliaan en Filips, ook meer bewind over den zelven; wordende haar toegestaan, dat haar jongsteBurgemeester, voortaan, de beschoeijingen van den dyk, heel tot Muiden toe, met de gemeene Waardsluiden, zou mogen schouwen (*i*). Die van Diemen behielden den schouw over den aardendyk, gelyk voorheen; doch deeden 't zo agteloos, dat Burgemeesteren en drie Schepenen van Amsterdam, by eene Handvest van Maximiliaan en Karel van den een en twintigsten Juny des jaars 1509, nevens den Baljuw van Amstelland, tot het doen van eenen naschouw over den gantschen aarden dyk, tot aan Muiden toe, gemagtigd werden (*k*). Ter gelegenheid eener nieuwe schikkinge, in 't begin des jaars 1591, by 's Lands Staaten, gemaakt, op de herstelling en het onderhoud van den Diemerdyk, werdt de opregting van een nieuw Collegie van Heemraaden over den zelven en over de sluizen, dam-

POLDERS, WATEREN; DYKEN en WEGEN.

(*g*) Handv. *bl.* 361. Groot-Utr. Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 6.
(*h*) Handv. *bl.* 362. Groot-Utr. Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 8.
(*i*) Handv. *bl.* 364. Groot-Utr. Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 9.
(*k*) Handv. *bl.* 366.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

dammen, watertogten, en waterloozingen, tot den zelven behoorende, vastgesteld. Het zou uit den Baljuw van Amstelland, als Dykgraaf, en tien Heemraaden bestaan; die, even als, by de oude Handvesten, bepaald was (*l*), sedert, gekooren werden uit Holland, en uit de Provincie van Utrecht. De jongste Burgemeester van Amsterdam was de eerste in rang onder deeze Heemraaden. Doch alzo hy niet altoos tegenwoordig zyn kon, verwierf de Stad, in 't jaar 1612, Octroi om, nevens hem, of alleen, een ander bevoegd persoon te magtigen, om de gewoone en buitengewoone Vergaderingen van het Heemraadschap by te woonen, mids zy, wanneer zy beide tegenwoordig waren, niet meer dan éene stem zouden hebben (*m*). En sedert hebben Burgemeesteren, hiertoe, gemeenlyk, eenen hunner Secretarissen gemagtigd. De Geinteresseerden by de uitwatering door de Ypeslooter sluis, zo wel in de Provincie van Utrecht als in Holland woonagtig, in 't jaar 1696, met de Stad Amsterdam, zynde overeengekomen, dat dezelve eene barmte binnen den dyk zou doen leggen, te beginnen aan de herberg Zeeburg, en te eindigen aan de Traankookery van *Jean Tourton*, sedert, door de volgende eigenaars, tot ander gebruik geschikt, en thans eene Lustplaats, *Ruimzigt* genaamd; verwierf zy, daartoe, op den een en twintigsten May des volgenden jaars, verlof van 's Lands Staaten. Men beoogde, door 't leggen deezer barmte,

(*l*) Handv. *bl.* 367.
(*m*) Handv. *bl.* 368.

te, ter lengte van twee honderd negen roeden en agt voeten, en ter breedte van agttien roeden, den dyk, die, inzonderheid omtrent het nieuwe Diep, groot gevaar van doorbraak liep, te versterken. De Stad verbondt zig, om aan de ingelanden te voldoen, 't gene van de Visschery in 't nieuwe Diep, die hun overgelaaten werdt, jaarlyks, by verpagtinge, minder dan zes honderd guldens komen zou (*m*): 't welk, door het verval deezer Visscherye, sedert eenige jaaren, wel vyf honderd guldens bedraagt; gelyk, by de openlyke verpagting, die, door de Geinteresseerden in de Ypeslooter sluis, van tyd tot tyd, in 't Stadhuis, in de Burgerwagt-kamer, geschiedt, blyken kan. Kort hierna, nam de Stad, die, voor dien tyd, den Dyk, van den draaiboom buiten de Muiderpoort af, tot aan Zeeburg toe, reeds onderhieldt, het onderhoud van het gedeelte van den dyk tusschen Zeeburg en de Traankookery, geheellyk, op zig, het herstellen van grondwaalen alleenlyk uitgenomen; mids de dykpligtigen haar, voor ieder roede dyks, jaarlyks, tien guldens betaalden (*n*). In 't jaar 1702, heeft de Stad ook een stuk rietland in 't nieuwe Diep overgenomen van de eigenaars, met oogmerk, om het met modder aan te hoogen, en daarna den aangebragten modder te laaten weghaalen, tot hooging van den Zeedyk en van den Ringdyk der Diemermeer (*o*). De Diemerdyk wordt, se-

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

(*m*) Groot-Memor. *N.* VIII. *f.* 167. Handv. *bl.* 369.
(*n*) Handv. *bl.* 370.
(*o*) Handv. *bl.* 371.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

sedert, zeer wel onderhouden. Van het byleggen van eenige geschillen, over de verdeeling der dykslasten, onder de dykpligtigen in beide de Provincien, in laater' tyd, voorgevallen, hebben wy, elders (*p*), verslag gedaan.

De Diemerdyk is, in de vyftiende, zestiende en zeventiende eeuwe, dikwils, doorgebroken (*q*), waardoor niet alleen het platte Land van Holland, tot aan en over den Ryn, maar ook het laage gedeelte der Provincie van Utrecht, tot boven Breukelen en Portengen toe; met één woord, al wat bewesten de Vegt gelegen is onder water gezet is. Zelfs, loopen Kortehoef, Breukelenveen, Maarseveen en de overige Stigtsche Veenen beoosten de Vegt, tot voor Utrecht toe, gevaar van overstroominge, zo de Ooster-Vegtdyk niet kan gehouden worden. De jongste doorbraak viel, tusschen den vyfden en zesden April des jaars 1702, en maakte, een stuk wegs boven Diemerdam, een gat in den dyk van een en dertig roeden en twee voeten (*r*). In den Kersvloed des jaars 1717, stondt het water, tot op zeven duim, aan den kruin van den dyk, die, egter, toen nog, gelukkiglyk, behouden bleef. In 't jaar 1678, hadden 's Lands Staaten orde gesteld, zo wel op de verzwaaringe en het onderhoud, als op de beheeringe van den dyk. De hoogte was toen bepaald, op twee voet onder den bovenkant van den deksteen aan

(*p*) *Zie* II. *Deel*, XXIII. *Boek*, *bl.* 271 *enz.*
(*q*) *Zie* Handv. *bl.* 365, 366.
(*r*) *Zie* Handv. *bl.* 405.

aan de oostzyde van de groote sluis te Muiden; de breedte van den Aardendyk, op agttien voeten, op den kruin, en van den Paalendyk, voor den aardendyk leggende, en zo genaamd, om dat dezelve met paalwerk geschoord was, op vier en twintig voeten, en zes voeten rietdyk, daarenboven, samen dertig voeten op den kruin. De aardendyk zou, buitenwaards, vier, en binnenwaards, twee; en de paalendyk, binnenwaards, ook twee voet op den voet glooijen moeten. Agter den dyk, moest eene barmte van vier en twintig voet, en agter deeze, eene bekwaame sloot gelegd worden (s). De dyk is, omtrent volgens deeze schikking, onderhouden, tot in 't jaar 1735; wanneer men bevondt, dat het paalwerk en de balken, die den paalendyk schoorden, door een vreemd zeegewormte, t'eenemaal doorknaagd, en genoegzaam nutteloos gemaakt waren. Dykgraaf en Heemraaden werden, derhalve, gemagtigd, door 's Lands Staaten, om den dyk tusschen Muiden en Diemerdam, daar hy 't meeste gevaar liep, met zwaare keisteenen, in de plaats van paalen en balken, te beschutten: 't welk, in 't gemelde jaar 1735, begonnen; in 't jaar 1737, voltrokken werdt, en vyf honderd negen en dertig duizend vier honderd agt en negentig guldens gekost heeft. De vernieuwde dyk is, onder, in zynen aanleg, elf roeden breed; waar van zeven roeden tot de buitenglooijing, twee tot

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

(s) Resol. Holl. 7 *May* 1678. *bl.* 241 *enz.*, *en* hieragter, *in de* Bylaagen, *Lr.* I.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

tot den kruin, en twee tot de binnenglooijing verstrekken. De buitenglooijing is bestort met puin, op welken, zwaare keisteenen geplaatst zyn, die egter, onaangezien hunne zwaarte, somtyds, door den geweldigen aandrang van 't water, zyn weggeslaagen. De kosten, die, hierdoor, en door 't zakken van den dyk, veroorzaakt worden, zyn evenwel veel draaglyker, dan de kosten, die, voormaals, tot onderhoud van 't paalwerk, moesten worden besteed. Zy worden, gelyk alle de overige dykslasten, gedraagen, by hoefslagen over de Landeryen, die onder den dyk gelegen zyn. De Stad Amsterdam bekostigde, volgens het Dykregister van den jaare 1598 en de meeting van den jaare 1678, vyf honderd agt en veertig roeden, elf voeten, zes duimen dyks, die, van den draaiboom buiten de Muiderpoort af, aanvangen, en zig, tot aan de herberg Zeeburg toe, strekken: waarby, in 't jaar 1697, nog een honderd een en dertig roeden en drie voet gekomen zyn, die, van de gemelde herberg, tot aan de gewezen Traankookerye toe loopen; zo dat de Stad, in 't geheel, zes honderd tagtig roeden, twee voet en zes duim dyks onderhoudt (*t*). Van de Traankookerye, nu de Lustplaats *Ruimzigt*, af, tot aan Muiden toe, is de dyk door paaltjes, die ieder hun byzonder merk hebben, in bonnen verdeeld, gelyk, uit het *Dykregister* van den jaare 1742, herdrukt, in de *Handvesten van de Stad* (*u*) geplaatst, te be-

(*t*) *Zie het* Dykregister *in de* Handv. *bl.* 377, 378.
(*v*) *Bladz.* 377 *enz.*

bespeuren is. De merken wyzen aan, door wie, elk gedeelte dyks moet onderhouden worden. De Waardschappy of het Hoog-Heemraadschap onderhieldt, volgens dit Dyk-register, wel twaalf honderd zeven en tagtig roeden, vier voet en zes duim dyks, voor meer dan negen honderd morgen dykpligtige, doch spagesteken Landen; van welken ruim een honderd een en vyftig morgen, tot verhooginge van den dyk, vergraaven zyn. De overige zeven honderd en vyftig morgen werden verhuurd. De huur beliep egter zo veel niet als de dykslasten; waarom het kort, over de andere dykpligtigen, moest worden omgeslaagen. Doch alle, of de meeste spagesteken Landen zyn, sedert eenige jaaren, verkogt, en nu zeer wel in staat, om de dykslasten, die, na 't invoeren der zeeweeringe met steen, sterk afgenomen zyn, op te brengen. In het onderhouden van den dyk, van de gewezen Traankookerye af, tot Muiden toe, draagen Muiden en Weesp samen een negende, Weesperkarspel een negende, Loosdrecht een negende, Loenen en Breukelen samen een zesde, Kortehoef een negende, Abkoude een zesde, Nigtevegt een negende, en Diemen en Overdiemen samen een negende. De Landen, die, tot het onderhoud des dyks, draagen, worden in *Dykpligtigen* en *Waalpligtigen* onderscheiden. Onder den dykpligtigen ring, behooren de Landen van Outersdorp, Buitenkerk en Overdiemen, de Landen benoorden de Gaasp en Smal-Weesp, of tusschen de Weesper-Vaart en den Zee-

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

dyk, tot aan Weesp, en van daar, langs de westzyde van de Vegt, door Muiden, tot aan den hoogen dyk toe. Alle de overige Landen, die de lasten van den Diemerdyk helpen draagen, en, zo wel in de Provincie van Utrecht, als in Holland (v), gelegen zyn, heeten *Waalpligtigen*; vermoedelyk, om dat zy, van ouds, den dyk plagten te moeten helpen hermaaken, wanneer 'er eene doorbraak geschied, of eene *grond-waal* gevallen was.

COLLEGIE van DYKGRAAF en HOOGE HEEMRAADEN.

Het COLLEGIE *van* DYKGRAAF *en* HOOGE HEEMRAADEN *van den* ZEEBURG *of* DIEMERDYK bestaat uit den Dykgraaf en tien Heemraaden. De Dykgraaf, zynde de Baljuw van Amstelland, wordt, in deeze hoedanigheid, door de Staaten van Holland, aangesteld. De Heemraaden, die voor hun leeven dienen, zyn nog, gelyk by de Handvest van den jaare 1440 bepaald was, de jongste Burgemeester van Amsterdam, in wiens plaats, gemeenlyk, een der Secretarissen van Burgemeesteren gemagtigd wordt (w); een Heemraad van Muiden, een uit Weesp, een uit Weesperkarspel, een uit Loosdrecht, en een uit LoenenKroonenburgs-Geregt; dus zes, wegens Holland; benevens vier anderen, wegens Utrecht, te weeten, een uit Kortehoef, een uit Breukelen, een uit Abkoude, en een uit Nigtevegt. De negen laatstgemelde Heemraaden, die ieder, binnen den ring der bedykinge, twintig mor-

(v) *Zie* Handv. *bl.* 371, 373, 374.
(w) Groot-Memor. N. X. *f.* 97 *verso.*

morgen lands bezitten, of tot tien duizend guldens gegoed zyn moeten, worden aangesteld door de Steden, Bannen of Ambagtsheerlykheden, wegens welken, zy afgevaardigd zyn, uitgenomen de Heemraad van Abkoude, die aangesteld wordt, door de Staaten 's Lands van Utrecht, welken, by 't verkoopen der Ambagtsheerlykheid, het regt hiertoe aan zig behouden hebben. Wegens Kortehoef, wordt ook, sedert dat deeze Heerlykheid aan 't Gasthuis hier ter Stede gekomen is (x), altoos, een Regent van dit Godshuis, als Hoogheemraad, afgevaardigd. De Geregten van Muiden en Diemen hebben, elk in zynen Ban, het regt om keuren en uitgiften te maaken op de dykaadje, die zy egter, terstond, moeten overbrengen aan Dykgraave en Heemraaden, aan welken, het regt der nakeure, by Resolutie van 's Lands Staaten van den zevenden May des jaars 1678, verbleeven is (y). Het Collegie van Dykgraave en hooge Heemraaden heeft eenen Secretaris, eenen Penningmeester, en eenen Boekhouder onder zig.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

Het Hooge Heemraadschap van den Zeeburg en Diemerdyk heeft, ook, uit kragte van het Octroi van den jaare 1591 (z), eenen algemeenen schouw, over twee uitwaterende sluizen in dien Dyk, de Ypesloter-sluis, en de Diemerdammer-sluis; het onmiddelyk bewind over welken, aan twee by-

Uitwaterende sluizen van den Zeeburg en Diemerdyk.

(x) *Zie* III. *Deel*, IV. *Boek*, *bl.* 226.
(y) Resol. Holl. 7 *May* 1678. *bl.* 241 *en hier agter* Bylaagen *Lr.* L.
(z) Handv. *bl.* 367.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

byzondere Collegien gesteld is, welker Leden afgevaardigd zyn uit, of bewind hebben in de byzondere Bannen, die het onderhoud deezer twee sluizen bekostigen. In de beheeringe der Ypeslooter-sluis, heeft de Stad Amsterdam haar aandeel, onder anderen, als Ambagtsheer van Ouderkerk en Amsterveen, welke twee Bannen de kosten, die op het onderhoud deezer sluis vallen, helpen draagen. Doch in de beheeringe der Diemerdammer-sluis heeft zy geen ander deel, dan voor zo ver zy een Lid is van het Hooge Heemraadschap van den Zeeburg en Diemerdyk, welk den schouw over dezelve heeft. Wy zullen van ieder deezer twee sluizen afzonderlyk handelen.

Ypeslooter-Sluis.

De *Ypeslooter-sluis*, een duiker van twee paar vloeddeuren en een valdeur, gelegen tusschen het Gemeene-Lands-huis en den *Afloop naar Diemen*, wordt, voor de helft, dat is, elk voor een vierde, onderhouden, door Ouderkerk en Amsterveen, Ambagtsheerlykheden der Stad, die, nevens Waveren en Waverveen, welker lasten zy gemeenlyk draagen; schoon Waverveen, nog tot diep in deeze eeuwe, tot zyn aandeel betaald heeft (*a*); door deeze sluis uitwateren; en, voor de wederhelft, insgelyks, ieder voor een vierde, door die van de Byleveld, zynde de Landen van Reyerskoop, Byleveld, Agthoven, Mastwyk en Harmelerweerd; en die van de Proostdye van S. Jan, te weeten, Ze-

(*a*) Regist. ter Ouder-Amstel *N.* 2. *f.* 106, 171. *N.* 38 *f.* 2, 3.

Zevenhoven, Mydrecht, Willis, Westveen, den Uithoorn, Kudelstaart en Oudhuizen, in de Provincie van Utrecht (*b*); die, van ouds, het regt gehad hebben, om door Amstelland uit te wateren. De sluis te Ypesloot lag 'er reeds in 't jaar 1413, en strekte, toen al, tot eene uitwatering voor die van de Byleveld (*c*). De Visschery beide van de Ypeslooter- en Diemerdammer-sluis, die, van wege de Graaflykheid, plagt verhuurd te worden, werdt, in den jaare 1603, in eeuwige erfpagt, uitgegeven aan de gezamenlyke ingelanden, die, ten zelfden tyde, wegens de verdeeling der voordeelen van elke sluis, tegens de betaaling van een evenredig gedeelte der Erfpagt, met elkanderen, overeen kwamen. En sedert, bezitten de Ingelanden der Diemerdammer-sluis de Visschery aldaar en in den Diem, en die van de Ypeslooter-sluis de Visschery derzelve, en van het nieuwe Diep. De eersten betaalen een vierde, de anderen drie vierden van de jaarlyksche Erfpagt, die vier honderd en negentig ponden van veertig grooten beloopt (*d*). De Stad Amsterdam heeft, niet alleen, als bezittende de Ambagtsheerlykheden van Ouderkerk en Amsterveen, veel belang by het onderhoud en de goede waarneeminge der Ypeslooter-sluis; maar ook, voor zo ver, door dezelve, de Outewaaler-Polder, ligtelyk, zou konnen worden on-

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

(*b*) Stads Missiven *N.* XXVI, *f.* 59.
(*c*) Handv. *bl.* 710.
(*d*) Handv. *bl.* 415, 416.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

onder water gezet. Burgemeesteren hebben zig, hierom, altoos, bevlytigd, om deeze sluis wel te onderhouden, en, somtyds, ook Instructie gegeven aan den sluiswagter, gelyk, onder anderen, in 't jaar 1700, geschied is (e). Ook vaardigen zy, op de gewoone jaarlyksche Vergadering, die, wegens deeze sluis, op Maandag na belooken Pinksteren, in 't Gemeene-Lands-huis aan den Diemerdyk, gehouden wordt, en op de algemeene rekening van ontvangst en uitgaave, die, om de vier jaaren, in 't Gasthuis hier ter Stede, geschiedt, eenen hunner Secretarissen af. De overige Leden der Vergaderinge zyn de Schouten van Amsterveen en Ouderkerk, een Gecommitteerde wegens de Proostdye van S. Jan, en een Gecommitteerde wegens de Byleveld; welke twee laatsten, somtyds, een' Gedeputeerde wegens de Staaten 's Lands van Utrecht aan hun hoofd hebben.

Diemerdammer-Sluis.

De *Diemerdammer-sluis* is een duiker met een paar vloeddeuren en een valdeur, en legt, in den Diemerdyk, tegen 't water den Diem. In zeker pleit voor den Hove van Holland, gevoerd in 't begin der voorgaande eeuwe, tusschen die van den hoek van 't Gein in Weesperkarspel, en die van Overdiemen, welken beide, in 't onderhoud der sluize, droegen, werdt, van de zyde der eersten, ondersteld, dat de Noordzee, oudtyds, een binnenwater veroorzaakt hadt, strekkende tot aan de Stede van Amsterdam; maar zo smal, dat men, van buiten Diemen, met

een'

(e) Handv. bl. 416, 417.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

een' pols of ſtok, hadt konnen komen in Waterland. Doch voor de waarheid deezer onderſtellinge, die, vermoedelyk, alleen op eene onzekere overlevering ruſt, zou ik geenszins durven inſtaan. Vaſter gaat, dat de dyk, tegen dit binnenwater, de Zuiderzee en het Y, opgeworpen, by deszelfs eerſten aanleg, onderhouden is, door den Ban, die 'er onmiddelyk door gedekt werdt, en dat dezelve, allengskens, verzwaard zynde, ingevolge van zekere overeenkomſten, werdt onderhouden door zulke Diſtricten, die 'er nut van hadden: behoudende nogtans den dyk den naam van *Diemerdyk*, om dat hy, gelyk de overlevering wil, door die van Diemen, eerſt aangelegd en bekoſtigd was. In deezen dyk, was, reeds in de veertiende eeuwe, eene ſluis gelegd: alzo men vindt, dat de Stad Amſterdam, in 't jaar 1402, niet alleen de *cynſe* of *tynſe* te Diemen; maar ook het Veer en de Sluis te Diemerdam van de Graaflykheid in pandſchap bekomen; en in den jaare 1409, tegen andere goederen, wederom afgeſtaan heeft (*f*). Doch in 't jaar 1549, werdt 'er eene nieuwe houten ſluis gelegd op den Diemerdam, de *Sluis by Claas Jacobsz*, en, ſedert, de *Diemerdammerſluis* genaamd. Wat laater, vondt men geraaden, eene diergelyke ſluis te leggen in den dyk, die, eerſt, de *Abkouder-*, en, naderhand, om dat zy kleinen dienſt deedt, de *Koſtverlooren-ſluis* genaamd werdt. De Diemerdammerſluis werdt, in 't jaar 1567, vernieuwd: en, in

(*f*) Zie II. Deel, III. Boek, bl. 196, 197, 202.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

in 't jaar 1599, besloot men, dezelve wyder, en van steen te hermaaken, en te gelyk de Kostverlooren-sluis, die van byna geen gebruik was, te stoppen; gelyk geschiedde. Over 't draagen der kosten, viel toen verschil, tusschen die van 't Gein onder Weesperkarspel en die van Overdiemen, welk, door Dykgraave en Heemraaden van Amstelland, als goede mannen, op den dertienden July des jaars 1601, beslegt werdt. Derzelver uitspraak werdt, den zesden April des jaars 1604, door den Hove van Holland, bekragtigd (*g*): en, sedert, wordt de Diemerdammer-sluis onderhouden, door Weesp, Weesperkarspel, waaronder 't Gein, de Gaasp en de Bylemer behooren, Abkoude, Nigtevegt en Overdiemen met Bovenkerk, die allen hun overtollig water, door den Diem en deeze sluis, in 't Y loozen, en Geinteresseerden in de Diemerdammer-Sluis genaamd worden. Ook hebben zy het onmiddelyk bewind over de sluis, welk, jaarlyks, by beurte, aan twee deezer vyf *Distrikten* opgedraagen wordt.

Gemeene-Lands-Huis.

De gewoonlyke Vergaderingen van het hooge Heemraadschap van den Zeeburg en Diemerdyk worden, des Zomers, gehouden op het *Gemeene-Lands-huis*, even voorby de gewezen Traankookery, op Jaap-Hannes, en niet verre van de Ypeslooter-sluis, aan den dyk gelegen, en bewoond, door eenen Kaste-

(*g*) *Uit de* Sententie van den Hove van Holland *van* 6 *April* 1604. *geregistr. in 't* LIV. Reg. *van den* Griffier A. Duyk.

telein, die ook Opzigter over de dykaadje is. Het is een deftig vierkant gebouw, met twee vleugels, en werdt, in den jaare 1726, van den grond op, in den tegenwoordigen ſtand, herbouwd; gelyk, uit dit tydſchrift, welk in den voorgevel uitgehouwen ſtaat, is af te neemen: Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

HIC DE FRETI BATAVI FURORE
ARCENDO AGRIS TVENDIS
AGITVR.

't welk zal willen zeggen:

Hier wordt gehandeld, over 't beveiligen
der Landeryen, door 't betemmen van
de woede der Zuiderzee.

't Voorhuis van 't gebouw is, van boven en ter wederzyde, met een' Neptuin op zynen wagen, en met de wapens der Provincien Holland en Utrecht, en der tien Steden en Plaatſen, uit welken, de hooge Heemraaden afgevaardigd zyn, ſierlyk, bepleiſterd. Aan elke zyde, is een ruim vierkant vertrek, ten dienſte van het Hoog-Heemraadſchap. 't Vertrek of de Kamer ter regterzyde, die, met zes groote lichten, naar drie zyden uitziet, en waarin, agter, eene balie geſteld is, dient tot de gewoonlyke *beſoignes* der Leden. De andere Kamer, die twee groote lichten naar vooren heeft, wordt tot een eetvertrek gebruikt. Ook is hier, in een afzonderlyk vertrekje, de Secretary van 't Hoog-Heemraadſchap geplaatſt, benevens eene kleine ſlaapkamer voor één der Leden. De overigen hebben hunne ſlaapvertrekken, op

 de

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

de tweede en derde verdieping van 't gebouw. De schoorsteenmantels der twee groote vertrekken zyn versierd met de wapens van de laatste Dykgraaven en hooge Heemraaden. De Wooning van den Kastelein, de Kooken en Kelders zyn beneden. Agter 't huis, is eene Laan tot aan 't nieuwe Diep, en ter wederzyde van dezelve, een moestuin, een boschje en eenig weiland.

Des Winters, wanneer de dyk niet gebruikt kan worden, vergadert het Collegie, te Amsterdam, in eene voornaame herberg, tegenwoordig, gemeenlyk, in de Munt, aan den Reguliers-Tooren.

De gewoonlyke Vergåderingen worden gehouden, op den eersten Woensdag en Donderdag na den tweeden February, op den twaalfden en dertienden May, op den vier en twintigsten en vyf en twintigsten July, op den zeventienden Augustus, en op den eersten Dingsdag en Woensdag in November. De Vergaderdagen in May, July en Augustus zyn de Schouwdagen, waartoe, by de Handvest van den jaare 1440, S. Odulphus-dag en S. Lamberts-dag, zynde den twaalfden Juny en den zeventienden September, bepaald waren (*b*). Doch hierin is, by 't Octroi van den jaare 1704, verandering gemaakt, en de Schouwtyd der byzondere Geregten bepaald, op den twaalfden May en den vier en twintigsten July. De naschouw van Dykgraave en Heemraaden over den gantschen Dyk geschiedt, op den zeventienden Augustus, en de belaaking,

(*b*) Handv. bl. 361.

king, op den eersten September. De eerste Dingsdag en Woensdag in November zyn Reken-, en de eerste Woensdag en Donderdag na den tweeden February, betaaldagen. Nu en dan, worden 'er ook buitengewoone Vergaderingen belegd. De Resolutien van het Hoog-Heemraadschap worden, door drie Gecommitteerden uit de Heemraaden, die jaarlyks benoemd worden, en den Secretaris, uitgevoerd. De Polderzaaken werden, voormaals, en zouden, wanneer de Waardschappy wederom deel in de Polders verkrygen mogt, nog, aan eenen Gecommitteerden Heemraad en den Secretaris aanbevolen worden.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Het zegel van het Hoog-Heemraadschap draagt de wapens der tien Steden of Districten en Plaatsen, uit welken, de Heemraaden afgezonden zyn, in derzelver rang, van boven, door de Zon bestraald, en van onderen, van de Zee bespoeld.

Amsterdam heeft ook eenig deel, in de beheering over den

V. Zeedyk beoosten Muiden.

Zeedyk beoosten Muiden,

die zig, van den mond der Vegt by 't Muider-slot af, strekt tot aan Muiderberg, en voorts, van daar, tot niet verre van Naarden toe (*i*). En deeze dyk plagt, van de Hameije van 't Muiderslot af, tot digt aan Muiderberg toe, ter lengte van agt honderd en vyftig roeden, een Paalendyk te zyn; doch is, na 't jaar 1735, even als de Diemer-

(*i*) Stads Missiven *N.* X. *f.* 140 *verso*.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

merdyk met eene glooijing van keisteenen beschut. Doch van hier af, tot aan de scheiding der Bannen van Muiderberg en Naarden, ter lengte van een honderd drie en vyftig roeden en twee voeten, en van deeze Banscheiding, tot aan den beer der Stad Naarden, ter lengte van een duizend zes en twintig roeden en zes voeten, daar hy, ter oorzaake van het uitgestrekte voorland, weinig te lyden heeft, is hy slegts een Land- of Aardendyk, die, zo ver hy door den Naarder-Ban legt, op kosten van de ingelanden onderhouden wordt, naar gelang dat de breedte van ieders Land, agter en langs den dyk, gestrekt legt.

Oudheid. De Dyk beoosten Muiden is, waarschynlyk, al zeer oud; doch omtrent de aloude beheeringe van den zelven, vindt men weinig bescheids. Hertog Albrecht maakt, in eene Handvest van den jaare 1399, gewag van eenen dyk in den Ban van Muiden, dien hy den *Houdyck* noemt, het Rietland voor welken, hy erkent, ten onregte, aan *Hertelyn*, zynen Bottelier, geschonken te hebben; waarom hy het den opgezetenen van den Muider-Ban, die deezen dyk onderhouden moesten, wederom geeft. Met deezen *Houdyck*, schynt op den Dyk beoosten Muiden gezien te worden, alzo dezelve van den *Zeeburcb* in *Diemer-ban* onderscheiden wordt (*k*). Ook agt ik, dat de Aartshertog Filips 'er 't oog op heeft, als hy, in eene Handvest van den jaare 1501, aan de Stad Muiden gegeven, beveelt,

(*k*) Handv. van Weesp, Muiden en Naarden, *bl.* 113.

veelt, *geen Dyck te schouwen, dan te rechte schouw daghe, ten ware dat die schepenen kennen tot Lands noode* (*l*). Het Reglement op het schouwen van dykaadjen, in zekere Keuren van Naarden van den jaare 1518 (*m*), betreft, ongetwyfeld, het schouwen van een gedeelte van den Dyk beoosten Muiden. 't Is ten hoogste waarschynlyk, dat de beheering over deezen dyk, van ouds, zal gestaan hebben aan de byzondere Geregtsbannen, onder welken de Landen, die door den dyk gedekt werden, gelegen waren; zonder dat 'er een algemeen Collegie van Dykgraave en Heemraaden over gesteld was. In 't jaar 1550, stelde het Hof van Holland eerst eenen Dykgraaf over deeze Dykaadje (*n*). Doch op den twaalfden Augustus des jaars 1577, en dus kort na dat Weesp en Muiden voldoening ontvangen hadden van Willem den I., Prinse van Oranje, in gevolge der Gendsche Vrede (*o*), verleende zyne Doorlugtigheid, op den naam van Koning Filips, den ingezetenen beoosten de Vegt dezelfde dykregten, die, bewesten dien stroom, dat is, onder den Diemerdyk, bezeten en geoefend werden (*p*). En in gevolge van deeze vergunning, is de Dyk beoosten Muiden onder de beheering der byzondere Bannen gebleeven, tot dat de geweldige doorbraak van den vyfden November des jaars 1675, wanneer wel

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

(*l*) Handv. *als boven*, *bl.* XXIX.
(*m*) Handv. *als boven*, *bl.* XXXX.
(*n*) III. Memoriaal *van* VAN DAM *f.* 140.
(*o*) Vaderl. Hist. VII. *Deel*, *bl.* 133.
(*p*) Groot Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 13.

POLDERS, WATEREN, DYKEN *en* WEGEN.

wel elf zeer groote en diepe waalen in den dyk vielen, gelegenheid gaf, dat 'er nieuwe orde op de beheering van den zelven gesteld werdt. En zulks geschiedde, by eene Resolutie van 's Lands Staaten van den zevenden May des jaars 1678 (q).

DYKGRAAF *en* HOOGE HEEMRAADEN.

Het bewind over den Zeedyk beoosten Muiden werdt toen gesteld aan een Collegie van DYKGRAAVE en *zeven* HOOGE HEEMRAADEN, welken een Secretaris toegevoegd werdt. Dykgraaf en Heemraaden moeten, volgens deeze Resolutie, binnen den ring van deezen Dyk, voor zes duizend guldens, of tot twaalf morgen lands, gegoed zyn. De Drossaard van Muiden in der tyd is altoos Dykgraaf. Drie der Heemraaden worden aangesteld, door Burgemeesteren van Amsterdam, Muiden en Naarden; de vierde, door Schout en Schepenen van Weesperkarspel; en de Dykgraaf en dienende Heemraaden kiezen de drie overigen; een' uit Muiden, een' uit Naarden, en een uit Weesp of uit den Weesper-Ban. De Secretaris wordt, door het Collegie, aangesteld. De Schout en 't Geregt van Muiden hadden, voormaals, den schouw over den dyk in den Muider-Ban, en de Schout en 't Geregt van Naarden schouwden den dyk, in den Naarder-Ban. En Dykgraaf en hooge Heemraaden deeden den naschouw. Doch, tegenwoordig, wordt de schouw, eeniglyk, aan het Hoogheemraadschap verbleeven. Dykgraaf en hooge Heemraaden, van welken wy spree-

ken,

(q) Resol. Holl. 7 *May* 1678. *bl.* 241 *enz.* *en* Bylaagen *Lit.* I.

ken, beheeren niet alleen den dyk beooſten Muiden; maar inzonderheid ook de groote Sluis, in 't jaar 1674, in de Vegt, te Muiden, gelegd: door middel van welke, by gelegenheid van eenen vyandelyken inval, het Land beweſten en beooſten de Vegt onder water gezet, en de toegang naar Amſterdam belemmerd kan worden. De Stad hadt, hierom, ſterk geyverd voor het leggen deezer fluis (r), en 'er zelfs eene aanzienlyke ſomme toe verſchooten. En ſchynt dit eene der redenen geweeſt te zyn, waarom haar, in 't jaar 1678, eenig deel gegeven werdt in de beheering der dykaadje beooſten Muiden, waarin ik niet vind, dat zy, in vroeger' tyd, iet te zeggen gehad heeft. Sedert, heeft de Stad, meermaalen, een Lid der Regeeringe gemagtigd, om de Vergaderingen van het Heemraadſchap over deezen Dyk by te woonen (s). Het hooge Heemraadſchap van den Zeedyk beooſten Muiden houdt zyne Vergaderingen, in de Steden Amſterdam, Muiden of Naarden, alwaar het, door den Dykgraaf, beſchreeven wordt. In April, is 'er eene byeenkomſt tot ſchouwinge van den gantſchen dyk, en in January daarna, wederom, tot het opneemen der rekeningen, en het ſluiten der boeken. Op deeze Vergadering, worden twee Heemraaden *gecommitteerd*, om de beſluiten van 't Collegie uit te voeren, en voorvallende zaaken

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

(r) Reſol. Vroedſch. *Lr*. G. 28 *Jan.* 3 *Febr.* 1671. *f.* 88 *verſo*, 90. *Lr*. H. 3, 4, 13 *July*, 30 *Aug.* 1672. *f.* 140, 144, 154, 275. *Lr*. I. 25 *April* 1673. *f.* 171.

(s) Groot-Memor. N. IX. *f.* 245, 251, 254.

POLDERS, WATEREN, DYKEN EN WEGEN.

ken af te doen, terwyl het Collegie niet vergaderd is; 't welk egter, by gewigtige gelegenheden, nu en dan, buitengewoonlyk beschreeven wordt. Van de Sluis te Muiden, die, jaarlyks, omtrent vyftienduizend guldens opbrengt, en zeer wel onderhouden wordt, wordt een afzonderlyke staat en rekening gehouden. Bezuiden de sluis, legt eene brug over de Vegt, die, door de Stad Muiden, bekostigd is, en uit eene gabelle of bruggeld, welk aldaar wordt geheeven, onderhouden wordt. Doch de Regeering van Muiden heeft, by Resolutie van den dertigsten December des jaars 1681, de Burgemeesteren, Schepenen, Raaden, Commissarissen en de verdere Regeering van Amsterdam niet alleen; maar ook de eigenaars of ingelanden aan de oost- en westzyde van Muiden, in Amsterdam woonagtig, uit aanmerking der menigvuldige diensten, haar door deeze Stad gedaan, ten eeuwigen dage, van dit Bruggeld vry verklaard (t).

VI. HOOG-HEEMRAADSCHAP *van* AMSTELLAND.

Nu komen wy tot het uitgestrekte

HOOG-HEEMRAADSCHAP *van* AMSTELLAND,

welk, inzonderheid, gemagtigd is, tot het doen van een' algemeenen schouw, over eenen grooten ring, begrypende de Landen, beide in en buiten Amstelland gelegen, die, met elkanderen, over Amstelland, uitwateren, in 't Y en in de Zuiderzee.

De

(t) Handv. *bl.* 444.

De Landen van Amstelland, en anderen, welker wateren met de Amstellandschen gemeenschap hadden, plagten, in overoude tyden, eene vrye uitwatering te hebben, door den Amstel, in 't Y. Doch 't leggen van eenen dam en sluis in den Amstel, welk den naam aan Amsterdam gaf, in de dertiende eeuwe, verhinderde deeze uitwatering. De Heeren van Amstel stonden dezelve wel toe aan de opgezetenen hunner Heerlykheid; doch vreemden, die, voorheen, over Amstelland plagten uit te wateren, moesten deeze vryheid koopen. Die van Nieuwveen en Kalslagen deeden 't, voor 't einde der dertiende eeuwe, toen de Heeren van Amstel nog Heeren van Amsterdam waren, en werden, in 't jaar 1364, door Hertoge Albrecht van Beijeren, in 't gekogte regt, bevestigd (u). Ten zynen tyde, waren 'er reeds een Heemraad en eenige Sluismeesters in Amstelland, gelyk, uit eenen zyner Brieven van den zeven en twintigsten October des jaars 1387, ten overstaan van twee *Heemraders*, *Peter Allert* en *Godevaert Trudensz.*, gegeven, af te neemen is. By denzelven, wordt, ter begeerte der Poorteren van Amsterdam, op den Middeldam woonagtig, en der *goede luyden in Amsterlandt*, en die met hen, door de Amsterdamsche sluizen, uitwaterden, de prys bepaald van de huizen op den Middeldam, die, t'eenigen tyde, ter gelegenheid van 't verleggen der slui-

Polders, Wateren, Dyken en Wegen. Oorsprong en Historie.

(u) Handv. van Rynl. bl. 354.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

sluizen, zouden moeten afgebroken worden. Ook wordt 'er eenig opzigt over deeze sluizen gegeven aan Heemraaden uit Amstelland, in de volgende woorden: *Item soo sal men dese sluysen, by der meerren manne van onsen Gherechte van Amstelredamme, ons Heemrades ende Sluysmeesters in Asichdoem, ons Landts voorschreeven*, dat is, in Nieuwer-Amstel (v), *op ende toe doen, als hen nut ende oorboorlyck dunckt* (w). En hierin ontdekt zig het oudste spoor der beheeringe van den ring van Amstelland. Het regt van uitwateringe werdt, in den jaare 1413, ook gekogt door die van Reijerskoop, Byleveld, Agthoven en Mastwyk, allen op Stigtschen bodem, ten zuiden van den ouden Ryn of Leidsche Vaart gelegen; die, sedert, eene watering gegraaven hebben, de *Byleveld* genaamd, en loopende, uit den Ryn, door Harmelenwaard, voorby 't Huis te Harmelen, en door Kokenge, Willis en Waverveen, in den Amstel; gelyk, in de groote *Heemraads-Kaart van Rynland*, en in de groote gemeten Kaart der *Provincie van Utrecht*, klaarst, te zien is. Over deeze watering, werdt, in 't volgende jaar, door den Bisschop van Utrecht, een byzonder Heemraadschap opgeregt, welk nog in wezen is. Het moet zorg draagen, dat 'er, tusschen den eersten April en den elfden November, geen Heikooper water kome in de Byleveld, dan by hoogen vloed, 't zy uit zee, of uit de stroomen,

(v) *Zie de* Oude Kaart *van* Amstell. *voor de* Handvesten.
(w) Handv. *bl.* 709.

men, de Lek of den Yssel; of ook, by droo- ge zomers, tot drank voor 't vee. 't Blykt, uit den Brief van Hertoge Willem van Beije- ren, dit regt van uitwateringe betreffende, dat de ring van Amstelland toen reeds geschouwd werdt (*x*): waaruit volgt, dat het Heem- raadschap reeds in stand geweest moet zyn. Die van de Byleveld hadden eenen Waards- man, om mede te schouwen. De schouw ging ook over de sluizen in den Middeldam al- hier, 't welk geduurd heeft, tot dat de Stad het onderhoud van deeze en andere sluizen, binnen en by de muuren gelegen, geheellyk, op zig nam: gelyk, op 't einde der vyftien- de en in 't begin der zestiende eeuwe, ge- schiedde (*y*). En uit de brieven, deswege verleend, blykt, dat de *Proostie van Myert* of Mydrecht, in 't gemeen, de *Proostdy van S. Jan* genaamd, en derzelver aanhoorigen omtrent Ouder- en Nieuwer-Amstel, begry- pende Mydrecht, Tamen, Uithoorn, Wil- lis, Westveen, Blokland, Stigtsch Kudel- staart en Agttienhoven, zig toen ook reeds het regt, om over Amstelland uit te wate- ren, verkreegen hadden.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Doch, niet lang hierna, bevondt men, dat de Stigtsche Landen, die door de Vegt in de Zuiderzee uitwaterden, wanneer zy, hierin, door de vloeden, die langs hoe hoo- ger gingen, belet werden, dikwils, eenige dammen opnamen, en hun overvloedig wa- ter

(*x*) Handv. *bl.* 709, 711. Groot Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 138, 141, 147, 151, 153.

(*y*) Handv. *bl.* 711, 712, 715, 713.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

ter bragten over Amſtelland. Byzonderlyk, vindt men, dat de Dam ter Aa; de oude dam, gelegen ter plaatſe, daar, ſedert, het Woerdſche Verlaat gelegd is, en de Billerdam, omtrent den jaare 1520, waren weggenomen. Ook lieten die van de Byleveld, dikwils, Heikooper en ander vreemd water in hun Waterſchap: 't welk tot merkelyken overlaſt ſtrekte van Amſtelland en Amſterdam; vooral, wanneer de ſluizen, by hoogen vloed en aanhoudende weſtelyke en noordweſtelyke winden, niet konden uittappen, naar behooren. Amſterdam beſchreef, derhalve, *de Amſtellanden*, tegen den zevenden July des jaars 1520; en *Jan Bennink*, Raad in den Hove van Holland, die, reeds te vooren, gemagtigd geweeſt was, om, by de Landvoogdeſſe, herſtelling van 't geleeden ongelyk te verwerven, deedt, op deeze byeenkomſt, verſlag van 't gene hy verrigt hadt. Onder anderen, hadt hy 't leggen van 't Woerder Verlaat, onder beding, dat men 'er nooit water door laaten zou op Amſtelland, en het laaten leggen van den Dam ter Aa te wege gebragt. Doch in plaats van 't Woerder-Verlaat, kwam, ſedert, een dam, die 'er, tot in de zeventiende eeuwe, gelegen heeft. Bennink hadt, daarenboven, een Octroi verworven voor Dykgraave en Heemraaden, om den Ring van Amſtelland en dien van de Byleveld te mogen ſchouwen. Hy hadt van deezen ſchouw eene Kaart doen maaken (z), die,

(z) Regiſt. van 't Hoogheemraadſchap van Amſtelland *Lr. A. f.* 30 *enz.*

die, sedert, in de Rekenkamer van Holland bewaard, en, naderhand, in de Rekenkamer te Utrecht, overgebragt is, alwaar zy, door *Dirk Malburch*, Glasschryver te Utrecht, nagetekend, gesneeden, en, vervolgens, in 't licht gebragt is, met eene bygevoegde uitvoerige beschryving van den Ring (*a*). Ondertusschen, verliepen 'er nog eenige jaaren, eer 't verworven Octroi uitkwam. Keizer Karel beval, eindelyk, by brieven van den vyf en twintigsten September des jaars 1525, dat de Baljuw van Amstelland, als Dykgraaf, jaarlyks, zes Heemraaden zou kiezen, uit de Geregten van Amsterdam, Weesp, Ouderkerk, Amsterveen, Diemen en Waverveen, en, met twee of drie derzelven, den gantschen ring van Amstelland schouwen, op gelyke boeten, als in Rynland gevorderd werden; doende van den aanstaanden schouw aan die van de Byleveld kennis geeven, by afkondiging in de Kerke van Harmelen, gelyk, van ouds, gebruikelyk geweest was. Doch deeze schouw zou geschieden, onverminderd de schouwen, die de Ambagtsheeren en Schouten, elk in zynen bedryve, doen mogten (*b*). En deeze schikking heeft den eigenlyken oorsprong gegeven aan het Hoog-Heemraadschap *van* Amstelland, welk nog in wezen is.

Polders, Wateren, Dyken *en* Wegen.

Het bestaat uit een' Dykgraaf, zynde den Baljuw van Amstelland, en eenige Heemraa-

(*a*) Regist. van 't Hoogheemraadschap van Amstelland *Lt*. B. *f*. 3 *enz*.
(*b*) Handv. *bl*. 345.

POLDERS, WATEREN, DYKEN *en* WEGEN.

* *Commissien.*

raaden, die allen door, of op last van den Dykgraaf, uit de bovengemelde zes Geregten, beschreeven worden. Ook ontvingen zy allen, voormaals, hunne * Lastbrieven van den Dykgraaf, uitgenomen die van Amsterdam en Weesp, welken van Burgemeesteren dier Steden, en die van Amsterveen, welken van Burgemeesteren van Amsterdam, als Ambagtsheeren, aangesteld werden, en hunne Commissien kreegen (*c*); 't welk, nog tegenwoordig, plaats heeft. Doch, volgens de voorwaarden, op welken, de Ambagtsheerlykheden van Ouderkerk, Diemen en Waverveen verkogt zyn, is het stellen van Heemraaden wegens deeze Ambagten ook gebragt aan den Ambagtsheer, dat is, ten opzigte van Ouderkerk en Diemen, aan Burgemeesteren van Amsterdam, mids zy dezelven kiezen uit de Geregten dier twee Plaatsen. Het Collegie vergadert egter, zo om te schouwen, als tot andere einden, op aanzegging, of aanschryving van wege den Dykgraaf. De zes genoemde Geregten draagen allen tot de kosten van den ringschouw: doch Waverveen heeft zig, sedert veele jaaren, dien last onttrokken. Voorts, heeft het Collegie zynen byzonderen Secretaris. Het zit, volgens eene Resolutie van Dykgraave en Heemraaden van den agtsten Juny des jaars 1716 (*d*), doorgaands, op de eerste

(*c*) Regist. van 't Hoogheemr. van Amstell. *Lr.* E. *f.* 190, 197 *verso.*

(*d*) Regist. van 't Hoogheemraadschap van Amstelland *Lr.* E. *f.* 157 *verso.*

ſte Maandagen in Maart, May, July, September en October, of, zo dikwils, als de Dykgraaf dienſtig oordeelt, het zelve te beſchryven, op het Gemeene-Lands-Huis van den Zeeburg of Diemerdyk, of ook wel op het Stadhuis te Amſterdam, in Burgemeesters-Vertrek.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Groote Ring van Amſtelland.

De waterboezem van Amſtelland, op welken ten minſte vier en tagtig molens uitmaalen, is zes honderd, of, volgens eene andere berekening, zes honderd en vyftig of zeven honderd vierkante morgens groot (e). De ring of omloop van deezen boezem, die, doorgaands, jaarlyks, in Juny, July of Auguſtus, 't zy geheel, of by gedeelten, geſchouwd wordt, begon, naar 't ſchynt, oudtyds, aan de weſtzyde der ſluizen in den middeldam alhier; ging voort, langs de Kalverſtraat en Heiligen weg; kwam, de Landen, die op Amſtelland uitwaterden, omvangende, by Muiden, aan den Zeedyk; liep, langs denzelven, voort tot in Amſterdam, en eindigde, aan de groote of ooſtelyke ſluis in den middeldam, aan welks weſtzyde, hy begonnen was. Doch, na dat de beheering der Sluizen en Waterkeeringen, die, voormaals, tot den ring van Amſtelland behoorden, aan de Stad, en aan andere Waterſchappyen verbleeven zyn; en na de laatſte uitlegging, begint die ring, welke, in de Stad, door de Reguliers-toldeuren, en in de Stads buitengraft, door den Weteringspoortsbeer,

(e) Regiſt. van 't Heemraadſchap van Amſtell. Lr. C. f. 167, 167 verſo.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

beer, geslooten wordt, nu, van buiten de Leidsche Poort alhier; voortgaande, langs den Heiligen of Overtoomschen weg, den Veendyk of Amsterveenschen weg, in welke twee duikers leggen, een by de paal 55., en een by de paal 181.; voorts, door Amsterveen, over de nieuwe Sluis in de Bovenkerker-Polder, langs den Bovenkerker-dyk, tot aan de Buurt, *de Hand van Leiden*. Van hier, loopt hy, de Legmeer-laan op, tot aan de *Noorddammerbrug*; en dan, langs den Legmeer-dyk, waarin twee Verlaaten leggen, het *Schinkel-Verlaat* en 't *Legmeer-Verlaat*, door Kudelstaart, over 't *Heeren-brugs-*, en, door Kalslagen, over 't *Kalslager Verlaat*, naar en door de *Billerdammer Laan*, van welke het Hoog-Heemraadschap zig, ter gelegenheid van het droogmaaken der Vriezekoopsche Plassen, den schouw heeft voorbehouden (*f*): en voorts, over de *Billerdammer Verlaaten*, die in het water *de Drecht* leggen, langs den Wassenaerschen Polderdyk, en den *Geer-* of *Nieuwveenschen weg*, in welken, ook een Verlaat legt, aan de *Duivelsbrugge*, naar en door Nieuwveen; alwaar de ring gebroken wordt, door eene brug, onder of aan welke, voormaals, schutdeuren plagten te leggen, in welker plaats, sedert, een Verlaat gelegd is in de *Bregge-* of *Nieuwveensche Vaart*, langs welke, ter wederzyde, de ring vervolgt; en welk verlaat het Rynlandsch water, uit Amstelland, schut. Wyders, loopt de ring voort over den Nieuw- veen-

(*f*) Missiven ter Dagvaart 17 *Jan.* 1741. *f.* 59.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

veenſchen, en draait dan over den *Zevenhovenſchen weg*, naar Zevenhoven, over het *Zevenhovenſche*, en naar Noorden, over het *Noorder Verlaat*: voorts, naar *Slikkendam*; en over 't Verlaat aldaar, langs de *Hollandſche Meent*, naar het *Woerder-Verlaat*, welk, in of omtrent den jaare 1666, wederom gelegd was (*g*); van waar, de ring zig verder ſtrekt, langs de *Hollandſche Kaade*, die, tot aan den *Oudendam*, en voorts, met verſcheiden keeren, door *Tekkoop* en langs *Gerwerskoop*, loopt, tot aan de weſtzyde van de Watering *de Byleveld*, langs welke, de ring voortgaat, tot aan den *Broe-* of *Breuidyk*, zig, van dien dyk, over een voetpad, keerende, door 't *Oude Land*, naar Harmelen, en voorts, tot aan en over 't *Haanwyker Sluisje*, gelegd in den *Haanwyker-dam*, van welken, reeds in eenen Brief van den jaare 1399, gewaagd wordt (*h*), tot over den Ryn, naar de *gemeene Lands kaade*; langs welke, en de *Kattenbroeker Kaade*, hy zig, ter zyde der Landen van *Haanwyk*, *Byleveld*, *Reyerskoop*, *Kattenbroek* en *Maſtwyk*, uitſtrekt, tot aan den Yſſeldyk, digt by de Stad Montfoort, toe. Van hier, keert de ring, ooſtwaards, langs dien dyk, en ter zyde van het zuidelykſte van Maſtwyk en Agthoven, tot aan den *Meerendyk*, en noordwaards, langs den zelven, tot aan de *Leidſche Vaart* of *Ouden Ryn*. Langs de zuidzyde deezer vaarte, loopt de ring voort, tot aan

(*g*) Groot Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 287.
(*h*) Groot Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 270.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

aan den *Heldam* (*i*), over 't Verlaat in welken, hy zig noordweſtwaards keert; loopende ten weſten van de *Heikooper Watering*, of *Lange Vliet*, die, in gevolge van een Octroi van Floris van Wevelikhoven, Biſſchop van Utrecht, van den jaare 1385 (*k*), gegraaven is, door *Kokenge*, tot aan *Joostendam*, en verder langs de *Portengenſche Kaade*, tot aan de *Dooden-ſluis*, in de *Rondeveenſche Polder-Kaade*, die, volgens Octroi en Overeenkomſt van den jaare 1674, gelegd zynde (*l*), de Landen van Waveren, Botshol, ruige Wilnis, Waverveen, Mydrecht, Willis, een gedeelte van Oudhuizen en Demmerik, Vinkeveen en een gedeelte van de Prooſtdye van S. Jan en Aasdom in 't Veen beſluit; en vanwaar de ring zig, door het *agterſte* en *voorſte Boſch*, ſtrekt tot over den *Dam ter Aa*, over welken, de Stad, reeds in de zeſtiende eeuwe, overeenkomſten getroffen heeft (*m*), en welke dam, by het Dorp ter Aa, legt, in den *krommen Angſtel*. Voorts, loopt de ring, langs de ooſtzyde van den krommen Angſtel, tot aan en langs de zuidweſtzyde der *nieuwe Vaarte* by Nieuwerſluis; en, over de Sluis in deeze Vaart, langs derzelver noordooſtzyde, wederom naar den krommen Angſtel; langs denzelven, noordwaards, tot aan den *Indyk*; en, langs deezen, door *Velters-Laan*, tot aan de weſtzyde van de Vegt: voorts, door Nig-

(*i*) *Zie* Groot Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 256.
(*k*) Groot Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 129.
(*l*) Groot Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 295, 296. *Zie ook bl.* 163, 164.
(*m*) Stukken *in 't* Vertrek der Theſaurie *Nieuwe Laade* E. Lr. C. 1, 2, en R

Nigtevegt, tot aan Weesp, alwaar het Vegt-water van het Amſtellands water geſcheiden wordt, door verſcheiden' duikers, die ook geſchouwd worden. Van Weesp, ſtrekt de ring zig, langs eene hooge kaade, beweſten de Vegt, over de Luſtplaats van den Heere Gerrit Hooft, Burgemeeſter van Amſterdam, en over nog eene andere, tot aan en door Muiden, naar den hoogen Zeeburg of Diemerdyk, die, tot aan Amſterdam toe, loopt. De twee ſluizen in deezen dyk, de Ypeſlooter- en Diemerdammer-ſluis, en de Y-ſluizen in Amſterdam zyn de uitwaterende ſluizen van den ring van Amſtelland (*n*). Ook is 'er blyk, dat de twee Sluizen in den Diemerdyk, al van de zeſtiende eeuwe af, onder den ſchouw van 't Hoog-Heemraadſchap geſtaan hebben (*o*). En in 't jaar 1732, hebben Dykgraaf en Heemraaden den Diemerpaalendyk nog geſchouwd (*p*).

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Wy hebben den grooten Ring van Amſtelland beſchreeven, zo als hy, tegenwoordig, loopt, en ſedert veele jaaren, geloopen heeft. Doch al van de zeſtiende eeuwe af, is 'er verandering in gekomen. Op eene byeenkomſt, tuſſchen Rynland en Amſterdam, den zevenden Juny des jaars 1569, gehouden, bevondt men de oude Waterſchutting tuſſchen Amſtelland en Rynland, zo onherſtelbaar, doordolven en gebroken, dat Amſterdam verklaarde, te vrede te zullen zyn, dat men,

(*n*) Regiſt. van 't Hoogheemraadſchap van Amſtelland Lr. B. *aan 't einde.*
(*o*) Regiſt. *als boven*, Lr. D. *f.* 98 *verſo.*
(*p*) Regiſt. *als boven*, Lr. F. *f.* 116.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen

men, voortaan, den voornaamen Rydyk of Heerenweg, ſtrekkende, van de Stad af, door Amſterveen en Kudelſtaart, tot aan Kalſlagen, deedt ſtrekken tot eéne Waterſchutting, waarin men alle de gaten moeſt ſtoppen, uitgenomen 't gat aan de Noorddammer-brug, waarby Amſtelland en Rynland weinig nadeel te dugten hadden, en welk, daarom, ſlegts met een ſchotdeurtje, tot geryf voor die van Amſterveen, zou behoeven geſlooten te worden (*q*). De Noorddammer-brug is, ſedert, doorgaands, open gebleeven. Alleenlyk, vind ik, dat zy, waarſchynlyk door bewerking van Haarlem, in 't jaar 1639, met aarde, toegedamd geweeſt is: doch in 't jaar 1642, was zy reeds wederom open (*r*). De bepoldering der Landen, buiten den Veendyk, onder Amſterveen, en onder eenige andere Ambagten, gelegen, waartoe, in 't jaar 1637, Octroi verkreegen was (*s*), maakte het ſtoppen van de Noordammer-brug, waardoor toen geen Meerwater op Amſtelland komen kon, te minder noodzaakelyk, inzonderheid, na dat Amſterveen, Uithoorn en Kalſlagen, beſpeurende, dat Aalsmeer zig niet geſlooten hieldt naar behooren, in 't jaar 1674, te raade geworden waren, hunne Landen, buiten den Veendyk gelegen, in eene byzondere bepoldering te begrypen (*t*): gelyk, terſtond, geſchiedde; loopende de nieuwe Polder-

(*q*) Regiſt. *als boven*, *L*. D. *f*. 97.
(*r*) Regiſt. *als boven*, *Lr* B. *f*. 8, 96. *Lr*. A. *f*. 122, 141. *Lr*. C. *f*. 38, 55, 69.
(*s*) *Zie* hier voor, *bl*. 195.
(*t*) Regiſt. van 't Hoogheemr. van Amſtell. *L*. A. *f*. 172, 173 *verſo*, 174 *verſo*.

derkaade, van de Billerdammer Laan af, langs den Heerenweg van Kalslagen en Kudelstaart, den Legmeer- en Schinkeldyk op, langs den Oosteinder dyk, en door de Noorderpolder en Ryker-oord, naar het Karnemelks gat en den Molen aldaar, toen *Andriesmolen* en *Koenenmolen* genaamd: van daar, naar den Buitenvelder Veendyk, en, langs den zelven, door Amsterveen, over den Bovenkerker weg, naar den Uithoorn, en de Drecht langs, wederom tot aan de Billerdammer-Laan: welke kaade, dus maar gedeeltelyk, valt onder den schouw van 't Hoog-Heemraadschap van Amstelland. Doch toen, na 't voltrekken derzelve, de groote ring, in 't jaar 1675, geschouwd, en de Noorddammer brug, gelyk voorheen, open gevonden werdt, verstondt men, dat het water, door dezelve komende, geen gemeenschap met het buitenwater of met de Meer hadt, maar alleenlyk als binnenwater kon en moest worden aangemerkt (*u*). Voorts, valt de ring deezer gemeene Polder of Amsterveensche Buiten-polder, zo ver zy niet dezelfde is met den grooten ring van Amstelland, niet onder den schouw van dit Hoog Heemraadschap; maar wordt, door het Hoog-Heemraadschap van Rynland, geschouwd. Ook heeft men, al in 't jaar 1640, verstaan, dat zeker *Mandement poenaal*, waarmede de Stad Haarlem het herstellen der Kaade in 't Karnemelks-gat dagt te beletten, het Collegie van Dykgraave en hooge Heem-

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

raa-

(*u*) Regist. *als boven*, *L*. C. *f*. 222.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

raaden van Amstelland niet aanging (v). Al 't welk wy hier wel zo byzonderlyk hebben willen aantekenen, om de uitgestrektheid van het Regtsgebied van dit Hoog-Heemraadschap, te nader, te doen kennen. By het zelve, is, reeds in 't jaar 1725, besloten, paalen te zetten langs den gantschen ring van Amstelland, en dezelven R. AMSTELLAND te merken (w). Doch dit besluit is, tot nog toe, niet uitgevoerd. In 't jaar 1675, is de grootte der Polders, op Amstelland uitwaterende; de grootte van den Amstellandschen Waterboezem, en 't getal der Sluizen en Watermolens binnen den grooten ring, ten naasten doenlyk, opgenomen. Wy voegen de Lysten, die toen van 't een en 't ander gemaakt werden, gelyk wyze, in de *Registers van 't Hoog-Heemraadschap* (x), te boek gesteld gevonden hebben, hier agter, onder de *Bylaagen* (y).

VII. AMSTEL-STROOM.

In den Stroom den

AMSTEL,

die Amstelland, in de lengte, in twee deelen, doorsnydt, heeft de Stad Amsterdam, als bezittende de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel, al van ouds, verscheiden Voorregten gehad, behalve, dat haare Jurisdictie over den stroom zig, tot op de hoogte der Paalen van honderd gaarden, uitbreidt; waar-

(v) Regist. *als boven*, *L*^r. A. *f*. 157 *verso*. *L*^r. C. *f*. 61, 63 *verso*.
(w) Regist. *als boven*, *L*^r. F. *f*. 11 *verso*.
(x) *L*^r. C. *f*. 166 *verso enz*.
(y) *L*^r. K.

waarom myne Heeren van den Geregte ook, somtyds, Keuren op het diepen van den Amstel, door de aangeërfden binnen deeze Paalen, op een voet beneden 't Zomerwater aan den wal, en op drie voet, ter lengte van tien voet, naar 't midden van den Stroom toe; en tegen 't breeken van 't ys by strenge vorst, behalve door den Ysbreeker, gemaakt hebben (z). De Visschery in den Amstel was, reeds in 't jaar 1399, met de Ambagtsheerlykheid van Nieuwer-Amstel, aan Koen van Oosterwyk opgedraagen (a), en is, door de Stad, te gelyk met die Ambagtsheerlykheid, in den jaare 1529, by aankoop, verkreegen. Ook wordt dezelve, tot heel aan Ouderkerk toe, van tyd tot tyd, van Stads wege verhuurd. De Stad en de opgezetenen van Ouder- en Nieuwer-Amstel hebben ook alleen regt, tot den vetten modder, slyk en klei, die de Amstel, tot mesting, uitlevert, en die, volgens een Plakaat van 't Hof van den dertienden Juny des jaars 1554, niet buiten de Bannen van Ouder- en Nieuwer-Amstel, veel min buiten Holland, vervoerd mag worden; gelyk, voor dien tyd, meermaalen, door opgezetenen van 't Stigt, plagt te geschieden (b). Wyders, heeft de Stad, in 't jaar 1631, een' wandelweg gemaakt, langs de oostzyde des Amstels, van de Stads wallen af, tot aan de Diemermeer toe, de Landen, daartoe vereischt, volgens de waardeering van Schepenen, overneemende van de

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

(z) Handv. bl. 348.
(a) Handv. bl. 299.
(b) Handv. bl. 346.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

de eigenaars (c). De Landen ter wederzyde van den Amstel lagen, in 't begin der zeventiende eeuwe, nog t'eenemaal onbepolderd, of waren, sedert omtrent honderd jaaren, slegts met Zomerkaaden omringd (d): zy leeden, derhalve, veel overlast van het Winterwater, welk zy, ook by gebrek van molens, niet loozen konden, naar behooren. Aan de westzyde zelve, daar de Landen, tegen 't hooge Amstelwater, beschut werden door den Amsteldyk, en daar, het oude of kleine Loopveld, en de Kerklaan, of 't groote Loopveld, reeds in de veertiende eeuwe, of eerder (e), de Landen tot Kaaden verstrekten, lagen zy, nogtans, des winters, en zelfs tot aan Maymaand toe, onder; 't zy dat zy zig van 't regenwater, dat, by vogtige zomers, of in den natyd, viel, niet konden ontlasten; 't zy dat het water der Haarlemmer-Meer hun reeds overlast aandeedt. SPIEGHEL, wiens Lusthof bewesten den Amstel lag, beschreef de gesteldheid van 't Land daaromtrent, in den winter, zeer leevendig, in den *Hert-Spieghel* (f), met deeze woorden:

Taal-leije leid ons uyt langs d'Amsterlandsche strômen,
t'Anschouwen 't nieuwe kleed, van 't natte veld en bômen:

Diens

(c) Handv. bl. 346.
(d) Regist. van 't Hoogheemraadschap van Amstell. Lt. A. f. 10 verso.
(e) Handv. bl. 71. [7.]
(f) II. Boek, bl. 27.

Diens, prolik-blake-lof, drong plotselycken uyt Polders, Watren, Dyken en Wegen.
(Met swanger knoppen bol) der takken dorre huyd:
En 't gras dat onder 't ys in d'herrefst was ghetweken,
Begon zyn spichtich hoofd door 't water op te steken:
Het veld, dat korts noch scheen een waterryke meer,
De ruighe kanten toond', en kreegh zyn verwe weer,
Daar lang de spertel-vis na lust hadt ghaan vermaijen,
Daar zoumen alle daagh melkryke beesten waijen.

Doch weinige jaaren na dat Spieghel dit schreef, begonden de Landen, ten westen en ten oosten van den Amstel, vervat te worden, in grooter of kleiner Polders, die, met zwaarder Kaaden, werden voorzien, en haar overtollig water loosden, of in den Amstel, of in 't Y, door de Ypesloter- en Diemerdammer Sluizen. Wy hebben, hier voor, den tyd der bepolderinge van eenigen deezer Landen, by meer dan ééne gelegenheid (g), aangetekend. Op het onderhoud van den Amsteldyk, langs de westzyde van den Stroom, is, den twaalfden May des jaars 1756, eene overeenkomst getroffen, tusschen de Stad en de Ingelanden, volgens welke, de dyk, glooijende schuins, onder de lyn van het voetpad, naar den Amstel toe, by

(g) Zie II. Deel, XIV. Boek, Byl. Lr. A. bl. 495. en hier voor, bl. 182, 195, 197, 220.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

by *provisie*, voor den tyd van twee jaaren, van den steenen straatweg af, tot aan de brug van Ouderkerk, onderhouden moest worden, voor de helft, op kosten der Ingelanden, en voor de wederhelft, op kosten der Stad, die, daarenboven, aannam, den vereischten puin aan den dyk te leveren (*b*).

VIII. Westfriesche Dyk.

Amsterdam heeft, van ouds, ook eenig bewind gehad over den

WESTFRIESCHEN DYK,

met naame over het Noordoostelyk gedeelte van den zelven, den *Vier-Noorder-Koggen-Dyk* genaamd, by Medenblik; alzo der Stad veel gelegen is, aan de behoudenis van dee zen Dyk, het doorgaan van welken Kennemerland, gedeeltelyk, onder water zetten zou; 't welk ook het land om Amsterdam zou overstroomen. By het *zes en dertigste* Lid van 't Groot-Privilegie van Vrouwe Maria, waren, nevens den Stadhouder en Raaden en Dykgraaf en Heemraaden van Rynland, zes Steden, en daaronder ook Amsterdam benoemd, om eene Ordonnantie op het bewaaren van den Frieschen Dyk te helpen beraamen (*i*). Doch by eene Handvest van Maximiliaan en Filips van den veertienden February des jaars 1492 [1493], werdt nader bepaald, dat de jaarlyksche rekening van den Frieschen Dyk, in 't Oosterdykgraafschap by Medenblik, zou worden opge-

(*b*) 't Accoord *berust in 't* Vertrek der Thesaurie, *Nieuwe Laade* E. *L*r. AAA.
(*i*) Handv. *bl.* 81.

genomen, door Gedeputeerden van Haarlem, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, twee uit elke Stad, die ook den omslag der kosten zouden helpen doen, en uit ieder Dorp der vier Noorder-Koggen, zynde de *Medenblikker-Kogge*, de *Hoogtwouder-Kogge*, de *Wognummer-Kogge*, en de *Middel-Kogge*, vier Persoonen kiezen, die 't opzigt over 't gene aan den dyk te maaken viel zouden hebben, en aantekening houden van 't gene de dykpligtigen moesten opbrengen (*k*). De Stad Amsterdam heeft, van dien tyd af, altoos, het oog gehouden over den toestand van den Vier-Noorder-Koggen-Dyk. Doch in laater tyd, heeft zy, zo wel als de andere vyf Steden, hiertoe, maar één Gedeputeerde gesteld, welke gezamenlyke Gedeputeerden nu, tweemaal 's jaars, in 't begin van May, vier, en in den nazomer, twee dagen byeen komen, om het dykwerk te bezigtigen, en de rekeningen op te neemen, en te sluiten. De zes Gedeputeerden draagen den naam van Superintendenten, en bekleeden deeze post voor hun leeven, sedert het jaar 1732 (*l*), toen de dyk veel zorg en kosten veroorzaakte, doordien het paalwerk, voor den zelven, van het Zeegewormte doorknaagd, en byna geheellyk weggeslaagen was. Doch, na dien tyd, heeft men hem ook met zwaaren keisteen voorzien, en daardoor in veel veiliger staat gesteld, dan hy te vooren was.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

In

(*k*) Handv. *bl.* 419.
(*l*) *Zie* Privil. van Haarlem, *bl.* 624.

POLDERS, WATEREN, DYKEN EN WEGEN. In 't jaar 1529, kwamen Amsterdam en Alkmaar, met de Dorpen Wormer en Jisp, overeen, wegens het onderhoud eener oude Sluis in den Beemsterdyk, te Knollendam (*m*), 't welk de twee Steden op zig namen, om de doorvaart naar de Beemster, toen nog niet drooggemaakt, voor haare ingezetenen, te verzekeren (*n*). Ook bedongen de twee Steden, twee jaaren laater, dat de Sluis, van boven, open blyven zou (*o*). Ik vind, dat Amsterdam en Alkmaar, in 't jaar 1559, nog een' Sluiswagter over deeze Sluis hebben aangesteld (*p*). Doch, na 't droogmaaken van de Beemster, welk, in 't jaar 1608, begonnen werdt, was de Sluis van kleinen dienst voor de Steden: waarom zy, in 't jaar 1630, werdt uitgebroken (*q*).

IX. HONDSBOSSCHE. De Stad Amsterdam heeft, al van ouds, nevens de Steden Haarlem, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, deel gehad in de beheering der Dykaadje van den

HONDSBOSSCHE,

gelegen bezuiden Petten, en, vroeg in de vyftiende eeuwe, bestaande uit drie ryen zwaare eeken paalen, die aan elkanderen verbonden waren, en, tusschen welken, zwaare keisteenen lagen. Doch deeze wyze van zeewee-

(*m*) *Zie* Handv. van Kennemerl. *bl.* 852.
(*n*) Conventie *van* 14 *May* 1529. *in 't* Vertrek der Thesaurie, *Oude Laade* I. L[r]. M. Handv. van Alkm. *bl.* 33.
(*o*) Handv. van Alkm. *bl.* 36.
(*p*) BOOMKAMP Alkmaar, *bl.* 138.
(*q*) Tegenw. Staat der Vereen. Nederlanden VIII. *Deel*, *bl.* 345.

weering is, sedert veele jaaren, buiten gebruik geweest. De dykaadje van den Hondsbossche bestaat thans, uit drie dyken, den *Waakerdyk*, die digtst aan 't strand legt, den *Droomerdyk*, en den *Slaaperdyk*, beide meer Landwaards in gelegen. De Waakerdyk, de voornaamste van de drie, die zig, van Petten, tot aan Kamperduin toe, uitstrekt, wordt, sedert eenige jaaren, schuins zeewaards af glooijende, onderhouden, en op de glooijinge, met zwaare keisteenen, belegd: waardoor 't gevaar van doorbraak, aan deezen oord, zeer veel afgenomen is. Het opzigt over de gantsche dykaadje van den Hondsbossche staat aan een' Dykgraaf en zes hooge Heemraaden. Voorts, zyn 'er vier en twintig Hoofd-ingelanden, twee uit ieder der zes gemelde Steden, en twee uit ieder der zes kavels, waarin het grootste gedeelte van 't Noorderkwartier, welk tot het onderhoud van de dykaadje draagt, verdeeld is. Het hooge Heemraadschap vergadert, driemaal 's jaars, op het Gemeene-Lands Huis te Petten, alwaar, eens 's jaars, de groote rekening gedaan wordt; om welke op te neemen, de Stad Amsterdam ook gemagtigden plagt te zenden (r). Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

X. Slaaperdyk.

De Stad heeft, by meer dan één Verdrag met het hooge Heemraadschap van Rynland, ook het regt verkreegen, om den

Slaaperdyk,

die, omtrent den jaare 1624, tusschen Spaarne-

(r) Stads Missiven, N. XXVI. f. 12 *verso*, 13, 16 *verso*.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

nedam en de Zandpoort, gelegd werdt, op eene bepaalde hoogte, te doen houden. Het oogmerk, waarmede deeze dyk werdt gelegd, was, een voornaam gedeelte van Kennemerland, welk onder het Heemraadschap van Rynland behoort, en, door den laagen Velzerdyk, buiten den ring van 't gemelde Heemraadschap gelegen, niet genoeg beschut is, te dekken tegen de hooge Y-vloeden. Doch alzo het hoogleggen van deezen dyk veroorzaaken moest, dat de vloed, voor den zelven gestuit wordende, hooger ryzen en langer staan moest voor Amsterdam; droeg de Stad, al by den eersten aanleg van deezen dyk, zorg, dat dezelve niet te hoog werdt gelegd, op dat hy, by zeer hooge vloeden, overloopende, Amsterdam voor 't hooge water bevryden zou, en de Stad in geen' grooter nood laaten, dan zy, voorheen, geweest was. Wy hebben, reeds elders, gewaagd van de Overeenkomsten, die, deswege, in de jaaren 1626 en 1659, met Dykgraave en hooge Heemraaden van Rynland, geslooten werden (s). Volgens deeze overeenkomsten, moest de Slaaperdyk niet hooger leggen dan twee voet en tien duim boven de peilen, die, toen, te Amsterdam en te Spaarnedam, geslaagen werden. Doch hy legt wel vier voet en zes duim, of vier en vyftig duim (1), boven de

(s) *Zie* II. *Deel*, XIII. *Boek*, *bl.* 371. XVII. *Boek*, *bl.* 243, 276.

(1) De Landmeeter CORNELIS VELSEN stelt (*Revierk. Verband.* IV. *Hoofdst.* II. *Afd.* §. 10. *bl.* 217) den Slaaperdyk twee duim laager.

de eigenlyke Amſterdamſche peil, die genoegzaam overeenkomt met eenen gemeenen vloed in 't Y, en aan alle de Y-ſluizen der Stad getekend ſtaat. Over de ongemeene hoogte van den Slaaperdyk, is, nu en dan, geklaagd door de Stad (*t*); 't welk, tot het verlaagen van den zelven, gelegenheid heeft gegeven. De algemeene Opziender der Stads werken wordt, van tyd tot tyd, afgezonden, om de hoogte van den Slaaperdyk op te neemen, en toe te zien, dat dezelve niet te zeer boven de Stads peil worde aangehoogd, noch meer dan twee voet tien duim ryze boven de oude peil, die, ſedert het jaar 1624, aan den Ooſter-vleugel der groote ſluize te Spaarnedam, geſlaagen geweeſt is. De Slaaperdyk is zes honderd en zeven roeden lang, vry breed, en, ter wederzyde, zagtelyk afglooijende. Hy loopt, noordweſt- en weſtwaards, van Spaarnedam af, door de Spaarnedammer-, Noord-Aken-dammer-, en Velzer-bannen, tot aan de Zandpoort toe, daar hy, aan 't hooge Land, tegen de duinen, eindigt. By ongemeenen hoogen Y-vloed, loopt hy, terſtond, over, waardoor 't water, te Amſterdam, belet wordt, hooger te ryzen; doch 't land om Haarlem, veeltyds, onderloopt.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

XI. Heilige Weg.

Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid (*u*), verhaald, hoe het oudſte Gaſthuis deezer Stede, in 't jaar 1371, den

Hei-

(*t*) Stads Miſſiven. *N.* XXIX. *f.* 35 *verſo.*
(*u*) *Zie* II. *Deel*, II. *Boek*, *bl.* 102.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

HEILIGEN WEG,

die, van den Amstel af, omtrent welken, een gedeelte van den zelven, binnen de Stad leggende, nog den naam van *Heiligen Weg* draagt, tot heel aan Slooten toe, liep, aangenomen hadt, te onderhouden; doch zyne verbindtenis, vermoedelyk uit onvermogen, niet hebbende konnen naarkomen, zien moest, dat die weg, meer en meer, verviel. Hy werdt, derhalve, in 't jaar 1415, door 't Kapittel der Lieve-Vrouwe in den Haage, die de begeeving hadt van de Kapelle der Heilige Stede, nu de Nieuwe-zyds-Kapelle, alhier, aan welke de Heilige weg, voormaals, behoord hadt, nevens deeze Kapelle, opgedraagen aan de Stad (*v*). Doch 't is niet klaar, of deeze opdragt stand gegreepen hebbe. Immers, ik vind, dat de Vroedschap, in 't jaar 1562, met die van de Heilige Stede, overeengekomen is, om den Heiligen Weg te doen onderhouden door de Stad; waartegen, de Kapelle een stuk erfs, ten behoeve van het Weeshuis, afstondt (*w*). De Stad heeft, sedert, zo ver my bekend is, den Heiligen Weg, altoos, bezeten, en, doorgaands, zeer wel onderhouden. Een gedeelte van den Heiligen Weg is, by gelegenheid van de verscheiden' vergrootingen der Stad, binnen dezelve, getrokken. Een ander gedeelte, welk, buiten de Leidsche Poort, aanvangt, en gemeenlyk de *Overtoom-*

(*v*) Handv. *bl.* 421.
(*w*) Resol. Vroedsch. *N.* 1, 25 *Febr.* 29 *April* 1562.

Overtoomsche Weg genaamd wordt, is, tot aan den Overtoom toe, bestraat, en, ter wederzyde, met boomen bezet. Van den Overtoom, tot aan Slooten toe, daar hy, alleenlyk vooraan, bestraat is, draagt hy thans, gemeenlyk, den naam van *Slooter-Weg*. Langs den Heiligen- of Overtoomschen weg, plagten verscheiden' Kruidmaakeryen te staan, die allen verplaatst, of verdweenen zyn (*x*).

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

XII. Vaart, Trekpad en Wagenweg op Haarlem.

Wy komen, eindelyk, tot de Wegen, Zandpaden en Trekvaarten, volgens verscheiden' Overeenkomsten, tusschen de Stad en de naaste Steden gesloten, om den toegang naar dezelven, en van dezelven herwaards, veilig en gemakkelyk te maaken; in de voorgaande eeuwe, op gemeene kosten, aangelegd; de eigendom en beheering van welken, gedeeltelyk, der Stad toekomt. De voornaamsten zyn die op Haarlem, op Weesp, op Muiden en Naarden, op Gouda, en op vier Steden in 't Noorderkwartier; Monikendam, Edam, Purmerende en Hoorn. Wy zullen ze, in deeze order, kortelyk, beschryven. Wy beginnen met de

Vaart, het Trekpad *en den* Wagenweg *op* Haarlem.

Voor 't jaar 1631, was 'er, tusschen Haarlem en Amsterdam, geen andere weg, dan te lande, langs den hoogen Haarlemmer dyk, tot aan Spaarnewoude, of Spaarnedam, en verder, langs de binnenwegen, tot Haarlem toe; en, te wa-

(*x*) Handv. *bl.* 423, 1664. *en* hier voor, IV. *Deel*, I. *Boek*, *bl.* 268, 269.

POLDERS, WATEREN, DYKEN EN WEGEN.

water, langs het Y en het Spaarne. Doch deeze Wegen waren, vooral by wintertyd en onstuimig weder, verdrietig en gevaarlyk. De twee Steden verwierven, derhalve, op den vierden April des gemelden jaars, Octroi van 's Lands Staaten, tot het maaken van eene nieuwe Vaart en Weg (y), die, terstond daarna, gegraaven en voltrokken werdt. Midlerwyl, hadden de Steden eene overeenkomst getroffen, hierop uitkomende, „ dat de Vaart, het Trekpad en de Wagenweg tusschen de twee Steden, op gemeene kosten, gemaakt zouden worden, „ en beginnen, aan den Singel, voor de „ Spaarnewouder-Poort, te Haarlem, en „ oostwaards aan voortloopen, tot aan of „ omtrent het Gemeene-Lands-Huis van „ Rynland: van waar, de reizigers te voet „ zouden gaan, over de Sluizen van Rynland, „ aldaar in den Dyk gelegd, ter lengte van „ zeventig roeden, om, vervolgens, in eene „ andere schuit over te treeden. Dat deeze „ overgang, tot geryf der rytuigen, ten wedereinde, zagtelyk afhellende gemaakt, en „ behoorlyk bestraat zou worden. Dat de „ vaart wederom beginnen zou, aan de oostzyde van de Braak, omtrent het Gemeene-„ Lands-Huis, en lynregt voortloopen tot „ voor de hameije der Haarlemmer-Poorte, „ te Amsterdam. Dat zy vyf roeden wyd, „ en zes voet, Rynlandsche maat, diep zou „ zyn, en dat, langs de vaart en het trekpad, eene barmte zou blyven, ter breedte „ van

(y) Handv. bl. 425.

„ van eene halve roede, om, tegen 't af-
„ spoelen en inkolken, met riet beplant te
„ worden. Dat het trekpad en de wagen-
„ weg ten zuiden der vaarte leggen, en
„ samen drie roeden, vier voeten breed zyn
„ zouden; en behoorlyk bezand worden.
„ Dat, tusschen den wagenweg en 't naaste
„ Land, eene sloot zou worden gegraaven,
„ ter breedte van tien voeten, waarvan de
„ eigenaars vier, en de Steden zes voeten
„ draagen zouden. Dat men, ten noorden
„ der vaarte, daar 't vereischt werdt, eene
„ kaade van eene roede breed leggen, en
„ onderhouden zou. Dat men, in den weg,
„ nergens eenige opening maaken, en de
„ openingen, die 'er, by ongeluk, in komen
„ mogten, terstond, wederom stoppen zou.
„ Dat de vaart, alomme, uitgezonderd aan
„ de Haarlemmer Liede, altoos gesloten
„ zou blyven, zonder dat men, uit de zelve,
„ in de Meer, of uit de Meer, in dezelve
„ zou mogen komen: zullende 'er, alleenlyk,
„ ten wedereinde der vaarte, digt aan de
„ beide Steden mogen gelegd worden een
„ sluisje, tot doorlaating van schuiten, niet
„ langer dan zes en twintig en een halve,
„ en niet wyder dan zes en een halve voet,
„ en twee voet vier duim hoog in 't hol.
„ Dat de kosten, tot alles vereischt, en de
„ baaten, komende van de gabelle of het
„ weggeld, by de twee Steden, ieder, voor
„ de helft, gedraagen en genooten zouden
„ worden, zullende ook de Schuitenvoerders
„ en Wagenaars, die 't Veer bevaaren en
„ be-

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

„ beryden zouden, by de twee Steden, ieder voor de helft, worden aangesteld." Op deeze overeenkomst, werdt willige Condemnatie van den Hoogen Raade verzogt, en verkreegen (z). En 't werk werdt, eerlang, op den voet derzelve, voltrokken. De Weg en Trekvaart zyn vier duizend twee honderd vyf en negentig roeden lang. Het Gemeene-Lands-Huis van Rynland, by welk de Vaart, door den Spaarnedammerdyk, en de Sluizen in den zelven, gestopt of afgebroken wordt, staat, eén stuk wegs voorby halfwege, van Amsterdam af te rekenen. Ten einde van de Vaart der Amsterdamsche zyde, aan halfwege, is, met goedvinden der beide Steden, een duikertje gelegd, door welk, men de Vaart, als zy, by drooge Zomers, gebrek aan water heeft, uit de Meer, van water voorzien kan. De Vaart aan de Haarlemsche zyde heeft, door de Liede, gemeenschap met de Meer, en dus, naauwlyks ooit, gebrek aan water. Het Trekpad langs de Vaart is, met paaltjes, die, doorgaands, vyf roeden van elkanderen staan, afgeperkt. Elke twintigste paal is, met het getal der honderden roeden afstands van elke Stad, getekend. Op den afstand van omtrent zeven honderd roeden van elke Stad, staat eén Tolhuis en Hek, daar de gabelle, tot onderhoud van den weg, ontvangen wordt. Zy wordt, van tyd tot tyd, verhuurd. Die, met de gewoonlyke Trekschuiten, welken, alle uuren, van de eene en de andere Stad af-

(z) *Zie* Privileg. van Haarl. *bl.* 470.

afvaaren, reizen, betaalen ook deeze gabelle, welke, onder de vragt, ontvangen, en door de Schippers, aan den Huurder van de gabelle der Vaarte, verrekend wordt. Die omtrent de Tolhekken woonen, zyn vry van deeze gabelle: doch zulken, die aldaar alleenlyk buitenplaatsen hebben, worden geoordeeld, dezelve schuldig te zyn (*a*). Tot verbetering van den Wagenweg, die, hier en daar, groot gevaar van doorbraak liep, zyn de twee Steden, in 't jaar 1762, begonnen, met dien te bestraaten, waarmede men, terwyl wy dit schryven, reeds verre gevorderd is. Men begon deezen straatweg, van beide de Steden af, aan den Haarlemschen kant, met klinkerds, en aan den Amsterdamschen, daar hy, in 't jaar 1766, voltrokken is, met Brabantsche straatsteenen. Men heeft nog eenen bekwaamen zandweg laaten leggen, ten zuiden van den straatweg, die, by vogtig weder, met meer gemak, bereeden kan worden. Burgemeesteren van beide de Steden komen, van tyd tot tyd, gemeenlyk op den voorslag van die van Haarlem, op het Gemeene-Lands-Huis van Rynland, byeen, om op het onderhoud der Vaarte te raadpleegen, en de rekening der schade en baate, op dezelve gevallen, op te neemen en te sluiten. Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

XIII. Wagenweg en Trekpad op Weesp.

Naar Weesp en Muiden, plagt de Vaart ook onzeker en moeilyk te zyn, moetende dezelve, met zeilschuiten, over 't Y en de Zui-

(*a*) Missive *van* Burgem. van Haarlem *van* 9 *Dec.* 1704. *berustende ter Charterkamer.*

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Zuiderzee, en voorts, door de Vegt, die by Muiden in de Zuiderzee valt, geschieden. Te lande, moest men, langs den Muiderdyk en door den Diemer-ban reizen. Het droogmaaken der Diemermeer, omtrent den jaare 1630, en het aanleggen van eenen wandelweg langs de oostzyde des Amstels, tot aan de Diemermeer-brugge, door de Stad Amsterdam, gaf de eerste aanleiding, om op het maaken van eenen

Wagenweg en Trekpad op Weesp

bedagt te zyn, waartoe de beide Steden, op den vyftienden October des jaars 1637, het gewoonlyk Octroi verwierven (b). In 't volgende jaar, trof men twee overeenkomsten, eene met de geërfden aan de oostzyde van den Amstel, tusschen de Stad Amsterdam en de Diemermeer-brugge, die aannamen, de bruggen, in dien weg gelegen, te onderhouden, mids de twee Steden de buitenvleugels dier bruggen; de *schoeijing* langs den Amstel, en twaalf voeten wegs daar nevens, tot een Trekpad, onderhielden. Het overig gedeelte van den weg, die in 't geheel vyftig voeten breed moest zyn, zou ten laste der ingelanden blyven (c). De andere overeenkomst werdt gemaakt met die van de Bylemer-Meer, welken toestonden, dat de twee Steden hunne nieuwe vaart en weg, beginnende van omtrent de Diemermeer-

(b) Handv. *bl.* 431.
(c) Handv. *bl.* 347.

meer-brugge af, mogten gebruiken, mids beide vaart en weg, den laatsten, die veertig voeten in 't geheel breed moest zyn, ter breedte van agt en twintig voeten, onderhoudende, naar behooren. Voorts, moesten de Steden het Trekpad doen leggen boven op den Ringdyk van de Bylemer-Meer (*d*). Vervolgens, viel men aan 't leggen van het Trekpad, welk, langs het water *de Gaasp*, tot aan Weesp toe, voortliep, en waar, naderhand, een wagenweg, van Diemerbrug af, werdt bygevoegd; om welken te onderhouden, den twee Steden, in 't jaar 1655, vergund werdt, eenen Tol te heffen. De tol, die tot onderhoud der vaarte wordt betaald, werdt, in 't jaar 1679, verhoogd: ook de gabelle op den ryweg, in 't jaar 1704 (*e*). De weg en vaart kan, niet dan met zwaare kosten, onderhouden worden. De Burgemeesteren van beide de Steden komen, als Commissarissen van het Zandpad tusschen Amsterdam en Weesp, van tyd tot tyd, byeen, om op het onderhoud van het zelve en van de vaarte te raadpleegen en te besluiten, en de rekeningen der kosten op te neemen.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

XIV. Trekvaart en Weg op Muiden en Naarden.

De Vaart op Weesp, die, langs den Amstel, de Ringslooten der Diemer- en Bylemer-Meer, en het water de Gaasp loopt, hadt, voor ver het grootste gedeelte, niet behoeven gegraaven te worden. De weg zelf was, gedeeltelyk, te vooren, aangelegd geweest. Doch anders was 't gelegen, met de

Trek-

(*d*) Handv. *bl.* 432.
(*e*) Handv. *bl.* 432, 433.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Trekvaart *en* **Weg** *op* **Muiden** *en* **Naarden,**

die, byna geheellyk, van nieuws, gemaakt moesten worden. De drie Steden verwierven, hiertoe, het gewoonlyk Octroi, op den vyf en twintigsten October des jaars 1640, en werden, te gelyk, gemagtigd, tot het heffen eener redelyke gabelle. Wat laater, werdt haar gegund, de Landen, die zy, by waardeeringe der byzondere Geregten, moesten overneemen, te mogen overneemen, zonder dat 'er dykslasten by zouden worden gevoegd. Doch werdt haar, wel uitdrukkelyk, gelast, de vaart niet te verbreeden, noch tot het vervoeren van koopmanschappen bekwaam te maaken, alzo het oogmerk was, dezelve alleenlyk voor den reizenden man te doen dienen (*f*). De vaart en weg zyn, terstond hierna, op deezen voet, voltrokken. Zy strekken zig, van Diemerbrug af, langs en door de Bannen van Diemen, Overdiemen en Muiden, tot aan de Stede Muiden toe; daar men, ten oosten dier Stede, in eene andere schuit overgaat, strekkende de vaart en weg zig, van hier, door de Polders, onder Muiden en Naarden behoorende, regt toe regt aan, naar de laatstgemelde Stad.

XV. Trekpad en Vaart op Gouda.

Tusschen Amsterdam en Gouda, was wel, van ouds, eene vaart, doch geene Trekvaart geweest; 't welk het reizen van de eene naar de andere Stad zeer ongemakkelyk maak-

(*f*) Handv. *bl.* 430, 431.

maakte. De twee Steden kwamen, derhalve, in 't jaar 1656, overeen, om de vaart tot eene Trekvaart te maaken, en een Trekpad, van de eene tot de andere Stad, nevens dezelve, aan te leggen. Tot het maaken van zulk een

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

Trekpad *en* Vaart *op* Gouda,

werdt, op den zesden April des jaars 1656, van de Staaten van Holland, en op den zestienden July des jaars 1657, van de Staaten 's Lands van Utrecht, Octroi verworven (*g*). 't Octroi der laatsten werdt vereischt, om dat het Trekpad, gedeeltelyk, over Stigtschen bodem loopen moest. En dit gedeelte begon, aan 't begin der huizen van den Uithoorn, by de *roode Paal*, daar de lyn der Trekpaarden moet worden afgeslaagen, en de Schuiten van paarden wisselen; ten welken einde, op Stigtschen grond, eene stalling is opgeregt. Het zandpad aldaar blyft, zo ver het, door de Gemeente van den Uithoorn, aangelegd is, aan dezelve toebehooren, te gelyk, met den tol, dien zy plagt te heffen. Doch het wordt, met het overig gedeelte van den Trekweg, onderhouden door Amsterdam en Gouda, die, deswege, eene Gabelle genieten, van welke, nogtans, de ingezetenen van het Stigt vry zyn, zo lang zy op Stigtschen bodem blyven. De Trekweg loopt, van daar, voort langs de Drecht, tot

(*g*) Handv. *bl.* 426, 427. Groot Utr. Placaatb. II. *Deel*, *bl.* 235.

POLDERS, WATEREN, DYKEN en WEGEN.

tot aan het Tolhuis, onder Kalſlagen. Van waar hy, langs eene gegraaven vaart, voortgaat tot aan de Duivels-brug, en Abbewatering, die in de Aar loopt. De Trekweg ſtrekt zig, nevens de Aar; langs welke, daar zy zig met de kromme Aar vereenigt, een bruggetje legt, en wat hooger, nog een, by welk laatſte, de Trekweg, wederom, langs eene gegraave vaart, voortloopt tot aan den laagen Ryndyk, regt tegen over de Goudſche Sluis. In deezen dyk, hebben de twee Steden eene brug gelegd, die, volgens 't Octroi, waarin Haarlem, anderszins, niet zou bewilligd hebben, maar agt voet en tien duim, Rynlandſche maat, wyd zyn moet, welke ook de wydte is van de opening in de Drecht, by het Tolhuis onder Kalſlagen. In 't Octroi is, wyders, voorbehouden het belang, welk de Stad Haarlem verſtondt te hebben, by de wydte deezer brugge, waaromtrent die Stad, nogtans, met de Steden Amſterdam en Gouda, overeengekomen is (*b*). Voorts, loopt het Trekpad langs de Gouwe, boven de *Goudſche* ſluis, voort, tot aan de Stad Gouda toe. De Vaart op Gouda mag, eindelyk, volgens het Octroi, niet dan tot het overbrengen van reizigers, geenszins tot het vervoeren van koopmanſchappen, gebruikt worden. De twee Steden draagen de *koſten* van den Trekweg, van den Uithoorn af, gelykelyk, en genieten ook het *voordeel* der Gabelle, ieder voor de helft.

Men

(*b*) *Zie* Privileg. van Haarl. *bl.* 514, 515.

Men hadt, sedert eenige jaaren, verscheiden Wegen en Vaarten aangelegd, naar het zuidelyk gedeelte van Holland. 't Werdt tyd, dat men ook op het aanleggen van zulke vaarten en wegen, naar het noordelyk gedeelte deezer Provincie, bedagt was. Te Amsterdam, werdt, hierop, al ten tyde van het verbeteren der vaarte op Gouda, geraadpleegd. Men handelde 'er ook over, met de Steden Hoorn, Edam, Monikendam en Purmerende (*i*), en, op den vyfden Juny des jaars 1660, verwierven de vyf Steden Octroi van 's Lands Staaten (*k*), tot het maaken van twee

Polders, Wateren, Dyken en Wegen. XVI. Trekpaden *en* Vaarten *over* Monikendam *en* Edam, *en over* Purmerende, *naar* Hoorn.

Trekpaden *en* Vaarten, *over* Monikendam *en* Edam, *en over* Purmerende, *naar* Hoorn.

De Vaarten en Trekpaden, nevens eenen Wagenweg, werden, kort hierna, aangelegd en voltrokken, van Hoorn af, tot aan Buiksloot toe, op gemeene kosten der vyf Steden. Doch de Vaart en de Ry- en Trekweg, door de Volewyk, tot aan den Waterlandschen dyk, te Buiksloot, werden alleen bekostigd door de Stad Amsterdam, die ook alleen het Veer op Buiksloot begeeft, en de gabelle, voor het onderhoud van de vaart en weg door de Volewyk, geniet. Van buiten de Westerpoorte der Stad Hoorn, strekt zig de de vaart en weg, binnenwaards langs den hoogen dyk, tot aan de Aam-sloot: voorts, meer

(*i*) *Zie* II. *Deel*, XVII. *Boek*, *bl.* 252.
(*k*) *Handv. bl.* 428.

POLDERS, WATEREN, DYKEN EN WEGEN.

meer binnenwaards, door Scharwoude, tot aan den ouden dyk, over welken, men in eene andere schuit treedt. De Vaart en het Trekpad loopen, tusschen Beets en Schardam, voort, tot aan den Oosthuizer-Meelmolen, daar zy zig in tweeën deelen. Het westelyk gedeelte, eigenlyk de Ringsloot der Beemster, strekt zig tot aan Purmerende: vanwaar, eene gegraaven Vaart en Trekpad, agter Ilpendam en Watergang, langs de Broeker-Meer, voortloopen, en het Trekpad, wyders, langs de Slogter en Buikslooter-Meers ringsloot, tot aan Buiksloot. Het oostelyk gedeelte der Vaarte, die hier gegraaven is, loopt, met het Trekpad, van Oosthuizen, door Zeevang, regt toe regt aan, op de Stad Edam. Van hier loopt het Trekpad, gedeeltelyk langs de ringsloot der Purmer, en voorts, nevens eene gegraaven vaart, door de Katwouder-Ban, naar de Stad Monikendam. Van daar, strekte zig, van ouds, eene vaart, voorby Broek, tot aan de Broeker-Meer, nevens welke Vaart, het Trekpad gelegd werdt, welk, langs de noordzyde der ringsloot van de Broeker-Meer, en voorts, langs de Slogter en Ringsloot der Buikslooter-Meer, tot aan Buiksloot toe, voortloopt. De Wagenweg legt langs de Trekvaart van Hoorn, tot aan den ouden dyk: van daar, tot aan den Oosthuizer-Meelmolen: wyders, door Zeevang, tot aan Edam: van daar, door de Katwouder-*Ban*, tot aan Monikendam, en verder, langs den ouden weg, tot aan den Waterlandschen dyk. De Wagen- en Trekweg worden, door

de

de vyf Steden, onderhouden; ook de brug over de Aamsloot, en de andere bruggen, die over eenige wateringen onder weg gelegd zyn, uit eene gabelle, die, van tyd tot tyd, verpagt wordt. Doch de reizigers, van Alkmaar op Hoorn en te rug vaarende, en onder weg in de Trekschuiten naar Edam, Monikendam of Purmerende komende, zyn van deeze gabelle vry. Het bewind over de Wegen en Vaarten tusschen de vyf Steden staat aan Gemagtigden uit de Regeeringen dier Steden, COMMISSARISSEN *van het* ZANDPAD *der* VYF STEDEN genaamd, die, in de Steden, beurtelings, ten dien einde, vergaderen.

POLDERS, WATEREN, DYKEN *en* WEGEN.

XVII. ZANDPAD *tusschen* OUDERKERK *en* BREUKELEN.

Ter bekortinge der Vaarte op Utrecht, is, reeds in 't jaar 1626, Octroi verworven van de Staaten van Holland tot het maaken van een

ZANDPAD *tusschen* OUDERKERK *en* BREUKELEN,

langs de gewoone Vaart aldaar, zynde de Bullewyk, de Holendrecht, en den krommen Angstel (*l*). Doch het Zandpad loopt niet meer tot aan Breukelen; maar langs de nieuwe watering, eene gegraaven Vaart, tot aan Nieuwersluis. De vaart vereenigt zig hier met de Vegt, die, langs Breukelen en door Maarsen, tot aan Utrecht toe, voortloopt. Te gelyk met dit Zandpad, werdt 'er een Wagenweg gemaakt, langs de Holendrecht, van tegen over den Voetangel, tot

(*l*) Handv. *bl.* 437.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

tot aan het Dorp Abkoude. Op de gabelle, tot onderhoud van het Zandpad tusschen Ouderkerk en Nieuwersluis, en van den gemelden Wagenweg, is, in 't jaar 1648, eene Ordonnantie gemaakt (*m*). Doch omtrent den jaare 1686, werden de twee Steden te raade, den Wagenweg, van de eene tot de andere Stad, verder bekwaam te maaken. Hy loopt voort, over Baambrugge, tot aan 't Huis te Loenersloot, en van daar, langs eene brug over den Angstel, en langs den Slootdyk, tot aan het Dorp Loenen: van waar hy zig, langs de Vegt, tot aan Utrecht toe, uitstrekt. De Slootdyk loopt, door Loenen-Kroonenburgs-Geregt, en wordt, door den Heer deezer Heerlykheid, onderhouden, tegen 't genot eener redelyke gabelle, by Octroi der Staaten van Holland van den dertigsten May des jaars 1686, aan *Antonis van Lynden*, Heer van Kroonenburg, Loenen enz., toegestaan (*n*). Voor 't overige, staat het bewind over den Wagenweg, zo wel als over het Zandpad en de Trekvaart, aan Commissarissen uit de Regeeringen van Amsterdam en Utrecht.

XVIII. Zandpad *van* Weesp *naar* 's Graavenland.

De Steden Amsterdam en Weesp zyn, in 't jaar 1650, overeengekomen, niet alleen om den Vegtdyk tusschen Weesp en den Hinderdam te herstellen en te onderhouden; maar ook om den zelven, nevens den *Broedyk*, by de Uitermeersche Sluis, te maaken tot een

Zand-

(*m*) Handv. *bl.* 437.
(*n*) Handv. *bl.* 439.

ZANDPAD *van* WEESP *naar* 's GRAAVENLAND.

POLDERS, WATEREN, DYKEN *en* WEGEN.

De twee Steden verwierven, op den vyftienden July des jaars 1675, Octroi tot het heffen eener redelyke Gabelle van alle persoonen, met Jaagschuiten vaarende van Weesp naar de Uitermeer, en van daar, of naar den Hinderdam, of door de vaart langs den Broedyk, naar 's Graavenland: ook van de rytuigen, paarden en ander vee, die deezen weg langs kwamen (*o*). De Vegtdyk, van Weesp tot aan den Hinderdam, besloeg eene lengte van twee duizend roeden. De Broedyk, gedeeltelyk, ook de *Lodyk* of *Loyendyk* genaamd, was negentien honderd roeden lang. De Stad Weesp hadt, in 't jaar 1619, reeds Octroi verkreegen, om deezen Lodyk, tot eenen bekwaamen weg, te maaken, voor de wagens, die, van Amsterdam naar Utrecht, of van daar te rug wilden (*p*). Doch zy schynt zig van dit Octroi niet bediend te hebben. Het Zandpad tusschen Weesp en 's Graavenland staat, volgens gewoonte, onder 't bewind van Commissarissen uit de Regeeringen van Amsterdam en Weesp.

XIX. WEG *van* DUIVENDRECHT *op* ABKOUDE.

Burgemeesteren der Stad Amsterdam, toen nog geene eigenaars van de Ambagtsheerlykheid van Ouder-Amstel, waar in Duivendrecht gelegen is, verzogten en verwier-

(*o*) Handv. *bl.* 441. *en* hier voor, II. *Deel*, XX. *Boek*, *bl.* 32.
(*p*) Handv. *bl.* 438.

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

wierven, in 't jaar 1685, Octroi van 's Lands Staaten, om den zeer vervallen

Weg van Duivendrecht op Abkoude

te mogen herstellen en verbeteren, en, tot het vinden der kosten, eenen draaglyken tol te mogen heffen (q). De kosten liepen hooger, doordien 'er eene valbrug gelegd moest worden, over de ringsloot der Diemermeer, omtrent twee roeden ten westen, of aan deeze zyde van de Hardsveldsche brug. De weg werdt, sedert, voltrokken. Men bediende zig daartoe van de Duivendrechtsche Laan, die aan de nieuwe valbrug, sedert, de *Duivendrechtsche brug* genaamd, begint, ter lengte van omtrent vier honderd roeden. De ingelanden der groote Duivendrechtsche Polder, welker Landen, tot verbetering van den weg, gebruikt werden, verkreegen, daartegen, vryheid om zo veele hoofden of bruggen, als zy goedvonden, van hun Land op den weg te mogen leggen, mids dezelven ten minste zo wyd maakende, als de Poldersluis aan de Diemermeers-ringsloot. Ook werdt hun het vry gebruik van den weg, tot de Ouderkerker-Laan toe en te rug, toegestaan, zonder eenigen tol te betaalen. En de Stad nam aan, den weg, altoos, op de hoogte van eene bekwaame Polderkade, waartoe dezelve, voorheen, gediend hadt, te zullen onderhouden (r).

De

(q) Handv. *bl.* 435.
(r) Handv. *bl.* 435.

De weg loopt, wyders, van de Ouderkerker-Laan af, naar en langs de Ringsloot der Bylemer-Meer, en voorts, dwars door de Bylemer-Landen, voorby de Abkouder-Meer, daar hy den *Broeker-weg* heet, naar het Dorp Abkoude. De Stad Amsterdam heft twee Gabellen, tot onderhoud van deezen weg, een aan de Duivendrechtsche brug, en een aan het Tolhek, niet verre van de Ringsloot der Bylemer-Meer (s).

Polders, Wateren, Dyken en Wegen.

(s) *Zie* Handv. *bl.* 436.

BYLAAGEN Lr. AA.

BYLAAGEN

op het V. DEEL, II. BOEK.

Lr. AA.

OCTROI *van den* zesden May *des jaars* 1634, *voor de* BUITENVELDER-POLDER, *tot aan 't Lange Loopveld, waarby Poldermeesteren, onder anderen, gemagtigd worden, om, ten overstaan van Burgemeesteren van Amsterdam, Keuren te mogen maaken.*

De Ridderschap, Edelen en Steden van Hollant ende Westvrieslant, repraesenteerende de Staten van den zelven Lande, doen te weten, dat ons vertoont is by de Poldermeesteren van de Buytenvelderfche Polder, vervattende de distantie van Landen gelegen tusschen de Stadt Amsterdam ende het lange Loopvelt, hoe dat, met approbatie van de Heeren Thresorieren der voorsz. Stede, by de gemeene ingelanden geresolveert was geweest, in den voorleeden jaare 1633, te besteden ende op te rechten twee nieuwe achtkante Watermolens, ter plaetse naer 't goetvinden van de Gecommitteerdens nevens Molenmeesteren, daartoe verkoren; in gevolge van welcke resolutien, soo verre geprocedeert was, dat beyde de voorsz. molens gangbaar waren, ende alhoewel sommige Landen, soo tot de aengangen als uytwerpen van de molens, by de eygenaars aan de polder vereert waren, soo was nogtans andere ingelanden sulx niet gelegen geweest mede te doen, ende alzoo het redelyk was, dat aan een ieder syne vergraven Landen, als mede de grou-

gronden van de opstallen, die het buytenwater keeren, waarop de kaden ten wederzyden gelegt waren, in alle billikheyt, vergoet werden; dat mede dienstig was de toegangen ende uytwerpen van de molens, alsmede de gronden, daar zo molens als Kaden op leggen, voor de gemeene Polder te behouden, op dat de wateren onbelemmert van vaertuygh, ende alle versparringen, ende de Kaden onbeweyd en in haar volkomen wezen, ten dienste van de polderinge, mogten gehouden worden, soo verzogten de vertoonders, dat ons geliefde haar te verleenen Octroy, daar by de gemeene buytenvelderse ingelanden wierde vergunt aan te mogen nemen ende te betalen, tot tauxatie van 't Gerechte van Amsterveen, als vrye eygen, alle de vergraven gronden, soo tot de aangangen als uytwerpen van hare molens, mitsgaders de landen, daar de Kaden van opstal op gemaakt, ende de molens op getimmert waren; Item Keuren te maaken ten overstaan ende by goetvinden van de Heeren Burgemeesteren der Stede Amsterdam, als haare Ambachtsheeren, ten dienste ende onderhout van de voorsz. polder nodig; boeten daar toe te stellen, ende de onwillige, naar ouder gewoonte, door Officieren van Amsterdam ende van Amsterveen, te doen executeeren naar dykregt; SOO IS T, dat wy de saake ende versoeke voorsz. overmerkt, de voorsz. gemeene buytenvelderse ingelanden, uyt onse Souvereyne authoriteyt ende magt, geconsenteert, geoctroyeert ende toegestaan hebben, consenteeren, octroyeeren ende dezelve toestaan by dezen, dat zy sullen mogen aannemen, als vrye eygen, alle de vergraven gronden, tot de aangangen ende uytwerpen van hare voorsz. twee molens nodigh, mitsgaders, de Landen daar de Kadens van opstal op gemaakt ende dezelve molens op ge-

BEHAAGEN, L. AA.

tim-

Bylaagen Lr. AA.

timmert zyn, mits dezelve aan de eygenaars van dien voldoende tot taxatie van de Geregte van Amsterveen voorsz., oorlovende dezelve ingelanden mede, ten overstaan van de Heeren Burgemeesteren der Stad Amsterdam, als haar Ambagtsheeren, Keuren te maaken, ten diensten ende onderhout van de voorsz. polder nodig, ende namentlyk, volgens de nader verklaaring van de voorsz. vertoonders, om dezelve polder digt gesloten, ende van alle buytenwateren afgesondert te houden, ende van verdere openingen te bevryden, met magt, omme boeten daarover te ordonneereen of stellen, ende de contraventeurs ende onwilligen, door de Officieren van Amsterdam ende Amsterveen, in haare respective jurisdictien, te mogen doen executeeren naar dykregt, ende ten eynde de voorsz. gemeene ingelanden 't effect van dezen onzen Consente en Octroye mogen genieten als naar behooren, lasten ende ordonneeren wy alle ende een ygelyken desen aangaande hun hier naar te reguleeren, sonder de voorsz. gemene ingelanden te doen ofte gehengen gedaan te worden eenig hinder, letsel ofte moeyenisse ter contrarie. Gegeven in den Hage den 6 Mey 1634, onder onsen grooten segele, hier onder aangehangen. (was getekend) J D Wassenaer Vt. (Op de plicque stondt) Ter Ordonnantie van de Staten

(getekend)

C. van der Wolff.

Lr. A.

Lr. A.

Bylaagen Lr. A.

Octroi *tot bedykinge en droogmaakinge van de meest uitgeveende* Bovenkerker-Polder, *in Nieuwer-Amstel, verleend op* den zevenden September des jaars 1764.

De STAATEN van HOLLAND ende WESTVRIESLAND, doen te weeten: alzo ons te kennen is gegeven by François Hendrik van Hoorn, Mattheus Alewyn, Oud-Schepen der Stad Amsterdam, en Pieter Gyse Bont, als ten overstaan van Mr. Joan van der Voort, Schout, en Mr. Willem de Dieu, Secretaris van Amstelveen, by de voornaamste Ingelanden der Bovenkerker Polder, geleegen by Amstelveen, tot het beramen der middelen, om de voorsz. Polder droog te maken, gecommitteerd, en met speciaale permissie, en toestemminge van de Heeren Burgermeesteren en Regeerders der Stad Amsterdam, als Ambachtsheeren van Amstelveen en Nieuwer-Amstel:

Dat de gemelde Bovenkerker Polder genoegsaam 't eenemaal, en sulks meest voor de heylsaame order van stuiver-geld, was uitgeveend, waar door het Ambagt belast was geworden met een considerable party Water.

Dat de voornoemde Polder in zyn geheel, groot was twee duyzend en neegentig Maaden.

Dat aan dezelve Polder reeds was en waren vervallen neegen hondert Maaden Water, blyvende alzo elf hondert en negentig Maaden, welke voor als nog contribueerden, in het betalen der lasten, onder welke elf honderd negentig Maaden nog maar drie honderd vyftig Maaden heel Land gevonden wierd.

Dat van de voorsz. Wateren van tyd tot tyd door hunne eygenaars al omtrent de agt honderd Maa-

BYLAAGEN L. A.

Maaden waren geabandonneert, met vreese dat de nog contribueerende eygenaars sulks meede mogten komen te doen, voornamentlyk ingevalle van extraordinaire onkosten, zoo by het afbranden als ander verval van Moolens en andersints, en dus dezelve Polder in 't geheel zoude komen te raaken in verval en onvermogen.

Dat al meenigmaal de gedagten waren geweest, om het zelve voor te koomen, door 't droogmaaken derzelve Wateren, maar aangesien de excessive kosten, zoo tot het stigten, als onderhouden van Moolens, maken van Dyken, de klyne pryzen der Landen, en de onzeekerheyd van succes, zoo had men zoo een hasardeuse onderneeming nooyt durven werkstellig maken.

Egter de tegenwoordige nog contribueerende eygenaars, ziende het verval van dag tot dag vermeerderen, de hier en daar nog leggende Akkers door slag van Water weg spoelen, en bevreest van by langen uytstel zig in 't geheel te vinden beroofd van de nodige specien tot het maken der Dyken, zouden dit heylsaam werk (nu het nog doenlyk was,) willen onderneemen, indien wy (welker Finantie tegenswoordig zeer weinig van deze Polder kwam te genieten,) het zelve werk met een gunstig Octroy geliefden te favoriseeren.

Waarom de Supplianten ootmoediglyk verzogten, dat het ons mogte behagen, het werk van deze bedykinge volgens het geannexeerde Reglement te approberen en te Octroyeren, en aan alle Landen, gronden, en Wateren, binnen den geheelen Ringdyk van deeze Droogmakerye te sluyten, en aan alle Huyzen en Gebouwen, binnen of op dezelve tegenwoordig zynde, of by vervolg tot bewooning, of culture van dezelve nog te zetten of te bouwen:

Mitsgaders aan alle Landen, Gronden, Wa-

teren, en Gebouwen tot het slaan van den Ring- dyk, het schieten der Ring- en andere Slooten, als meede tot de Water-togten, uitwateringen, en boezems, en generalyk aan alle werken, en werktuygen van de gantsche Bedykinge en Droogmakery, met de gevolgen en aankleven van dien, gunstig te verleenen, vrydom van alle zoo Ordinaire als Extraordinaire Verpondingen, 100e. en 200e. meerder of mindere Penningen; van den 20e. Penning, en tiende Verhooging wegens 't Collateraal, en de 40e. en 80e. Penning en tiende Verhooging van alle alienatien en hypothecatien; van de 100e. en 200e. Penning over de Capitalen, welke tot het maken der Dykagie, of eenige andere werken van deze Bedykinge zouden werden genegotieerd; en van de Oirgelden, Horengelden, bezaayde Landen, Koehouders-Zoutgelden, Fruyten, grove Waren, en alle andere diergelyke Gemeene Lands Lasten, en Impoften, zo tegenwoordige, als toekomende, alles voor den tyd van festig eerstkomende jaaren, ingang nemende met den aanvang van de voorsz. Droogmakery, ende na het expireeren der selve festig jaaren nog vrydom van gelyke festig jaaren voor de helft, van al het geen voorsz. was.

Byla-gen L. A.

Wyders vrydom van de novale tiende en van de Graaffelykheyds en andere Tollen, voor alle Materialen, die tot het maken, leggen, hermaken, herleggen van Dyken, Moolens, Sluysen, Verlaaten, Duykers en Weegen, tot den aanbouw van Huyzen, en andere Gebouwen, en generalyk tot alle werken en werktuygen van, en tot deze Bedykinge en Droogmakerye, en van alle Huyzen, en andere Gebouwen, op, of binnen deselve, alles met de gevolgen en aankleven van dien, gebruykt zouden worden.

Als meede Authorisatie om van den Geregte te mogen vorderen, zoodanige Penningen als on-

Bykaagen L. A.

onder dezelve weegens deze Polder per Cassa waren.

Voorts bevel aan de gesamentlyke Droogmakers, om alle de geabandonneerde Landen, Gronden, en Wateren, zo die geene, die by eenige resolutien verstaan mogten zyn, aan de Graaffelykheyd te zyn vervallen, als die geen, die naderhand door hunne eygenaars waren geabandonneert, ende nog geabandonneert mogten worden, voor haare Rekening, en ten haaren behoeven te moeten aanneemen, en droogmaken; zoo wy met dezelve in deze *Droogmakery* niet geliefde te participeeren.

Gelyk meede Permissie om in de gem. Bovenkerker Polder, op taxatie van den Geregte van Amstelveen, te mogen aanslaan zoodanige Gronden, Landen, en Gebouwen, als zy tot leggen, maken, en onderhouden van Dyken, Vaarten, Weegen, of andersints noodig zouden oordeelen te hebben.

Vorders de Supplianten te Authoriseren (aangezien tot groot voordeel van 't Dorp van Amstelveen, ten kosten van dese Droogmakery weder gemaakt zoude werden, een Vaart van Amstelveen, tot in den Amstel,) om de tegenwoordige Gabelle of Schutgelden te mogen verdubbelen.

Ende laastelyk magt aan de Gecommitteerdens en aan die geene die successivelyk zullen aankoomen, om sodanige Moolens, Sluysen, Verlaten, Watertogten, Uytwateringen, Boesems, Wegen, Kaden, Dammen, Duykers, Hoofden, Heulen en Bruggen, of soodanige andere werken of werktuygen met de gevolge, en aankleeven van alle het zelve te mogen beramen, stellen, leggen, maken, en des noods veranderen, herstellen, herleggen, hermaken, als zy ten meeste nutte van deze Bedykinge, en Droogmakery van tyd tot tyd zouden goedvinden, mitsgaders om met advis en concurren-

currentie van Hoofd-Ingelanden te beramen, doen, en maken zoodanige Keuren en Ordonnantien, tot, en op 't stuk van de voorsz. Dykagie, en Droogmakery cum annexis; en des noods dezelve Keuren en Ordonnantien, zoodanig te hermaken, als zy zouden oordeelen te behooren. BYLAAGEN L. A.

Dan nadien de Supplianten te gemoet zaagen, dat eenige Steeden mogten in bedenkinge vallen, ofte de intentie der Supplianten was, om de doorvaart te maken, voor sulke scheepen, die thans om de naauwheid der Sluysen een andere Vaart moesten verkiesen, zoo betuigden de Supplianten volkomen te vreeden te zullen zyn, wanneer het ons geliefde te ordonneeren, dat niemant eenige doorvaart door deze Polder zoude mogen hebben, dan alleen het Dorp van Amstelveen, om daar door vice versa in den Amstel te kunnen vaaren, zo als sulks in vroeger tyd was geweest, bevorens deze Polder tot een Veen-Polder was ingestoken, zynde als doen de doorvaart geweest aan den Uythoorn, als ook aan den Overtoom, gelyk zulks nog gevoeglyk konde worden gedaan; zullende het selve strekken tot merkelyke bespaaringe van Kosten der Droogmakers; als meede om over de onderhoudinge der voorsz. Keuren, en Ordonnantien met alle het geene daar aan dependeerde en de Executie van alle het selve, testellen sodanige ordres, als Dykregten in Nieuwer-Amstel costumier meede bragten, en aan de Supplianten daar van te verleenen onze Brieven van Octroy in forma.

ZOO IS 'T dat wy de zaake en het versoek voorsz. overgemerkt hebbende, en na ingenomen consideratien en advis van onze Gecommitteerde Raaden en van Dykgraaf en Heemraaden van Amstelland, genegen wesende ter beede van de Supplianten, uit onze regte wetenschap, souveraine magt ende Authoriteyt,

BYLAA-GEN L. A.

aan de Suppliänten en derzelver meede participanten, haare Succeſſeurs, Erfgenamen of Regtverkrygende hebben verleent, zoo als wy aan dezelve verleenen, by deſe, Octroy tot het Bedyken en Droogmaken van de voorsz. Polder, en hebben geapprobeerd, zoo als wy approbeeren by deze, het Project-Reglement van Droogmakinge en Bedyking, zoodanig en indier voegen als het zelve hier agter is gevoegt, met laſt en bevel, dat het ſelve van nu aan zal moeten dienen tot een Perpetueel-Reglement en Rigtſnoer, voor de Bedykers en meede Participanten of Geintereſſeerdens, wie die ook zouden mogen zyn.

Wyders aan alle uitgeveende Landen, Gronden, Wateren, ingevolge van het voorsz. Reglement in den te leggen Ringdyk te ſluyten, en aan alle Huyzen en Gebouwen binnen of op deſelve te ſtellen of te bouwen, mitsgaders aan alle Landen, Gronden, Wateren en Gebouwen, tot het ſlaan van de Ringdyk, het ſchieten der Ring- en andere Slooten, als meede tot de Watertogten, Uitwateringen en Boezems, en generalyk aan alle werken en werktuigen van de gantſche Droogmakery, en ſulks zonder daar onder te begrypen de jegenwoordige en nog ongeveende Landen en Huyzen, dewelke in de voorsz. Ringdyk niet zullen werden getrokken, en tot de voorsz. Droogmakery niet gebruykt of gedemolieerd zullen worden, van welke ongeveende Landen en niet te demolieeren Huyzen, zoo ras doenlyk, zullen werden gemaakt, en ter onze Finantie, mitsders ter Secretarye van Amſtelveen overgebragt pertinente Lyſten, vervattende dezelve mergentaalen en Huyzen en het beloop van de Verpondingen derzelver, om dezelve dien conform te doen invorderen, en aan het gemeene Land te betalen op den voet, zoo als tot hier toe is geſchied, met de voorsz. uitzondering, hebben

ver-

verleend, zoo als wy verleenen by deze, vrydom van alle zoo ordinaire als extraordinaire Verpondingen, honderfte en tweehonderfte, minder of meerdere Penningen, des dat voor het ingaan van dezelve Vrydom zal moeten werden geformeerd, en ter Finantie van ons overgegeven fpecifique en behoorlyke gecertificeerde Lyften van de Landen, Gronden, Huyzen en Gebouwen, dewelke de voorsz. Vrydom zullen genieten, mitsgaders van het beloop der Verponding van alle dezelve, en wyders ook hebben geaccordeert, zoo als wy accordeeren by deze, Vrydom van de 40e. Penning en 10e. Verhoging van alle Alienatien en Hypothecatien de voorsz. Droogmakinge concerneerende, mitsgaders van de Impoften van Oor- en Hoorngeld, bezaaide Landen, Grove Waaren, mitsgaders ook van het Koehouders-Zoutgeld, voor zoo veel de Taux van de Koeyen aangaat, en niet van de Familien of Huyshoudingen, alles voor de tyd van veertig Jaaren, aanvang neemende met het eerfte Jaar, dat de Vrugten van de Drooggemaakte Landen getrokken en genooten zyn; mits dat daar van insgelyks behoorlyke Certificatie ter Finantie van ons zal moeten werden overgeleverd, en behoudens ook dat onvermindert den vrydom van de Collective middelen, den inhoud van de Generaale en Particuliere Ordonnantien op die middelen gemaakt, zoo ten opzigten van het haalen van Biljetten, en het laaten doen van aanteekening, als andere Precautien, precifelyk zullen moeten werden naagekomen, op de Pœnalityten daar inne gemeld. Bylaage L. A.

En dat over zulks de befchryvingen van de befchreeven middelen over de Landen, in de Bedyking begreepen, zullen moeten gefchieden even als of geen vrydom kwamen te genieten, en betaalt het regt van de ongezeegelde Biljetten daar toe nodig, dat ook de af- en aanfchry-

 ving

BYLAA-GEN L. A. ving precisselyk zal moeten werden nagekomen.

En dat om verder alle misbruyk voor te komen jaarlyks in de Maand Mey zal werden gedaan een Publicatie door Schout en Geregte van Amstelveen, en alomme in den Ring der Bedykinge geaffigeerd, waar by ten lasten der nieuwe Bedykinge beloofd werd een Præmie van drie hondert guldens, te betaalen aan die geene, welke weet aan te toonen een Persoon, die misbruyk van de voorschreeven vrydom in den Ring der Bedykinge over het loopende saisoen heeft gemaakt, des meede dat van het Koehouders-Zoutgeld geen vrydom zal werden genoten, ten zy by het groot Biljet kome te blyken, dat de Taux van de Familie ten volle is afbetaald.

Voorts nog voor gelyke veertig jaaren hebben geaccordeerd, zo als wy accordeeren by deze, vrydom van de honderste en tweehonderste Penningen van de Capitalen, welke tot het maaken der Dykagie of eenige werken van deze Bedyking zullen werden genegotieerd, des dat van die Capitalen ter Finantie van ons zal moeten werden overgegeeven een pertinente Lyst met een daar onder gestelde verklaring van de Gecommitteerden tot deze Droogmakerye, dat de Capitalen in dezelve Lyst vervat, effectivelyk tot Droogmaking en Bedyking van de voorschreeven Polder en Werken daar toe nodig, alleen zyn genegotieerd; voorts nog gelyke veertig jaaren vrydom van de novale tiende, en van de Graaflykheyds en andere Gemeene Lands Tollen, voor alle de Materialen, die tot het maken, leggen, hermaken en herleggen van Dyken, Molens, Sluysen, Verlaaten, Duykers en Weegen, tot den aanbouw van Huyzen en andere Gebouwen, en generalyk tot alle werken en werktuygen van en tot de Bedyking en Droogmaking gehoorende, of op en binnen dezelve gebruykt zullen worden.

Voorts

Voorts den Supplianten hebben geauthoriseerd, zoo als wy dezelve Authoriseeren by deze, om van den Geregte van Amstelveen te vorderen, zoodanige Penningen als wegens Stuyver-geld onder dezelve wegens deze Polder in Cas zyn, mits dat dezelve Penningen tot deze Droogmakerye werden geëmployeerd, en gevolglyk behoorlyk verantwoord, en daar van vervolgens aan onze Gecommitteerde Raaden, en het Collegie van Amstelland kennisse werden gegeven. Bylagen L^r. A.

Wyders aan de gezamentlyke Droogmakers hebben geordonneert, zoo als wy aan dezelve ordonneeren by deze, alle de geabandonneerde Landen, Gronden en Wateren, zoo die geenen, die by eenige Resolutie verstaan mogten zyn aan de Graaffelykheyd te zyn vervallen, als die geene die door hunne eygenaars zyn geabandonneerd, en nog geabandonneerd mogten worden, voor haar Rekening te moeten aanneemen en Droogmaken, als meede de Droogmakers hebben gepermitteerd, zoo als wy aan dezelve permitteeren by deze om in de gemelde Bovenkerker-Polder, op Tauxatie van den Geregte van Amstelveen te mogen aanslaan zoodanige Gronden, Landen en Gebouwen, als zy tot het leggen, maaken en onderhouden van Dyken, Vaarten, Weegen of anderzints nodig zullen hebben.

Verders den Supplianten en haare Successeuren hebben geauthoriseerd, zoo als wy dezelve Authoriseeren by deze om tot verval van de kosten van de Vaart, door haar te maken langs het groote Loopvelt tot in den Amstel, by forme van Gabellen te mogen heffen aan de te maken verlaaten van ieder Turf-Pont of diergelyk Vaartuyg, een ingeland of inwoonder toebehorende, in het uyt- en invoeren telkens een en een halve Stuyver, en een vreemd man toebehoorende drie Stuyvers; van een Praam,

BYLAAGEN L. A.

een ingeland of inwoonder toebehoorende een Stuyver, en een vreemd toebehoorende twee Stuyvers, en van een Boeren- of Stygerschuyt, een ingeland of inwoonder toebehorende een Blank, en een vreemde een en een halve Stuyver, en van een Speeljagt, Weyschuyt of vreemde Visschuyt drie Stuyvers.

En laastelyk den Gecommitteerden van voorschreeven Droogmaking en Polder, en die geenen die successivelyk zullen aankomen hebben geauthoriseerd, zoo als wy dezelve Authoriseeren by deze, om zoodanige Moolens, Sluysen, Verlaaten, Watertogten, Uitwateringen, Boezems, Weegen, Kaaden, Dammen, Duykers, Hoofden, Heulen en Bruggen, of zoodanig ander werk en werktuygen te mogen beraamen, stellen, leggen, maken en des noods veranderen, herstellen, herleggen, hermaken, als zy ten meesten nutte van deze Bedykinge en Droogmakerye van tyd tot tyd zullen goedvinden, mits niet contrarieerende aan den inhoude van het twintigste Artikel van het Reglement, mitsgaders om met advis en concurrentie van Hoofd-Ingelanden, te beraamen, doen en maaken zoodanige Keuren en Ordonnantien tot en op het stuk van de voorschreeven Dykagie en Droogmakery cum annexis, en des noods dezelve Keuren en Ordonnantien zoodanig te hermaken, als zy zullen oordeelen te behooren, als meede om over de onderhouding van dezelve Keuren en Ordonnantien, met al het geen daar aan dependeert, in de Executie van alle het zelve, te stellen zoodanige ordres, als Dykregten in Nieuwer-Amstel costumier meede brengen, des dat door alle het geene voorschreeven is, Dykgraaf en Heemraaden van Amstelland, mitsgaders Dykgraaf en Heemraaden van Nieuwer-Amstel, en verder niemant wie het ook zoude wezen, eenige prejuditie of nadeel in zyn Regt, directie of intendence werden

den toegebragt, en dit alles onder deze expresse Conditien, dat voor dit door ons geconcedeert Octroy, jaarlyks van ieder Bedykte en Drooggemaakte Morgen, ten Comptoire van Noord-Holland &c. zal moeten werden betaalt drie Schellingen van twee grooten vlaams het stuk, in te gaan zeeven Jaaren na de voltrekking der voorschreven Dykagie, en dat deze Droogmakerye ook zal moeten werden begonnen en voltrokken binnen den tyd van thien Jaaren na de concessie van het Octroy, mitsgaders met 'er daad, en zoo ras doenlyk geëxhibeerd en overgegeven alle de Lysten en Certificatien hier voren gemeld, en speciaal op Conditien van het leggen der voorschreeven Vaart in gevolge het twintigste Artikel van het Reglement, en dat het verleend Octroy aan onze Gecommitteerde Raaden zal moeten werden gepresenteerd, om by dezelve gevisiteerd, geinterrineerd en geregistreerd te worden, alles op Pœne van te verliezen het effect van dit Octroy.

Bylaagen L, A.

REGLEMENT *tot het Droogmaaken der Bovenkerker-Polder, geleegen by Amstelveen.*

Artikel I.

De gronden volgens dit Reglement te bedyken, zullen bedragen omtrent twee duyzend neegentig maaden of seventhien hondert een en veertig Morgen, vier hondert Roeden, met het Land dat nog verveent kan worden.

II.

Ten Oosten zal de Dyk geleyd worden op de Landen van den Amsteldyk, in dier voegen als het convenabelste zal gevonden werden.

III.

Ten Westen teegen de Boovenkerker Weg.

IV.

Ten Zuyden tegens en op de Taamerlaan of Nieuwendyk.

BYLAAGEN L. A.

V.

Ten Noorden langs het Loopvelt tot aan de Ringfloot.

VI.

Alle de voorschreeven Dyken zoodanig breed, hoog, met zoo veel glooying en bermte als het Werk zal komen te vereyschen.

VII.

Het zal aan de Gecommitteerdens van deze Droogmakery vry zyn, in de Boovenkerker Polder op Tauxatie van het Geregte van Amstelveen, te mogen aanslaan zoodanige Gronden, Landen, Specien en Gebouwen, als zy tot de Dyken, Weegen en Vaarten nodig zullen oordeelen.

VIII.

Inmediaat na het Octroy by haar Edele Groot Mogende te obtineeren, zullen alle de Landen en Gronden, nodig tot, als hier boven gezegt is, afgepaalt en afgebaakt worden.

IX.

Alle eygenaars van Gronden, Landen en Waateren, in deze Bedykinge, zullen in deze Droogmakery mogen participeeren, dog niet minder als met dertig Morgens, zynde een Caveling.

X.

Die geene die minder hebben als een Caveling zullen mogen combineeren.

XI.

Die geene die niet geneegen zyn op de voet van dit Reglement in deze Droogmakery te participeren, zullen gehouden zyn, om het zelve binnen vier Maanden na dat de verkryging van dit Octroy by Publicque Affixie van Billjetten Publicq gemaakt zal zyn, aan de Gecommitteerdens te declareeren, en haar Gronden die zy in deze Bedyking hebben te verkoopen, of wel aan de Bedykers af te staan by Tauxatie. Edog alvoren gehouden zyn hunne ag-

agterstallige Lasten van Verpondingen en Moolengeld tot de tyd van haare afstand of verkooping te voldoen, op pœne van paratelyk daar voor te werden geëxecuteert. Bylaagen L. A.

XII.

Edog, by aldien eenige van de afgestaane Partyen meerder mogten zyn bezwaard als de valeur, zal dit meerder by den ouden eigenaar als een particuliere schuld moeten voldaan werden. En zoo den ouden eygenaar hier toe niet solvent mogten zyn, zal de schuldeisscher, die eenig Hypoteecq op die party heeft, in zyn keuze hebben om in deze Droogmakery op den voet van dit Reglement deel te neemen, dog wegens zyn Hypoteecq van deze Bedyking niets moogen vorderen booven de somme waar op het zelve zal zyn getaxeert.

XIII.

Die geene die binnen de gestelde tyd versuymt zullen hebben zich te declareeren, of zy meede in deeze Droogmakery willen participeeren, zullen gehouden werden hunne Akkers, Waaters en Gronden aan de gemeene Bedykers te hebben afgestaan en gecedeert, zonder ooit hier voor iets te kunnen pretendeeren of eenig regt hier op te behouden, ten waare dezelve toe quaamen aan uitlandige of minder jaarige, ten reguarde van dewelke de Penningen, waar op hun partyen zyn getaxeert, gebragt zullen werden ter Secretarye van Amstelveen in consignatie.

XIV.

Tot vervordering van deze Droogmakery, zullen eerst gebruykt werden alle de gelden die per Kassa zyn, de verdere nodige Penningen zullen moeten werden opgebragt door ieder eigenaar pro rato van de mergentaalen, waar meede hy in deeze Droogmakery participeert of participeeren zal.

Bylaagen L. A.

XV.

Iemand der Geintereffeerdens in deeze Droogmakery binnen den tyd van drie Maanden, na den dag van de betaling van eenig fournissement gesteld, zyn quote niet voldoende, zal tot het doen van het zelve paratelyk werden geëxecuteert.

Dog zal aan de gebreekige, die door onvermoogen buyten staat zyn om het gerequireerde fournissement te doen, werden gerestitueert alle zodanige Penningen, die na aftrek van de Executie-kosten zullen overschieten.

Dog die geene, die haar fournissement of quote zullen komen te betalen binnen ses weeken na den dag tot eenig fournissement gesteld, zullen hier voor genieten de korting van vyf per Cento.

XVI.

Eer men zal gaan aan het uytmaalen van het Waater, zal al de visch, die in deze Bedyking zal zyn, voor gemeene profyte van de Droogmakers werden verkogt of verpagt.

XVII.

Als wanneer de Waateren zullen zyn uytgemalen, Weetering en Togt-Slooten gegraaven, zoo zullen de Gronden af gemeeten, en in Cavelingen van dertig Morgens met Slooten afgestooken werden, of in Cavels van zoodanige groote als convenabelst geoordeelt zal werden.

XVIII.

Deeze Cavels zullen door kundige lieden werden getauxeert, en de minder waardige zullen van de meerder waardige haar Equivalent ontfangen, of by publicque opveylinge werden verkogt.

XIX.

Aangesien ten tyde van de uytmaalinge der Wateren meer slytagie en reparatie zal zyn, als voor deeze, aan de twee Molens, staande op

de

de landen langs den Amsteldyk, zo lang die niet verveent zullen zyn: welke Molens nevens de Schutsluysen, meede zullen blyven onder de directie der Gecommitteerdens, zoo zullen nogtans de Eigenaars van de landen voorschreeven voor Molengeld niet meerder betaalen dan tegen Vyf-en-twintig Stuyvers per Morgen, dog in Cas van afbranding of vernieuwing der zelven Moolens, Sluysen en Bruggen, zoo aan den Amstel- als Veendyk, zullen als dan de onkosten geslagen werden over de landen langs den Amstel-Dyk, en over de landen in de Droogmakery, Morgen Morgens gelyk. Bylaagen Lit. A.

XX.

De Schutsluys, die thans geleegen is aan de Weteringsbrug, in den Amstel uitwaterende, zal werden verstooken en gelegd aan het einde van het groote Loopveld, en zyn uitwatering behouden in den Amstel, op dezelfde wydte en lengte, als dezelve thans is, namentlyk de wydte van 14 voeten en 9 duym, en de lengte van 65 voeten.

De Schutsluys aan de hand van Leyden ofte Bovenkerker Sluys, zyn uitwatering hebbende in de Buytenvelderfche Buyten Polder, zal meede verstooken werden, en gelegd aan het Zuydeynde van het Dorp van Amstelveen, en zyne uitwatering behouden in dezelve Buytenvelderfche Polder, en zulks op de wydte van agt voeten en tien duym, zoo als de tegenwoordige Duyvelsbrug, en op de lengte van sestig voeten.

En zullen beide de voorschreeven Sluysen moeten overgalgt worden, de eerste namentlyk die aan den Amstel op de hoogte van tien voeten en elf duymen boven 't Somerpyl van de Polder, zoo als dezelve thans is, en de tweede op de hoogte van neegen voeten boven het zelve Somerpyl, zonder dat dezelve Sluysen ooit of ten eeuwige dagen wyder of langer zullen moo-

BYLAAGEN L. A.

moogen gemaakt worden, en onder deze expresse Conditie, dat aan de Stad Haarlem altoos zal werden gelaaten de inspectie over de voorgemelde Sluysen, om by verloop van dezelve door de Bedykers en Ingelanden in der tyd, op de eerste aanmaaning te worden hersteld, en op de voorschreeve wydte en lengte te worden onderhouden.

Voorts zal, in Cas dat door de woede van de Haarlemmer-Meer, 't eeniger tyd een doorbraak kwame voor te vallen, ten dien effecte, dat de Scheepen direct uit de Meer zouden kunnen komen tot voor de gemelde Sluys in de Bovenkerker Weg, dezelve Sluys als dan moeten worden gestopt, en ten eeuwigen dage gestopt moeten blyven.

Wyders zal de doorvaart, die thans midden door de Polder is gelegen, verlegd worden langs het groote Loopveld voornoemd tusschen de gemelde twee Sluysen, ter breedte van sesendertig of uiterlyk veertig voeten, als wanneer twee geladene Schuyten den anderen gevoeglyk kunnen passeeren, dog zal op een derde van de lengte van dezelve Vaart, te rekenen van het Dorp Amstelveen, moeten worden gesteld of gelegt en ten allen tyden onderhouden een Dam of belemmering, waar door de wydte van de Vaart tot acht voeten en tien duymen werd vernaauwt, zullende geene verdere Sluysen of Openingen, die tot een Doorvaart hoe genaamd kunnen dienen, in deze Bedyking ooit of ten eeuwigen dagen mogen worden gemaakt, alles op Pœne van het verliezen van de voordeelen van dit Octroy.

XXI.

By de Generale Liquidatie zal aan een ieder, wiens Caveling of Cavelingen minder Mergentaalen mogten koomen in te houden, als waar voor hy betaalt heeft, het meerder betaalde werden gerestitueert, en vice versa.

XXII.

XXII.

Poldermeesteren zullen gehouden zyn, zoo dra zy van haar Edele Groot Mogende permissie tot Droogmaking bekoomen hebben, Convocatie van alle de Ingelanden te beleggen, om daar uit te werden verkooren vier Persoonen wel van de kundigste, tot Gecommitteerdens, om nevens Poldermeesteren het generaale interest te behartigen, aan welke dan gezaamentlyk zal staan het gantsche opzigt over deze Droogmakery met alle het gunt daar toe behoord, het omslaan van alle noodige fournissementen, het beramen en ordineren van alle nodige Werken, het maaken, vermaaken, veranderen, vermeerderen of verminderen van dezelve, het aangaan of sluyten van alle nodige Contracten, Conventien, Transactien, het besteeden der gemeene Werken, en generalyk alles tot deeze eenigzints behorende; alles ongeprejudiceert zoodanige præeminentien, Regten en Geregtigheden, als aan haar Edele Groot Achtbaarheeden, de Heeren Burgermeesteren en Regeerders der Stad Amsterdam in qualiteit als Ambagt Heeren van Amstelveen en Nieuwer-Amstel, of derzelver Representanten of regt verkrygende zyn competeerende.

Edog zullen de Gecommitteerdens gehouden zyn, alvorens eenig nieuw Extraordinair Werk te laten maken, de Hoofd Ingelanden behoorlyk te convoceeren, en aan dezelve het gunt nodig is communiceeren, en het geen by meerderheid van Stemmen der presente Ingelanden gearresteert is, te doen nakoomen. Ook zullen dezelve Gecommitteerdens 's jaarlyks gehouden zyn, aan Hoofd-Ingelanden behoorlyke Reekening van hunne administratie te doen.

XXIII.

Iemand zal een ander met Procuratie mogen zenden; deeze zal voor zyn Principaal mogen Stemmen.

XXIV.

BYLAAGEN L. A.

XXIV.

Hoofd-Ingeland is, die een Caveling van dertig Morgen heeft, en heeft een Stem.

XXV.

Die twee Cavels heeft, heeft twee Stemmen, en zoo voorts.

XXVI.

De Schouw over de Slooten, Weeteringen en Dyken van deze Droogmakery, en over de Weegen, zoo in als om in de zelve te komen, zullen zyn aan de Gecommitteerdens, dog ongeprejudiceert de Schouwen aan de Wel Edele Heeren Dykgraaf en Heemraaden ter Nieuwer-Amstel, en aan het Geregt van Amstelveen competeerende.

XXVII.

By versterf van een der Gecommitteerdens zal door Hoofd-Ingelanden een ander in deszelfs plaatse verkooren worden.

XXVIII.

Niemand in deze Droogmakery eenige directie hebbende, zal eenige daggeld, salaris of vacatie mogen reekenen, dog zal de Schout en Secretaris van Amstelveen blyven trekken zoodanig salaris als haar Edele van ouds uyt de Polder hebben genooten.

Aldus gereguleert by ons ondergetekenden. En gelasten een ieder dien het aangaan zal, zig na deeze te reguleeren.

Gedaan in den Hage onder onzen grooten Zegele hier aan doen hangen, den sevende September in't Jaar onzes Heeren en Zaligmakers duyzend seven hondert vier-en-sestig.

P. STEYN vt.

Ter Ordonnantie van de Staaten

ARIS v. D. MIEDEN.

Naar

Naar dat deeze opene Brieven van Octroy, aan de Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden waaren gepresenteert, geleezen en geëxamineert, zyn dezelve na haare forme ende inhoude geinterrineert en geregistreert in 't tiende Register met de Roode Leeuw, de Domeinen concerneerende, beginnende met den Jaare 1757 folio 77 verso en ultra. Gedaan in den Hage den 25 September 1764. BYLAAGEN Lr. B.

Ter Ordonnantie van de Gecommitteerde Raden

C: CLOTTERBOOKE.

Lr. B.

OCTROI, *voor de* BUITENDYKSCHE LANDEN *in 't Ambagt van* AMSTERVEEN, *tot opregtinge eener gemeene Polder met Aalsmeer, Kudelstaart, Kalslagen en den Uitboorn*, gedagtekend den negentienden September des jaars 1637. Lr. B.

De Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en Westvriesland, representerende de Staten van den zelven Landen, doen te weeten, hoe dat ons vertoont is by de gemene Ingelanden van de buytendykse Landen in buyten Velder, strekkende van omtrent den grooten Overtoom af, langs de nieuwe Meer, over het Karnemelksgat tot aan de Polder van Ryker Oort toe, als mede de gelandens geleegen tusschen de noorder en noorddammer brug, midsgaders die van Bovenkerk en van de Legmeer, alle te zamen gelegen ten westen van den Veendyk, in de Jurisdictie van Amstelveen; dat zy Supplianten merkten, dat hunne Landen aldaar, dagelyks, hoe langer hoe meer, met het ordinaris water van de Haarlemmer Meer, wier-

Bylaagen Lt. B.

wierden geinundeert en overlopen, zulks dat dezelven, niet alleenlyk by winter, maar ook het meerendeel van de somer bykans onvrugtbaar bleeven leggen, tot groot nadeel niet alleen van de eygenaars, maar ook by gevolg tot prejuditie van de Verpondingen, die dezelve Landen niet langer kosten opbrengen, ten ware dezelve gebragt wierden in eene gemeene Polder met de Ambachten van Aalsmeer, Cudelstaart, Calslagen, den Uythoorn en andere Landen als nog daarin te begrypen, met dewelke de suppliantten alreeds verdragen waren, dat alle de Watermolens, op de gemelde groote Polder nodig zynde, by alle de gemeene ingelanden, in den zelven ring begreepen, betaalt en onderhouden zullen werden, mergen mergens gelyk; maar dat de kosten, die elk tot afkaden en dicht maken van zyn eygen ambacht, met het leggen van sluysen, plempwerken te maken en anders, van nooden zullen zyn, betaalt en ommegeslagen zullen worden over dat ambacht alleen, dat dezelve kosten zal hebben gedaan, zulks en in maniere als de gemeene ingelanden, onder een Jurisdictie ofte ambacht sorterende, daarin met malkanderen souden mogen verdragen: dan also sy Supplianten niet wel vermogen zouden, ten behoeve van hunne kaden particuliere Landen te gebruiken, het Karnemelksgat over te plempen, en hunne werken vast te maken en heelen aan de voorschr. Polder van 't Ryker Oort, mits leggende daaromtrent eene bequame Sluys, tot gerief van de deurvaart; dat ook in de macht niet en was, Dykgraaf en Heemraaden te stellen, noch Keuren te maaken, veel min executie daarvan te doen, zonder daartoe te hebben onze speciaale Consent en Octroy; zo keerden zy zich daaromme tot ons, ootmoedelyk biddende, dat ons geliefde hunluyden te authoriseren, om te mogen

gen komen en begreepen worden in de gemeene groote bepolderinge met de gemeene Ambachten van Aalsmeer, Cudelſtaart, Calſlagen en den Uythoorn en andere Landen, als nog daar in te begrypen, mits, voor zo veel de aanheelinge en beſluytinge met de Ambachten van Rhynlant aangaat, geſchieden zoude met voorgaande conſent van Dykgraaf en Hooge Heemraaden van Rhynlant, Item, ten behoeve van hunne Kaden, particuliere Landen, in den ring der bepolderinge leggende, te mogen gebruiken, mits dezelve betalende tot taxatie van den Ambachtsheere en die van den Gerechte van Amſtelveen, het Karnemelksgat over te plempen, hunne werken, met conſent van de Heeren van Rhynlant als vooren, vaſt te maken en te hegten aan de voorn. Polder van Ryker Oort, ofte anders in te ſluyten, zulks als zy Supplianten beſt geraden zouden vinden, en eene bequame ſluys, tot gerief van de deurvaart, daaromtrent te leggen, ook, met advys en goedvinden van den Ambachtsheer, Dykgraaf, Heemraden, Penningmeeſter en andere Officieren de dykagie concerneerende te mogen ſtellen en committeeren, met voorder authoriſatie om allerhande Keuren en Ordonnantien te maken, tot dienſt van de polderinge van noden, en dit alles voor zo veel Amſtelveen, en de Landen in Amſtelveen gelegen zoude mogen aangaan, en verder niet, en wes, met Conſent van de voorſchr. gemeene Ingelanden, ofte meerder ſtemmen van dien, naar voorgaande advys van den Ambachtsheere, tot makinge en onderhoudinge van de voorſchreeven werken, ommegeſlagen zoude worden, dat het zelve zal hebben parate Executie en geinnet worden met dubbelt gewin na dykrecht, niettegenſtaande oppoſitie ofte appellatie, en zonder prejuditie van dien, gelyk ook alle boeten en vonniſſen van Dykgraave en Heemraden, ter cauſe van

Bylaagen L. B.

BYLAAGEN. L. B.

de voorsz. werken, met den gevolgen en aankleven van dien, by parate Executie, haar effect zullen sorteeren; en gemerkt de gemelde Sluys, te leggen omtrent het Karnemelks gat, de Supplianten zoude strekken tot groote en excessive kosten; dat mede alle Schuyten en Turfponten, daar door varende, groote schade zullen doen, door 't inschuttende water, aan de voorsz. Polder, behalven dat de Supplianten genoodzaakt zullen zyn, een Sluyswachter te stellen en te onderhouden, tot gerief van de deurvaarders, als mede omme te letten dat, door dezelve Sluys, niet onbehoorlyk en werde geschut, en de schutdeuren niet opengelaaten, en de Sluys niet opengehouden en worde, door onagtzaamen of kwaadwilligen, om haar profyt met de vissery daaromtrent onbehoorlyk te pleegen; verzoeken de Supplianten, een Tol ofte Gabel, door onze authoriteyt, hunluyden vergunt te worden, op de deurvaarende Schuyten en Turfponten, door de gemelde Sluys, als volgt namentlyk op yder schuyt of turfpont, niet geladen zynde in de gemelde Polder onder de Jurisdictie van Amstelveen, en geen Roeyschuyt zynde, 2 stuyvers, en een roeyschuyt van buyten zynde, 1 stuyver, de geladene onder de gemelde Jurisdictie in de voorschr. polder, Schip ofte Roeyschuyt respectivelyk half geld, een praam en kleyne roeyschuyt, geen zeil hebbende, den buyteman 8 penningen en binnengeland 4 penningen, en een Speeljacht ofte Waayschuyt van buyten komende yder 4 stuyvers.

So is 't, dat wy de voorschreven zaken en verzoeken overgemerkt, alvorens hier over gehadt het advys van die van onze Kamere van Rekeninge van de voorsz. Landen, de Supplianten, uyt onze rechte wetenschap, volkomen en souveraine macht en authoriteyt, geoctroyeert, geaccordeert en geauthoriseert heb-

hebben, octroyeeren, accordeeren en authoriseeren deselve mits deezen, te mogen komen en begreepen te worden in de gemeene groote bepolderinge met de Ambachten van Aalsmeer, Cudelstaart, Calslagen, Uythoorn en andere Landen als nog daarinne te begrypen, mits, voor zo veel de aanheelinge ende sluytinge met de ambachten onder Rhynlandt aangaat, geschieden zal met voorgaande consent van Dykgraaf en Hooge Heemraden van Rhynlandt voorsz. gelyk wy die zelve ook verder authoriseeren, omme ten behoeve van haare Kaden, particuliere Landen in den Ring van de voorsz. aanstaande bepolderinge geleegen te mogen aanvaarden en daartoe gebruyken tot taxatie van die van den Gerechte van Amstelveen; het Karnemelks gat over te plempen, en haare werken, met consent van Dykgraaf en Hooge Heemraaden van Rhynlant voornoemt, aan de voorsz. Polder van Ryker Oort te sluyten, zulks als de Supplianten best geraden zullen vinden, mitsgaders ook dat zy een bequame Sluys, tot gerief van de deurvaart, daaromtrent zullen mogen leggen, ende dat de Supplianten, met advys van den Ambagtsheer van Amstelveen, een Dykgraaf, Heemraden, Penningmeester en andere Officieren, de voorsz. bepolderinge concerneerende, zullen mogen stellen en committeeren met verdere authorisatie om allerhande Keuren en Ordonnantien, tot bevorderinge en dienste van de voorsz. bepolderinge van noden, te mogen maken, alles zo veel Amstelveen en de Landen in den Ambachte van Amstelveen gelegen aangaat, en verder niet; en dat het geene wes met consent van de voorsz. gemeene ingelanden ofte meerder stemme van dien, met advys van den Ambachtsheere, tot makinge en onderhoudinge van de voorsz. werken ommegeslagen zal worden, zal hebben parate executie, en geinnet werden met dubbelt gewin naar

Bylaagen L. B.

BYLAAGEN L^r. B.

dykregt, niettegenstaande oppositie of appellatie, en zonder praejuditie van dien, en dat van gelyken alle boeten en vonnissen van Dykgraaf en Heemraden, ter cause van de voorsz. werken, gevolge en aankleeven van dien, by parate executie, haar effect zullen sorteeren, als vooren.

Gelyk wy de Supplianten ook toestaan, dat zy zullen vermogen, tot soulagement van de kosten, by henluyden aan te wenden, in 'tleggen en wachten van de voorsz. Sluys omtrent het Karnemelks gat, mitsgaders, tot verbeteringe van de schaden, te lyden door het doorvaaren van alle de Schuyten of Turfponten, die de voorsz. sluyze passeeren zullen, te mogen ontfangen en doen ontfangen van yder Schuyt ofte Turfpont, geen roeyschuyt zynde, een stuyver, en van een roeyschuyt een halven stuyver, van een praam ofte kleyne roeyschuyt, geen zeil hebbende, vier penningen en van een Speeljagt ofte Wayschuyt 2 stuyvers. Ende ten eynde de Supplianten deezen onzen consente, accorde en Octroije mogen genieten als na behooren, lasten wy allen en eenen ygelyken, deezen aangaande, hen hiernaar te reguleeren, zonder denzelven te doen, of te gehengen gedaan te werden eenig hinder, letsel ofte moeyenisse ter contrarie.

Gegeeven in den Hage onder onzen grooten zegel hier aan gehangen, op den 19 September in het jaar ons Heeren 1637. (Ende is getykent) D. WASSENAER.

(Laager stondt)

Ter Ordonnantie van de Staaten.

(getekend)

VAN DER WOLFF.

L^r. C.

Lr. C.

Byl'aagen Lr. C.

Octroi *tot het bewind en de beheering der* Stads- *en* Godshuis-Polder, *by de Stad Amsterdam*, *van* den zeven en twintigsten May des jaars 1752.

De Staaten van Holland en Westvriesland doen te weeten: Alsoo ons te kennen is gegeeven by de Ingelanden van de Stads en Godshuys Polder, geleegen tusschen de Bleekersloot en de Heilige of Overtoomsche weg, strekkende van de Stads Gragten der Stad Amsterdam tot de Weetering kost verlooren, versoekende ons Octroy op het geen in een Convocatie van de Ingelanden tot beetere directie en beheering van deselve Polder was beslooten; Soo ist dat wy, de saak en het versoek voorss: overgemerkt hebbende en geneegen weesende ter bede van de Suppltea, na ingenomen Consideratien ende Advis van onse Gecommitteerde Raaden, uit onse regte weetenschap, souvereine magt ende auctoriteit de Suppl: hebben geoctroyeerd en gequalificeerd, gelyk wy deselve octroyeeren en qualificeeren by deese, om over de voorss. Polder aan te stellen ses Polder Meesters, een te committeeren by Burgemeesteren en Regeerders der Stad Amsterdam, een Regent van het Weeshuys, een Regent van het Gasthuys, en een Regent van het Leprosenhuys binnen de voorss: Stad, en twee uit de verdere Ingelanden met naame Cornelis van Eyk en Benedictus Block, en by overlyden van een der laatstgem: weder een ander Ingeland in deszelfs plaatse, met auctorisatie op deselve Poldermeesteren om met de Schout van Amstelveen te doen en te dryven alle Schouwen, soo over kaaden als over slooten en wateringe binnen de voorss: Polder en voorts de molen te doen maaken, repareeren, onderhouden en vernieu-

BYLAAGEN L. C.

wen, mitsgaders tot verval der onkosten daarop vallende de noodige omslaagen te doen, de onwilligen op dykregt en dubbeld gewin tot betaalinge van deselve omslaagen te constringeeren, en verder alles te doen met dat regt en auctoriteit als Poldermeesteren op andere plaatsen gewoon en gequalificeerd syn te doen; des dat de selve Poldermeesteren gehouden en verpligt sullen syn om jaarlyks op een bepaalde dag, daar toe onderling te beraamen en vast te stellen, te doen behoorelyke en pertinente reekening en verantwoording van den gedaanen omslag, en daarnevens een notitie van de werken en reparatien in het volgende jaar te doen, benevens een cieringe van de kosten over te geeven aan Burgemeesteren der gem: Stad, of wel aan Thesaurieren ordinair ten overstaan van sodanige Ingelanden als na voorgaande advertentie, dewelke de Poldermeesters van het doen der reekening gehouden sullen weesen te doen, by het opneemen en sluiten der voorsr: reekening, present sullen willen komen; En eindelyk dat de voorsr: Poldermeesteren gehouden en verpligt sullen syn, om alle nieuwe werken en reparatien, dewelke van eenige consideratie sullen syn, aan de minst aanneemende publicquelyk te besteeden. Lastende een ieder dien het aangaan sal sig *hier na te* reguleeren. Gedaan in den Hage onder onsen groote Zegele hier aan doen hangen op den 27e. Mey in 't jaar onses Heeren ende Saligmakers een duisend seven honderd twee en vyftig.

(was getekend)

A: VAN DER DUYN Vt.

(Laager stondt:)

Ter Ordonnantie van de Staaten.

(was getekend:)

C. BOEY.

L. D.

Lt. D.

Bylaagen Lt. D.

Octroi, *tot bepoldering der Landen van Outewaal en Outersdorp, thans de* Outewaaler- of Over-Amstel-Polder, gedagtekend, den negentienden December des jaars 1631.

De Ridderschap, Edelen ende Steden van Holland en Westvriesland, representerende de Staten van den selven Landen, doen te weeten, hoe dat ons vertoont is, by de gemeene Eygenaars der Landen in de Banne van Outewaal ende Outersdorp, voor een groot gedeelte leggende binnen de Jurisdictie der Stad Amstelredamme, gelegen aan de Oostzyde van den Amstel, tusschen de voorsz. Stad en Ringsloot van de Diemermeer, groot omtrent te samen drie honderd morgen, dat haar voorn. Landen, door het bedyken van de Diemermeer en verscheyde andere bepolderingen en drooghoudingen van Landen, in Amstelland en daar buyten geleegen, hoe langer hoe meer, met water wierden beswaart, en geschapen ten eenemaal met water te zullen moeten bevloeijen, ten sy daartegens wierde voorsien; en dat zy suppllianten daaromme te raade gevonden hadden, by eenpaarig goedvinden van alle de ingelanden, haare voorsz. Landen, jegenswoordig beslooten in drie kleyne Polderkens, te maaken tot eene gemeene bepoldering, en te sluiten, van St. Antonis dyk af by de Outewaal, met een goede kaade, tot aan den Amstel; voorts langs den Amstel en de voorn. ringsloot van de Diemermeer, wederom tot aan de St. Anthonisdyk of Diemerdyk toe, en dezelve te verzorgen met een goede Molen, voorts met Molentogten en Wateringen, daar en soo sy best geraden sullen vinden; omme alle het welke te bequamer en met goede directie te

 werk

BYLAAGEN L[r]. D.

werk te leggen, en voor toekomende in goede orde te houden, waaren sy Supplianten hen aan ons keerende, versoekende dat onse goede geliefte soude weesen de Supplianten te verleenen behoorlyke brieven van Octroy in der beste forme, omme de voorn. bepolderinge in manieren voorn[t]. te moogen doen, en daartoe gebruyken soodanige gronden en Landen, als sy sullen agten van doen te hebben, mits doende de geinteresseerdens behoorlyke Vergoedinge ende Contentement, tot tauxatie van de Gerechte der Steede Amstelredamme, ofte derselver Gecommitteerden, en dat zy, by meerderheyd van Stemmen, uyt de ingelanden zullen vermoogen te kiesen een Dykgraaf en Heemraaden met een Secretaris, welke Dykgraaf en Heemraaden magt sullen hebben niet alleen omme 't geene voorsz. is, en vorders by de Ingelanden geacht zal werden van nooden te weesen, in 't werk te stellen ende uyt te voeren, maar ook om Keuren en Ordonnantien te maaken, Kaden, Wegen, Wateringen, Molentogten, heynslooten, ende gevolgen van dien te beschouwen, ommeslagen tot betalinge van de gemeene werken te doen invorderen, en alles ordonneeren en executeren by parate executie, op dykregt met dobbel gewin, niet jegenstaande oppositie ofte appellatie. ZOO IS 'T, dat wy, de zaak en 't verzoek voorsz. overgemerkt, alvoorens hierop gehad het advys van onse Gecommitteerde Raaden, die voor haar ontbooden en gehoort hebben de Supplianten en de geenen die pretendeeren eenigsins by de voorsz. gemeene polderinge geinteresseert te weesen, uyt onse absolute en souvereine magt, de Supplianten geconsenteert, geaccordeert, en geoctroyeert hebben, consenteeren, accordeeren en octroyeeren deselve mits desen, de voorsz. bepolderinge, in maniere als boven, te mogen doen, en daartoe te mogen gebruyken soodani-

ge

ge gronden ende Landen, als de Supplianten sullen agten van doen te hebben, mits doende de geinteresseerden behoorlyke Vergoedinge ofte Contentement, tot tauxatie ofte arbitrage van de Gerechte der Steede van Amsterdam, ofte der selver Gecommitteerden, haar vorder accordeerende, dat sy by meerderheyd van stemmen, uyt de Ingelanden zullen vermogen te kiesen een Dykgraaf en Heemraaden en Secretaris, welke Dykgraaf en Heemraaden magt sullen hebben, niet alleen omme 't geene voorsz. is, en vorders by de Ingelanden geagt zal worden van nooden te weesen, in 't werk te leggen en uyt te voeren, maar ook omme Keuren en Ordonnantien te maken, Kaden, Wegen en Wateringen, Molentogten, heynslooten en gevolgen van dien te beschouwen, ommeslagen, tot betalinge van de gemene werken, te doen invorderen, en alles ordonneeren en executeeren by parate executie op dykregt met dobbel gewin, niet jegenstaande de oppositie ofte appellatie, mits dat de voorsz. gemeene bepolderingen de Ingelanden, hare bezwaarnissen voor de Gecommitteerde Raden voorn. vertoont hebbende, niet sal beswaaren ofte præjudiceeren in haar questie tegen de Stad van Amsterdam, noopende het maaken en onderhouden van den wandelweg, leggende aan den Amstel. En ten eynde de Supplianten deesen onsen Consente en Octroye mogen genieten als naar behooren, lasten wy allen en eenen yegelyk deesen aangaande hen hier na te reguleeren, sonder den selven te doen eenige hinder ofte moeyenisse ter contrarie. Gedaan in den Hage, onder onsen grooten Zegel, hier aan gehangen, op den 19 December 1631. (was geparapheerd)

J. D. Wassenaer.

(onder stondt:)

Ter Ordonnantie van de Staaten.

(was getekend) C. van der Wolff.

BYLAAGEN L¹. E.

L¹. E.

OCTROI, *tot verzwaaringe der Kaade om eenige Landen, gelegen in den Ban van Diemen in Bovenkerk, en onder Ouder-Amstel en Weesper-Karspel, sedert, genaamd de* VENSER POLDER, gedagtekend, den vyfden May des jaars 1638.

De Ridderschap, Edelen ende Steden van Holland en Westvriesland, representeerende de Staaten van den selven Lande, doen te weten, hoe dat ons met behoorlyke reverentie vertoont is, by de gemeene Ingelanden ende eygenaars van de Landen strekkende van de Duyvendrechtsche wegh ende beginnende by Pieter Willemsz. de Ringsloot langs nae 't diemerbrúggetje, ende voort van 't diemerbruggetje tot de ringsloot van de Bylemermeer, deselve ringsloot langs, tot de zoodwegh toe, Item de zoodwegh nederwaerts tot de huysinge van Willem Cornelisz en Jonge Claes, van daar tot aan de duyvendrechtse wegh, en die langs tot aan Pieter Willemsz voornoemt; dat sy, suppliantén, sekerlyk bevonden, dat het water, van tyt tot tyt, door de bedyking van de Bylemer- ende Diemermeer, mitsgaders verscheyde Polders, die alrede gemaakt waren ende nog dagelycx gemaakt wierden, soo beswaart ende verhoogd werdt, dat zy, Suppliánten, met hare ordinaris Kaadingen het gemeene winterwater uit de voorsz. Landen niet en konden weeren, noch haare opgestelde molens daartegens maken, en dat zy Supplianten dienvolgens goedgevonden hadden een bequame Waterkeeringe ofteKaade te maaken, langs de bovengemelde Plaatsen, als mede goede orde te beraamen op Weteringen, slooten ende molens, om alle de voorsz. Landen, soo wel by Winter als

So-

Somerdaags, bequaamlyk droog te houden, tot welken eynde, soo uyt de steed- als huysluyden van elcx twee persoonen by hen Supplianten alreede gekooren waren, ende nog geëligeert zouden werden, om met den anderen de voorsz. Kade ofte Waterkeering van soodanige hoogte ende breedte te doen maken als meede ordre van molens, waterkeeringen, slooten ende anders te stellen als zylieden tot nut en dienste van de voorsz. landen geraden zullen vinden, alles in conformite van de acte, by hen Supplianten onderteekent, ons vertoont; dan alsoo eenige dog weinich van voorsz. ingelanden, nergens na het vyfde part van dien uytbrengende, niettegenstaande alle deuoiren ende inductien, met goede ende deuchdelyke redenen, daartoe aangewent, tot de voorsz. kadinge niet en waren te disponeren, zo waren zy Supplianten hen tot ons kerende, versoekende seer Eerbiedelyck, dat ons geliefde hen supplianten, met behoorlyke brieven van Octroi, in de beste forme, te versien, op dat sylieden de voorsz. wercken mogten doen maacken, ende daartoe gebruyken soodanige gronden en landen als zylieden zouden agten daartoe van nooden te wesen, mits doende de geinteresseerdens behoorlyke vergoeding ende contentement tot tauxatie van onpartydige luyden, authoriseerende mede de voorsz. geeligeerde ende nog te eligeeren persoonen, omme Kaden, weteringen, molentogten, heynslooten en 't gevolg van dien te mogen schouwen, ommeslagen tot betalinge van de gemeene wercken te doen invorderen ende alles ordonneeren ende executeeren, by parate executie volgens 't dykregt met dobbel gewin; niettegenstaande eenige oppositie ofte appellatie, daar jegens te geschieden;

Bylaagen L. E.

Soo is 't dat wy de saecke ende versoeke voorsz. overgemerkt, dewyle 't versoek van de Supplianten is strekkende ten beste van de voorsz.

BYLAAGEN L^r. E.

voorsz. Landen, ende omme 't winterwater daar uyt te weeren: ende de voorsz. Landen, zo wel 's winters als somers droog te houden, de Supplianten uyt onse rechte wetenschap, volkomen ende Souveraine magt geaccordeert, geoctroyeert en geconsenteert hebben, accorderen, octrojeeren en consenteren deselve mits desen, de voorschreve waterkeering of kade ende andere wercken te maken, ende daartoe te mogen gebruyken sodanige gronden ende Landen, als zy zullen achten daartoe van noden te weesen, mits doende de geinteresseerdens behoorlyke vergoeding en contentement, tot taxatie van onpartydige Luyden, hen des verstaande, authoriseerende meede de voorschreeve geëligeerde en noch te eligeeren persoonen, omme Kaden, Wateringen, molentogten, heynslooten ende 't gevolg van dien te mogen schouwen, ommeslagen tot betalinge van de gemeene wercken te doen innevorderen, ende alles te ordonneeren ende executeeren by parate executie volgende dykregt met dobbel gewin, nietteгenstaande eenige oppositie ofte appellatie daar jegens te geschieden. Ende ten eynde de Supplianten deesen accorde, octroije ende consente mogen genieten als naar behooren, lasten wy allen ende eenen iegelyken deesen aangaande, dat se de Supplianten den inhoude van desen doen, laten ende gedogen, rustelyk, vredelyk ende volkomentlyk genieten ende gebruyken, cesseerende alle belet, hinder ende wederseggen ter contrarie.

Gegeeven in den Hage onder onsen grooten Seghele hier aan gehangen op den 5 May in 't jaar onses heeren duysend ses honderd agt en dertich.

(was getekend) J. D. WASSENAER.

(Op de plicque stondt:)

Ter ordonnantie van de Staten.

By absentie van Secretaris

(getekend) J. VAN DER CAMER.

L^r. F.

BYLAAGEN L^r. F.

L^r. F.

OCTROI *tot bedyking van de* DIEMER-POLDER, *gelegen in den Ban van Diemen in Bovenkerk*, gedagtekend den vyftienden July des jaars 1641.

De Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en Westvriesland, representeerende de Staten van dezelve Landen doen te weeten hoe dat de gemeene Buuren ende eygenaars der Landen in de Banne van Diemen ons vertoont hebben, dat alle de Landen rontom de Stadt Amsterdam gelegen, als ook verscheyden Dorpen en Quartieren in Amstelland, Rynland en Sticht van Utrecht, op den Amstel uytwaterende, haar van tyt tot tyt hoe langer hoe meerder bepolderen, en dat ook, door het droogmaken van verscheyde Meeren de boesems heel kleyn geworden waren, waardoor de binnenwateren sulcx syn verhogende, dat by natte Somers, als wanneer ieder Polder sich selfs door syne molens ontlast, der Supplianten Landen niet langer bequamelyk sullen konnen gebruykt worden, ten ware daar inne werde versien, tot welcken eynde, sy Supplianten, by eenparigh goetvinden van buuren en ingelanden, te rade geworden waren, hunne Landen meede te besluyten in seekere Kade ofte bepolderinge, beginnende van den hoogen dyk by den Diem tot aan het diemerbruggetje toe; en voorts van 't selve bruggetje af tot aan de ringsloot van de Diemermeer, en by dezelve langs tot aen de Kerksloot, alwaer de Kade, aen weerzyden van de Kerksloot innewaards zoude werden geleyd, tot aan 't Dorp, en dan voorts weer, by de ringsloot langs, tot aen de Waersluyden haer rietland toe, en soo voorts by 't rietland neer tot aen de Laan toe, en dat men dit

Bylaagen L. F.

dit werck soude voorsien met een goede bequame agtkante Watermolen, en goede tochten en Wetering, uyt het gemeen of molenkosten, soude opmaken en onderhouden, voorts, dat voor de gene die door dit werck belet zyn een gemeene uytvaert te hebben ofte benomen soude werden, geleyd souden werden twee Overtoomkens, het eene tot geryf van Bovenkerk, en het andere voor Buytenkerk, alles volgens 't accoort daer over tussen de Supplianten gemaekt en opgereght in dato den 5 febr. 1641. en alsoo om 't gene voorschreven is te bequamer en met goede directie te leggen, en voor het toekomende in goede order te onderhouden, van nooden was ons Octroy van consent; zoo keerden daerom de Supplianten hen tot ons, ootmoedelyck versoekende, dat wy, 't ghene voorschreven is goedertierlyken ingesien; en inzonderheyd gelet op den hoogen noot, die de Supplianten tot de voorschreeven bepolderingh is dringende, het ons gelieven mochte hun Supplianten te verleenen behoorlyke Brieven van Octroy in de beste forme, omme de voornoemde bepoldering, in manieren als vooren, te mogen doen, en daer toe te gebruycken sodanighe gronden en Landen als sy zouden achten van doen te hebben, mids doende de geinteresseerden behoorlycke Vergoedinge en contentement, tot taxatie van de gereghte van Diemen; en dat sy Supplianten, by meerderheyd van Stemmen, uyt de gemeene ingelanden soude mogen kiesen eenige Poldermeesters ofte Molemeesters, die macht souden hebben niet alleen om 't gheene voorschreven is; en vorder by de ingelanden geacht soude wesen van noden te syn, in 't werck te leggen en uyttevoeren, maar ook omme Keuren en Ordonnantien te maaken, Kaden, Wegen en Wateringen, molentochten, heynslooten en gevolgh van dien te beschouwen, ommeslagen tot betaa-

taalinge van gemeene wercken te doen en invorderen, en alles ordonneeren en executeren by parate executie op dykregt en dubbelt gewin, niettegenstaande oppositie ofte appellatie, en sonder prejuditie van dien: Bylagen L. F.

Soo is t, dat wy de voorsz. saecke en 't versoeck overgemerkt hebbende, en genegen wesende ter bede van de Supplianten, uyt onse reghte weetenschap, souvereine macht en authoriteyt, geconsenteert, geaccordeert en geoctroyeert hebben, consenteeren, accordeeren en octroyeeren deselven by deesen, dat sy de Landen in de Banne van Diemen gelegen sullen mogen omringen en besluyten in een Kade ofte bepolderinge, beginnende van den hoogen dyk, by den Diem langs, tot aen het Diemerbruggetje toe, en van het selfde bruggetje tot aen de ringsloot van de Diemermeer, en by dezelve langs, tot aen de Kerksloot, leggende gemelde Kade aldaer ter wederzyde van de Kercksloot innewaards; tot aen t dorp, en dat voorts, weer de ringsloot langs tot aen de Waersluyden haer rietlant, en soo voorts by het rietlant neder tot aan de Laan toe; en dat de Supplianten het selfde werck sullen mogen versien met een goede bequame agtkante watermolen, mitsgaders goede tochten en wateringen sullen mogen doen opmaecken en onderhouden, uyt gemeene molenskosten, en voorts ten dienste en geryf van den ghene die door 't selfde werck sullen werden belet een gemene uytvaert te hebben, ofte die deselve uytvaert sal werden benomen, maecken twee Overtoomkens, het eene tot geryf van Bovenkerk en het andere voor Buytenkerk; authoriseeren de gemelde Supplianten, omme daer toe te mogen gebruycken alle sodanige gronden en Landen als sy achten sullen van doen te hebben, mits doende de Geinteresseerden behoorlycke vergoeding en contentement, tot taxatie van de Gereghte van Die-

BYLAAGEN L. F.

Diemen voornoemt: mitsgaders, omme by meerderheyd van stemmen, uit de gemeene ingelanden, te mogen kiesen eenige Polder- of Molenmeesters, die volkomen macht sullen hebben niet alleen om de voorgenoemde bepolderinghe invoegen voorschreeven is en 't ghene dienaengaende verder by de ingelanden noodig sal werden geoordeelt in 't werck te leggen en uyt te voeren, maer oock omme Keuren en Ordonnantien daer over te maecken, Kaden, Wegen, Wateringen, Molentogten en Heynslooten, en gevolg van dien te beschouwen, omslagen tot betaalinge van gemeene wercken te doen en invorderen, en alles te ordonneeren en executeren, by parate executie, op dykreght en dubbelt gewin, niettegenstaande oppositie ofte appellatie en sonder prejuditie van dien. En ten eynde de Supplianten dese onse accorde, octroije en consente moogen genieten als na behooren, lasten wy allen en een ygelycken desen aengaende dat zy den Supplianten den inhoud van desen doen, laaten en gedogen, rustelyck, vredelyck ende volkomenlyk genieten en gebruycken, cesseerende alle belet, hinder en weersseggen ter contrarie.

Gegeven in den Haege onder ons groot segel alhier aengehangen op den 15 July in 't Jaer ons Heeren, eenigen heylant en Salighmaker duysent ses hondert een en veertigh.

(getekend)

J. DE WASSENAER V[t].

(Op de plicque stondt)

Ter Ordonnantie van de Staten

(getekend)

HERBERT V. BEAUMONT. 1641.

L[r]. G.

Lr. G.

Bylaagen Lr. G.

Octroi, *tot het vereenigen der Regtbanken van* Slooten, Slooterdyk, Osdorp *en de* Vrye Geer, *en op de verkiezinge van Schepenen aldaar*, gedagtekend den elfden December des jaars 1654.

De Staten van Hollant en Westvrieslant doen te weten: Alsoo ons vertoont is, by Schout en Schepenen van Sloten, Sloterdyk, Ostdorp en de Vrye Geer, hoe dat sy Suppliantén onder den anderen over een gecomen waeren, en vervolgens gesamentlyk geresolveert hadden, de respective regtbancken van Sloten, Sloterdyk, de Vrye Geer en Ostdorp te vereenigen, en daer van te maken een regtbanck, welcke regtbank bedient soude werden by seven Schepenen, waer van jaerlycx vyf soude afgaen, en twe aen blyven, en dat de electie soo van de vyf nieuwe Schepenen als de twe aenblyvende jaerlyx soude geschieden by den ambachtsheer, behoudelyk dat de twee aenblyvende geëligeert souden moeten werden uyt de vyf Schepenen, die in het uytgaende jaer gedient souden hebben, ende consequentelyk, dat de oude aenblyvende niet langer soude mogen dienen als twe jaeren in 't geheel, en achter den anderen, sonder dat oock, ofte in de nieuwe electie, ofte int aenblyven van twee oude, reguard en aenschouw genomen souden werden, of deselve syn van Sloten, Sloterdyk, of door of van de Vrye Geer; Wyders dat het selve Collegie, alle veertien dagen precys, regtdagh soude houden, ende sitten, van Mey tot St: Pieter, tot Sloten op de Vrye Geer, van St: Pieter tot alderheylihen, tot Sloterdyk, van alderheyligen tot den 1 February, tot Ostdorp, en van den 1 February tot primo Mey aen den Overtoom, ende

BYLAAGEN L^r. G.

dit alles met goetvinden en bewilliginge van de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam, als ambachtsheeren van de voorsz. dorpen, Sloten, Slotedyk, de Vrye Geer, en Ostdorp; dat vorders sy Supplianten, tot het neemen van de voorsz. resolutie gemoveert waren geworden, niet alleen om dat de justitie voor de opgesetenen in de voorsz. dorpen, volgens de ordre voorsz. geadministreert soude cunnen werden, met gelycke commoditeit en egter minder omslagh en kosten, maer oock om dat te deele absoluyt nootsakelyk was, aengesien een van de voorsz. dorpen, door het afspoelen van de haerlemmer meer, soodanig was vermindert, dat boven 5 a 6 huysen niet resteerden, invougen dat, by continuatie van een particuliere Regtbank aldaer, de Schepenen geen regt souden cunnen doen, dan over die van haer eygen familie, behalven dat, sonder de voorsz. geresolveerde combinatie, geen suffisant getal van bequaame persoonen tot de bedieninge van de Justitie uytgevonden soude cunnen werden, int stuck van de Religie soodanigh gequalificeert, als by de bewuste onse resolutie dienthalve onlangh was gestatueert; dat alsoo sy Supplianten wel wisten, dat het voorsz. nodigh en oorbaer werk van geen volcomen effect en cragt soude syn, sonder onse approbatie en bevestinge, soo keerden derhalve sy Supplianten haer onderdaniglyk tot ons, versoekende, dat het ons beliefde het voorsz. haer Supplianten geresolveerde over de voorsz. Vereeninge van de respective Regtbancken en de successive sessien van deselve, als in maniere hier vooren geëxtendeert, te ratificeeren en confirmeeren, ende ten dien eynde hun Supplianten goetgunstelyk te verleenen onse brieven van Octroi, *in Communi et optima forma.*

Soo ist, dat wy de saeken en 't versoek voorsz. overgemerkt hebbende, ende genegen wesende

ter bede van de Supplianten, uyt onse regte wetenschap en Souveraine magt en authoriteyt, het geresolveerde over de vereeninge van deselve respective Regtbancken, mitsgaders de electie van Schepenen, en de successive lessen van deselve, naer de forme en inhoude, voorsen gespecificeert, hebben goet gevonden, geapprobeert en geratificeert, vinden goet, approberen en ratificeeren by desen, lastende allen en een yegelyk hen daer naer te reguleren. Bylagen L^r. H.

Gedaen in den Hage, onder onsen grooten Segel hier aen gehangen, op den 11 December, in 't jaer onses Heeren ende Salighmakers 1654.

(Was geteekend) J. Cats V^t.

(Op de plicque stondt)

Ter Ordonnantie van Staten

(en daar onder)

Herb^t. van Beaumont.

L^r. H.

Brief van Hertoge Albrecht van Beyeren *van den* elfden May des jaars 1396, *vervattende onder anderen een* Grave Willem den III. *van den* drie en twintigsten November des jaars 1309: *by welke beide Brieven, de bezwooren Kerf en Stigtsch Kadelstaart schot-vaar onder Holland verklaard wordt.* L^r. H.

Aelbrecht by Godts genade Palensgrave op ten Rhyn, hertoge zu beyeren grave van henegou, van hollant, van zeelant, ende heer van Vrieslant doen kont allen luyden, dat wy gesien hebben goede hantvesten ende brieve toebehoorende onsen luyden ende ondersaten, wonende in onsen vryen Ambochte te Cudelstaart, wel besegelt mit Segel ter zaliger ge-

Byläagen L. H.

dachten, heer Willem, by tyden, Grave ende heer der Landen voorgenoemt, ons oude Vaders, spreeckende van woorde te woorde, als hier na beschreeven staet,

Willem, Grave van Henegou, van Hollant, van Seelant, ende Heer van Vrieslant, gebieden alle den geenen die woonachtich syn, in onse vry Ambacht van Cudelstaert, ende geerst zyn binnen der swoorenkerve, dat all dat erve daer leggende t uytlandt den oplande volgen sall dan dit voorgenoemt lant; willen wy dat ons gelde schodt, gelyck dattet deede by t's Conings Willems tyden, ende t's Grave floiris Rade, hier by willen wy dat niemant en vare buyten den voorf. Ambacht mitter wone, Ende waer yemant diere buyten vare mitter wone, soo souden wy al zyn erven aenvaen, dat hy daer binnen hadden leggen t' onsen vryen eygen. Gegeven in 't Jare ons heeren duysent drie hondert ende negen op St. Clementen dach, in die hage.

Op welcke brieven voorf. onse luyden van Cudelstaert ons getoont hebben dat alrehande luyden, wonende buyten den Ambocht voorf. ende gelandt ende geerft zyn binnen der Swoorenkerve, ende oock erve leggende hebben in den vuytlande mit hunluyder schodt, beedepenn. ende andere onraet niet gelden en willen na inhouden der brieve voorf., daer zy grootelicke by beswaert ende vercort worden, waerom wy volgende onse voorn. brieuen ende goede wille, gebieden ende willen dat alle lant, gelegen binnen der Swooren kerve, het sy inder Oplande, off in de uytlande gelden sall, soo beedepenn. ende alle ander onraet die opte riemtael comen mach, in alre manieren als t voortyts by Coning Willems ende Grave Floris onse voorvaders tyden dier Godt genadich moet zyn te gelden plach. Ende ontbieden ende bevelen allen den genen die gelandt ende geerft

zyn

zyn in den geswooren kerve voorf., dat zy mitten buyeren van Cudelstaert gelden ende betalen schodt beedepenn. ende ander onraet als voorf. is Ende waer daer yemant onwillich in, soo ontbieden wy onsen Bailliu van Rhynlant, die nu ter tyt is of namaels wesen zall, dat hy onse gelt opten onwilligen uytlegge, ende dat weder inne na recht ende costume van onsen Lande, ende des niet te laten. In oirconde dese brieve besegelt mit onse segele, gegeven in den hage elff dagen in may int jaer ons heeren M. CCC ses ende tnegentich. Lager stondt, Gecollationeert Jegens den origineelen brieff, hebbende eenen uythangenden zegel in groenen wassche, is dese Copie daermede van woorde [te woorde] bevonden te accorderen. Opten XIX february XV.^c XCVI. By my Ende is onderteykent De Rechtere 1596.

Getrokken uit een oud Boek, getiteld Privilegie- ende Resolutie-boeck van Cudelstaert ende den Beswooren kerff, *berustende onder de Archiven van* Kudelstaart.

L. I.

Resolutie *der Heeren Staaten van Holland en Westfriesland van* den zevenden May des jaars 1678, *tot herstellinge en behoeringe der Zeedyken bewesten en beoosten Muiden.*

De Heer Pensionaris Ten Hove heeft ter Vergaderinghe gherapporteert, dat de Heeren haer Edele Groot Mo. Gecommitteerden, hebbende in ghevolghe ende tot voldoeninghe van der selver Resolutie Commissoriael van date den seventhienden July festhien-hondert ses en tseventich gebesoigneert, om de Zee-Dycken ghelegen tusschen Amsterdam ende Muyden,

BYLAGEN LL. I.

ende tusschen Muyden ende Naerden respective, te keuren ende te doen opmaecken tot soodanigen hooghte, breette ende met soodanige glooijinge ende verdere wercken van Aerde, Hout ofte andere, als waer door deselve, naer ingenomen bericht van Luyden hun des verstaende, souden oordeelen de voorschreve Zee-Dycken bestant te sullen zyn, om de Landen, menschelyker-wyse gesproocken, tegens alle gevreesde inundatien te konnen beschermen; hadden bevonden, dat de voorschreve Zee-Dycken door de sware stormen, ende de hooge ende machtige Watervloeden in de maendt van November van den Jare sestien hondert vyf en tseventich op verscheyde plaetsen soo beoosten als bewesten de Stadt van Muyden, met seer groote ende diepe open walen, aen de oostzyde ten getale van elf, ende aen de westzyde ten getale van vier, waren doorgeslagen ende ingeloopen geweest, behalven verscheyde schel-gaten ende andere groote schaden aen de voorschreve respective Zee-Dycken ten selvigen tyde geschiedt; Dat oock wel de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerdens, in ghevolghe ende tot voldoeninge van derselver respective Resolutien Commissoriael van datis den derthienden November ende festen December festhienhondert vyf en tseventich, de voorschreve ingeloopen open Walen ende Schelgaten hadden gedaen stoppen, ende de verdere schaden aen de voorschreve Zeedycken gevallen, soo verre repareren, dat deselve weder eenichsints in state waren gebracht, om met eenige verseeckeringhe het Water te konnen resissteren, ende de Landen voor overvloeyinge bevryden, maer dat echter de voorschreve Zee-Dycken als doen in dien stant niet en waeren gebracht, dat haer Edele Groot-Mog. op derzelver constitutie, menschelyker-wyse gesproocken, gerust konden zyn; dat over sulcks de Heeren haer Edele Groot-

Groot-Mog. Gecommitteerden, met veele ende verscheyden Persoonen, haer het stuck van Dyckagie verstaende, hebbende geconfereert, ende derselver consideratien ende advisen gehoort; geoordeelt hadden, dat haere Edele Groot Mo. de gedesidereerde gerustheydt niet en konden hebben, al was het dat de voorsz. Zee-Dycken weder volkomen wierden hersteldt in soodanigen staet, als deselve voor date van de voorschreve inbraecken ende ongemacken waren gheweest, maer dat de voorschreve Zee-dycken nootsaeckelyck verhoogt, verbreedt, verscheyde Paelwercken vernieuwt, op eenige plaetsen, daer noyt Paelwercken waren geweest, nieuwe Paelwercken gemaeckt, ende doorgaens met goede ende suffisante buyten- ende binnen-gloyingen voorsien ende door het plempen van Sant, in de voor desen doorgebroocken Walen, ende voornamentlyck in het Nieuwe Diep, versterckt ende ondersteunt souden moeten worden; Dat vervolgens de Heeren haer Edele Groot Mog. Gecommitteerden, op alle het selvige naeder ende particulierder het bericht ende advis van de Persoonen haer het stuck van Dyckagie verstaende, ingenomen ende overwoogen hebbende, hadden gekeurt ende geordonneert, als volght. BYLAAGEN L'. L.

Dat de hooghte van de voorschreve Zee-Dyck van Amsterdam af, tot de Sluys in de Stadt van Muyden toe, esgalyck soude moeten werden gebracht tot de hooghte van twee voet onder de boven-kant van de Decksteen, leggende aen de oostzyde van de Sluys tot Muyden nae de Y-kant aen de straet, ende de breette van den selven Dyck, voor soo veel den Aerden Dyck aengaet, van achtien voet op de kruyn, ende den Palen-dyck van vier en twintich voet, ende noch ses voet Riet daer en boven, zynde te samen den Palen-dyck dertich voet op de kruyn; dat de Buyten-gloyinge van den Aerden-dyck

BYLAAGEN L^r. L.

soude moeten zyn van vier voet op den voet, ende de Binnen-gloyinge van twee voet op den voet, ende de binnengloyinge van den Palendyck van drie voet op den voet, voorts achter den voorschreven Dyck een barmte van vier en twintich voet, ende achter de barmte een bequame sloot, langs dewelcke men in het toekomende alles wat tot reparatie noodich kan zyn, aen den selven Dyck soude konnen brengen.

Dat de hooghte van den Zee-Dyck beoosten de Stadt van Muyden van de sluys van Muyden af tot Naerden toe, soude moeten ghebracht werden tot een voet boven de bovenkant van de voorschreve Deck-steen van de Sluys tot Muyden, de breette als bewesten, namentlyck den Aerdendyck tot achtien voeten op den kruyn, ende de Palendyck tot vier en twintich voeten ende noch ses voet Riet, zynde te samen den Palendyck dertich voeten op de kruyn; de buytengloyinge van den Aerden-dyck van drie voet op den voet, ende de binnengloyinge van twee voet op den voet, ende de binnen-gloyinge van den Palendyck als aen de westzyde, van drie voet op den voet, ende voorts mede als aen de westzyde een barmte van vier en twintich voet ende daer achter mede een Sloot, bequaem om alle noodige saecken aen den Dyck te konnen brengen.

Ende voorts verscheyde wercken van Sant ende plempinge, nieuwe Paelwercken ende nieuwe Rietvoet, mitsgaders verswaringe van de oude Paelwercken ende Rietvoet, Krabbenhoofden, ende andere wercken, die ten hooghsten nootsaeckelyck gheoordeelt zyn; Dat ook deselve Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden alle de voorschreve wercken hebbende doen opmaecken, vermeynden, daar door de voorschreve Dycken in soodanigen staet te hebben gebracht, dat naer het oordeel van de Persoonen haer des verstaende, geen beter noch andere voorsorge konde gedragen werden,

den, om de voorschreve Zee-Dycken in sooda- Bylagen L. L.
nigen stant te stellen, dat haer Edele Groot-
Mog. op der selver Constitutie, Menschelyc-
ker-wyse gesproocken, gerust mochten zyn,
uytgesondert dat in de maent van October laetst-
leden, wederom een seer hevigen ende swaren
storm ontstaen, ende daerdoor de Buyten-glo-
ying van den Aerden-Dyck, als doen noch niet
genoeg zynde besturven, aen de Westzyde van
de Stadt Muyden, ter lengte van tweehondert,
ende aen de Oostzyde ter lenghte van vierhon-
dert Roeden t'eenemael wechgenomen, ende
aen den Dyck selfs oock al eenige schade ge-
schiedt zynde, de Heeren haer Edele Groot-
Mog. Gecommitteerden de voorschreve nieu-
we opgekome schade, wel ten besten met be-
schoeyinge ende andersints hebben gedaen re-
pareren, edoch soo suffisant niet, dat men op
den toestant van de voorschreve Zee-Dycken,
ter plaetse, alwaer de voorschreve laetste scha-
den zyn geschiet soodanige gerustheydt soude
konnen hebben als wel van te vooren; Dat de
voorschreve Heeren haer Edele Groot-Mog.
Gecommitteerden een begrootinghe van de kos-
ten aen de voorschreve Zee-Dycken, van den
beginne af tot nu toe aengeleydt zynde, heb-
bende opgemaekt, hadden bevonden, dat de
selve aen de westzyde van Muyden, voor soo
veel de Dyckagie van Amsterveen belanght,
komen te beloopen twee duysent vyf hondert
veertigh guldens seventien stuyvers twee pen-
ningen, ende voor soo veel den Diemer-Zee-
Dyck, onder de Waerschappyen gelegen is twee
hondert drie en dertich duysent en twee gul-
dens elf stuyvers twee penningen; ende aan de
oostzyde van de Stadt Muyden, voor soo veel
het Heemraedtschap van Muyden aengaet twee
hondert acht en twintigh duysent twee hondert
ses en tnegentich guldens twaelf stuyvers
twaelf penningen; Ende voor soo veel het

Bylagen L. 1.
Heemraedtschap van Naerden aengaet, vyftiendruysent seven hondert twee en tseventich guldens seventhien stuyvers ende sulcks te samen ende in het gheheel over de respective Zee-Dycken van Amsterdam af tot Naerden toe, de somme van vier hondert negen en tseventich duysent ses hondert twaelf guldens achttien stuyvers thien penningen alles boven ende behalven de kosten die de Waerschappyen tot het stoppen van de Walen als andersints, aen de westzyde van de Stadt Muyden, in de maendt van November festhien hondert vyf en tseventich, ingheloopen, by haer selfs gedaen opmaecken, hebben moeten supporteren, als mede de kosten gedaen aen sommige Bonnen dycks, die by de Gehoefslaegdens selfs zyn opgemaeckt tot soodanigen forma als by de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden was geordonneert.

Dat verder by de selve Heeren Gecommitteerden overlydt ende overwogen zynde, eerstelyck, wie tot het rembourfement van de voorschreve kosten, vermogens de Privilegien, Handtvesten, Dyck-rechten oude Costuymen op de voorschreven Zee-Dycken gebruyckelyck, exempelen van voorgaende doorbraecken, groote schaden ende extraordinaris verswaringen, mitsgaders, volgens het prescript van haer Edele Groot-Mo. voorschreve respective Resolutien van datis den derthienden November, festen December sestien hondert vyf en tseventich, ende seventienden July festien hondert ses en tseventich, souden ghehouden zyn, ende ten dien eynde oock specialyck hebbende gheëxamineert ende reflexie genomen op de Requeste ende de verdere informatien by ofte van wegen de gemeene Geinteresseerdens in de Landen ghelegen aen de oostzyde van de Vecht, ontrent de Steden van Muyden ende Weesp, in geschrifte aen de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden ter handen gesteld; Ende ten twee-

den,

den, of eenigh ende hoedanich reglement soude konnen ende behooren gemaeckt te worden, naer het welcke, ende door wat Persoonen, de voorschreve Dycken hier naer soude konnen ende behooren beheert te worden; op het voorschreve eerste point van advise souden zyn. Bylagen Lt. I.

Dat alle de open Walen, die door het geweldt van de Stormwinden ende de kracht van de hooge ende machtige Watervloeden, in de maend November festhien hondert vyf en tseventich, in de respective Zee-Dycken, soo beoosten als bewesten Muyden, zyn ingebroocken, mitsgaders de Schel- ende andere Gaten, die soo diep ingeloopen zyn, dat het geene, 't welck, ter plaetse daer de openinge ingebroocken is, van den Dyck was blyven staen, de hoogte van een Ton boven een dagelycks water niet en konde bereycken, hebben moeten toegestopt ende opgemaeckt werden, tot een ton hoogh boven een dagelycks Water toe, tot koste ende laste van de gemeene Ingelanden, elck voor soo veel de voorschreve open Walen, Schel- ofte andere Gaten, onder desselfs respective Dyckagien ende Heemraedtschappen mochten ingheloopen ende ingebroocken zyn, ende dat vervolgens ter dier oorsaecke by de ghemeene Waerdtschappen van den Diemer-Zeeburgh in het voorschreve generale beloop van onkosten sal moeten betaeldt worden de somme van twee duysent drie hondert negenthien guldens festhien stuyvers veertien penningen, ende door die geene die aen de oostzyde van de Stadt Muyden Waelplichtigh zyn, tot den Naerder-Ban toe, de somme van derthienduysent vyfhondert vyf en dertich guldens dertien stuyvers.

Dat voorts alle de ordinaris reparatien op de voorschreve Zee-Dycken gevallen, tot voldoeninge van de Keuren ende Uytgiften die by den geenen die de beheeringe over den Zee-Dyck van Amsterveen Competeert in den Banne van Am-

BYLAAGEN L. I.

Amsterveen, ende by den Schout ende Schepenen van Diemen in den Diemer Ban, ende Schout ende Schepenen van Muyden in den Muyder Ban, ten respecte van het Aerdewerck, ende by den Bailliuw van Amstellandt, als Dyckgraef ende de Waertsluyden van den voorschreven Diemer Zeedyck, als Hooge Dyck-Heemraden op de naer-keure, naerschouwe, ende belaeckinge van het voorschreve Aerdewerck, mitsgaders by den voorschreven Dyckgraef ende Waertsluyden op het Pael- ende Yser-werck op den voorschreven Diemer-Zeedyck tot Muyden toe, ende dan noch by den Schout van Muyden, als Substituyt-Dyckgraef ende drie Schepenen van Muyden, ende voor Schepenen van Weesper-Carspel, als Hoogh-Dyck-Heemraden van den Zeedyck beoosten Muyden, op den voorschreven Zeedyck van Muyden af, tot den Banne van Naerden toe, ende by Schout, Burghemeesteren ende Schepenen van Naerden op den voorschreven Zeedyck van Naerden af tot Muyder Ban toe, mogte zyn uytgegeven ofte gekeurt, mitsgaders soodanige reparatien als de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden, boven ende behalven de voorschreve respective Keureu, Uytgiften, Naerkeuren, Schouwen, Naer-Schouwen ende Belaeckingen, als ordinaris reparatien op de voorschreve respective Zeedycken hebben geordonneert, ende gedaen opmaecken, sullen moeten gedraghen ende betaelt worden by de respective Dyckplichtige alleen, die in de voorschreve respective Zeedycken zyn gehoefslaeght ofte verstoelt, voor soo veel elck zyn Hoefslaegh ofte Bon Dycks heeft gekoft, om naer de voorschreve Uytgiften, Keuren, Naerkeuren, Schouwen, Naerschouwen, Belaeckinghen, ende ordre van de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden opghemaeckt te worden alles volgens de Lysten by de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteer-

teerden daervan, voor soo veel yeder Dyckagie aengaet, perfect ende specifiquelyck geformeert. Bylagen L^r. I.

Dat de verdere verhoogingę verswaringe ende verbeteringe van de voorschreve respective Zee-Dycken, door Aerde- Hout- ende andere wercken, die tot voldoeninge van haer Edele Groot-Mo. Resolutie Commissoriael van date den seventhienden July sesthienhondert vyf en tseventich, door de Heeren der selver Gecommitteerden, naer ingenomen omstandigh bericht van Luyden hun des verstaende, aen ende op de voorschreve Dycken zyn geordonneert, ten respecte van hare importantie, niet sullen moeten aengesien werden als een gewoonlycke reparatie, maer als een extraordinaris verswaringe ende verbeteringe, die niet wel met den naem van reparatie ofte onderhoudt soude konnen benaemt worden, ende tot welcke de respective Gestoeldens ofte Gehoefflaegdens in de voorschreve Zee-Dycken, uit de respective Privilegien, Handtvesten, Dykrechten, oude Costuymen, op de voorschreve Dyckrechten gebruyckelyk, ende voorgaende Exempelen niet wel precieselyk soude konnen werden gheobligeert, maer dat deselve verswaringe ende verbeteringhe generalyck sal moeten gereputeert worden van deselve nature te zyn als het maecken van de Dycken, soo wanneer deselve door ingeloopen Walen ingeslagen zyn ofte als nieuwe inlagen ende nieuwe Paelwercken, dewelcke tot laste van die geene die onder de voorsz. respective Dyckagien gehooren, elcks in den synen respectivelyk van allen ouden tyden af als gemeene wercken in het gheheel ofte ten deele zyn ghemaeckt, soo wanneer ende soodanigh als men sulcks in billyckheydt heeft bevonden te behooren, ende wel particulierlyck van die soorten van gemeene wercken, welkers Lasten tusschen de respective Gestoeldens of Ge-

Byla-gen L. I.

Gehoefslaeghdens in de voorschreve Zeedycken aen de eene ende de gemeene Ingelanden elcks onder syn Heemraetschap respective, aen de andere zyde; met een redelycke proportie zyn ghedeelt, ende vervolgens dat in alle de onkosten van de verswaringe, verhoogingé ende verbeteringe; die door de Heeren haer Edele Groot-Mog: Gecommitteerden als vooren op de voorschreve Dycken, buyten ende boven de voldoeninge van de ordinaris Keuren, Uytgiften, Naerkeuren; Schouwen, Naerschouwen, Beslaeckinge ende de ordres van de Heeren haer Edele Groot-Mog: Gecommitteerden hier vooren gemelt, bewesten Muyden in de Dyckagie van Amsterveen zyn gheordonneert ende gedaen opmaecken; de gemeene Ingelanden onder de voorschreve Dyckagie gehoorende, sullen hebben te contribueeren twee duysent twee hondert tnegentich guldens twaelf stuyvers twee penningen, ende dat de resterende twee hondert vyftigh guldens vyf stuyvers sullen moeten betaeldt werden by die geene die in de voorsz. Banne van Amsterveen gehoefslaeght ofte gestoelt zyn, maeckende alsoo dese repartitie de geheele hier vooren geseyde Somme, die aen den Amstelveenschen Ban te koste geleyt is, namentlyck 2540 guld. 17 stuyv. 2 penn.

Dat in deselve soorte van extraordinaire onkosten, voor soo veel den Dyck gelegen onder de Waertschappyen belanght, de selve Waertschappyen sullen hebben te contribueeren een hondert seven en tsestigh duysent negen hondert dertigh guldens negenthien stuyvers vier penningen; boven de twee duisent drie hondert negenthien guldens sesthien stuyvers veertien penningen, die deselve ter saecke van het stoppen der Walen ende Schelgaten, als hier voren zyn gehouden te betalen, ende sulcks te samen hondert tseventigh duysent twee hondert vyftigh guldens sesthien stuyvers twee penningen, ende dat

dat de resterende twee en tsestig duysent seven hondert een en vyftigh guldens vysthien stuyvers, soo ter saecke van de ordinaris repartitie als van de portie op de welcke de Gehoefslaeghdens ofte Gestoeldens in de extraordinaris verswaringe by de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden zyn ghestelt, by de Gehoefslaegdens ofte Gestoeldens onder de voorschreve Waerdschappye sullen moeten werden betaeldt, maeckende alsoo deselve repartitie de geheele hier vooren geseyde somme, die aen den Dyck onder de voorschreve Waertschappye gelegen te koste gheleydt is, namentlyck twee hondert drie en dertich duysent en twee guldens elf stuyvers twee penningen, en dat de voorschreve Waertschappye in de somme die deselve als vooren sullen moeten opbrengen, sullen Contribueren naer soodanighen proportie als deselve onder den anderen in alle gemeene wercken zyn contribuerende.

Bylaag. L.

Des dat aen die geene die haer Bonnen Dyck selfs tot soodanigen hoogte, breette, verswaringe van gloyinge ende andere wercken hebben gebracht als by de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden over den geheelen Dyck was geordonneert, ende over sulks selfs de voorschreve extraordinaris verswaringe ende verbeteringhe hebben bekostight de negen thiende deelen van deselve verbeteringe ende verswaringe, voor soo veel die extraordinaris ghewees is, door de voorschreve Waerschappyen sullen moeten werden gerestitueert ende gerembourseert.

Dat in de selve soorte van extraordinaris onkosten beoosten Muyden, onder het Heemraedtschap van Muyden, de gemeene Ingelanden onder deselve Dyckagie gehoorende, sullen hebben te contribueren hondert negentien duysent drie hondert seven en veertich guldens negentien stuyvers veerthien penningen, boven de

BYLAAGEN LI. L.

de derthien duysent vyf hondert vyf en dertich guldens, derthien stuyvers die de selve ter saecke van het stoppen der Walen ende Schelgaten als vooren syn gehouden te betalen, ende sulks te samen hondert twee en dertich duysent acht hondert drie en tachtich guldens twaelf stuyvers veertien penningen, en dat de resteerende vyf en tnegentich duysent vier hondert twaelf guldens negenthien stuyvers veertien penningen, soo ter saecke van de ordinaris reparatie als van de portie op de welcke de Gehoefslaegdens, ofte Gestoeldens in de extraordinaris verswaringe door de Heeren haer Ed. Groot-Mog. Gecommitteerden zyn gestelt, by de Gehoefslaeghdens ofte Gestoeldens in de Zee-Dyck onder het voorschreve Heemraedtschap gehoorende, sullen moeten werden betaeldt, maeckende alsoo dese repartitie de geheele hier vooren geseyde somme, die aen den Dyck onder het selvige Heemraedtschap gelegen te kost is geleydt namentlyck twee hondert acht en twintich duysent twee hondert ses en tnegentich guldens twaelf stuyvers twaelf penningen.

Dat eyntelyk in deselve soorte van extraordinaris onkosten gevallen aen den Zee-Dyck in het Heemraedtschap van Naerden, de ghemene Inghelanden onder de selvige Dyckagie gehoorende sullen hebben te contribueren veerthien duysent een hondert vyf en tnegentich guldens twaelf stuyvers, ende dat de resterende vyfthien hondert seven en tseventich guldens vyf stuyvers thien penningen, sullen moeten betaeldt werden by die geene die onder het voorschreve Heemraedtschap in de Zee-Dycken gehoefslaegt ofte gestoelt zyn, maeckende alsoo dese repartitie de geheele hier vooren ghesyde somme van vyfthien duysent seven hondert twee en tseventich guldens seventien stuyvers thien penningen, ende bedragende alle de selve sommen gesamentlyck vier hondert negen en tseventich duy-

duysent ses hondert twaelf guldens achtien stuyvers thien penningen, ende sulcks soo veel als de Heeren haer Ed. Groot-Mog. Gecommitteerden bevinden, dat in het geheel alle de onkosten tot voldoeninge van de voorschreve Resolutie Commissoriael van den seventienden July festhien-hondert vyf en tseventich, aen de voorschreve Zee-Dycken, door de Heeren haer Ed. Groot-Mog. Gecommitteerden aengeleydt, komen te monteren. Bylaagen L. I.

Dat de betalinghe van de voorschreve onkosten, by allen den geenen hier vooren ghemeldt, precieselyck sal moeten werden ghedaen voor den eersten Juny festhien-hondert acht en tseventich toekomende, ofte dat by faute van dien het selve by de respective Dyckgraven ende Heemraden elcks in den synen, gelyck alle andere Dycklasten, op de gebreeckige sal gheinnet ende ge-executeert worden by Dyck-recht.

Dat voorts ter plaetse alwaer soo beoosten als bewesten de Stadt Muyden in de maendt van October 1677, de vier hondert ende twee hondert Roeden respective van de Buytengloyinge van de voorschreve Zee-Dycken zyn wechgeslagen gheweest, ende waerop by de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden, by provisie, naer tydts gelegentheydt eenige voorsorge is ghedaen, de selve wechgeslagen gloyinge weder sal moeten werden gerepareert, ende opgemaeckt, tot soodanighen forma ende swaerte, als het resterende van de Dyck is geordonneert, ende dat daer toe goede ende vaste specie van kley uyt de Riviere de Vecht, door het middel van een Modder-Meulen, tot Amsterdam zynde, sal konnen bekomen, ende daertoe gebruyckt worden, ofte andersints, dat door die geene die de beheeringe Competeert, soodanighe andere middelen tot verseeckeringhe van den selven Dyck ter plaetse daer die niet volkomen opgemaeckt is, ter handt sullen

Bylaagen L. I.

ghenomen moeten worden als deselve beter, onkostelycker, ende met eenen verseeckerder mochten oordeelen te zyn, ende dat een derde van de onkosten, die tot het opmaecken van de voorschreve afgeslagene gloyinge ende herstellinghe van denselven Dyck, ofte andersints ghedaen sullen moeten worden, by die geene sullen moeten werden gedragen, die ter selver plactse gestoelt ofte ghehoefslaegt zyn, ende de twee derde parten by de ghemeene Waerschappye aen de westzyde, ende by de ghemeene Ingelanden aen de oostzyde, onder het District alwaer de voorschreve Dycken ter saecke als vooren gerepareert moeten worden; ende dat deselve sullen moeten voldaen ende betaeldt worden op soodanige termynen als den Dyckgraef ende Heemraden tot welkers besorginge het opmaecken van deselve Dycken respectivelyk sal staen, naer gelegentheydt van tyden ende saecken sullen oordeelen best ende dienstigh te zyn.

Dat de voorschreve Zee-Dyck in de voorschreven staet zynde gebracht, het onderhouden, repareren ende opmaecken van deselve voor het toekomende sal moeten ghedraghen ende bekostight werden by de respective Gestoeldens of Gehoefslaeghdens in den voorschreven Zee-Dyck, elck voor so veel syne portie Dycks aengaet, soo dat de voorschreve Dycken by de Gehoefslaeghdens ofte Gestoeldens sullen moeten onderhouden worden, tot soodanige Uitgiften ende keuren als de respective Dyckgraven ende Heemraden elck in syn District daer op sullen geleydt, gekeurt ende uytgegeven hebben, sonder dat het Gemeene Landt, volgens de Uytspraecke van Heer Hugo van Lanoy van date den een en twintichsten Maert veerthien hondert ses en dertigh, ende opgevolghde confirmatie van Hertogh Philips van Bourgondien, als Grave van Hollandt, van den twee en twintichsten der selver maendt

Maert,

Maert, in het reguard van de westzyde, ende het Octroy van Koningh Philips van Spaigne, als Grave van Hollandt, van den twaelfden Augusti vyftienhondert seven en tseventich, ten respecte van de oostzyde, als noch eenigen Dyck, anders als by consent van den Dyckgraef ende Hooge Heemraden, ofte andersints by spade-steeckinge opkomen sal mogen, maer oock dies aengaende alle voorgaende Privilegien, Hantvesten, Costumen ende Dyckrechten blyven in haer geheel.

Bylaagen Lr. I.

Dat verders de executie van alle het gundt voorschreven is, aen de westzyde van de Stadt Muyden, voor soo veel den Banne van Amsterveen aengaet, aen die geene die de beheeringe over den Dyck in denselven Ban gelegen competeert, ende voorts voor soo veel den verderen Dyck bewesten Muyden belanght aen den Bailliuw van Amstellandt, als Dyckgraef, ende de Waertsluyden, als Hooge Dyck-Heemraden, ende beoosten Muyden aen het provisioneel Collegie van Dyckgraef ende Hooge Heemraden hier naer vermelt, sal aenbevolen, ende deselve vervolgens gelast worden, dat syluyden elck in den synen sullen hebben te besorghen, dat het geene als noch aen het Rietwerck voltrocken moet worden, naer ende volgens de Conditien van de besteedinghen, door de Heeren haer Edele Groot Mog. Gecommitteerden hier bevoorens gedaen, opgelevert werden; Dat syluyden oock den Dyck, daer de selve, in de maendt van October laetstleden, op nieuws beschadight, ende niet weder volkomen opgemaeckt is, ten alderspoedichsten sullen doen herstellen, ende de kosten soodanigh omslaen ende innen, als hier vooren reets ter neder gesteldt is; Dat syluyden oock met alle exactitude ende vigilantie sullen invorderen ende executeren de penningen die yeder een volgens het geene by desen vast ghe-

BYLAAGEN L

steldt ende gearresteert is, sal moeten opbrengen ende betalen, ende dat deselvige Dyckgraven ende Heemraden respective uyt de selve penningen weder aen het Gemeene Lant sullen restitueren het geene by het selve tot het opmaecken van de voorschreve Dycken gedebourseert is, beloopende te samen de somme van vier hondert negenthien duysent vyf hondert negen en dertigh guldens ses penningen, volgens de Memorie aen het eynde deses geinsereert.

Dat verder deselve respective Dyckgraven ende Heemraden prompte ende precise betalinge sullen doen aen die geene die ter saecke van hare vergrave Landen noch onbetaeldt zyn, als oock aen de aennemers van het Rietwerck, als den tyd sal ge-expireert zyn, op de welcke deselve, volgens de besteedingen, sullen moeten werden voldaen. Ende dat ten eynde de voornoemde Collegien van Dyckgraven ende Heemraden alle 't geen voorschreve is perfectelyk souden konnen naerkomen, aen deselve Collegien respective ter handen gesteldt sullen worden alle soodanighe Lysten ende Bescheyden, als de Heeren haer Edele Groot Mo. Gecommitteerden tot hare Instructie, om de voorschreve penningen te innen, ende andersints hebben geformeert, ende dat de Heeren haer Edele Groot Mog. Gecommitteerde Raden souden behooren ghelast te werden de voorsz. penninghen die aen het Gemeene Landt moeten gherestitueert worden, van de voorsz. Dyckgraven ende Heemraden respective te innen, ende by faute van betalinge, precise te executeren.

Dat ten tweeden ten reguarde van de beheeringe van de voorschreve Zee-Dycken, voor soo veel de westzyde aengaet, deselve als noch soude konnen gelaten worden aen soodanige beheeringe als tegenwoordich over den

sel-

felven Zeedyck ge-exerceert werdt, edoch dat tot voorkominge van veele ende verfcheyde inconvenienten, die de Heeren haer Edele Groot Mog. Gecommitteerden aen den felven Dyck geremarqueert hebben, foude behooren vaftgefteldt ende gearrefteert te worden. BYLAAGEN L'. I.

Dat eerftelyck die geene aen wie de beheeringe van de voorfchreve Zee-Dycken tusfchen Amfterdam en Muyden competeert de felve Dycken op het minfte fouden moeten houden tot foodanigen hoochte, fwaerte, breette, gloyingh ende verder met foodanige wercken voorfien, als by de Heeren haer Edele Groot Mog. Gecommitteerden daer aen geordonneert zyn, fonder daer inne iets te verminderen; ofte te laten verminderen, ende dat defelve ter contrarie alle hare Uytgiften daer naer fullen hebben te dirigeren, dat den toeftant van de voorsz. Zee-Dycken van tyt tot tyt noch meer ende meer verbetert mag worden.

Ten tweeden, dat, ten eynde den Bailliuw van Amftellandt, als Dyckgraef, ende de Waertsluyden van den Diemer-Zee-Dyck, als Hooge Dyck-Heemraden, oock door hun eygen intereft geporteert moghen worden ten besten van de felve Dyckagie, ende tot prefervatie van de Dycken van dien, by alle occafien te vigileren; Ende op dat de Ingelanden haer met des te meerder geruftheydt en betrouwen, op haer directie ende conduite mogen verlaten, voortaen niemandt tot Dyckgraef ofte Waertsman fal mogen aengefteldt worden, of dat de felve gegoedt fullen moeten wefen binnen den ring van de voorfchreve Dyckagie ten minften tot twintich mergen Lands, ofte in andere notable vafte Goederen, Heerlyckheden ende Jurisdictien daer onder gereekent, welverftaende, dat de voorfchreve vafte ofte Heerlycke Goederen fullen moeten egaleren ofte excederen de fomme van tien duyfent Ca-

 ro-

BYLAAGEN L. I.

roli guldens, ende dat vervolgens naer het overlyden van den tegenwoordigen Bailliuw van Amstellandt, een ander in dessels plaetse aengestelt werdende, deselve behoorlyck sal moeten gequalificeert zyn, ofte sich soodanich sal moeten qualificeren, voor ende aleer hy in syne bedieninge als Dyckgraef zal mogen treden, gelyk oock den tyd tot de welcke de tegenwoordige Waertsluyden zyn gecommitteert, ghe-expireert wesende, deselve haer behoorlyck sullen moeten qualificeren, ofte dat deselve in de voorsz. bedieninge niet sullen mogen gecontinueert worden.

Dat voortaen alle Waertsluyden sullen moeten ghekooren ende *ad vitam* aengestelt worden.

Doch dat beyde de voorschreve Articulen geen plaetse sullen hebben ten reguarde van den jonghsten Burgemeester van de Stadt van Amsterdam, die als jonghste Burgemeester, volgens het Privilegie van Hertogh PHILIPS van Bourgondien, als Grave van Hollandt, van den drie en twintichsten July veertienhondert veertich, als Waertsman in het voortz. Collegie compareert, dewyle de bedieninghe van de voorsz. Waerschappye aen des selfs Persoon ghecircumscribeert zynde de voorsz. Articulen daerop niet wel souden konnen geappliceert worden.

Dat Schout en Schepenen van Diemen, volghens haer recht ende oude gewoonte, mitsgaders den Schout ende Schepenen van Muyden, hare Keuren ende Uytgiften sullen blyven doen, elck in dessels respective Bannen, ten tyde ende in maniere als deselve altydts gewoon zyn geweest te doen, ende dat syluyden deselve Keuren ende Uytgifte aenstonts sullen hebben over te brengen in handen van den Bailluw van Amstellandt, als Dyckgraef, ende de Waertsluyden als Hooge Dyck-Heemraden, ende

de dat den selven Dyckgraef ende Hooge Dyck-Heemraden binnen den tydt van ses daghen daer naer haere Nae-keure over den voorschreven Zee-Dyck mede sullen doen. Bylagen L^r. I.

Dat deselve Voor- ende Naer-keuren ende Uytgiften gedaen zynde, voortaen niet yeder Gehoefflaeghde of Gestoelde particulier des selfs Bon Dycx tot voldoeninge van de voorschreve Keuren ende Uytgifte als tot noch toe gebruyckelyck is geweest, sal doen repareren ende opmaecken, maer dat den voorschreven Dyckgraef ende Hooge Heemraden het selve ten koste van de voorschreve Gehoefflaeghdens ofte Gestoeldens sullen laten doen, ende dat de kosten, by de voorschreve Dyckgraef ende Heemraden daertoe ghedaen, over de respective Gehoefflaeghdens ende Gestoeldens omgeslaghen, ende daerinne by de selve geobserveert sal worden, dat yeder van de voorschreve Gehoefflaeghdens ofte Gestoeldens komt te betalen, soo veel als desselfs Bon Dyck particulierlyck van opmaecken sal gekost hebben, sonder den een wiens Dyck minder gekost mochte hebben, met de kosten van een ander wiens Dyck meerder gekost mochte hebben, eenighsints te moghen beswaeren.

Dat den Schout ende Schepenen van Diemen in den Diemer Ban, ende Schout ende Schepenen van Muyden in den Muyder Ban, wederom op hare gewoone tyden haer gewoone Schouwen sullen doen, ende vervolgens alle de respective Handtvesten, Privilegien, oude Costumen ende Dyckregten blyven in haer geheel, sonder dat in de selve eenige veranderinge gemaeckt, maer de selven alleen, met het gunt voorsz. is sullen verbetert ende versterckt worden.

Ende wat belanght de beheeringe van de voorschreve Zee-Dycken beoosten Muyden,

 dat,

BYLAAGEN L. I.

dat, blyvende op de selve de beheeringhe, die aldaer teghenwoordich is, soo van Schout als Substuyt Dyckgraef, ende drie Schepenen van Muyden ende twee Schepenen van Weespercarspel in de Muyder Ban, als van Schout, Burgemeesteren ende Schepenen van Naerden in de Naerder Ban, by provisie, ende nae het exempel van de westzyde, tot een proef soude konnen ende behooren aenghesteldt te worden een Collegie van een Dyckgraef en seven Hooge Dyck-Heemraden *ad vitam* aengesteldt, aen de welcke de opperbeheeringe van de voorschreve Zee-Dycken van Muyden af tot Naerden toe, over de Muyder ende Naerder Ban respectivelyk soude aenbevolen werden, gelyck deselve opperbeheeringe aen den Bailliuw van Amstellandt, als Dyckgraef, ende aen de Waertsluyden als Hooge Dyck-Heemraden aen de westzyde over de Banne van Diemen ende Muyden respectivelyk aenbevolen is.

Dat het selve Collegie soude behooren te bestaen uyt den Drost van Muyden ende Bailliu van Goylandt, als Dyckgraef.

Een Heemraedt van wegen de Stadt van Amsterdam, by de selve daertoe te committeren.

Een Heemraedt van wegen de Stadt Muyden, by de selve Stadt daertoe te committeren.

Een Heemraedt van wegen de Stadt Naerden, by de selve Stadt daertoe te committeren.

Een Heemraedt by die van Weeper-Carspel te committeren.

Ende dan nog drie Heemraden uyt de gemeene Ingelanden, onder de voorschreve respective Dyckagien gehoorende, by den Dyckgraef en Hooge Heemraden te committeren, des dat de voorschreve Dyckgraef ende Hooge Heemraden onder de voorschreve drie Heemra-

raden uyt de gemeene Ingelanden ſullen moeten committeren een ingezeten van de Stadt Muyden, een Ingezeten van de Stadt Weesp, ende een Ingezeten van de Stadt Naerden, ſoo lange onder de ingezetenen van de voorſchreve reſpective Plaetſen yemandt gevonden werdt die daertoe gequalificeert mochte zyn, ende dat die gebreeckende, in plaetſe van de gebreeckige, yemant uyt de andere gemeene Ingelanden, die gequalificeert zyn, by den Dyckgraef ende Heemraden ſal moeten gecommitteert worden, ende dat by de Steden van Amſterdam, Muyden ende Naerden, mitsgaders by die van Weesper-Carſpel, desſelfs Heemraden zynde aengeſteldt deſelve beneffens den Dyckgraef de voorſchreve drie Heemraden uyt de Ingelanden voor de eerſtemael aenſtellen ſullen, ende dat yemandt van de Heemraden by de voorſchreve reſpective Steden, ofte die van Weesper-Carſpel aengheſteldt, komende aflyvigh ofte van ſyn dienſt verlaten te worden, de ſelve Steden reſpective ofte die van Weesper-Carſpel yemandt anders, die behoorlyck gequalificeert is in desſelfs plaetſe ſullen mogen committeeren, ende ſoo wanneer een van de drie Heemraden uyt de Ingelanden mochte komen te overlyden, ofte van ſyne bedieninge verlaten te worden, dat des ſelfs plaetſe by den voorsz. Dykgraef ende andere Heemraden geſamentlyck met een ander gequalificeert Perſoon ſal werden geſuppleert. Bylagen L. I.

Dat den voorſchreven Dyckgraef ende Heemraden mede op het exempel van die van de weſtzyde, in den Ringh van hare Dykagie, ſullen moeten gegoedt zyn ten minſten tot ſes duyſent guldens aen vaſte goederen, van deſelve Nature als hier vooren ten reſpectve van de Weſtzyde ter neder geſteldt is.

Dat de ſelve Dyckgraef en Heemraden haer in alles ſullen dragen naer de Dyckrechten van

BYLAAGEN L. I.

de weſtzyde, ende dat ſyluyden ten reſpecte van den Schout als Subſtituyt Dyckgraef ende de drie Schepenen van Muyden, ende twee van Weesper-Carſpel als Heemraden over den Muyder Ban, ende Schout, Burgemeeſteren ende Regeerders der Stede Naerden als Heemraden over den Naerder-Ban, ſullen exerceren het ſelvige recht dat den Bailliuw van Amſtellandt als Dyckgraef, ende Waertsluyden als Heemraden aen de weſtzyde, ten reguarde van Schout ende Schepenen van Diemen in den Diemer-Ban, ende Schout ende Schepenen van Muyden in den Muyder-Ban is competerende.

Dat vervolgens onder andere de voorſchreven Schout van Muyden, als ſubſtituyt Dyckgraef, met de drie Schepenen van Muyden, ende twee van Weesper-Carſpel, midsgaders Schout, Burgemeeſteren ende Schepenen van Naerden, haer gewoonlycke Keuren ende Uytgiften ſullen blyven doen, elck in deſſelfs reſpective Bannen, ten tyde ende in maniere als ſyluyden gewoon zyn gheweeſt te doen; ende dat ſyluyden deſelve haere Keuren ende Uytgiften aenſtondts ſullen hebben over te brengen in handen van de voorſchreven Dyckgraef ende Hooge Dyck-Heemraden, ende dat de voorſchreven Dyckgraef ende Hooge Dyck-Heemraden ſes dagen daer naer haer Naekeuren over den voorsz. Zeedyck ſullen doen.

Dat de ſelve Voor- ende Naer-Keure mitsgaders Uytgifte gedaen zynde, voortaen niet yeder Gehoefſlaeghde ofte Geſtoelde, particulier desſelfs Bon Dycks tot voldoeninge van de voorſchreve Keuren ende Uytgiften, als tot noch toe gebruyckelyk geweeſt is, ſal doen repareren ende opmaken, maer dat den voorſchreven Dyckgraef ende Hooge Heemraden het ſelve tot koſte van de voorſchreve Gehoefſlaeghden ofte Geſtoeldens ſullen laten doen, ende dat de koſten by den Dyckgraef

en

en de Hooge Dyck-Heemraden daer toe over de respective Gehoefslaeghdens ende Gestoeldens omgeslaghen, ende daerinne by de selve geobserveert sal worden, dat yeder van de voorschreve Gehoefslaeghdens ofte Gestoeldens komt te betalen, soo veel als desselfs Bon Dyck particulier van opmaecken sal ghekost hebben, sonder den een wiens Dyck minder gekost mochte hebben, met de kosten van een ander wiens Dyck meerder gekost mochte hebben, eenichsints te mogen beswaren.

BYLAAGEN L^r. L.

Dat de selve Schout van Muyden, als substituyt Dyckgraef, ende drie Schepenen van Muyden, ende twee Schepenen van Weesper-Carspel, als Heemraden in den Muyder-Ban ende Schout, Burgemeesteren ende Schepenen van Naerden, in den Naerder-Ban, op hare gewoone tyden haer gewoone Schouwen sullen doen, ende de voorschreve Dyckgraef ende Hooge-Heemraden de Naerschouw, ende dat voorts alle de respective Rechten, Privilegien, Coustumen ende Dyckrechten, die op den voorschreven Zee-dyck mochten syn sullen blyven in haer geheel sonder dat deselvige vernietight, ofte daerinne eenige veranderinge gemaeckt, maer alleen met het voorschreve verbetert ende versterckt worden, ende particulierlyck dat de Bannen van Muyden ende Naerden, voor soo veel als de selve in het stuck van Contributien zyn gesepareert, oock in de selve gesepareert sullen blyven, ende den voorschreven Dyckgraef ende Heemraden sullen hebben te besorgen, dat of wel de opperheeringe der voorschreve Bannen aen haer werdt gedefereert, echter in het verdere in alles 't welck buyten de voorsz. generale beheeringe mach zyn, de voorsz. Bannen blyven gesepareert, gelyck de selve tot nu toe ende altoos gesepareert geweest zyn.

Waer op gedelibereert zynde, hebben haer Ed.

BYLAAGEN L[r]. I.

Ed. Groot-Mog. haer met het voorschreve advis in alle syne Poincten ende Deelen ghecon-formeert, ende voort goedtgevonden ende verstaen, dat alle ende een yeder van de Poincten ende Articulen daerinne vervat, sal moeten werden naergekomen ende ge-executeert by ende tot laste van den geenen die het behoort, sonder daer van in gebreecke te blyven, ende dat voorts de reeckeningen van den ontfang ende uytgave van de penningen hier vooren gemeldt sal werden ghedaen voor de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden ter Auditie van des Gemeene Landts Reeckeningen, die de voorschreve reeckeningen sullen naersien ende opnemen als naer behooren; Ende dat de stucken ende Papieren die de gemelde Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden over ende van de voorsz. saecken zyn hebbende, sullen werden gebracht ende gelaten onder de ghemelte Heeren Gecommitteerden tot de voorschreve Auditie.

MEMORIE van soodanigen somme van penningen, als tot het opmaecken van de Zee-Dycken gelegen tusschen Amsterdam ende Naerden, by de Heeren haer Edele Groot-Mog. Gecommitteerden, in ghevolge ende tot voldoeninge van derselver respective Resolutien Commissoriael van datis den dertienden November, sesten December sestien hondert vyf en tseventich, ende seventienden July sesthien hondert ses en tseventich zyn gedebourseert, ende waervan aen het gemeene Landt restitutie gedaen moet worden by de respective Heemraedtschappen in het voorschreve

ve Distrikt gelegen, mitsgaders van het geene yeder Heemraedtschap daer toe sal moeten Contribueren. Bylaagen L

Den Dyckgraef ende de Heemraden in de Banne van Amsterveen - - -	1792 : 7 : 10
Het Heemraedtschap van den Diemer Zeedyck van de Amsterveensche Ban af tot Muyden toe, zynde den Bailliu van Amstellandt als Dyckgraef, ende de Waertsluyden, als Hooge Dyck-Heemraden, de somme van -	196715 : 7 : 2
De provisionelen Dyckgraef en Hooge Heemraden aen de oostzyde van Muyden, voor den Banne of Heemraetschap van Muyden aen de oostzyde van de Vecht de somme van - - -	209006 : 2 : 12
Den selven provisionelen Dyckgraef en de Hooge Heemraden voor den Banne ofte Heemraedtschap van Naerden, de somme van -	12025 : 2 : 14
Somma totalis	419539 : - : 6

Lr. K.

BYLAAGEN
Lr. K.

Lr. K.

Grootte der Polderen, getal der Schutsluizen en Watermolens, en oppervlakkige inhoud der Wateren, begreepen onder den Ring van AMSTELLAND, woordelyk ontleend, uit het *Register van het Hoog-Heemraadschap van Amstelland.* Lr. C. f. 165 vso enz.

N. 1.

De Grootte van de Polders die hare uytwateringh hebben binnen den Ringh van Amstellandt, alles op alsulke maet als de plaetsen waer onder de respective Polders sorteren, syn hebbende, ondervraegt en opgenomen door den Landmeter CORNELIS CORL, *In den jare 1675 in July.*

	Morgens.
De Polders van Bylevelt, Achthoven en Mastwyck. . .	2200 -
Harmelerwaert, zynde veel Bouwlandt: leyt met het Bylevelt gemeen	200 -
Kockenger Polder . . .	360 -
Spenger Polder . . .	400 -
Outhuisen en Demmerick .	1600 -
Vinckeveen . . .	1000 -
Aesdom en Proosdye . .	600 -
Waver en Waververeen . .	1600 -
Mydregt benoorden de Zuwe onder Hollandt . . .	447 -

My-

Byl. Lr. K.

	Morgens.
Mydregt benoorden de Zuwe onder 't Stigt	353 -
Mydregt bezuiden de Zuwe	1736 -
Wilnis tot aan Heynooms Vaert	1286 -
Wilnis en Outhuisen	600 -
De Hollantse meent met 't Bylevelt gemeen	80 -
De Westveensche polder groot	125 -
Noorder polder groot	330 -
Sevenhoven	1160 -
Blocklandt	840 -
't Oosteynde van Nieuweveen	440 -
't Westeynde ter wederzyde de Goutsche Vaert	320 -
De Kalslager polder is wel 200 morgen, maer maelt met Amsterveen en den Uythoorn gemeen	200 -
De Uythoornse polder 900 morg. maelt mede met Amsterveen gemeen	900 -
De Tamer Polder	300 -
De Bovenkerker Polder	1962 -
De Middel polder	1229 -
De Buitenveldersche Polder	1660 -
Outewaler polder by de Stadt	257 -
De Diemermeer groot	600 -
De Over Diemer Polder ofte de bepolderinge tusschen den Hogendyck, de Vegt, Smal Weesp en Gaesp	1450 -
De Bylemer - Meer	570 -
Nigtevegter Polder	600 -
d'Oostzyde Polder aan den Slootdyck	1116 -

't Hoen-

BYLAAGEN L. K.

	Morgens.
't Hoendert polder aen de Nieuwersluis	250 -
d'Oukoper polder	680 -
Baenbrugger polder en achter Loenersloot	650 -
De Staten polder 94 morgen is daeronder begrepen Winkel Polder	80 -
't Poldertje om 't Abkouder Slot	10 -
't Poldertje tusschen het Slot en Abkoude	15 -
Waerd of Aesjacker polder	360 -
De Holendrechter aen de zuyt zyde	284 -
De ronde hoeps polder	1550 -
De holendrechtsche polder aen de noortzyde	419 -
De Bullewyck	230 -
Kleyn Deuvendregt	432 -
Groot Duyvendregt	885 -
Bovenrycker Sloter polder	332 -
De west bylemer	340 -
De oost bylemer	440 -
De Gaesper polder	430 -
D'Abkouder polder	366 -
De diemer polder.	333 -

Komt in 't geheel 34607 morgens.

Bylaagen Lr. K.

N. 2.

Lyste van de Schutsluysen, waermede het Water van den Amstel, mitsgaders het water met den Amstel gemeen zynde in de Ringh van Amstellandt wort afgesloten ende gescheyden van andere wateren zoo buyten als binnen den Ringh.

Opgenomen door Cornelis Coel Lantm. in July 1675.

Aen den Amstel d'oostzyde.	*Sluysen.*
In outewaler polder . .	1
In groot Duyvendregt . .	1
In de boven rycker Sloter polder	1
In mydregt benoorden de zuwe .	2
In mydregt bezuiden de zuwe .	1
Aan de westzyde.	
* In de Stads graft by de wetering	1
* In de achtergraft by de ossemart	2
In de middel polder . .	1
In de Bovenkerker polder .	2
In de Tamer polder . .	1
En een is daer noch gedamt.	
In de Uythoornse polder . .	1
Aen de quakel . . .	1
In kudelstaert . . .	1
In kalslagen . . .	2
Aen de Billerdam . .	1
Aen de Dregt.	
By de Billerdam, in nieuweveen	1
In de Goutsche Vaert . .	1

Bylaagen L. K.

	Sluysen.
Ten wederzyde in deselve .	2
In de nieuweveensche Vaert . .	1
Nae de Uyterbuurt . .	1
In blocklandt . .	1

Aen de krom mydregt.

In de mydregtsche polder de blos-wegh . . .	1
In de kerkvaert sal geleyt worden	1
In meyert op den hoef . .	1
In 't scheyt van meyert en Wilnis	1
In wilnis . . .	1
Aen 't Woersche verlaet . .	1
In de collevaert . .	1
In westveen . .	1
In noorden . . .	1
In sevenhoven . . .	4
In blocklant . . .	1
In heynooms vaert . .	1

Aen de Uytersche Treckvaert.

De nieuwersluys . .	1
* Den schotdeur in de beer aldaer	1
In den anxtel . .	1
In de Geuse sloot . .	2

Aen de Winkel.

In Vinkeveen is gedamt.	
In Aesdom en proosdye . .	1

Aen de Waver.

In de waver polder . .	1

Aen 't Bylevelt.

Aen den amstel. . .	1
Aen wilnis . . .	1

In

	Sluysen.	
In de hanickerdam . . .	1	Bylaa-
In de helzendam . . .	1	gen
In de Joostendam . . .	1	Lr. K.
Verders in Amsterdam . . .	2	
In Muyden . . .	1	
In Weesp . . .	1	
* Aen Diemerdam . . .	1	
* Aen 't nieuwe diep . . .	1	
In 't geheel	59	

Somma komt in 't geheel 59 Sluysen waervan 53 daer men door Schutten kan, ende 6 [5] daer men niet door varen kan, maer alleen dienen om het Water te keeren, en by gelegentheyt af te tappen, zynde dese getekent met *.

N. 3.

Lyste van de Watermolens die hare uytwatering hebben op den Amstel, en op de Wateren, die met den Amstel gemeen zyn leggende, binnen den Kingh van Amstellandt, opgenomen door den Lantmeter Cornelis Coel, in de maent July 1675.

Aen den amstel op d'oostzyde	Molens 8 kant.	4 kant.
Op d'Outewaeler polder . .	1	-
Diemermeer . . .	2	-
Groot deuvendregt . . .	-	1
kleyn deuvendregt . . .	1	-
Ronde hoep . . .	1	-

BYLAAGEN Lr. K.

	Molens. 8 kant.	4 kant.
Waverveen	1	-
meyert benoorden de Zuwe	1	-
meyert bezuyen de Zuwe	1	-
Aen de westzyde		
Op Buytenveldert	3	-
Middelpolder	2	-
Boverkerk	2	-
Tamen	1	1
den Uythoorn	1	-
Aen de Dregt		
Op Kudelstaert	1	-
Kalslagen	1	-
Nieuweveen	-	2
Aen de krom mydregt		
Op Blocklandt	-	1
Op Sevenhove	-	1
Noorden	-	1
Westveen	-	1
Mydregt aen de kerkvaert	-	1
Mydregt aen Bos- en hove	1	-
Wilnis	1	-
Heynoomsvaert	-	1
Aen 't Bylevelt		
Op Spenge	-	1
Kokenge	-	1
aen de hanickerdam	-	1
by harmelen	-	1
by de heldam leyt noch om verre	-	-
Aen de Waver		
Op d'aesacker polder	1	-
de Waver polder	1	2

Aes-

	Molens. 8 kant.	Molens. 4 kant.
Aesdom en proosdye	1	-
Vinckeveen	1	-
Winkel polder	-	1
Ronde hoep	1	-

Aen de Uyterfche treckvaert

Van Ouderkerk op de ronde hoep	1	-
de bullewyck	1	-
Aesdoem . . .	1	-
holendregt . . .	1	-
de waert aen abkou ftaet nu ftil	-	1
tuffchen 't slot en abkoude . .	-	1
ten zuyden 't flot legt om vetre	-	-
de ftaten polder . .	-	1
baembrugger polder . .	1	3
In de geufe floot . .	-	1
Oucoop . . .	-	1
't hoendert . . .	1	-
d' ooftzyde polder .	2	-

Aen de Muyder en Weesper Vaert

Op groot Deuvendrecht .	1	1
Boven rycker floter polder .	1	-
Diemer polder . .	1	-
Een kleyn poldertje aen 't nieuwe Diep . .	-	1
De weft-Bylemer . . .	1	-
De ooft-Bylemer . .	1	-
De Gaesp . .	3	-
Over diemen aen den Diem	1	-
By Muyden aen de noortzyde	-	3

Bylaagen L'. K.

	Molens. 8 kant.	Molens. 4 kant.
Aen de zuytzyde van de Vaert	-	1
Stampner polder	-	2
Kickenpolder	-	1
Aen de Gaesp	-	1
Boternes	-	1
Lagewey	-	1
hogewey	-	1
Bloemendaal	-	1
Nigtevegt	1	-

Aen 't Geyn

Op nigtevegt	1	1
d'Oostzyde polder	1	-
d'Abkouder Polder.	1	-

Komt 46 agtkante }
en 40 vierkante } Molens.

86

N. 4.

Bylagen Lr. K.

N. 4.

Calculatie van den Superficielen inhoud van den Amstel ende alle wateren, die met deselve gemeen syn leggende binnen den ringh van Amstellant, derwelkers brete op verscheyde plaetsen gemeten zyn, en desselfs lengte uyt de Caerte gepast, en alse ten nauwsten gecalculeert, door de Lantmeeter Cornelis Coel, den 15 July 1675.

Synde desselfs lengte ende doorgaende brete mitsgaders haren Superficielen inhoudt bevonden in Rynlants mate, *als volgt*

	Langh Roeden.	Wyt Roeden.	Inhout □Roeden.
De Ryn van hermelen tot den helsendam	560.	6.	3360.
—— —— van hermelen tot den hanickerdam	180.	4.	720.
't Bylevelt van hermelen tot kokenge	2250.	2½.	5625.
—— —— van daer tot Joostendam	260.	3½.	910.
—— —— van daer tot Wilnis	1280.	5¼.	6720.
De Spenger weteringh van 't Bylevelt tot aen heynoomsvaert	800.	2⅜.	1900.
—— van heynoomsvaert tot Cromy-dregt	430.	2⅜.	1021.

— de

BYLAAGEN L. K.

	Langh. Roeden.	Wyt Roeden.	Inhout □Roeden.
— de kollenvaert aen 't Woertsche verlaet	220.	4.	880.
De krommydrecht van 't Woertsche verlaet tot aen 't scheyt van Wilnis . .	1100.	5½.	6050.
— Van 't scheyd van Wilnis en mydregt aen den amstel .	1750.	9½.	16625.
De dregt van daer tot aen de billerdam	2110.	11¾.	24792.
De Goutsche vaert van de dregt tot het verlaet . .	400.	4½.	1800.
De nieuwveensche vaert van de Dregt tot het verlaet .	170.	4.	680.
den amstel van de dregt en Crommydrecht tot ouderkerk	2870.	16½.	47355.
Van daer tot het molentje . .	1650.	18.	29700.
Van daer tot de Stadt amsterdam . .	700.	32.	22400.
Het wintrak buyten de wyte van den amstel	-	-	1500.
De ringsloot rontom de diemermeer .	2350.	5½.	12925.
Het nieuwe diep is net gemeten ende bevonden . .	-	-	48161.
De diemer kerkvaert	210.	3.	630.
Van de meer door de			

die-

	Langh Roeden.	Wyt Roeden.	Inhout □Roeden.	BYLAAGEN L. K.
diemerbrugh tot Vinkenborch . .	500.	5 ½.	2750.	
Van daer de muyder vaert tot muyden	1500.	5 ½.	8580.	
Den diem van de Bylemer tot aen de diemerdam . .	840.	32.	26880.	
Van diemerbrugh tot aen de bylemermeer	310.	5 ½.	1705.	
De treckringh van de Bylemermeer .	650.	5 ½.	3575.	
De vordere ringh van de Bylemermeer .	1800.	3 ¾.	6750.	
De Gaesp . .	450.	19.	8550.	
Smal weesp . .	500.	4 ¾.	2375.	
't Geyn van de Gaesp tot Abkoude . .	1580.	6 ¼.	9875.	
De nieuwe vaert van de nieuwersluys tot den anxtel . .	420.	5 ½.	2310.	
Van daer tot Loenersloot . . .	750.	7 ¾.	5812.	
De geuse sloot van den anxtel tot het verlaet	520.	3 ¼.	1690.	
't Geyn van de Loenersloot tot d'abkouder meer . .	2330.	4 ¼.	9642.	
D'Abkouder Meer . . .			12000.	
De holendregt van daer tot de voetangel .	725.	10.	7250.	
De bullewyck van daer tot ouderkerk .	800.	13 ½.	10800.	
De ringh om de Staten-				

BYLAAGEN L. K.

	Langh Roeden.	Wyt Roeden.	Inhout □Roeden.
ten- en winkelpolder	1120.	2 ¾.	3080.
De ringh van 't flot abkoude	260.	2 ¾.	715.
De waver van de voetangel tot den amstel	1780.	3 ½.	6230.
de Winckel van de Winckelpolder tot de Waver	840.	2 ¾.	2310.
De bild en broeckwateringh van de bulwyck tot d'Abkouder meer	1190.	2 ¾.	3272.
de molentogten die daer zyn in't generael	-	-	2980.
het gemeen water in harmelerwaert omtrent	-	-	1700.
't gemeen water in de hollantse meent omtrent	-	-	500.
de Stadts graften aen Amsterdam	450.	18.	8100.
In de Stadt Amsterdam	-	-	2116.
In de Stad Weesp	-	-	1500.
aen de Stadt Muyden	-	-	600.
voor inwycken soo hier en daer	-	-	600.

Somma in 't geheel 388001.

Dat is 646 morgens 410 roeden Rhynlantze maet, 600 □ Roeden voor 't morgen gerekent.

Syn.

Synde nog bevonden eenigh buytenlant 't welk by hoog water komt onder te loopen ende als dan mede tot een boesem soo wel als de amstel ofte het Bylevelt is verstreckende is omtrent groot als volgt. Bylaagen Lr. K.

	□ roeden.
het buytenlant leggende tusschen kockenge en Gerwerskoop omtrent . .	2471.
het rietlant gelegen in de hollantsche meent aen de zuydezyde soo veel als niet bekaad of bepoldert zal worden magh omtrent zyn	18000.
het rietlant by d'omval door diemerbrug tot vinckenborgh en wederzyds den diem naer gissing samen	6000.
het rietlant leggende rontom het nieuwe diep door Jacob bos Lantmeter gemeten en groot bevonden	10654.
komt	37125. □ roeden

dat is 61 morgens 525 roeden 't welk by hoog water de boezem van de ringh van Amstellant komt te vergroten.

Vorders is nogh de hollantsche meent van spenge tot aen de hollantsche kade omtrent groot . . 421.

Item

Roeden.

BYLAGEN II. K.

Item van daer tot aen den Oudendam omtrent . 1246.
noch het resteerende van de hollantsche meent leggende aen de zuydzyde van heynoomsvaert omtrent 30000.

komt 31667,

dat is 52 morgen 467 roeden 't welk tot noch toe heeft gedient by hoog water tot de boesem van de ringh van Amstellandt maer wort geseyt dat nu bekaad sal worden.

BERIGT voor den BOEKBINDER.

De Afbeelding der Oude Zegels,
moet staan tegen over Bl. 33

De Kaart der Ambagtsheerlykheden. — 175

Beide moetenze naar de linkerzyde uitslaan.